Samenhang

Hans Bette

Samenhang

gedachten over God,
mens en wereld

INHOUD

Woord vooraf 11

I EEN WERELDBEELD 17
- Fantastisch 25
- Wat is een wereldbeeld? 27
- Levensbeschouwing 31
- Wat is werkelijkheid? 34
- Hoe vormen we een wereldbeeld? 36
- Waarneming, waarheid en wereldbeeld 43
- Zelfreflectie 46
- Capaciteiten 47
- Een christelijk wereldbeeld 48
- Kenmerken van een christelijk perspectief 54

II EEN MENSBEELD 61
- Zicht op de mens 61
- Mensbeelden 62
- Het boek van het begin 66
- De mens als beeld van God 67
- Interpretatiemogelijkheden 73
- Perspectieven 83
- Mensbeeld in het Nieuwe Testament 88
- Een christelijk mensbeeld 92

III GEDACHTEN OVER GOD 95
- Geloven 95
- Bedoelingen 102
- Kennis van God 104
- Belijden wat te groot is 105
- Nadenken over God 116

Begrippen van het geloof begrijpen 119
Eerbiedig over God spreken 124
Een ultiem kenmerk 127
Veelzijdige liefde 133
Denken met je hart 136

IV GOD DE VADER 139
Inleiding 139
Vader 144
God als Vader 146
Vader van de schepping 147
Schepper van hemel en aarde 149
Ik geloof in God de Vader en Schepper 166
Geloven in de wereld als schepping 170
God als Vader van Israël 175
God als Vader van Jezus en de zijnen 181

V GELOOF IN EEN PERSOONLIJK GOD 183
Geloof door de levendmakende Geest 186
Een persoon zonder lichaam? 187
Niemand heeft ooit God gezien 190
Over een persoonlijk God gesproken 192
Gods liefde en heiligheid 193
Verbinding door de Heilige Geest 195
De Geest in belofte en vervulling 197
De Geest in geloof en leven 199

VI JEZUS IS HEER 201
Wie is toch deze? 201
Getuigenissen over Jezus 201
Over het mens-zijn van Jezus 203
Over het God-zijn van Jezus 210

Wat niet te vatten valt 214
Het zelfbewustzijn van Jezus 217
Het zelfgetuigenis van Jezus 218
De 'Ik ben'-uitspraken 219
Belijdenissen over Jezus 224
Bijbelse samenhangen 226
Alle dingen hebben hun bestaan in Hem 229

VII DE LEVENDMAKENDE GEEST 241
De Geest is Gods belofte 241
De Geest is Gods gave aan Jezus 246
Jezus belooft de Heilige Geest 250
Hoe ontvangen mensen de beloofde Geest? 255
Overwegingen bij het ervaren van de Geest 261
Wie is de Heilige Geest voor mij? 261
De werkelijkheid van de Geest 262
De betrokkenheid van de Geest 266
De innigheid van de Geest 269
De herkenbaarheid van de Geest 272
De verborgenheid van de Geest 273
De voor-lopigheid van de Geest 275

VIII DENKEN OVER DOEN 279
Ethiek en moraal 281
Binnenkant en buitenleven 286
Geloof en leven 288
In handel en wandel 290
Uit overtuiging 291
In de Geest van liefde 293
De christelijke leefregel 296
Vernieuwing van ons denken 298
Deugden en karakter 299

Grondlijnen van verantwoord handelen 300
Richtingwijzer 303

IX GEDACHTEN OVER BIDDEN 305
Omschrijvingen van het gebed 305
Vraag en antwoord 310
Vragen uit het hart 312
Aanvechting en worsteling 316
Openhartig naar God en mensen 319
Wat gebeurt er als we bidden? 320
Wat bidden is 322
Wijze raad van Jezus over het bidden 324
Jezus leert ons bidden 326

WOORD VOORAF

Wij vinden er iets van. We hebben ideeën en meningen over van alles en nog wat en gaan daarbij 'van een standpunt uit'. Mensen hebben dan ook fijnzinnige organen om op allerlei gebied tot oordeelsvorming en opvattingen te komen. Veel in ons lichaam werkt eraan mee: smaak- en reukpapillen, ons gehoororgaan en gezichtsvermogen en met name onze hersenen, het verstand of denkvermogen. Alles is erop ingericht om 'er iets van te vinden'. Zo komen we tot een heleboel zaken waarover we een min of meer uitgesproken mening hebben, die we geloven en waar we als vanzelfsprekend vanuit gaan. Sterke overtuigingen geven iemand kracht en zekerheid, maar kunnen ook beperken en belemmeren. Het is ook niet gemakkelijk voorbij jezelf te kijken. Maar koste wat het kost je eigen mening als feit blijven vasthouden, helpt niet. Als je jezelf in de weg staat, helpen zelfs de beste ideeën niet.

Onze overtuigingen komen ergens vandaan en ze ontwikkelen zich. Ieder denkend mens vindt wel iets ergens van en die overwegingen en gedachten zullen met die van anderen vaak behoorlijk verschillen. Er zijn ontelbare meningen en wie probeert nu niet de gebeurtenissen en omstandigheden waarin geleefd wordt te overdenken en te duiden? Dat gebeurt zelfs ongemerkt: je vindt er iets van, je neemt zaken aan als logisch en min of meer onbetwistbaar. Je gelooft iemand of iets of liever weinig of niet.

De een vindt geloof in God irrationele onzin en wil er niets mee van doen hebben, de ander wil door reflectie en persoonlijke groei het geloofsleven verrijken. Voor hen die net als ikzelf behoren tot de laatste groep, is dit boek geschreven. Het zou wel heel mooi zijn als 'irrationele onzinvinders' er ook iets aan zouden hebben, je weet maar nooit. Dit boek kan vanwege de inhoud niet even oppervlakkig gelezen worden. Ieder die dit boek leest, zal hier iets van vinden en de inhoud op onderdelen 'als vanzelf' toetsen aan het eigen denken over de dingen. Dit proces van minder of meer overtuigd nadenken komt voort uit en wordt gevormd door een levensovertuiging. En precies daarover gaat het op deze pagina's. Met name denken we na over een christelijke kijk op het leven, op God, de mens en de wereld. Vanuit het verlangen meer van het christelijk geloof te leren kennen en begrijpen om het bewuster te kunnen leven en beleven.

Wat zijn belangrijke grondbeginselen die onze gedachtenwereld en daarmee ons doen en laten vormen? Wat is een levens- of wereldbeschouwing en hoe kom je daaraan? Wat is het betekeniskader van waaruit een christen het leven begrijpt en vorm geeft? Wie daarover nadenkt, stuit op de grote levensvragen, zoals die naar de herkomst van de kosmos en de plaats van de mens daarin. Christenen geloven bijvoorbeeld in het bestaan van de hemel en die overtuiging aangaande een andere wereld dan die we kennen, heeft invloed op hun visie op leven en dood en de aard van de werkelijkheid. Christenen denken na over het bestaan van God, ook al is dat bestaan niet wetenschappelijk bevestigd. Het is juist de vraag of het niet volkomen logisch is dat God niet wetenschappelijk ingekaderd kan worden en wat dat 'boven de natuur uitgaande' van God tot gevolgen heeft voor

ons denken over Hem. Christenen geloven in een wereld en een waarheid die het verstand te boven gaan. Deze en zulke overdenkingen houden ons in dit boek bezig als verdieping van het geloof.

Christenen geloven immers niet zomaar wat. Zij hebben markante gedachten over God en die ideeën bepalen hun levensvisie. Daar komt nog bij dat het christelijke geloven ook van doen heeft met emoties, gevoelens en bijvoorbeeld schoonheid en harmonie. Aan de basis van ons geloven staan fundamentele gedachten over God, over Jezus en de Heilige Geest. Fundamenteel is wat wij geloven over deze Persoon en dat vormt onze overtuiging, maar valt daar niet mee samen! Jezus roept concreet op dat mensen zich een mening over Hem vormen: 'Wie zeggen de mensen dat Ik ben' en 'Maar jij, wie zeg jij dat Ik ben?' Voor ons geloofsleven is het van groot belang een zo goed mogelijk beeld van bijvoorbeeld God en Jezus en de Geest te hebben. Want dat beeld van God en de daaruit voortvloeiende overtuigingen over mens en wereld dragen er alles aan bij hoe wij denken, wat wij doen en waarop wij hopen.

De kennis over de werkelijkheid van God en mensen houdt natuurlijk ook een visie op onze manier van leven in, een kijk op wat we zouden moeten doen en nalaten om een zinvol leven te leiden. Levensovertuiging vormt daarom een geheel van kennis, gevoelens en praktische leefregels die heel ons bestaan beïnvloeden. Het christelijke geloof geeft niet alleen antwoord op vragen over het ontstaan en de aard van de werkelijkheid waarin wij leven, maar ook wat we in dit leven zullen doen en waarop we realistisch mogen hopen. Deze verbondenheid tussen het overtuigde denken en het prak-

tische doen en laten vinden we overigens bij alle religieuze en ook seculiere wereldbeschouwingen.
De mens heeft een bepaald, min of meer ontwikkeld wereldbeeld en veruit de meesten hebben een zekere mate van nadenken over een god, geen God of God. Immers juist daardoor geven wij betekenisvolle inhoud aan ons leven.

Daarom gaat iedereen in zijn of haar leven, soms bijna ongemerkt, op zoek naar een eigen inzicht, een zo goed mogelijk begrip van het leven en de wereld. We kunnen niet anders. Menselijk leven bestaat voor een groot deel uit denken en doen. We vormen ons een wereld(beeld) door de dagelijkse omgang met de mensen en de dingen, alsook door het proberen te begrijpen en verklaren van onze ervaringen. Het is naar mijn begrip zeker ook door de wijze van omgaan met onze teleurstellingen, dat we worden wie we zijn! De keuze voor een bepaald wereldbeeld voor het duiden van onszelf en de wereld waarin we leven is daarmee behoorlijk primair. We kiezen uiteindelijk een wereldbeschouwing op grond van alles wat we in ons leven leren, meemaken en ervaren. Wie christen is, ontwikkelt bepaalde gedachten over God, heeft een wereldbeeld en mensbeeld en vormt zich daarmee een bepaalde manier van leven, een overtuigde wijze van het in de wereld zijn. Daarbij komt nog, dat mensen veelal niet tot een levensbeschouwing komen op basis van louter argumenten. Samen met het verstand speelt immers ook het gevoel voor vele gelovigen een wezenlijke rol.

Toch vinden gelovigen het van werkelijk belang om goed voor ogen te hebben en te houden wat de argumenten van hun geloof zijn. Dit bezig blijven met de vraag waarover het gaat, behoort bij levendig geloof: nog weer eens opnieuw er

over lezen en dan proberen onder woorden te brengen waarom je denkt zoals je denkt en doet zoals je doet.

De gedachten, overwegingen en overtuigingen in dit boek zijn in de loop van vele jaren ontstaan. Dat blijkt ook uit de opbouw en inhoud van mijn eerdere boeken. Gaandeweg zijn de hier beschreven gedachten opgedaan en verdiept geworden. Geloofsovertuigingen en meningen worden in de loop van de tijd gevormd, geschaafd en geleerd. Ze zijn als verfstreken, in verschillende kleuren naast en over elkaar neergezet. Kleuren die ineenvloeien en andere die eruit springen. Met elkaar vormen ze door hun samenhang de uitdrukking van een veelkleurig schilderij. Dit boek is als een soort schilderstuk van het christelijke geloven. Je kunt niet alles uitbeelden, maar dit staat er wel.

Dit boek vraagt om aandachtig lezen. Gedachten worden op verschillende momenten herhaald en in een ander perspectief uitgediept. De lezer wordt aangesproken om actief mee te denken, waardoor de samenhangende thema's gaandeweg onze eigen betrokkenheid doen gevoelen.

Het was een rijke ervaring om dit boek te schrijven. In de hoop dat wie het leest daar zegen en vreugde aan beleeft. Bezinning op christelijk geloven, dat is wat mij steeds weer vreugde geeft om met hart en ziel en verstand te blijven vertrouwen. Dat de HEER het zegene.

Veenendaal, 2022

www.bettecollection.nl

I EEN WERELDBEELD

In het Woord vooraf is opgemerkt dat overtuigingen iemand kracht en zekerheid kunnen geven, maar ook kunnen beperken en belemmeren. Overtuigingen zijn immers gedachten die een sterke invloed hebben op je denken, gevoel en gedrag. Gedachten motiveren je om iets wel of juist niet te doen en sterke overtuigingen zijn als een bril waardoor je de dingen om je heen bekijkt. Overtuigingen zijn gedachten, het zijn aannames en niet per se alomvattende waarheid. Zo zijn er versterkende overtuigingen en beperkende overtuigingen.

Een versterkende overtuiging geeft innerlijke kracht omdat deze waarheid in zich draagt. Een beperkende overtuiging geeft veelal een vertekend beeld van de werkelijkheid en staat van de waarheid af. Daardoor geeft zo'n beslagen of vertekende bril verkeerde conclusies en houd je van het werkelijke doel af. Beperkende overtuigingen hebben vaak te maken met eenzijdigheid of met angst om te falen. Ze maken problemen groter dan ze zijn en ontnemen je de mogelijkheid om 'er eens anders tegenaan te kijken'. Je ziet dan niet goed waar het werkelijk om draait en dat kan zorgen voor verstarring, paniek en negativiteit. Nogmaals, overtuigingen zijn al dan niet weloverwogen aannames die behulpzaam zijn of kunnen tegenwerken. Overtuigingen behoren tot onze beeldvorming en daarover gaat het in dit hoofdstuk.

De bekende Engelse literatuurhistoricus en kinderboekenschrijver C.S. Lewis (1898-1963) geeft in een van zijn Narniaverhalen een sterk voorbeeld van wat vooringenomenheid en negatieve beeldvorming aan gedoe kan uitwerken. Hier volgt een deel uit een van de Kronieken van Narnia waarin overtuigingen een rol spelen.

'Ik ga wel met je mee,' zei de koetsier. 'Hem mag ik wel. En die andere dieren zullen ons vast niks doen. En ik wil ook even met Strobloem praten.'

Zo stapten ze met z'n drieën dapper - tenminste, zo dapper als ze konden - op de groep dieren af. Die stonden allemaal zo druk met elkaar te praten en vriendschap te sluiten, dat ze de drie mensen niet zagen totdat ze vlakbij waren; ook oom Andreas hoorden ze niet, die een heel eind verderop bibberend in zijn knoopjeslaarzen stond te schreeuwen (maar beslist niet zo hard als hij kon!):

'Digory! Kom terug! Kom dadelijk terug als ik dat zeg. Ik verbied je nog één stap verder te doen.'

Toen ze ten slotte midden tussen de dieren stonden, hielden de dieren allemaal op met praten en staarden hen aan.

'Zo,' zei de Mannetjesbever ten slotte, 'wat zijn dat in Aslans naam?'

'Alsjeblieft'; begon Digory, een beetje bedremmeld, toen een Konijn zei: 'Het zijn een soort grote slaplanten, als je het mij vraagt.'

'Nee, niet waar, eerlijk niet,' zei Polly snel. 'We zijn helemaal niet lekker om op te eten.'

'Zie je nou wel!' zei de Mol. 'Ze kunnen praten. Wie heeft er nou ooit gehoord van een pratende slaplant?'

'Misschien zijn zij de tweede grap wel,' opperde het Kauwtje. Een Panter, die zijn snuit zat te wassen, hield even op

om te zeggen: 'Nou, als dat zo is, zijn ze niet half zo leuk als de eerste. Tenminste, ik zie er niks grappigs aan.' Hij gaapte en ging door met wassen.

'0, alsjeblieft,' zei Digory. 'Ik heb zo'n haast. Ik moet de Leeuw spreken.'

De koetsier had al de hele tijd geprobeerd de aandacht van Strobloem te trekken. Nu was het hem gelukt. 'Hallo, Strobloem, ouwe jongen,' zei hij. 'Jij weet wel wie ik ben. Je gaat daar toch niet staan vertellen dat je mij niet kent, hè?'

'Waar heeft dat Ding het over, Paard?' werd er van verschillende kanten gevraagd.

'Tja,' zei Strobloem heel langzaam, 'dat weet ik niet goed. Ik geloof dat de meesten van ons over de meeste dingen nog niet erg veel weten. Maar ik heb zo'n vaag gevoel dat ik zo'n ding al eens eerder gezien heb. Ik heb het gevoel dat ik al ergens anders gewoond heb - of iets anders geweest ben - voordat Aslan ons een paar minuten geleden allemaal wakker maakte. Het is allemaal nogal verward. Zoiets als een droom. Maar in mijn droom waren er ook zulke dingen als deze drie hier.'

'Wat?' zei de koetsier. 'Mij niet kennen? Mij, die je 's avonds warm voer bracht als je 'es niet lekker was? Mij, die je altijd roskamde zoals het hoort? Mij, die nooit zou vergeten je paardendeken over je heen te doen als je in de kou stond? Dat had ik niet van je verwacht, Strobloem.'

'Ik begin me er weer vaag iets van te herinneren,' zei het Paard bedachtzaam. 'Ja. Laat me eens even denken, laat me even denken. Ja, je bond altijd zo'n afschuwelijk zwart ding van achter aan me vast en dan sloeg je me om me hard te laten lopen. En hoe ver ik ook weg rende, dat zwarte ding bleef altijd met veel geratel achter me aan hobbelen.'

'We moesten ook ons kostje zien te verdienen, hè,' zei de koetsier. 'het jouwe evengoed als het mijne. En als we geen werk en geen zweep hadden gehad, hadden we ook geen stal gehad, en geen hooi, geen warm voer en geen haver. Want als ik het kon betalen, kreeg je altijd wat haver, dat zal je moeten toegeven.'

'Haver?' zei het Paard en het spitste zijn oren. 'Ja, daar herinner ik me iets van. Ja. Ik herinner me steeds meer. Jij zat altijd ergens hoog achter me, en ik rende altijd voorop en ik trok jou en dat zwarte ding. Ik deed al het werk, dat weet ik wel.'

''s Zomers wel, dat geef ik toe,' zei de koetsier. 'Dat was voor jou werken en zweten en voor mij een koel plekkie om te zitten. Maar 's winters dan, ouwe jongen, als jij jezelf warm hield en ik daarboven zat met voeten als ijsklompen en met een neus die er bijna afviel door de wind, en met handen zo verkleumd dat ik de teugels bijna niet kon vasthouden?'

'Het was een hard, meedogenloos land daar,' zei Strobloem. 'Er was helemaal geen gras. Alleen maar harde stenen.'

'Net wat je zegt, makker, net wat je zegt!' zei de koetsier. 'Een wrede wereld was het daar. Ik heb altijd wel gezegd dat die straatkeien niet fijn waren voor een paard. Zo is Londen, hè. Ik hield er net zomin van als jij. Jij was een paard van het platteland, en ik was een man van het platteland. Ik heb er nog in het zangkoor gezongen, vroeger thuis. Maar er was daar voor mij geen brood te verdienen.'

'0 toe nou,' zei Digory, 'kunnen we alsjeblieft opschieten? De Leeuw gaat steeds verder weg. En ik moet hem zo verschrikkelijk nodig spreken.'

'Luister 'es, Strobloem,' zei de koetsier. 'De jongeheer

hier heeft wat op z'n hart waarover hij wil praten met de Leeuw: met die Aslan. Als jij hem nou eens op je rug liet meerijden (hij zou je er vast heel dankbaar voor zijn) en met hem daarheen wilde draven, waar de Leeuw is. Dan komen dat meissie en ik achter jullie aan.'

'Rijden?' zei Strobloem. '0 ja, nu weet ik het weer. Dat betekent op mijn rug zitten. Ik weet nog dat er lang geleden zo'n kleintje was, net zo een als jullie, tweebeners, die dat deed. Hij had altijd van die kleine, harde, vierkante klontjes bij zich van een of ander wit spul, en die gaf hij aan mij. Die smaakten hmmm, verrukkelijk, nog lekkerder dan gras.'

'Aha, suiker zal je bedoelen,' zei de koetsier.

'Ach, Strobloem, alsjeblieft,' zei Digory, laat me toch op je rug klimmen en breng me naar Aslan.'

'Nou ja, ik vind het niet erg,' zei het Paard. 'Voor een keertje kan het me niet schelen. Kom er maar op.'

'Je bent een best paard, Strobloempie,' zei de koetsier. 'Kom 'es, jochie, dan geef ik je een opstapje.' Zo zat Digory snel op Strobloems rug en hij zat prinsheerlijk, want hij had op zijn eigen pony ook wel eens zonder zadel gereden.

'Nou, lópen, Strobloem,' zei hij.

'Je hebt zeker niet toevallig van dat witte spul bij je?' zei het Paard.

'Nee, ik ben bang van niet,' zei Digory.
'Nou ja, niks aan te doen,' zei Strobloem, en daar gingen ze.

Op dat moment zei een grote Buldog, die al een tijdje heel ingespannen had staan turen en snuffelen: 'Kijk eens. Staat daar niet nog zo'n vreemd schepsel... daarginds, bij de rivier, onder de bomen?'

Toen keken alle dieren en ze zagen oom Andreas, die heel stil tussen de rododendrons stond en hoopte dat niemand hem zou zien.

'Kom op!' zeiden een paar stemmen. 'Laten we gaan kijken of dat er ook een is.' En zo renden, terwijl Strobloem Digory in gestrekte draf meenam de ene kant op (en Polly en de koetsier te voet volgden), de meeste andere wezens op oom Andreas af onder gebrul, geblaf, gegrom en allerlei geluiden van uitgelaten nieuwsgierigheid.
Nu moeten we even teruggaan in de tijd en uitleggen hoe de gebeurtenissen er door de ogen van oom Andreas uit gezien hadden. Ze hadden op hem een volkomen andere indruk gemaakt dan op de koetsier en de kinderen. Want wat je precies ziet en hoort, hangt er voor een groot deel van af waar je staat, en verder hangt het ervan af wat voor soort iemand je bent.
Al vanaf het moment dat de dieren verschenen waren, was oom Andreas steeds verder teruggedeinsd, het struikgewas in. Hij verloor ze natuurlijk geen moment uit het oog, niet omdat het hem nu zo interesseerde wat ze deden, maar alleen om te kunnen zien of ze niet van plan waren zich op hem te storten. Net als de Tovenares was hij verschrikkelijk zakelijk. Het viel hem domweg niet op dat Aslan van iedere diersoort één paar uitkoos. Alles wat hij zag - of dacht te zien - was een bende gevaarlijke wilde beesten die maar wat onduidelijk rondliepen. En hij bleef zich voortdurend afvragen waarom de andere dieren niet wegrenden voor die grote Leeuw.
Toen het grote moment aanbrak dat de Dieren begonnen te praten, ontging hem dat totaal, en het is best de moeite waard om te weten hoe dat kwam. Toen de Leeuw net begonnen was te zingen, lang geleden toen het nog aardedonker was, begreep hij dat wat hij hoorde, zingen was. Maar hij had dat lied afschuwelijk gevonden. Het had hem dingen laten denken en voelen die hij helemaal niet wilde

denken en voelen. Toen daarna de zon opkwam en hij zag dat het gezongen werd door een leeuw ('maar een leeuw', zoals hij tegen zichzelf zei), deed hij zijn uiterste best om zichzelf te laten geloven dat het geen zingen was en dat het dat ook nooit geweest was - alleen maar gebrul, zoals elke leeuw in elke dierentuin van onze wereld wel eens deed. Het kan natuurlijk nooit echt zingen geweest zijn, dacht hij, dat moet ik me verbeeld hebben. Dat komt van de zenuwen. Wie heeft er nou ooit gehoord van een leeuw die zingt? En hoe langer en mooier de Leeuw zong, hoe harder oom Andreas probeerde zichzelf te laten geloven dat hij alleen maar gebrul hoorde. Nu is het probleem dat wanneer je probeert je dommer te houden dan je in werkelijkheid bent, het je vaak ook lukt. Bij oom Andreas lukte het ook. Al gauw hoorde hij in het lied van Aslan inderdaad niets anders meer dan gebrul. En al gauw had hij er ook niets anders meer in kunnen horen, zelfs al had hij het gewild. En toen de Leeuw ten slotte begon te spreken en zei: 'Narnia, word wakker,' hoorde hij geen woorden; hij hoorde alleen maar een woest gegrom. En toen de Dieren terug begonnen te praten, hoorde hij hen alleen maar bassen, grommen, blaffen en janken. En toen ze moesten lachen... nou ja, dat kun je je wel voorstellen, dat was voor oom Andreas het ergste van alles wat er tot nog toe gebeurd was. Nog nooit van zijn leven had hij zo'n gruwelijk, bloeddorstig kabaal van woeste, hongerige beesten gehoord. Daarna zag hij tot zijn grote woede en afgrijzen de drie andere mensen zomaar de open vlakte op lopen, naar de dieren toe.

'Die idioten!' zei hij bij zichzelf. 'Straks eten die monsters de ringen met kinderen en al op en dan kan ik nooit meer terug naar huis. Wat is die Digory toch een zelfzuchtig

jongetje. En die anderen zijn al net zo erg. Als die hun eigen leven willen wagen, moeten ze dat zelf weten. Maar ik dan? Daar denken ze blijkbaar niet aan. Niemand denkt aan mij.'

Toen er ten slotte een hele massa dieren op hem af kwam stormen, keerde hij zich om en rende voor zijn leven. En nu was wel heel duidelijk te zien hoe die oude heer was opgeknapt door de lucht in die jonge wereld. In Londen was hij veel te oud geweest om te rennen en nu rende hij met een snelheid die hem op elke school in Engeland op de sportdag zeker de eerste prijs voor de honderd meter hardlopen bezorgd zou hebben. Zijn jaspanden wapperden fier achter hem aan. Maar het hielp natuurlijk niets. Veel van de dieren die hem achterna kwamen konden heel hard lopen; het was de allereerste keer van hun leven dat ze hardliepen en ze hadden allemaal zin om hun nieuwe spieren eens uit te proberen. 'Erachteraan! Erachteraan!' schreeuwden ze. 'Misschien is hij die Utkwade wel! Daar gaat-ie! Laat 'm niet ontsnappen! Snijd hem de pas af! Omsingel hem! Zet 'm op! Hoera!' [1]

[1] Deze openingstekst komt uit het boek van C.S. Lewis, *Het neefje van de tovenaar*, Amsterdam 1992 (106-111); het is een van de Narnia-verhalen van deze in Ierland geboren Britse schrijver, letterkundige en christelijk apologeet (1898-1963).

Fantastisch

Met dit prachtige fabelverhaal laat Lewis op literaire wijze zien hoe een bepaalde kijk op de werkelijkheid ook een toesluitende werking kan hebben.

Een paar lijnen uit het voorafgaande verhaal nemen we op om toe te lichten: Toen het grote moment aanbrak dat de dieren begonnen te praten, ontging dit de 'tovenaar' oom Andreas geheel en al. Hoe kwam dat? Wel, eerder al, toen de Leeuw Aslan (een beeld van Jezus Christus) net begonnen was te zingen, begreep oom Andreas dat wat hij hoorde, zingen was. Maar hij had het lied van Aslan afschuwelijk gevonden. Want het had hem dingen laten denken en voelen die hij helemaal niet wilde denken en voelen. Toen uiteindelijk de zon opkwam en hij zag dat het lied gezongen werd door een leeuw ('maar een leeuw', zei hij kleinerend), deed hij zijn uiterste best om zichzelf te laten geloven dat het geen zingen was: het was volgens hem alleen maar gebrul. Het kan natuurlijk nooit echt zingen geweest zijn, dacht hij, dat moet ik me verbeeld hebben. En hoe langer en mooier de leeuw Aslan zong, hoe harder oom Andreas probeerde zichzelf te laten geloven dat hij alleen maar leeuwengebrul hoorde.

Zoals we lazen is het een bekend verschijnsel, dat wanneer je probeert je dommer te houden dan je in werkelijkheid bent, dit je nog vaak lukt ook. Want je gaat in je eigen verhaal geloven. Bij oom Andreas lukte dat ook. En al gauw hoorde hij in het lied van Aslan inderdaad niets anders meer dan gebrul.

En zo gaat het nu eenmaal: al gauw had hij er ook echt niets anders meer in kunnen horen, zelfs als hij het had gewild.

Wat verderop in het fabelverhaal zegt Aslan: 'Wat hij (oom Andreas) denkt, is buitengewoon dom, mijn kind. (…) hij heeft het voor zichzelf onmogelijk gemaakt om mijn stem te horen. Als ik iets tegen hem zou zeggen, zou hij me alleen maar horen brullen en grommen. O, Zonen van Adam, wat zijn jullie er toch listig in je te verweren tegen alles wat jullie goed zou doen!'

De boodschap van Lewis is, naar ik begrijp: wat je hoort en ziet, hangt voor een groot deel af van wie je als persoon bent en hoe je in het leven staat en daar tegenaan kijkt.[2] En dat laatste noemen we 'een wereldbeeld hebben'. Een bepaalde kijk op de werkelijkheid ofwel een werkelijkheidsopvatting zal veel van wat je denkt en doet beïnvloeden.
Omdat de wereldbeschouwing van oom Andreas geen enkele ruimte liet voor de werkelijkheid van Aslan (Christus), kon hij hem ook niet herkennen. Hierna zullen we zien dat een wereldbeeld wel degelijk ook een ontsluitende en een openende functie kan hebben. In dit eerste hoofdstuk willen we nadenken over verschillende contouren van het begrip wereldbeeld en hun inhoud onderzoeken. Leven met een bewust wereldbeeld kan van veel nut zijn voor het dagelijkse leven. Het kan inspireren en motiveren om op een bepaalde manier te leven, het geeft praktische leidraden en vormt een betekenisvolle persoonlijkheid. Maar er kleven ook nadelen aan zo'n leven-oriënterend verhaal, doordat mogelijk voor ons onzichtbare beperkingen of verkeerde visies je op het verkeerde been kunnen zetten als het om beslissingen gaat.

---

[2] Enkele gedachten in dit hoofdstuk over een wereldbeeld zijn ontleend aan R.J.A. Doornenbal, *Contouren van een christelijk mensbeeld*', publicatie Qadash 2008.

Wat is een wereldbeeld?

We denken na over wereldbeelden, maar wat wordt onder het begrip wereldbeeld verstaan? Enkele elkaar aanvullende en overlappende definities zijn de volgende:

1. Een wereldbeeld is de manier waarop je denkt over de wereld; hoe die eruit ziet of eruit zou moeten zien. Het begrip wereldbeeld wordt ook wel uitgedrukt in de termen levensbeschouwing, levensopvatting of wereldbeschouwing. Enkele van de zeer vele wereldbeelden zijn: het middeleeuwse wereldbeeld, een Bijbelse en christelijke levensbeschouwing, een materialistisch wereldbeeld. Verder zijn er natuurlijk de vele religieuze opvattingen over God en het leven, zoals die in vele delen van de wereld verschillend zijn. Om van Oosterse religies en hun ideologieën nog maar niet te spreken. Met wat meer verduidelijking: in een animistisch wereldbeeld hebben alle wezens en dingen, dus ook de planten en stenen, een ziel. In een materialistisch wereldbeeld gaat men onder invloed van de successen van de natuurkunde de wereld zien als een soort machine. Alles wat er gebeurt is dan het resultaat van natuurlijke factoren. Vooral in media en politiek, in onderwijs en wetenschap, in kunst en kerk is voortdurend bezinning gaande op de betekenis van omvattende levensvisies, op 'oorsprong, doel en zin' van het bestaan en op de omgang met elkaar en de kosmos.
2. Een wereldbeeld is de opvatting die een mens of een groep heeft over de (of hun) wereld, over de samenleving waarin de mens leeft en over het universum.
3. Een wereldbeeld is de verzameling antwoorden op de belangrijkste vragen van het leven. Het geeft o.a. antwoorden over het wezen van de werkelijkheid en

de betekenis en het doel van het menselijk bestaan. Ook formuleert het een visie op moraal.

4. Een wereldbeeld of wereldbeschouwing is het algemene idee dat mensen hebben over de wereld. Het betreft het geheel aan op- en misvattingen omtrent het eigen bestaan van de mens en van de wereld, al dan niet gekaderd binnen religieuze, wetenschappelijke of magische overtuigingen.
5. Een wereldbeeld is in de kern van de zaak een wijze van verstaan en omgaan met de wereld. Het is het omvattende perspectief van waaruit iemand de wereld begrijpt, die tegemoet treedt en behandelt. Daarmee is het een omvattend verhaal dat je leven bepaalt, een kijk op het leven. Een wereldbeeld schetst de aard van de werkelijkheid (eventueel ook het direct waarneembare overstijgend) en iemands wereldbeeld sluit ook altijd een praktische visie op 'het goede leven' in, een kijk op wat we zouden moeten nastreven om een zinvol leven te leiden. Wereldbeelden houden altijd verband met het bestaan, met de werkelijkheid, en zijn daarom een samenstel van theoretische overtuigingen en praktische leefregels.

Een wereldbeeld is dientengevolge een brede denkconstructie, waarvan men uitgaat en waarop men vertrouwt. De betrouwbaarheid van een wereldbeeld is dan ook afhankelijk van in hoeverre dat wereldbeeld de werkelijkheid benadert.

Een wereldbeeld is dus een levensbeschouwing ofwel een alomvattende voorstelling van de wereld vanuit een specifiek standpunt. Een christelijk wereldbeeld gaat uit van Gods handelen in de geschiedenis en is daarmee een alomvat-

tende voorstelling van de werkelijkheid vanuit een christelijk standpunt. Het Evangelie van God is geen plaatsloze en tijdloze filosofie, maar is de wereld- en mensengeschiedenis ingegaan. De vele plaatsnamen en landstreken in de Bijbel maken ons attent op de gang van God in de geschiedenis. Ze herinneren ons aan Gods bemoeienis met mens en wereld in het verleden, heden en in de toekomst.

Ieder mens heeft, bewust of onbewust, weldoordacht of minder uitgewerkt of zelfs onontwikkeld zo'n totaalplaatje van alles wat hij of zij over de wereld gelooft. Het gaat bij ons wereldbeeld dus over de manier waarop wij de werkelijkheid zien en begrijpen. Daarmee is een wereldbeschouwing dan ook de basis voor veel van onze dagelijkse beslissingen en uitermate belangrijk voor ieder mens. Het is onze kijk op zo'n beetje alles en zegt wat we 'ervan vinden'.

Een voorbeeld van kijken en interpreteren
Een appel die op een eettafel ligt, wordt gezien door verschillende mensen die in de kamer zijn. Een groenteboer of fruitteler die de appel ziet, denkt na over het appelras en kent specificaties van dit soort fruit. Een kunstenaar ziet de eenvoud van de appels in een blauwe schaal, ziet daarin een stilleven en maakt er een schilderij van. Een tiener met trek ziet in de appel een frisse beet en eet het fruit met smaak op. Hoe we naar een ding of situatie kijken, wordt beïnvloed en zelfs bepaald door wat we weten en door de manier waarop we de wereld als geheel zien. Elk wereldbeeld (en dat zijn er nogal wat), christelijk en niet christelijk, wetenschappelijk en allereenvoudigst, gaat minstens over de volgende vragen:

- Waar komen de levende wezens op aarde vandaan, en vooral de religieus getinte wereldbeelden vragen door met: waarom zijn we hier? Wie is de mens?

- Waarom is de wereld zoals die zich aan ons voordoet? Ofwel waar komen leven, schoonheid, lijden en dood vandaan? Wie of wat is God?
- Hoe zijn de moeilijkheden in de wereld op te lossen? Waar gaat het met de wereld en alles erop en eraan naar toe? Wat is toekomst?

Ieder mens heeft een min of meer weloverwogen wereldbeeld ofwel een centrale zingeving in zijn of haar leven. Iedereen heeft een beeld van de werkelijkheid. De combinatie van zingeving en werkelijkheidsbeeld noemen we iemands religie. Daarbij gaat het om het bepalende middelpunt van iemands leven. Soms wordt religie voor iemand gevormd uit eeuwenoude tradities als die van het Jodendom. Anderen leven 'flexibel' naar de waan van de dag, gevoed door de up-to-date overtuigingen en meningen die gevonden worden via televisie of internet. Zulke verkregen samenstellen van beelden en motieven met betrekking tot de werkelijkheid worden wereldbeelden genoemd. Het gaat er om hoe iemand de wereld ziet en zijn of haar plaats daarin inneemt.

Zeker in het moderne leven komen we overal velerlei wereldbeelden tegen. Het is bepaald eigentijds wanneer mensen zich naar gelang de sociale situatie aan verschillende wereldbeelden aanpassen. In politieke context is iemand dan bijvoorbeeld feminist(e) en tijdens de yogales hindoe. Voor anderen komt dit wellicht uiterst verwarrend over. Maar de persoon in kwestie kan dit blijkbaar combineren. Voor een gelovige christen geldt principieel dat hij of zij in verschillende omstandigheden overal christen is. Mogelijk niet altijd even overtuigd, maar toch. En op ieder mens heeft bijvoorbeeld de seculariserende wind die er in onze eeuw waait

invloed en vaak meer dan we denken of voor waar willen houden.

Een samenhangend christelijk wereldbeeld biedt gelovige christenen behalve intellectuele overtuiging en vreugde ook een kader waarin wij de beste kans vinden om als gelovige mensen Gods wil en weg te leren kennen. En om Hem naar onze mogelijkheden zo goed mogelijk in geloof te eren en te dienen vanuit nederige, gehoorzame en dankbare liefde! Jezus Christus is in het christelijke wereldbeeld het van God geschonken Middelpunt, het begin en het einde van ons bestaan en leven. Uiteindelijk is voor gelovige christenen niet ons wereldbeeld het belangrijkste in het leven (of dat ons nu wel of niet voldoende helder voor ogen staat), maar onze Verlosser en HEER op wie we door geloof ons vertrouwen stellen voor tijd en eeuwigheid.

Levensbeschouwing

Een van de overheersende wereldbeelden van onze tijd is het naturalisme.[3] De naturalistische levensbeschouwing beantwoordt de grote levensvragen ruwweg als volgt: 1. De werkelijkheid, de wereld en de mens zijn product van willekeurige werkingen van de natuur, die ten diepste geen echt doel hebben. 2. Wij gaan niet respectvol met de natuur om en daardoor gaat er van alles enorm mis (hetgeen volkomen juist is, de mens is de grote natuurverwoester). 3. Wij kunnen de wereld redden door krachtig ecologisch beleid en verstandig natuurbeheer en -behoud. En hier toont zich de ideologie!

[3] Voor een inhoudelijke bespreking en afweging van o.m. het theïstische (Bijbelse) en het naturalistische werkelijkheidsmodel verwijs ik naar Armin Baum, Rob van Houwelingen, *Theologie van het Nieuwe Testament in twintig thema's,* Utrecht 2019.

Zo'n naturalistisch wereldbeeld brengt ook weer filosofieën en stromingen voort, zoals relativisme, existentialisme, pragmatisme en utopisme. De benamingen dragen het specifieke van de gedachtegangen in zich. Het is duidelijk dat het christelijk geloof door de eeuwen heen deze en zulk soort vragen diepgaand anders heeft doordacht en zich daar aldoor ontwikkelend over heeft uitgesproken. Het is belangrijk om in gedachten te hebben dat een wereldbeeld alomvattend is. Het beïnvloedt elk aspect van het leven, van geld(bezit), economie, moraal en politiek tot kunst, wetenschap en religie. Een wereldbeeld tekent dan ook een volledige (minder of meer uitgewerkte) levensbeschouwing.

Toen ik de eerste grote tekstdelen van dit boek begon te schrijven, was er vrede in Europa. Inmiddels zijn we nu een jaar verder en in een tijd beland waarin de autoritaire ideologie van het grootste land ter wereld een oorlog en enorme opschudding in Oekraïne heeft teweeggebracht. Europa en een fors deel van de wereld hebben vanwege olie, gas en de graanoogst ermee van doen gekregen. Naar ons Westerse besef wordt ook deze ideologie door waanbeelden gedreven. De wereld wordt opnieuw geconfronteerd met een enorme stroom van vluchtelingen en verschrikkelijke beelden van desastreuze bombardementen. Op den duur zal dit, zoals altijd, leiden tot enorm nare gevolgen voor het aanvallende land, dat deze wrede oorlog begon onder leiding van een eerzuchtige dictator. Nota bene in samenwerking met de Russisch-orthodoxe patriarch, die deze totalitaire barbarij steunt en 'zegent'. Zo wordt orthodoxie deel van een oorlogsmachine die samenlevingen vernielt. De aangevallen samenleving laat zich echter maar niet zo onderdrukken. Wel, dan moet er maar zoveel mogelijk worden kapot gemaakt. Verschroeide aarde en als altijd, onzinnig geweld.

Wanneer ideologieën[4] als olifanten botsen, wordt het gras en de grond onder de poten kapot geraasd en verwoest. Wie zou niet wenen. Ideologieën richten zich op een eigen groep mensen, bijvoorbeeld mensen van een bepaald volk, ras of geloof of van een sociale klasse, bijvoorbeeld arbeiders. Ze streven naar een ideaal, een utopie,[5] volgens de manier die past bij hun ideologie. Zulke ideeënwerelden worden altijd gedragen door een beperkend en vertekenend beeld.[6] Ideologieën hebben een bepaald wereldbeeld en in samenhang daarmee een godsbeeld, een visie op het geheel van mens en samenleving. Ideologieën zijn altijd abstract en houden om hun doel te bereiken geen rekening met de concrete mens. De mens verdwijnt als onderdeel van het collectief, de

---

[4] Wanneer critici de mond wordt gesnoerd, als de doelstellingen niet ter discussie mogen staan, wanneer kritische vragen uit de boze zijn en als grote beslissingen zonder correct maatschappelijk of politiek debat eenzijdig worden doorgevoerd, dan is er sprake van een ideologie die de dienst wil uitmaken.

[5] Een utopie is een ideale wereld die niet bereikt kan worden. Utopia is een onmogelijke werkelijkheid, een wensdroom. Dromen van een utopie loopt vaak uit op een helse nachtmerrie, dat heeft de wereldgeschiedenis wel bewezen.

[6] Liberalisme streeft naar zoveel mogelijk vrijheid voor de burger, een kleine overheid, weinig wetten en een grote marktvrijheid. Communisme streeft naar hetzelfde doel als socialisme, een eerlijke verdeling van de rijkdom, maar wil dit niet via democratische wijze bereiken, maar met geweld opleggen vanuit de staat. Socialisme streeft naar zoveel mogelijk gelijkheid en een rechtvaardige verdeling van de rijkdom. Dat vraagt een grote overheid, die door middel van wetten ervoor zorgt dat bijvoorbeeld grote bedrijven meer belasting moeten betalen dan arbeiders. Religies kunnen ook verworden tot ideologieën. Ze hebben immers elk hun eigen ideeënwereld over hoe mensen het beste met elkaar om zouden moeten gaan en hoe hun (de!) ideale samenleving er uit ziet. Je ziet dit terug in een geheel van normen en waarden. De wijze waarop men de religie uitdraagt, zegt veel over de mate van realiteitszin.

goede gemeenschap, het grote geheel. Soms wordt dat geheel zélf opgeofferd in het voordeel van een (vaak abstracte) individu, de dictator. Een dictator is vaak één persoon of een kleine dictatoriale groep die alle macht binnen een samenleving naar zich toe trekt. De dictator staat voor een repressief beleid waarin andersdenkenden worden onderdrukt en de tegensprekers worden opgesloten. Op het moment dat ideeën belangrijker worden dan mensen, wordt het gevaarlijk. Door de ideologische vertekeningen worden de eigen beelden als de gehele werkelijkheid bezien. Wanneer dat gebeurt, wordt altijd het concrete leven van de gewone mens aan de ideeënwereld opgeofferd. De twee grote wereldoorlogen zijn er de verschrikkelijke voorbeelden van. Er zijn dan wereldbeelden en zelfs godsbeelden, maar de mensen doorzien niet meer dat het beelden zijn en geen werkelijkheid. Ideologieën worden gedragen door waandenkbeelden, beelden die met de werkelijkheid verwisseld worden. Dat gaat altijd ten koste van mens en wereld.

Wat is werkelijkheid?

Werkelijkheid of realiteit is het geheel van het feitelijk bestaande, in tegenstelling tot het 'denkbeeldige'. In het dagelijks leven en in veel wetenschappelijke vakgebieden wordt de werkelijkheid als bekend en vanzelfsprekend verondersteld. Werkelijkheid heeft met het wezen van de dingen van doen en met waarheid.

De denkbeeldige werkelijkheid noemen we ook wel illusie en dat is een schijnbare werkelijkheid of een onjuist idee van de werkelijkheid. Het beeld dat iemand van de werkelijkheid heeft, is gebaseerd op diens waarnemingen via de zintuigen en de verwerking van deze signalen in de hersenen. Illusies zijn gebaseerd op foutieve waarnemingen van reële externe prikkels.

Illusies komen o.a. voor vanwege natuurkundige effecten, met als voorbeeld een luchtspiegeling (fata morgana)[7]. Een andere denkbeeldige werkelijkheid ontstaat door de verschillende mogelijkheden om zintuigen te misleiden. Daarvan zijn de visuele illusies het best bekend. Goochelaars en zogenoemde illusionisten brengen schijnbaar onmogelijke dingen tot stand. Vaak leiden goochelaars de aandacht van de toeschouwers af, om waarneming van de werkelijke activiteiten te voorkomen. Het geeft te denken.

Gezichtsbedrog ontstaat veelal als gevolg van beperkingen van het oog als zintuig. Een TL-buis lijkt continu licht uit te stralen, terwijl deze in werkelijkheid met hoge frequentie flikkert. Een film lijkt een continue verandering van beeld te geven, terwijl het in werkelijkheid een snelle opeenvolging van afzonderlijke beelden is. Zintuigen bewust of onbewust voor de gek houden noemen we zinsbegoocheling. Een andere vorm van denkbeeldige werkelijkheid wordt gevormd door hallucinaties en dromen. Illusies kunnen niet bestaan zonder zintuiglijke (!) waarneming, ze zijn een foutieve interpretatie ervan. Dromen en hallucinaties zijn waarnemingen zonder dat er een externe prikkel aan ten grondslag ligt. Ze zijn slechts schijnbaar afkomstig van een zintuig waardoor

[7] Fata morgana is een veelvoorkomende illusie, die zichtbaar kan worden op een warme dag met weinig of geen wind, als het asfalt van de weg door de zon is verwarmd en er zodoende een laag warme lucht boven het asfalt ontstaat. Het grensvlak met de koudere lucht daar weer boven werkt als spiegel voor licht dat er onder een invalshoek van nagenoeg 90° op valt (vrijwel evenwijdig aan het oppervlak). Dit is een luchtspiegeling 'naar boven', de hete luchtlaag reflecteert het licht van de heldere lucht naar boven, waardoor het lijkt of er water op de weg ligt. Rijdt daar een auto, dan zie je het spiegelbeeld van de auto boven het wegdek ervóór.

we zien, horen, voelen, ruiken en proeven[8] en hebben van doen met ons brein, de hersenen. Een droom is feitelijk een soort verwerking van visuele beelden door de hersenen. Ook drugs of bepaalde medicijnen kunnen hallucinaties veroorzaken.

Hoe vormen we een wereldbeeld?

Mensen vormen zich al vanaf heel jong een veelal eenvoudig wereldbeeld. Zonder dat we het in de gaten hebben, worden er allerlei invullingen toegevoegd aan het eenvoudige beeld van hoe de wereld in elkaar steekt. Ieder mens bouwt zo zelf aan een eigen wereldbeeld. Door allerlei van invloed zijnde omstandigheden en kennistoename wordt dat persoonlijke beeld steeds meer ingevuld door bewust of onbewust toelaten en afwijzen van standpunten en karakteristieken. Daardoor verbreedt en verdiept het wereldbeeld van ieder mens en zo is het aan grotere of kleinere verandering onderhevig.

Tot de belangrijke factoren die het wereldbeeld van iedere mens vormen, behoren zaken als opvoeding, sociale en culturele omgeving en toename van kennis op welk gebied dan ook. Uiteraard is religie en zeker de bewuste keuze van persoonlijk geloof (van welke aard dan ook) een krachtige vormer van een persoonlijk wereldbeeld. Een wereldbeeld is dus geen wetenschappelijke theorie. Ieder van ons vormt zijn of haar wereldbeeld door praktische omgang met de wereld en door het interpreteren van onze eigen ervaringen.

---

[8] Tegenwoordig worden daar nog aan toegevoegd de evenwichtszin (evenwicht/binnenoor) en de zeer kleine bewegingen van sensoren in het bewegingsapparaat, die leiden tot lichaamsbewustzijn.

Wij accepteren stilzwijgend en welbegrepen of nadrukkelijker en uitgesproken een bepaald wereldbeeld op grond van alles wat we in ons leven meemaken, leren en ervaren. Het meer en meer neigen naar een bestaand en bekend wereldbeeld voor het duiden van onszelf en de wereld waarin wij leven, gaat daarom altijd vooraf aan het bijvoorbeeld op volwassen leeftijd komen tot wetenschappelijke reflectie en afwegen van verschillende wereldbeelden.[9]

Een gevormd wereldbeeld is daarmee een totaalkader voor het interpreteren van de werkelijkheid. Ieder van ons is op de een of andere wijze, weloverwogen of onbewust, op een eigen wijze bezig met uitzoeken en proberen om vanuit wat in en door ons als wereldbeeld gevormd is in ons mens-zijn houvast te vinden. Dit doen wij door ons te oriënteren. Daarvoor omarmen en verwerpen we. We omarmen een 'zinperspectief' van waaruit wij onszelf, de ander en de wereld om ons heen begrijpen. Want perspectief is zowel de visie die men op bepaalde zaken heeft als wel de hoop die mensen koesteren. En inderdaad, zo'n zinperspectief is een wereldbeeld.

---

[9] De verschillende wereldbeelden zijn legio, maar ze blijven in een mensenleven als serieuze keuzen toch beperkt. De inhoudelijke verschillen tussen de visies op wereld en leven zijn namelijk immens. In de Japanse cultuur bijvoorbeeld denkt men niet in termen van goed en kwaad, of waar en onwaar; waarheid en goedheid wordt bepaald door de groep die de macht heeft. Men noemt dit het idee van de 'kneedbare werkelijkheid'. De Japanse cultuur kent geen absolute maatstaven, geen algemeen geldende normen en principes, geen overstijgende waarheden (zoals bv. met betrekking tot God in het christelijke geloof). Veel Europeanen kunnen zich daarbij zeer weinig voorstelen.

Een samenvattende verdieping

Zo'n weloverwogen gevormd wereldbeeld bestaat uit een opvatting over

1. de globale structuur van de wereld (zo compleet en doordacht mogelijk);

2. een kijk op wat het goede leven is, zoals wij (een groep, hoe klein of groot dan ook) dat normaal en gewenst vinden, waarbij we overwogen hebben welke waarden in dit leven belangrijk zijn;

3. en daarbij spreek je je na al dat zorgvuldig redeneren door je wereldbeeld in woord en daad uit over hoe wij ook gevoelsmatig in het leven staan. Dan blijkt wat het wereldbeeld voor ons gevoelsleven (emotioneel) betekent.

Deze drie dimensies, die gevuld worden met fundamentele aannames, overtuigingen, houdingen en waarden, vormen mijns inziens samen een volwassen visie op het leven, het universum en de toekomst. Vanwege de grote hoeveelheid mogelijkheden, zal gekozen moeten worden welke wegen ieder van ons wil gaan. In grote lijnen zijn dat keuzen tussen verstand en dwaling, wijsheid en dwaasheid en ten diepste gaat het daarbij om de tegenstelling tussen waarheid en leugen. Ook al ligt dat niet altijd even scherp. Als we denken over wereldbeelden spelen keuzen en tegenstellingen dus een voorname rol en zijn de feiten en meningen die erbij horen soms sterk in strijd met elkaar. Om te komen tot een overwogen wereldbeeld zijn altijd veel tijd, nadenken en kennisname nodig.

Over mening en oordeel

Wat is een mening? Een persoonlijke mening is iemands eigen idee, gedachte, inzicht of zienswijze over een bepaalde gebeurtenis of onderwerp. De eigen mening is dan een door

jezelf gevormde opinie, standpunt of opvatting over iets. Wij vormen ons een mening door te observeren, te luisteren en te kijken en daarover na te denken. Je kunt ook zeggen dat een mening een zienswijze is. Het is zoals jij de werkelijkheid ziet, hebt gezien, ervaren en begrepen. Een mening is een in de mens aanwezige subjectieve opvatting ten opzichte van toestanden, gebeurtenissen of personen. Met het begrip subjectief wordt hier bedoeld, dat de opvatting niet is gebaseerd op louter feiten, maar op een breder scala aan gegevens. Subjectief is zoveel als bevooroordeeld, niet objectief. En dit is wel belangrijk voor het begrip mening: subjectief houdt in, dat iets vanuit persoonlijk oogpunt wordt beoordeeld of gezien. Het heeft betrekking op de eigen smaak of voorkeur. Wanneer iemand subjectief antwoordt, is het antwoord van die persoon beïnvloed door zijn of haar eigen mening en ervaringen. Het antwoord is dan gekleurd door datgene wat de persoon zelf meegemaakt heeft. Jezelf zo objectief mogelijk een mening vormen is niet eenvoudig. Een mening is dus geen feitenrelaas, maar een door denken verkregen soort slotconclusie over wat door iemand geobserveerd is. Meningen kunnen en zullen daarom van persoon tot persoon of van groep tot groep verschillen. Uiteraard kunnen mensen elkaars mening ook 'delen', ze zijn het dan eens met elkaars opvatting over iets. Zowel een individu als een groep kan dus een mening bezitten. Een mening heeft betrekking op een onderwerp, een zaak, een kwestie. Met het uitspreken van een mening maak je kenbaar hoe je ergens over denkt. Een mening uit zich veelal in, het valt te raden, een uitspraak ergens over. De wezenlijke gedachte achter het begrip mening is dan ook een waardebepaling of beoordeling. Een mening geeft weer hoe iemand iets ziet. Wanneer twee of meer personen er een andere mening op na houden, dan spreken we van een meningsverschil.

Een mening ontstaat dus op basis van eigen ervaring en kennis binnen de context van de eigen sociale omgeving én het eigen karakter. Een mening is daardoor een gevolg van zintuigelijke en verstandelijke vermogens zoals aanvoelen en denken, waardoor deze mening altijd gevormd is door individuele standpunten die beïnvloed zijn door wat er in een groep of samenleving aanvaard en geldig is.

Bijvoorbeeld binnen een betoog kan een mening de vorm aannemen van een standpunt, dat verdedigd wordt. Meestal komt daar ethiek bij kijken, dus de vraag wat het goede is om te doen in een bepaalde situatie. Mensen hebben over dit soort vragen nu eenmaal verschillende morele opvattingen. In de politiek wordt het uitwisselen van verschillende meningen en opvattingen een debat genoemd. In een debat worden de feiten, denkbeelden en zienswijzen over een bepaalde zaak geuit en op realiteit bevraagd om tot zoveel mogelijk helderheid te komen. Waarbij uiteindelijk geldt, dat de mening met de meeste aanhangers in het debat wint. Hetgeen echter niet per se een waardeoordeel vormt over de inhoud, maar over het grootste aantal min of meer dezelfde meningen! Een mening kan onder meer gaan over de vraag in hoeverre iets ethisch goed of slecht is. Met name zo'n mening, waarin de morele betekenis een belangrijke plaats heeft, wordt dan ook wel een waardeoordeel genoemd.

Wat is een oordeel? De oorspronkelijke betekenis van het begrip oordeel is 'het toebedeelde', 'het uitgedeelde'. Hieruit ontstond de betekenis 'toebedeeld recht', in het bijzonder kennen we dat in de gerechtelijke uitspraak ofwel het vonnis. De gewone betekenis van het begrip oordeel is daaruit ontwikkeld als de persoonlijke uitspraak over een per-

soon of zaak. We kennen de uitdrukking ‘een weloverwogen oordeel’ waarin het wikken en wegen van feiten en oorzaken om tot het oordeel te komen als grondig worden voorgesteld.

Oordelen is in zekere zin ook een mening over iets of iemand hebben. Synoniemen van het begrip oordeel laten het spectrum zien: gevoelen, inzicht, mening, opinie, opvatting, overtuiging, standpunt, stellingname, zienswijze. De twee begrippen mening en oordeel hebben dus veel van elkaar weg. Toch is er verschil tussen een oordeel hebben of je mening geven. Oordelen gaat vaak over het gedrag van een ander of een bepaalde gebeurtenis of zaak en je mening is een vanuit jezelf ontwikkelde zienswijze. Oordelen baseren zich gewoonlijk op feiten; meningen zijn standpunten, ideeën die afhankelijk zijn van waarneming, ervaring en denken. Daarbij kunnen meningen (min of meer) beïnvloed zijn door waarden of normen die iemand (of een groep) zelf ontwikkeld heeft. Meningen én oordelen kunnen onjuist zijn, namelijk door onjuiste waarneming of een eenzijdig geïnterpreteerde ervaring. Of door een onjuiste gedachte(gang).

Oordeelsvorming: een oordeel wordt gevormd op basis van een afweging van de beschikbare informatie. Dit betekent dat het belangrijk is zoveel mogelijk informatie te verzamelen, de waarde ervan te kunnen beoordelen en die informatie dan ook goed te kunnen ordenen. Oordeelsvorming gaat uit van feiten. Geruchten zijn nutteloos voor goede oordeelsvorming. Oordeelsvorming beargumenteert en beoordeelt waarom verschillende alternatieve oordelen niet of minder juist zijn. Een goed oordeel vraagt voldoende tijd (zeker bij moeilijke beslissingen), zodat de zaak goed overdacht is. Voor een wijs oordeel blijft altijd de mogelijkheid open om

het oordeel te veranderen. Omstandigheden en feitelijke informatie, maar ook in de oordeelsvorming opgedane indrukken kunnen veranderen, dus het oordeel van mensen zal ook kunnen veranderen.

Oordelen of waardeoordelen behoren tot de ethiek en het recht. Tenslotte: weten staat voor velen tegenover een mening hebben, maar daarover kan je van mening verschillen ofwel een andere mening hebben. Je weet het immers maar nooit. Wetenschappelijke inzichten zijn vanzelfsprekend ook voorlopig en vele doorstaan de tand des tijds niet. Wetenschappelijk inzicht groeit namelijk. Bij meningen, waardeoordelen en wetenschap is gepaste wijsheid (een voorzichtige slag om de arm) daarom geboden. Meningen, oordelen en zeker ook wetenschap zijn zaken die door nieuwe gegevens bijgesteld kunnen worden. Daarom geldt als wijsheid: oordelen, meningen en wetenschap zijn nog niet altijd finale waarheid. Nuchtere voorzichtigheid is hier steeds geboden.

Oordelen en meningen komen tot stand door onze zintuigen, verbeeldingskracht en verstand. Een oordeel vormen is niet precies hetzelfde als het vormen van een eigen mening. Om een juist oordeel te vormen zal de beoordelaar proberen eigen gevoelens over het onderwerp (zoveel als redelijkerwijs mogelijk is) uit te sluiten. Bij het vormen van je eigen mening hoeft dat niet. Een eigen mening wordt bijvoorbeeld meer gevormd door allerlei persoonlijke situaties die voor een correct oordeel vaak niet relevant zijn. Juiste oordeelsvorming is dan ook niet gemakkelijk. We hebben maar al te gauw de neiging informatie verkeerd af te wegen, omdat we deze inkleuren naar persoonlijk begrip en eigen omstandigheden. De kunst bij oordelen is om dat niet of zo min mogelijk te doen. Wijsheid en tijd zijn daarin van wezenlijk belang.

Wereldbeeld en het eigen bestaan

Existentiële levensvragen gaan over ons bestaan. Het heeft te maken met je eigen zijn, dus wie je bent. Maar ook met de betekenis van het leven en de diepere gronden van het bestaan. Het gaat over sterfelijkheid en eindigheid, over tijd en eeuwigheid, een bestaan na het aardse leven (hiernamaals), over doel en zin. Deze zaken spelen mee in het verkrijgen van een wereldbeeld. Het interactieve proces van meningsvorming, beoordeling en het verkrijgen van een zekere mate van kennis over ons bestaan, vormt de weg voor het verkrijgen of aannemen van een wereldbeeld. Het meer en meer omarmen van een wereldbeeld is in elk geval veel meer dan een verstandelijk-theoretische kwestie. Het is vooral een praktisch antwoord op de voor elk van ons onvermijdelijke vraag hoe wij als mens in deze wereld ons bestaan zullen leven en beleven. Vroeg of laat worden we allemaal met existentiële vragen geconfronteerd. We kunnen niet anders dan er op de een of andere manier invulling aan geven. Het leven moet namelijk wel op een bepaalde manier geleefd worden.

Waarneming, waarheid en wereldbeeld

Hoe is het mogelijk dat drie mensen die bij een gebeurtenis aanwezig waren, zeg maar drie getuigen, van één en hetzelfde voorval soms drie verschillende versies van het gebeuren kunnen navertellen? Dit komt door het ingewikkelde proces waarbij ieders al gevormde ‘wereldbeeld’ de rol van referentiekader speelt.

Wie een gebeurtenis navertelt, die interpreteert eigenlijk altijd. Dat wil zeggen: je geeft een persoonlijke duiding van de waargenomen gebeurtenis (dat kan ook een stuk tekst zijn, muziek, smaak en ga zo maar door).

De interpretatie vanwege het 'wereldbeeld' is voor iedereen anders. Bij ingewikkelde kwesties kunnen zo vanwege de verschillende interne verwerkingskaders de interpretaties ver uiteen liggen. Om die reden wordt er weleens gezegd dat elke getuige liegt. Een meer juiste overweging zou zijn dat elk mens er (bewust of) onbewust voor kiest bepaalde zaken te zien of niet te zien.

Op basis van een veelheid aan factoren zijn we de hele dag verwikkeld in een onbewust filter- en selectieproces, ieder uur, iedere minuut en elke seconde. Het resultaat kennen we: iedereen ziet de wereld door zijn of haar eigen innerlijk gekleurde bril.

Eén gebeurtenis, vele interpretaties

Beeldvorming van de werkelijkheid wordt voorafgegaan door een snel en veelal zeer efficiënt proces: we ontvangen prikkels, verwerken deze en geven ze terug in de vorm van woorden of gedrag. Deze keten van gebeurtenissen voltrekt zich in een minimale hoeveelheid tijd! Je hebt er nauwelijks erg in. Alleen voor wie zich bewust tot overdenken zet, wie nadenkt voor hij spreekt of doet, voor die kost de reactie meer tijd.

Dit is in elk geval een van de redenen waardoor verschillende mensen anders op eenzelfde voorval reageren. En om die reden lopen waarnemingen van getuigen vaak uiteen. De oorzaak hiervan ligt in het feit dat iedereen de werkelijkheid op zijn of haar eigen manier vertaalt naar de eigen eerder opgedane ervaringsachtergronden. Zo ontstaat een interpretatie, namelijk vanwege het al bestaande, verwijzende en refererende wereldbeeld. Een eigen versie van dat wat zich heeft voltrokken is het gevolg.

Vorming van ons beeld van de werkelijkheid

De grote hoeveelheid zintuiglijke indrukken die er op ons afkomen en de herinneringen die we bezitten, organiseren we in één model van de werkelijkheid, Dát is dus onze eigen interpretatie van de werkelijkheid ten gevolge van ons op dat moment al gevormde wereldbeeld. Bij dit proces zijn drie modelleringsprincipes betrokken:

- We generaliseren, ofwel we laten als algemene regel gelden dat wat we op grond van één bijzonder geval in ons hoofd hebben (onthouden). Dat is een overtuiging die we al eerder hebben afgeleid op basis van vroegere ervaringen. 'Het ging toen zo, het zal weer zo gaan'.
- We elimineren, ofwel we laten weg. Op grond van onze bestaande overtuigingen laten we (min of meer onbewust) prikkels weg in onze waarneming.
- We transformeren, ofwel we hervormen. De in het filterproces overgebleven prikkels veranderen we op basis van onze overtuiging, die is gebaseerd op eerdere ervaringen.

Van binnen naar buiten

Na het filteren van een waarneming creëer je een bepaald gedachtenpatroon. Het beeld dat zich in je gedachten vormt, dat wat je tegen jezelf zegt (waarover je met jezelf praat), het denkbeeldige geluid dat je 'afspeelt', het gevoel dat je oproept en de geur of smaak die je je levendig voorstelt, dat alles samen vormt je interne voorstelling van de gebeurtenis. En deze uit zich 'aan de buitenkant', door middel van je woorden of in je uitingen en stemming.[10]

[10] In tegenstelling tot wat veel mensen denken, is je stemming dus niet zozeer direct afhankelijk van wat je hebt waargenomen. Onze

De reis van de prikkels: interpretatie, wereldbeeld, gedrag

Wat anderen kunnen waarnemen wanneer ze met ons in ontmoeting of ander contact zijn, is ons gedrag. Dit bestaat uit meerdere onderdelen, enkele ervan zijn:

- De toon en klank en de soort van woorden die we gebruiken
- De houding die we aannemen en de gebaren die we maken bij die woorden.

Onze stem, lichaamshouding en woordkeuze zijn dus het eindresultaat van de lange weg die de aanvankelijke externe prikkel heeft afgelegd door je filters, interne voorstelling, stemming en lichamelijke uitingen.

Zelfreflectie

'Denkt alvoor gij doet en doende denk dan nog'. Dit is een wijze uitspraak van Guido Gezelle die staat voor verstandige bezinning en zelfreflectie. Het gaat daarbij om overdenking van je eigen gedachten, gevoelens en herinneringen. Zelfreflectie is naar jezelf kijken en daarbij het eigen handelen overdenken. Je houdt jezelf als het ware een spiegel voor.

Dit figuurlijke 'jezelf een spiegel voorhouden', heeft als doel bewust te worden van je eigen handelingen, die bewust en onbewust gemaakt worden. Bij zelfreflectie wordt er door jouzelf gekeken naar wat je goed en wat je minder goed kunt, doet of denkt. Over deze zaken wordt nagedacht en hierin worden oplossingen gezocht om de minder goede kwaliteiten te verbeteren en goede kwaliteiten te behouden en te versterken.

---

stemming wordt bijna volledig bepaald door de 'interne voorstelling van zaken' die je hebt gemaakt naar aanleiding van de waarneming of gebeurtenis(sen). Dit geeft pas stof tot nadenken!

Als iemand op een goede manier naar zichzelf kijkt, verheldert en verduidelijkt hij of zij hiermee het 'zelfbeeld'. Met een zo juist mogelijk beeld van jezelf[11] is het gemakkelijker om met situaties om te gaan.

Dit omdat er nagedacht is over je eigen handelen en zulk nadenken verrijkt je overtuigingen, mens- en wereldbeeld.

Capaciteiten

Elk mens heeft de beschikking over een zekere hoeveelheid denkkracht en abstractievermogen.[12] Deze twee begrippen vormen in grote lijnen ons menselijke verstand. Daarnaast beschikken we ook over herinneringen en daarin bevindt zich kennis en ervaring. Overigens bepaalt niet alleen het verstand, maar vooral de motivatie onze gang in de wereld. Zeer knappe in de zin van geleerde en zelfs intelligente mensen zullen zonder motivatie weinig tot niets bereiken.

---

[11] Het zelfbeeld is het denkbeeld dat je over jezelf hebt gevormd in de loop van je leven. Het gaat daarbij om de volgende vragen: Hoe zie jij jezelf? Beschrijf je karakter eens. Wat vind je van jezelf, wat zijn jouw kwaliteiten, wat zijn je beperkingen, wat zijn je gevoeligheden? In de omgang met anderen kom je altijd jezelf tegen. De manier waarop je je zelf 'waardeert' is een onderdeel van je zelfbeeld en heeft invloed op hoe je je verhoudt tot anderen. Een negatief zelfbeeld kan leiden tot zelfkritiek en een kritische houding naar anderen. Een positief zelfbeeld zorgt er over het algemeen voor dat je jezelf en anderen op een positieve manier benadert. Daarnaast is het belangrijk om te weten of het beeld wat je over jezelf hebt, in grote lijnen overeenkomt met hoe anderen jou waarnemen en ervaren. In het hoofdstuk over het mensbeeld wordt dit onderwerp veel grondiger behandeld en uitgewerkt.

[12] Het vermogen om te abstraheren: uit meerdere zaken algemene kenmerken onderscheiden en die in herkenbare begrippen onder brengen om zo de werkelijkheid 'overzichtelijk' te ordenen.

Een christelijk wereldbeeld

Veel mensen denken tegenwoordig dat ze geen religie aanhangen, maar in zekere zin heeft iedereen een religie.[13] Want in brede zin duidt het woord religie op een algemene vorm van spiritualiteit, gevoelens en gedachten met betrekking tot de zin van het leven. Iedereen heeft een centrale zingeving in zijn of haar leven en iedereen heeft een beeld van de werkelijkheid. Religie is in functionele zin dan ook de verbinding tussen zingeving en werkelijkheid ofwel het in verband brengen van begrippen, gedachten en zaken over de zin van het leven. Religie is zo een bepalend en centraal deel van ieders leven of dat nu ingevuld wordt door eeuwenoude tradities of de waan van de dag via de media. De beelden en motieven over de zin van het leven (wereldbeeld) bepalen hoe iemand de wereld ziet en hoe hij of zij daarin zijn of haar plaats inneemt. In de omgang met andere mensen komen we dus voortdurend allerlei wereldbeelden tegen. Enkele voorbeelden: je collega kan een hindoe of een boeddhist zijn, een hedonist, darwinist of postmodernist. Dan heb je natuurlijk ook bv. joden, christenen en islamieten, met elk een grote hoeveelheid aan verschillende stromingen en denkwerelden. In Nederland zwakt de invloed van het christelijke geloof

[13] Onder religie wordt gewoonlijk een van de vele vormen van zingeving of het zoeken naar betekenisvolle verbindingen verstaan, waarbij meestal een hogere macht of God dan wel een godheid centraal staat. In monotheïstische religies wordt het specifiekere begrip godsdienst gebruikt, want men gelooft niet alleen in de godheid, maar dient God ook. Bij polytheïstische religies spreekt men over een veelgodendom, dus het geloof in meerdere goden. De grootste hedendaagse polytheïstische religies zijn hindoeïsme en de traditionele Chinese godsdiensten. Daar wordt ook vaak 'gediend', bijvoorbeeld door het brengen van vele offers. In engere zin heeft religie betrekking op de godsdienst, het geloof.

sterk af, maar het christendom blijft met 2,3 miljard aanhangers wereldwijd de grootste religie op aarde en groeit. In grote lijnen: de helft *van alle christenen* in de wereld is nu rooms-katholiek, een derde is protestant en de derde aanvullende grote stroming is het in Nederland onbekendere oosters-orthodoxe christendom (2021).

Een samenhangend wereldbeeld biedt christenen een kader waarin ze de beste kans krijgen om te leven als ware navolgers van Jezus Christus in de diepste betekenis van het woord. Christenen zoeken ernaar om in relatie tot de Bijbel Gods wil en weg te onderscheiden en om Hem zo goed en trouw mogelijk in geloof te kunnen volgen en dienen. De geestelijke groei die daarmee gepaard gaat, vertaalt zich in een verandering van denken. Voor zo'n steeds vernieuwend denken (Ef.4:23) zijn geloofsleer en geloofspraktijk onafscheidelijk met elkaar verbonden.[14] We worden geroepen en gaandeweg leren we in gehoorzaamheid te antwoorden.
Wij worden geroepen om in kerk en maatschappij te dienen, met het oog op het Koninkrijk van God dat door Hem zijn voltooiing krijgt. In de christelijke geloofsleer staan Gods barmhartigheid en genade centraal en de ethiek is de brede uitwerking daarvan. Daarin gaat het om de samenhang en verhouding tussen God en mens, inzicht en openbaring, gebed en studie, geloof en wetenschap; tussen hoofd, hart en handen, tussen leer en de dagelijkse praktijk.

[14] Zie bv. mijn '*Uit het leven van een christen, gedachten over de navolging*', Veenendaal 2021. Ondanks alle verschillen in denominaties en met verdriet om alle historische blunders en relationele fouten die gemaakt zijn, geloven christenen dat zij vanuit nederige en gehoorzame dankbaarheid de Here God met vreugde mogen dienen; waarbij wij Jezus Christus als het Middelpunt van ons geloof belijden (Heb.12:2). Dit in goede en kwade dagen.

Een christelijk wereldbeeld wordt gevonden in overgave aan God, overdenking van de geloofsinhoud, beleving vanuit hart en ziel en in de verbinding van dit alles met het dagelijkse gebeuren van het gewone leven. Vanuit de oproep: '*Laat die gezindheid bij ons zijn, die ook in Christus Jezus was*.' (Fil.2:5)

Bij het christelijke geloof[15] en leven gaat het dus wel degelijk over de zo juist mogelijke overtuigingen. Maar evenzeer betreft het een geestelijke overgave en hartstocht, modern gezegd passie. Want alleen in de samenhang van deugdelijke overtuigingen en levend geloof wordt een goede, christelijke levenshouding gevonden. De kracht zit 'm in adequate opvattingen en daarbij passende emoties ofwel in geloofskennis en geloofsbeleving! En daarin zit ook het gevaar! Wij moeten een christelijk wereldbeeld of een christelijke moraal niet verwarren met geloof in God! Wereldbeeld en moraal zijn schepping-georiënteerd. Christelijk geloof richt zich op God! Er is een groot gevaar om de duiding van bijvoorbeeld een christelijk wereldbeeld of een juiste moraal en levensoriëntatie als absoluut voor te stellen. Christenen zijn niet de hele geschiedenis door en wereldwijd gebonden geweest aan een en hetzelfde wereldbeeld en zelfs niet aan een en dezelfde christelijke moraal, maar aan God, de Schepper en Onderhouder van hemel, aarde en het eigen leven. En wij zijn verbonden met Jezus Christus, zijn Zoon en dat alles door het werk van de Heilige Geest. Juist dát maakt een wereldbeeld

[15] Voor een beknopte, weloverwogen en goed leesbare introductie van de christelijke geloofsleer verwijs ik naar Patrick Nullens en Raymond Volgers, *Tussen twee werelden, een kennismaking met de christelijke theologie*, Almere 2010, naast het meer uitgebreide *Handboek Christelijk geloof*, red. Alister McGrath en Jan Hoek, Zoetermeer 2008.

en een moraal christelijk, als we dit onderscheid weten te maken. Ons geloof heeft alles met wereldbeeld en ethiek van doen, maar noch wereldbeeld, noch de christelijke ethiek vormen de basis waarop ons geloof is gebouwd. Het christelijke leven welt op en vloeit voort uit de Bron van ons geloof. Wie God belijdt als HEER, die zich bekommert om mens en wereld, leeft dat uit in zijn of haar leven. Wij die geloven delen in de Geest van God en willen dat gestalte geven in levenshouding en handelen, in navolging van Jezus Christus. Ons geloof krijgt zijn uitdrukking in o.m. wereldbeeld en de christelijke levenswandel, maar die vallen nooit samen met God en zijn Geest. Steeds zullen we ons opnieuw moeten richten op de Bron van ons geloven, de drie-ene God! Een christelijk wereldbeeld en een christelijke moraal zullen als expressie van het geloof steeds weer doordacht en meer eigen gemaakt mogen worden. Anders worden wereldbeeld en moraal struikelblokken in plaats van opstapstenen.

Het zal duidelijk zijn dat we dit nadenken over een christelijk wereldbeeld slechts in een nederige houding kunnen doen. Vooral omdat bij een wereldbeeld waarin God de centrale betekenis draagt, we het hebben over openbaringswaarheid die voor christenen werkelijkheid is vanwege het geloof. Daarbij geldt: ‘onvolkomen is ons kennen en onvolkomen ons profeteren.’ (1Kor.13:9). Het gaat om erkenning dat wát wij ook over een christelijk wereldbeeld aandragen, dit altijd ten dele, incompleet en onvolledig zal zijn. Van de totale rijkdom van Gods kennis en wijsheid (Rom.11:33) wordt ons maar een gedeelte door kennis inzichtelijk gemaakt of door profetie geopenbaard. Deze onvolledigheid van kennis en profetie zal dan ook steeds een zekere onduidelijkheid inhouden. Begrippen als ‘absoluut’ en ‘énig juiste’ dienen wij

daarom te vermijden. God kan je niet omlijsten met je gedachten en daarom is ook het omschrijven van een christelijk wereldbeeld altijd onaf. Het gaat om geloofsuitspraken over God, de mens, het leven en de toekomst en daarmee is de werkelijkheid niet te vatten in een wetenschappelijke definitie. Begrippen als God, zonde, verlossing en gerechtigheid[16] helpen om de direct ervaren (empirische) werkelijkheid volgens gelovig besef zinvol te duiden.
De harmonie van een christelijk wereldbeeld wordt gevonden op basis van een Bijbelse grondslag en een persoonlijke overgave aan God in een wijze verhouding tussen overtuiging, verbeelding en gevoel, waarin ons geloof invloed krijgt op zoveel mogelijk onderdelen van ons leven.

In grote lijnen zullen we trachten aan een christelijk wereldbeeld contour en inhoud te geven, vanuit een diepe verwondering en met eerbiedige lofprijzing. Die lof spreekt over de onmetelijke grootsheid van Gods schepping en over de wijsheid van God. Het vormt een uitdrukking van ervaringen, een situatie waarin iemand inzicht verkrijgt. Een paar voorbeelden uit Gods Woord:
De hemel vertelt aan alle mensen hoe machtig God is.
De hoge hemel laat aan iedereen zien wat God gemaakt heeft: de zon, de maan en de sterren.
De hemel vertelt het elke dag,
de hemel zegt het iedere nacht, in een heel eigen taal.
Het is geen gewone taal, geen taal met woorden.

[16] In zijn brief aan de gemeente te Rome zet Paulus uiteen hoe iemand Christus' verlossing en gerechtigheid door het geloof ontvangt (Rom.1-8; 3:25,26) en wat voor gevolgen het verkrijgen van deze van Jezus Christus komende gerechtigheid heeft voor de omgang met zijn naaste en de wereld (Rom.12-15).

Het is een taal zonder geluid.
Toch gaat het bericht de hele aarde over,
het gaat de hele wereld rond.
God gaf de zon een plaats aan de hemel.
Elke ochtend komt de zon stralend tevoorschijn.
Dan begint hij de weg die hij elke dag gaat.
Aan het ene eind van de hemel komt de zon op,
aan het andere eind gaat hij onder.
Zo geeft hij warmte aan de hele aarde. (uit Psalm 19BGT)

Weet je het niet? Heb je het niet gehoord?
Een eeuwige God is de HEER,
schepper van de einden der aarde.
Hij wordt niet moe, Hij raakt niet uitgeput,
zijn inzicht is niet te doorgronden.
Hij geeft de vermoeide kracht en Hij vermeerdert de sterkte van wie geen krachten heeft. (Jes. 40:28,29NBG)

O, diepte van rijkdom, van wijsheid en van kennis Gods, hoe ondoorgrondelijk zijn Gods beschikkingen en hoe onnaspeurlijk Zijn wegen! Want wie heeft de zin des Heren gekend? Of wie is Hem tot raadsman geweest? Of wie heeft Hem eerst iets gegeven, waarvoor hij vergoeding ontvangen moet? Want uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen: Hem zij de heerlijkheid tot in eeuwigheid! Amen. (Rom.11:33-36NBG)

Nadat God voorheen vele malen en op vele wijzen tot de vaderen gesproken had door de profeten, heeft Hij in deze laatste dagen tot ons gesproken door de Zoon, Die Hij Erfgenaam gemaakt heeft van alles, door Wie Hij ook de wereld gemaakt heeft. Hij, Die de afstraling van Gods

heerlijkheid is en de afdruk van Zijn zelfstandigheid, Die alle dingen draagt door Zijn krachtig woord, heeft, nadat Hij de reiniging van onze zonden door Zichzelf tot stand had gebracht, Zich gezet aan de rechterhand van de Majesteit in de hoogste hemelen. (Heb.1:1-3HSV)

Kenmerken van een christelijk perspectief

Een christen gaat uit van een wereldbeeld waarin God de centrale plaats inneemt (theïsme). *Theos* is (1) het Griekse woord voor '(een) god of godin' en (2) 'God'.[17]

Theïsme is een godsdienst-filosofische opvatting die het bestaan van één God aanneemt en met name in jodendom, christendom en islam één persoonlijke God erkent (monotheïsme).[18] Wij christenen belijden: de HERE, onze God, is Eén. Wij geloven dat God als de Immanuel, de 'God met ons' in de persoon van Jezus Christus in onze wereld kwam en dat Jezus na Zijn hemelvaart door de persoon van de Heilige

[17] Voor een uitgebreide woordstudie over *theos* verwijs ik naar wat wij schreven in SBNT 13, ws. 2092 (incl. woordenlijst, p.82-114).

[18] In het christelijk geloof is er sprake van zowel immanente als transcendente eigenschappen van God. Transcendentie is de overstijging van het natuurlijke (de schepping). In eerste instantie is dit een eigenschap van God die tegengesteld is aan immanentie, waarbij God onlosmakelijk aan de schepping is verbonden. Wanneer we spreken over Gods eeuwigheid en alomtegenwoordigheid wordt bedoeld dat er nooit een tijd of plaats geweest is of zal zijn, waar Hij niet was, is of zal zijn. Wanneer we zeggen God het is die Zijn schepping onderhoudt, betekent dit dat de schepping zonder Hem niet kan bestaan (Zijn immanentie). De HERE God is echter ook transcendent. Hij maakt geen deel uit van de schepping. Zijn heerlijkheid (glorie) gaat ver boven de schepping uit. Filosofen als Plato en Aristoteles beschreven 'de Allerhoogste' als 'de volkomen Andere'. Plato beschreef God als transcendent: ver boven alles uitgaand en verheven.

Geest in mensen kwam en komt, in hen die God geloven en Hem dienen door Jezus te volgen. Christelijk geloven gaat over God en mens en in die relatie heeft Jezus een centrale rol: Hij openbaart God en verlost de mens van zonde en het zondige zelf, geeft hoop en schept toekomst voor mens en wereld.
In het christelijke wereldbeeld wordt dus gesproken over God, die zich openbaart door te spreken en te handelen in onze werkelijkheid. Voor de meeste gelovige christenen zal het feit dat God in onze werkelijkheid spreekt en handelt overbekend en volledig geaccepteerd zijn. De Bijbel begint ermee, de Tora en de Profeten staan er vol van, de Evangeliën getuigen ervan, evenals de Handelingen en brieven van de apostelen. Het boek Openbaring eindigt ermee.

Het spreken van God, zoals beschreven in de Bijbel, vormt zijn zelfopenbaring. Wie nadenkt over een christelijk wereldbeeld zou eigenlijk dáár moeten beginnen en daar bij blijven: de zelfopenbaring van God zoals die in de Bijbelse teksten verondersteld wordt, dat alles hou ik voor mogelijk![19]
Bijbelteksten waarin God sprekend en handelend wordt ingevoerd, stellen een wereldbeeld waarin dit als werkelijkheid wordt opgevat. De theïstische opvatting van de werkelijkheid vormt juist vanwege dit 'van God uit openbarende karakter' een typisch open wereldbeeld. Wij leren God kennen waar Hij zich kenbaar maakt. Bijvoorbeeld in zijn handelen met

[19] Deze gedachte lijkt simpel. De Duitse theoloog Roland Deines laat in het eerder genoemde *boek Theologie van het Nieuwe Testament in twintig thema's* zien dat juist deze stelling uiterst kernachtig en fundamenteel is. Voor verdere gedachtenontwikkeling: Alvin Plantinga, *Het echte conflict, wetenschap, religie en naturalisme*, Amsterdam 2014.

Abraham, die daarmee de vader van alle gelovigen werd; in het door Hem gekozen volk Israël, dat daarmee een opdracht tot zegen voor de wereld krijgt; in gesprek met mensen die Hij heeft uitgekozen om namens Hem te spreken en te handelen. En God maakt zich op onovertroffen wijze kenbaar in de zelfopenbaring in zijn Zoon, Jezus Christus. In de Bijbel lezen we hoe God de belofte 'Ik ben met u' de eeuwen door waarmaakt. In de geschiedenis van mens en wereld en met name ook door Israël en zijn wereldwijde kerk, de gemeenschap van gelovigen vanwege Jezus Christus. De HEER is de God van mensen. Met name van hen die in verbinding met Hem komen, zoals de aartsvaders Abraham, Izaäk en Jacob, zoals onder meer de profeten en de apostelen. Maar God maakt zich eveneens bekend aan ons als gemeenteleden in de christelijke kerken. Dit is voor allen die in Hem geloven het christelijke waarheidsbewustzijn, namelijk een van God de Vader, Jezus Christus de Zoon en de Heilige Geest doortrokken wereldbeeld.

God is naar wij uit de Bijbel begrijpen de geheel unieke, boven alles verheven en boven ons denkvermogen uitgaande Schepper van hemel en aarde, kosmos en universum, van wereld en heelal.[20] Ons leven en nadenken begint bij Hem!

---

[20] De Engelse godsdienstfilosoof Richard Swinburne (1934), em. hoogleraar van de Universiteit van Oxford, verdedigt het zogenoemde theïsme. Het theïsme gaat ervan uit dat God bestaat en dat er voor die overtuiging deugdelijke wetenschappelijke argumenten zijn. Een van de belangrijkste argumenten voor het bestaan van God is volgens Swinburne de gedachte dat alles een zekere logische doelmatigheid heeft. In een vraaggesprek merkte Swinburne het volgende op: 'De orde in de natuur, met haar doelgerichtheid, kan niet door de wetenschap alleen worden verklaard. Ik wil het bestaan van God daarmee niet bewijzen, maar het wel als mogelijk en zeer aannemelijk voorstellen. Het bestaan van God geeft zin aan het geheel van onze ervaring. Er is een universum, er

Wij geloven vanwege de Bijbelse openbaring dat de grond van alle bestaan gelegen is in de realiteit van een persoonlijk God, die eeuwig 'is'. 'Eeuwig' is daarbij een werkelijkheid die zich onder meer aan onze tijdsduur onttrekt, bv. een andere dimensie. De materiele werkelijkheid (natuur) alsook de immateriële werkelijkheid (het transcendente, lett. 'overklimmende', wat boven en buiten de natuur staat, zoals bijvoorbeeld de hemelse werkelijkheid en de engelen), vormen naar onze overtuiging samen de geschapen werkelijkheid. Alle bestaan vindt in de HERE God zijn oorsprong.
Wij geloven dat God soeverein is, wat betekent dat Hij het recht bezit om het hoogste gezag uit te oefenen zonder dat daarover verantwoording is verschuldigd aan wie of wat dan ook. Daarbij belijden wij dat God goed is.
Het christelijke wereldbeeld gaat over Gods doelbewuste schepping van de wereld en daarmee is de diepe zin van het bestaan gegeven. Ons leven kent daardoor een doel en wel de relatie tussen de eeuwige God, de mens en zijn naaste.

Het christelijke mensbeeld is daardoor eveneens getekend: de mens is uniek omdat God man en vrouw schiep naar Zijn beeld en gelijkenis (vgl. Gen.1:26,27). Omdat ieder mens naar Gods beeld is gemaakt, maken we daaruit op dat elk menselijk leven waardevol is. Elke mens leeft voort na de

---

bestaan natuurwetten en er leven mensen met bewustzijn en moreel besef. Als ik naar een verklaring van al deze publieke feiten zoek, dan is voor mij het bestaan van een alwetend en almachtig God de beste verklaring. Daarnaast hebben we het getuigenis van de Schrift aangaande het leven, de dood en de opstanding van Jezus Christus. Ook dat zijn publieke feiten waarover de wetenschap zich kan buigen.'

dood, hetzij in de aanwezigheid van God, hetzij in de afwezigheid van God.[21]

Het goede leven is afgeleid van het goede en heilige karakter van God, waarover we in de Bijbel lezen en zoals dat in het bijzonder is bekend gemaakt door Gods Zoon, Jezus Christus. Bij God is een volkomen en volmaakte maat van goed en kwaad bekend. Daarvan zijn onder meer door de Tien Geboden[22] aan de mens leefregels of beginselen voor een goed, rechtvaardig en verantwoordelijk leven geopenbaard.

De wereld is een schepping van God, waarin Hij een onvoorstelbare hoeveelheid processen en constanten[23] heeft 'aangezet' om deze schepping (wereld, kosmos en universum) tot stand te brengen en te onderhouden volgens Zijn plan.

Van geen enkel wereldbeeld kunnen we vaststellen dat het volkomen juist en waar is. Wel kunnen we onderscheiden welk wereldbeeld in meerdere of mindere mate redelijk is en eveneens wat ons als het betere voorkomt. Het gaat bij een wereldbeeld zoals we zagen om een wijze van verstaan en omgaan met de wereld. Het gaat om het begrijpen van de

---

[21] Zie *Leven in volheid, gedachten over de hemel,* Veenendaal 2021.
[22] Ofwel Tien Woorden, zie J. Douma, *De Tien Geboden, handreiking voor het christelijke leven*, Kampen 1992.
[23] Bij 'processen en constanten' valt te denken aan het verloop van gebeurtenissen in ontstaan en vorming als ook aan de voor ons besef vaste structuren en grootheden met een niet veranderlijke waarde. In de wetenschap is een natuurkundige constante een fysische grootheid, waarvan de waarde niet verandert. Dit in tegenstelling tot andere fysische grootheden, zoals de variabelen temperatuur, druk, elektrische veldsterkte, die in tijd en plaats kunnen variëren.

grote gehelen en hoe wij op een bepaalde wijze tegenover Iemand,[24] iemand of iets ons gedragen. Hoe we handelend optreden door bepaalde uitingen of gevoelens en daarmee beantwoorden aan hetgeen we weten en willen. Een christelijk wereldbeeld is voor de christen 'het beste verhaal'; het is de heel het leven oriënterende verklaring van wat ons over God, mens en wereld wordt aangereikt.

De schepping als gave van God te zien, houdt op zijn minst in dat deze grote betekenis krijgt, omdat ze naar de Gever verwijst. De aarde en al wat erop en erin is kan voor een christen niet puur als gebruiksmateriaal worden gezien. Deze basale gedachte alleen al zou een hang naar materialisme en naar als maar meer toch minstens moeten temperen. Gelovige christenen zouden zich moeten afvragen of hun ecologische voetstap niet geringer kan. Gods schepsel zijn wil zeggen dat je schepping en natuur dankbaar koestert. Het is mijns inziens niet juist om ondankbaar te leven. Roept de Schepper juist in zijn gave ons niet dagelijks op om 'hoger te zien' en Hem te erkennen en voor wat we ontvingen te eren?

In de Psalmen leren wij dat het in onze reactie zal gaan om verwondering, lofprijzing en aanbidding van de HERE God, de Schepper van hemel en aarde 'en al wat daarin is'. In ons persoonlijke loflied en in de lofzang van de christelijke gemeente geven wij terug wat we van God ontvangen hebben. Onder meer in de Psalmen en geestelijke liederen zingen wij over wie Hij voor ons is. Bijvoorbeeld Psalm 8, 19, 29, 65, 93, 104 en 136 kunnen ons daarin voorgaan.

---

[24] En die Iemand, dat is de Zichzelf openbarende God, zoals we die in de Bijbel leren kennen als God de Vader, Jezus Christus de Zoon en de Heilige Geest.

De HEER regeert; de hoogste Majesteit,
Bekleed met sterkt', omgord met heerlijkheid,
Bevestigt d' aard', en houdt door Zijne hand
Dat schoon gebouw onwankelbaar in stand.

Gij hebt Uw troon van eeuwigheid gegrond.
De waat'ren, HEER, verheffen zich in 't rond;
Rivier en meer verheffen hun geruis;
Het siddert al op 't woedend stroomgedruis.

Uw macht is groot, Uw trouw zal nooit vergaan;
Al wat Gij ooit beloofd hebt, zal bestaan;
De heiligheid is voor Uw huis, o HEER,
Eeuw uit, eeuw in, tot sieraad en tot eer.

Psalm 93:1,2,4 (1773)

II EEN MENSBEELD

Zicht op de mens

Onze tijd wordt onder meer gekenmerkt door het feit dat mensen worstelen met hun zelfbeeld. Sommigen lijden aan zelfoverschatting en anderen hebben juist een laag zelfbeeld. Wat betekenen een hoge of lage waardering van de eigen persoon voor jezelf en voor de omgang met anderen? Veelal wordt de voorstelling die iemand van zichzelf heeft bepaald door waardering of afkeuring uit de directe omgeving. Voortdurende kritiek of liefdevolle bemoediging in verleden of heden zijn vaak bepalende aanjagers voor een zelfbeeld. Er wordt wel gedacht dat we tot een beter idee over onszelf kunnen komen door te 'zoeken naar jezelf' ofwel naar de meest echte, waarachtige kern in jezelf. Het is de bedoeling dat je op een zeker moment 'uitgezocht' bent en een soort voorlopige conclusie trekt. Vanuit aanvaarding van die gevonden grondhouding kan dan evenwichtig uitgebouwd worden en dat heet 'werken aan je zelf-(beeld)'. Hoe dan ook, nadenken over jezelf begint met de vraag 'wat voor mens ben ik?' Zo'n vraag komt tot een persoonlijk antwoord.[25] Maar we kunnen natuurlijk ook nadenken over

[25] Identiteit is het samenstel van karaktereigenschappen, overtuigingen, gaven, eigenaardigheden en gedrag, wat we laten zien in interactie met onszelf en anderen en het andere, en wat redelijk vast en samenhangend is over een langere periode. Het is ook datgene wat we als eigen en gemeenschappelijk aan onszelf ervaren

de vraag 'wie of wat is de mens?' Wat is de identiteit van de menselijke soort? Bij zulke vragen komen we uit bij een mensbeeld.

Mensbeelden

Een chemicus kan de samengestelde verzameling scheikundige stoffen of materialen bepalen waaruit het menselijk lichaam is opgebouwd. Het gaat dan onder meer om water, vet, koolstof, fosfor, ijzer en nog zoveel meer in onderscheiden hoeveelheden. Zo breng je de mens terug tot wat hij stoffelijk is. De meeste mensen voelen wel aan dat je daarmee slechts één enkel perspectief op de mens hebt gegeven. Zelfs in de meest juiste samenstellingen en hoeveelheden ís dit niet 'de mens'. Want een mens is niet alleen stoffelijk, maar heeft ook verstand en gevoel. Zowel lichamelijk als naar het innerlijk van de mens gaat het om een samenstel van uiterst ingewikkelde materiële (onder meer chemische) processen en innerlijke 'bewegingen' die maken wat en wie we zijn. Lichaam en innerlijk leven (ziel/geest) werken samen en op elkaar in. Daarbij onderscheidt de mens zich van al het andere op aarde onder meer door een hersenvermogen dat in staat is na te denken over het eigen denken. Denken over je eigen (manier van) denken houdt bijvoorbeeld in dat iemand weet hoe hij of zij leert. Je zoekt dan naar wat werkt en dat gaat veelal gepaard met vragen als waar, hoe en wanneer. De mens is innerlijk in staat om 'over zijn eigen schouder mee te kijken'.[26] Dat is nadenken over de

---

wanneer we onszelf vergelijken met anderen. Identiteit ligt niet per se vast voor het leven, maar kan en zal verschuiven in de tijd.

[26] Filosofie heeft onder meer van doen met nadenken over je eigen denken, je eigen uitgangspunten bevragen. Het gaat daarbij niet om piekeren of 'malen', dat veel meer een toestand is van je zorgen

voortgang van je eigen werk, daarop ingrijpen en dan de effectiviteit ervan beoordelen. De antwoorden uit zulk nadenken worden telkens gereduceerd tot een bepaald kenmerk, een eigenschap of streven, anders is er geen vat meer op het geheel te krijgen. Dit hele proces van zoeken naar het echte wezen van bijvoorbeeld de wereld of de mens in een omvattende hoedanigheid,[27] vormt kenmerken die uitsluitend bij de mens thuishoren en onderscheidend zijn van de dieren. En dan hebben we het nog niet gehad over een ander op dit alles inwerkend proces: de werelden van emoties, verlangens en taal. De mens blijkt een vat vol samenhang en tegenstrijdigheden en daarmee een persoon met een eigen karakter en identiteit.

De antwoorden op vragen als 'wat is de wereld' en 'wat is de mens' zijn bepalend voor de manier waarop wij veel andere vragen met betrekking tot het leven beschouwen.[28]

---

maken. Maar het gaat bij (voor- of na-)denken om het zoeken naar een doorgang voor het begrijpen van de dingen, veelal door middel van het onderzoeken van begrippen, formuleringen en vooronderstellingen. Zo kom je aan een wereldbeeld, met daarin een mensbeeld en een zelfbeeld. Voor velen blijft het resultaat heel rudimentair of in beginsel en eenvoudig: ze zijn er gauw mee klaar. Anderen denken er hun hele leven over na. Verschil zal er zijn.

[27] Bij hoedanigheid gaat het over zaken als aard, aspect, dimensie, eigenschap, functie, geaardheid, gesteldheid, kwaliteit, staat en toestand. Ook hier ontstaat dus een scala van overdenkingen.

[28] 'En zodra de sprakeloze toestand van de verwondering zichzelf vertaalt in woorden, zal ze niet beginnen met beweringen, maar zal ze oneindige variaties formuleren op wat wij ultieme vragen noemen, … die alle gemeen hebben dat zij niet op een wetenschappelijke manier beantwoord kunnen worden. Door de ultieme, onbeantwoorde vragen te stellen, bevestigt de mens zich als een vragend wezen.' (Hannah Arendt in *Filosofie en politiek).*

Het vormt op een zeker moment een voorinstelling van heel ons denken en daarmee van het zich verhouden tot alles om ons heen.
Het is duidelijk dat er zeer veel manieren zijn om mens, wereld en bijvoorbeeld God te 'bezien' en te overdenken. Daarbij speelt ook dit nog een rol: zoveel hoofden, zoveel zinnen. De manieren van tegen de wereld aankijken worden geclusterd in stromingen met elk een vaak geheel eigen spectrum van voorafgaande gedachten. Eigenlijk heeft ieder mens een soort bril achter zijn ooglenzen, dat zijn de vooronderstellingen die ontstaan door (en betrokken zijn op) een wereldbeeld en vandaaruit op een mensbeeld. Dat zijn onze uitgangspunten en daardoor zie je bij groepen van mensen een vergelijkbaar gedrag ontstaan: 'zo zijn onze manieren'.[29]

We zien dat mensbeelden steeds verbonden zijn met filosofische, levensbeschouwelijke en/of religieuze overtuigingen. Op de vraag 'wie is de mens?' wordt natuurlijk ook vanuit het christelijk geloven antwoord gegeven. Een christelijke visie op de mens stuurt weer andere theorieën aan die verband houden met zaken als goed en kwaad, liefde en haat, schuld en boete, rechtvaardiging en vergeving, deugden en ondeugden, plichten en rechten, schepping en evolutie en ga zo maar door. Het mensbeeld is ook voor christenen een zaak van '(alles)bepalende overtuigingen', waardoor wat van binnenuit wordt beleden, in de dagelijkse werkelijkheid wordt uitgeleefd.[30]

---

[29] Voor een kort overzicht van verschillende mensbeeldtypen, zie https://www.canonlo.nl/venster/verdieping/50587.

[30] Het gaat bij geloofsovertuigingen immers ook over zaken waarover je zeker bent én de daarbij passende handelswijzen ofwel manieren van doen. Hier zie je de trits 'denken, geloven en doen'.

Ieder mens vormt zich als het ware een eigen realiteit van het leven met de gedachten en de overtuigingen die we denken; zo ook christenen met een heel scala aan Bijbelse en christelijke overtuigingen en handelswijzen.[31]

Hierna gaan we op zoek naar de contouren en inhoud van een Bijbels of beter gezegd een christelijk mensbeeld en het belang daarvan voor christelijk leven. In zo'n Bijbels georiënteerd mensbeeld vinden wij houvast voor het bepalen van onze eigen plaats en richting in de verwarrende hoeveelheid meningen over mens en wereld.

In dit hoofdstuk komt aan de orde hoe de Bijbel over deze complexe en wezenlijke zaken spreekt. Het Oude Testament blijkt een hoge waardering voor de mens te hebben, door hem te omschrijven als beeld van God. De vraag is wat hiermee wordt bedoeld en hoe we deze uitspraak moeten plaatsen tegen de achtergrond van het feit dat een mens ook in staat is tot uitermate destructief, vernietigend gedrag. Ook wordt nagegaan of er zoiets bestaat als een authentieke kern in de mens.[32]

---

[31] Christelijke overtuigingen zijn niet per se in beton gegoten, maar worden steeds weer getoetst aan de Bijbel en aan de realiteit om ze indien nodig te buigen naar betere overtuigingen en gedachten. Dit proces vormt onder meer de groei van het geestelijke leven in elke gelovige (zie bv. Ef.4:1-15)!

[32] Voor de hierna volgende tekst in dit hoofdstuk gebruik en verwerk ik wat wij eerder schreven in de serie StudieBijbel (SBOT7 Excurs 3, *Bijbels zicht op de mens*; C.C. Stavleu).
Zie https://www.studiebijbel.nl/. Zie verder een essay in: https://www.bettecollection.nl/pdf/boeken/de-boog-in-de-wolken.pdf, hoofdstuk 7, 'De mens voor God'.

Het boek van het begin

Gelovige mensen en met name theologen hebben allerlei opvattingen over Genesis, het eerste boek van de Bijbel. Wie een Inleiding op het Oude Testament of een paar commentaren op het boek Genesis leest, stelt de verschillende interpretaties al snel vast. Hier geldt, dat de uitleg van (oude) teksten niet alleen een zaak van taalwetenschap of Bijbelwetenschap is, maar wel degelijk ook wordt gekenmerkt door de manier waarop je iets beschouwt. Een interpretatie is dan ook een persoonlijke duiding van een waarneming, van een tekst of een stuk muziek. Dit betekent niet direct dat elke Bijbellezer er maar van maken kan wat hem of haar goeddunkt. Er zijn door de eeuwen heen tot op de dag van vandaag goede en betrouwbare uitlegregels voor teksten ontwikkeld. De manier waarop ik met deze kwesties omga, is in zekere zin uit mijn boeken en uit de StudieBijbel op het Oude en Nieuwe Testament af te lezen.[33] Leidend daarin is voor mij niet zozeer de ontwikkeling van de tekst, maar de canonieke eindgestalte van de Schrift. Dit wil bv. zeggen dat we de eerste drie hoofdstukken van Genesis zoeken te begrijpen binnen het geheel van Gen.1-11, die hoofdstukken binnen het geheel van Genesis en uiteindelijk van de gehele Bijbel.

De Bijbel opent met het begin van alle begin: de schepping van het heelal en het leven; ofwel het ontstaan van de materie en de geboorte van de mensheid.[34]

---

[33] Vgl. https://bettecollection.nl/boeken/; https://www.studiebijbel.nl. Zie ook Jacob van Bruggen *Het kompas van het christendom, ontstaan en betekenis van een omstreden Bijbel*, Kampen 2002.

[34] Zie het leerzame *Genesis, boek van het begin*, Middelburg (2021-2) uit de vijfdelige serie *Verbond en dialoog, joodse lezing van de Tora,* door de erudiete Jonathan Sacks (1948-2020). Met een visie op het mens-zijn onder de soevereiniteit van God.

De mens als beeld van God

Woorden en begrippen

Wij zoeken in het boek Genesis naar wat de Bijbel te zeggen heeft over de oorsprong van de mens. Een drietal teksten in Genesis spreekt over de schepping van de mens, als beeld van God (Gen.1:26-28; 5:1; 9:6b), daarin vinden we de woorden 'beeld' en 'gelijkenis'. We onderzoeken deze teksten.[35]

Genesis 1:26-28

En God zei: Laat Ons mensen maken naar ons beeld, als onze gelijkenis,… En God schiep de mens naar zijn beeld; naar Gods beeld schiep Hij hem; man en vrouw schiep Hij hen.' (NBG51)
'God zei: 'Laten Wij mensen maken die ons evenbeeld zijn, die op Ons lijken; … God schiep de mens als zijn evenbeeld, als evenbeeld van God schiep Hij hem, mannelijk en vrouwelijk schiep Hij de mensen.' (NBV21)

In het Bijbelse scheppingsverslag staat dus dat God de mens overeenkomstig zijn beeld en gelijkenis heeft gemaakt. Het eerste woord van de tweeslag is *şelem* 'beeld', een 17 keer voorkomende uitdrukking die in de Semitische talen[36] vooral wordt gebruikt voor een standbeeld of afbeelding. Deze betekenis komen we bv. tegen in 2Kon.11:18 en 2Kr.23:17, waar het betrekking heeft op godenbeelden. Het tweede woord dat wordt gebruikt, vertalen we met 'gelijkenis', een 25 keer voorkomend zelfstandig naamwoord dat is afgeleid van een werkwoord dat 'lijken op, vergelijken, worden als, vergelijken of voorstellen' betekent.

---

[35] Voor de tekstuitleg baseer ik mij op wat we eerder schreven in SBOT1 *Genesis, Exodus*, Veenendaal 2004.

[36] Onder meer Hebreeuws en Arabisch. De naam Semitisch is afgeleid van Sem, in de Hebreeuwse Bijbel een van de zonen van Noach.

Het bereik van dit woord is heel breed: het kan zowel betrekking hebben op een precieze overeenkomst als op een vage gelijkenis. Op grond van zulk woordonderzoek is het niet goed mogelijk het onderscheid tussen beide gebruikte woorden 'beeld' en 'gelijkenis' duidelijk te krijgen. Waarbij we wel steeds voor ogen zullen houden dat we God moeten onderscheiden van het lichamelijke, omdat Hij Geest is.

Wat staat hier dan en wat houdt het in? We lezen dat God spreekt en ziet. Het is vanuit deze verzen aannemelijk dat de mens kan spreken en zien (beoordelen), omdat hij hierin op een bepaalde mate op God lijkt. Met ons beperkte inzicht kunnen wij echter geen goed antwoord formuleren van wat dat spreken en zien van God precies inhoudt.[37]

God spreekt 'Laten Wij mensen maken naar ons beeld'. Deze inleiding over Gods zelfberaad, dat tot nu toe niet is genoemd,[38] legt de nadruk op het bijzondere dat nu geschapen wordt, de mens.[39] Het 'beeld van God' geeft de bijzondere positie van de mens aan en is de toerusting om de opgelegde taak te kunnen vervullen: het beheer over de aarde en de dieren. In de loop van het boek Genesis blijkt uitvoeriger wat het mens-zijn inhoudt: God spreekt met de mens, de mens

---

[37] Uitgebreid over het Bijbelse spreken van God: dr. Mart-Jan Paul en dr. Jan Hoek, *Een stem uit de hemel, Gods spreken in de Bijbel en in onze tijd*, Apeldoorn 2021.

[38] Het zelfberaad wijst op iets meervoudigs in de ene God. De meest aannemelijke verklaring is dat er een meervoud in God is dat destijds nog niet begrepen is, maar later geopenbaard werd. Paulus zegt bv. dat *door Christus* alle dingen geschapen zijn (Kol.1:16). Bij het meervoudige in God valt te denken aan Vader, Zoon en Geest.

[39] Het begrip *adam* is hier geen eigennaam, maar een collectieve aanduiding: de categorie mens, het enige wezen 'naar Gods beeld'.

dient en aanbidt Hem. De mens heeft gedachten, kan nadenken over zichzelf en anderen, over verleden, heden en toekomst en hierover spreken. Allerlei aspecten van de persoonlijkheid van de mens,[40] in onderscheid van de dieren, hangen hiermee samen.

Het voorrecht van gemaakt te zijn naar het beeld van God is niet beperkt tot de eerste mensen en is ook niet geheel verloren gegaan met de zondeval zoals beschreven in Gen.3. Later (Gen.9:6) worden immers blijvende consequenties getrokken voor hem die zich aan een medemens vergrijpt. Daarmee wordt duidelijk dat het beeld van God niet alleen de mens in het paradijs betreft, maar de blijvende positie is van de mens in de schepping en de relatie die God met de mens heeft. Bij de zondeval is de relatie tussen God en mens diep verstoord, maar niet geheel verbroken. Het beeld van God in de mens is aangetast, maar niet compleet verloren gegaan.

Het Nieuwe Testament geeft ten aanzien van het 'beeld van God-zijn' aan, dat de mensen in het algemeen (en niet slechts de gelovigen) naar het beeld van God geschapen zijn (Jak. 3:9). Het Evangelie laat echter zien dat het vanwege de zonde

[40] Hierbij kan verder nog gedacht worden aan bewustzijn en ethisch besef. Deze en zulke aspecten zijn van andere orde dan de moderne kennis van bijvoorbeeld de DNA-codes van de mens. Er zijn verschillende soorten kennis. Onder meer zijn dat kennis van subjecten, onderwerpen van welke aard dan ook en verder kennis van methodieken om te plannen, organiseren en beheersen van wat dan ook. Daarnaast is er sociale kennis, vaardigheden als communiceren, onderhandelen, weloverwogen beslissingen nemen etc. en er is handelingskennis, die nodig is om wat men weet om te zetten in daden.

nodig en noodzakelijk is om een nieuwe schepping te worden (2Kor.5:17-19); en om steeds weer vernieuwd te worden (Kol.3: 10);[41] dat is 'de nieuwe mens aandoen, die naar de wil van God geschapen is' (Ef.4:24).[42]

De notie 'geschapen naar Gods beeld' heeft dan ook belangrijke consequenties voor de antropologie[43] en voor de status van de afzonderlijke mens. De menselijke waarde wordt naar Bijbels begrip niet bepaald door prestaties of bezit of het oordeel van medemensen, maar door het scheppen van God. In de joodse en christelijke traditie wordt daarom de beschermwaardigheid van het leven hoog gewaardeerd. Aan de mens is de zorgzame en beherende 'heerschappij' over de wereld en de dieren toevertrouwd (Gen. 1:28)!
De mens wordt mannelijk en vrouwelijk geschapen (vs.27).[44] Terwijl veel dieren tegelijk geschapen werden, maakte God

[41] Het Nieuwe Testament zet de uitdrukking 'naar Gods beeld geschapen zijn' door. Paulus herinnert de gelovigen eraan dat de oude mens, de zondige natuur, met Christus gestorven is (Ef.4:22). De gelovigen hebben de 'nieuwe mens' (vgl. Gal.3:27) aangedaan en het nieuwe leven ontvangen (Kol.2:12; 3:1; Rom.6:4); zij leven als nieuwe schepping in de natuur van Christus (Gal.6:15).

[42] De achtergrond hiervan is Gen.1:26-27, waar God de eerste mensen schiep naar Zijn beeld en gelijkenis. Toen door de zonde dit ongeschonden beeld verloren ging, kwam op Gods tijd de tweede Adam, Jezus Christus (1Kor.15:45). Hij is het beeld Gods (Kol. 1:15) en dit beeld mogen de gelovigen dragen (Rom.8:29; 1Kor. 15:49). Wie in Christus is, is een nieuwe schepping.

[43] Antropologie is een wetenschap die de mens in al zijn aspecten, zowel fysiek als cultureel, bestudeert. Antropologie wordt tot de gedragswetenschap en de sociale wetenschappen gerekend.

[44] De eerste twee zinnen van Gen.1:27 spreken algemeen van de schepping van de mens naar het beeld van God, de derde zin wijst op de twee geslachten: mannelijk en vrouwelijk. De tweede zin

eerst één mens en daarna de tweede (aldus Gen.2). Uit dit eerste echtpaar is de rest van de mensheid ontstaan, zo lezen wij. Gods zegen en beloften aan de mens vormen de basis van diens leven (Gen.1:26-29). Ze worden later uitgewerkt (Gen.2) en zijn bepalend voor Gen.3:15-19 en verdere beloften in de Bijbel. De liefde van God voor zijn schepping vormt het fundament van zijn verlossingswerk na de zondeval: de herschepping.

Die liefde komt ook tot uiting in Gen.1:28, waar we lezen: 'En God zegende hen en God zei tot hen…'. Dit is opmerkelijk omdat er wel tien keer staat dat God sprak, maar één keer met nadruk dat Hij '*tot hen* sprak' (vgl. vs. 22). Hier worden de mensen direct aangesproken en daaruit valt op te maken dat mensen aangelegd zijn op een persoonlijke relatie met God. Daarmee is het mens-zijn gekarakteriseerd. Wij mensen worden aangesproken door onze Schepper en Hij verwacht een reactie, een antwoord. Dit wijst erop dat de mens zo is geschapen dat er een 'persoonlijke' verbondenheid met God mogelijk is. Naar mijn begrip is het relationele een gegeven dat voortvloeit uit de taligheid van de mens[45] en een krachtig argument voor het geschapen zijn naar Gods beeld.

---

heeft het enkelvoud 'hem', waarmee alleen Adam (of: de mensheid) bedoeld is. De derde zin heeft het meervoud 'hen'. God schiep de mens mannelijk en vrouwelijk. Hier wordt niet gezegd hoeveel mensen God schiep, maar zoals in Gen.2:7,22 en 5:2 blijkt, is m.i. slechts aan één paar mensen te denken. Het drievoudige gebruik van het woord *bara* (scheppen) in vs.27 benadrukt de scheppingsdaad van God. De mens vormt het hoogtepunt van de schepping. Uit de wijze van formuleren blijkt gevoel van verwondering van de verteller.

[45] Taal is een van de middelen van overdracht waardoor de ene persoon aan de ander de inhoud van zijn gedachten- en begrippenwereld overbrengt. Taal is daarmee een denkmiddel, zowel als een

Genesis 5:1-3

De tweede tekst waarin de mens wordt omschreven als beeld van God, is te vinden in het begin van de geslachtslijst van Adam. Hier staat dat God de mens maakte naar zijn gelijkenis.[46] Bij de vermelding dat Adam Set verwekte, staat 'naar zijn gelijkenis, als zijn beeld'. Deze tekst en Gen.9:6 maken duidelijk dat het beeld Gods, zoals Hij dat aan Adam gaf bij de schepping, niet geheel verloren is gegaan na de verdrijving uit het paradijs en dat het doorgegeven werd aan het nageslacht. De 'gelijkenis naar Gods beeld' wordt zo overgedragen op de hele mensheid (vgl. Jak.3:9).

Gen.9:6

In de derde hier genoemde tekst over de mens als beeld van God staat de bepaling dat wie andermans bloed vergiet, zelf ter dood moet worden gebracht. Deze bepaling komt uit het verbond dat God na de zondvloed met Noach en zijn nakomelingen sluit. De opdracht dient om de cyclus van geweld in te dammen en de onderbouwing voor deze opdracht is dat God de mens naar zijn beeld heeft gemaakt. De verwijzing naar 'het beeld van God' geeft aan dat die notie nog steeds van toepassing is, ondanks de zonde die verwoestend doorwerkt in de mens. Op deze bepaling kan de medische ethiek de beschermwaardigheid van het leven funderen.

---

communicatie- en leermiddel. Spreken en schrijven (ook gebarentaal) en zingen vormen daarmee uitingen van betekenisvolle en emotionele overdracht tussen mensen van gedachten, wensen en informatie. Taal kan daarin een zinvolle ordening van gedachten geven (*logos*) als gedachtenarm of zelfs onzinnig zijn (*alogia*).

[46] Bij beeld en gelijkenis zullen we bij de interpretatie in elk geval niet uit mogen gaan van lichamelijkheid van God omdat Hij voor de mens niet zichtbaar is (Deut.4:15-16). Het is meer dit: de mens representeert God op aarde; in de mens heeft God zich uitgedrukt.

Iedere mens, in welke omstandigheid of met welke gebreken ook, is kostbaar in Gods oog. Niet de menselijke bruikbaarheid, niet het nuttigheidsdenken, noch economisch gewin bepaalt de eigenlijke waarde van de mens. Het naar Gods beeld en gelijkenis geschapen zijn, dat bepaalt de waarde van het menselijke leven als uniek en absoluut. God laat al van het prille begin (Gen.9:6) aan de mens weten, dat Hij elk onwettig bloedvergieten verbiedt en Hij beschermt op deze wijze het menselijke leven.

Interpretatiemogelijkheden

Terug naar de eerste tekst, Gen.1:26-28. In de geschiedenis van de uitleg zijn er vele uiteenlopende interpretaties van de uitdrukkingen 'beeld' en 'gelijkenis' gegeven. Er zijn Bijbeluitleggers die wijzen op het vermogen om met God in relatie te treden. Door middel van een bepaalde creatieve activiteit die verbonden is met de schepping van de mens, wordt de mens in relatie tot God gebracht en is hij in staat Hem te antwoorden. Het beeld van God is daarmee geen onderdeel van de mens op zich,[47] maar veeleer een proces van de schepping dat de mens verschillend maakt van andere schepselen. De verbinding tussen het beeld van God en de uitdrukking 'mannelijk en vrouwelijk' geeft steun voor deze benadering. Man en vrouw zijn geschapen om in gemeenschap met elkaar te leven en daarmee wordt het relationele element van het menszijn onderstreept.

Er is geen grond om aan te nemen dat slechts één element van de mens dient te worden omschreven als 'beeld van God'. Op grond van de teksten die over de mens als beeld

[47] Steeds zullen we dit voor ogen houden: er staan in de Bijbel aspecten van God die lichamelijk uitgedrukt worden, maar altijd is God onderscheiden van het lichamelijke, omdat Hij Geest is.

van God gaan, is er veel voor te zeggen dat de mens in zijn totaliteit diens beeld en gelijkenis is. In de loop van de kerkgeschiedenis is meestal gekozen voor een ontologische benadering (handelend over het wezen van de mens). In de afgelopen eeuw lag de nadruk meer op de functionele benadering (de taken van de mens). In ieder geval heeft het beeld van God met de relatie tussen God en mens te maken, een relatie die gebleven, maar door de zonde wel zwaar beschadigd is.[48]

De begrippen beeld en gelijkenis roepen als het over de mens en God gaat iets heel aparts op, opvallend is vooral de paradox. Er is een schijnbare tegenspraak in de gedachte dat de mens naar Gods beeld is geschapen, want telkens wordt in de Schrift benadrukt dat God geen beeld heeft! God is Geest (Joh.4:24). Vandaar het verbod van het maken van een beeld van God. God gaat immers elke voorstelling en elke categorisering te boven: 'Ik ben die Ik ben (en zal zijn die Ik zijn zal)'. Beelden, vormen, begrippen en indelingen zijn pogingen om af te bakenen en te definiëren. En juist dat gaat voor God helemaal niet op! God gaat elke voorstelling en elke categorisering te boven. De Here God is totaal niet onder te

[48] In de theologie vinden we over de onderwerpen die samen een christelijk mensbeeld vormen meerdere visies. Johannes Calvijn bijvoorbeeld ziet dat de mens feitelijk alleen in de ziel het beeld van God is, terwijl Herman Bavinck het beelddrager zijn van de mens toepast op de gehele persoon, ziel/geest en lichaam. Calvijn is beducht om het goddelijke en schepselmatige te vermengen. Bavinck heeft meer zicht op de afspiegeling van de Drie-eenheid van God in de mens. Beiden stellen overigens dat het beeld van God in de mens totaal (!) verdorven is door de zonde. Bederven is dan bedoeld in de zedelijke zin van ondermijnen, zelfs te gronde richten. N.B. Op deze wijze zijn er bij vele onderwerpen in het christelijk mensbeeld (theologische) nuances aan te brengen.

brengen in de wereld van onze concepten. Alle beelden, vormen, begrippen en categorieën die wij maar kunnen bedenken zijn pogingen om Hem af te bakenen en te definiëren. Maar God is Geest en kan onmogelijk uitgebeeld of afgebakend worden (vgl. Ex. 20:4).[49] De begrippen 'beeld' en 'gelijkenis' zullen dus verwijzen naar iets anders dan het bezit van een specifieke vorm. Hieronder zullen we dit nog verder uitwerken, maar ik geef alvast een basale gedachte ter overweging.

Fundamenteel in Genesis 1 is, dat God de natuur te boven gaat. Hij schiep de kosmos met alles erop en eraan en is daarmee vrij van inperking door natuurwetten. Dit is een eerste overweging: door mensen te scheppen 'naar zijn beeld' geeft God ons een gelijksoortige vrijheid om zelf tot een vorm van 'scheppen' in staat te zijn. Let wel, het gaat hier dus om een door God geschonken ofwel ontvangen 'beeld en gelijkenis'. Hier vinden we een grondlijn van de visie op de menselijke persoon en diens vermogen om boven zichzelf uit te gaan.

Het is naar wij weten alleen de mens gegeven te verlangen naar meer dan het aardse leven. De mens denkt na over zichzelf en (on)sterfelijkheid. Voor zover wij weten vormen mensen en engelen de enige levensvormen die een gesprek kunnen aangaan met de Schepper van het leven zelf. De gave van vrijheid om te doen of te laten geeft plaats aan geboden,

[49] God is Geest. Dit wil zeggen dat Hij geen lichaam heeft zoals wij. Als wij een voorstelling van het 'uiterlijk' van God maken, dan is dat altijd de voorstelling van een schepsel. Denk maar aan de geschiedenis van het gouden kalf. Als Israël of wie dan ook maar zich God gaat voorstellen, dan wordt dat de voorstelling van een schepsel. Maar God is geen schepsel, maar Geest; Schepper aller dingen.

aan wetten en verantwoordelijkheden. Dit grote geschenk kan leiden tot de hoogste hoogten en tot de diepste diepten. Want het kan worden gebruikt naar de wil van God en het kan ertegenin gaan. In het scheppen naar zijn beeld en gelijkenis roept de HERE God de mens ten diepste op in door Hem geschonken vrijheid en 'scheppingskracht' wijs en goed te handelen. Te leven tot eer van de Schepper en in verantwoordelijkheid ten opzichte van Hem, zijn wereld en zijn schepselen. 'Naar Gods beeld en gelijkenis' draagt deze grootste verantwoordelijkheid in zich, namelijk die van antwoordend reageren in woord en daad op Gods stem.[50]

De mens in zijn beperkingen

Alvorens verder in te gaan op de verschillende aspecten van de mens als beeld van God is het van belang een korte opmerking te maken over de mens in zijn beperkingen. We beginnen met enkele overwegingen uit de Bijbel waaruit blijkt dat de mens bepaald niet gelijk is aan God. Gelijken op is niet gelijk zijn aan.

In Psalm 8:6 staat dat God de mens 'bijna' goddelijk heeft gemaakt, waarmee ook wordt aangeduid dat God groter is. Tevens wordt de geringe staat van de mens in Psalm 8:5 nader omschreven. Hij kan getypeerd worden als 'sterveling'. De mens bestaat sterfelijk.

---

[50] '*Als ik Uw hemel zie, het werk van Uw vingers, de maan en de sterren, die U hun plaats gegeven hebt, wat is dan de sterveling, dat U aan hem denkt, en het mensenkind, dat U naar hem omziet? Toch hebt U hem weinig minder gemaakt dan de engelen en hebt hem met eer en glorie gekroond. U doet hem heersen over de werken van Uw handen, U hebt alles onder zijn voeten gelegd*…'. (Ps.8:4-7HSV)

De woorden in Gen.1:26, dat de mens geschapen is naar Gods beeld, dienen we te plaatsen tegen de achtergrond van de oud-oosterse opvatting dat een koning een beeld van zichzelf ergens kon plaatsen als teken van zijn aanwezigheid en heerschappij. Mensen zijn op die manier een getuigenis van Gods soevereiniteit over de aarde. Daarom is het ook mijns inziens beter niet over de mens als koning te spreken, hooguit en slechts zeer voorzichtig als 'onderkoning'.

De mens heeft 'macht' gekregen, onder andere over de dieren, maar die macht wordt uitgeoefend binnen de grenzen van de schepping. God staat boven de schepping en blijft deze ook regeren en onderhouden (Ps.104). De mens komt in zijn functie als 'onderkoning' tot zijn recht, wanneer hij erkent dat de aarde en haar volheid van God zijn (Ps.24:1; 100:1-3)! Het is de verantwoordelijkheid van de mens om mee te werken aan het in stand houden van die door God gestelde orde. De mens kan dit realiseren door God te vrezen[51] (Spr. 1:7) en door zich te houden aan Zijn geboden.
De mens is gemaakt uit het stof van de aardbodem (Gen.2:7; 3:19). Door Gods inblazing kwam hij tot leven. Door Gods genade is de mens die hij is. Een mens dient zich te hoeden voor trots die ontstaat wanneer hij vergeet dat hij zijn bestaan en zijn positie aan de HERE God te danken heeft.[52]

---

[51] God vrezen betekent eerbied en ontzag voor Hem hebben, Hem gehoorzamen. Het wil zeggen dat je Hem erkent als je Schepper en dat Hij daarom als HEER recht heeft op je eerbied voor Hem (Deut. 10:12-13; 4:10; 6:2; 2Kor.7:1). Het vrezen van God is verbonden met levensheiliging: Zijn wil in praktijk brengen en je verre houden van bewust zondigen. Onverschilligheid ten opzichte van God leidt veelal tot zelfverheerlijking van de mens en dat is altijd foute boel.
[52] Christelijk geloven wordt gekenmerkt door een sterke relationele gronding van het menselijke bestaan in God. De mens is in staat om

Heersen als beheren

In Gen.1:26,28 wordt van de mens opgemerkt dat hij de aarde moet onderwerpen en moet heersen over alle dieren, vogels en vissen. We zouden de indruk kunnen krijgen dat de teksten uit Gen.1 een negatieve connotatie bevatten: de mens krijgt ruimte om te onderwerpen en te exploiteren. De huidige uitbuiting van de natuur en de voortdurende milieuvervuiling laten zien hoe desastreus die benadering is.

Zo'n gezichtspunt en zelfzuchtige handelwijze staat dan ook haaks op de bedoelingen van de Schrift als gesproken wordt over het bezitten van macht.[53] Waar Christus in Mat.28:18 verklaart dat Hij alle macht in hemel en op aarde heeft, is die uitspraak gekoppeld aan liefdevolle en beschermende nabijheid voor zijn discipelen (zie vs.20). Het dragen van verantwoordelijkheid door zowel de Here Jezus Christus zelf als

---

de wereld om zich heen te kennen, maar wordt o.m. in zijn wereldbeeld en zelfkennis belemmerd door de zonde. Zonde wordt in oorzaak, zaak en gevolg gezien als een toestand van relationele afscheiding van de oorsprong van de mens, namelijk God. Als gevolg daarvan ondervinden wij moeiten en onderlinge verschillen in ons waarnemen, alsook vanwege de beperking van menselijke mogelijkheden, relationele vermogens en wijsheid. Een soort desoriëntatie van de mens die m.i. van doen heeft met weinig behoefte aan zelfkennis en een tekort aan werkelijke vroomheid ofwel toegewijde omgang met God in de navolging van Jezus. Ieder die daarover nadenkt, onderkent hier de eigen gebreken, tekorten, zonden en wonden, maar het geloof houdt aan in het zoeken naar wegen die tot het goede en eeuwige leven leiden. Zegen ons HEER.

[53] Waar mensen samenleven bestaan machtsverhoudingen. De geschiedenis leert dat mensen en macht een zeer ingewikkeld en moeizaam fenomeen vormen Als mensen macht krijgen, overschatten ze vaak zichzelf en negeren sneller de visie van anderen. Gods bedoelingen gaan niet om overheersen, maar om dienen.

door de christelijke gemeenschap wordt juist gekenmerkt door nederigheid en onbaatzuchtigheid.[54]
Wordt trouwens het hele mens-zijn niet gedragen door het verlangen en de wil om na te denken en verantwoordelijkheid te dragen? Een christen kan daar zeker niet buiten! Het bredere Bijbelse getuigenis pleit voor uitoefening van een heerschappij die zich kenmerkt door dienstbaarheid: beheren. Ook uit Ps.72, waar een vorm van 'heersen' wordt gebruikt, blijkt dat beheren en zorg dragen kenmerkend zijn voor het heersen door een koning. Daarbij is geen alleenheerschappij bedoeld, maar veeleer zoals bij de wijze regering van een 'onderkoning', die is geplaatst onder God. Bij de apostel Paulus wordt deze notie ten aanzien van nieuwtestamentische gelovigen overigens uitgebreid opgepakt: '*Alles is van u, maar u bent van Christus en Christus is van God*' (1Kor. 3:22-23).

Het feit dat in Gen.1:26,28 de nadruk ligt op het heersen en beheersen, komt omdat de mensheid aan het begin van de historie staat en zich klein en nietig kan voelen tegenover de wereld. Uitbuiting en vernietiging van de aarde vallen daarom buiten het bestek van deze tekst. Voor de mens in onze tijd is het nodig te letten op het 'bewaren' van de schepping.

---

[54] Zoals bv. in Fil.2:1-9: '*Indien er dan enig beroep (op u gedaan mag worden) in Christus, indien er enige bemoediging is der liefde, indien er enige gemeenschap is des geestes, indien er enige ontferming en barmhartigheid is, maakt (dan) mijn blijdschap volkomen door eensgezind te zijn, één in liefdebetoon, één van ziel, één in streven, zonder zelfzucht of ijdel eerbejag; doch in ootmoedigheid achte de een de ander uitnemender dan zichzelf; en ieder lette niet slechts op zijn eigen belang, maar ieder (lette) ook op dat van anderen. Laat die gezindheid bij u zijn, welke ook in Christus Jezus was,...*'.

Dit komt naar voren in Gen.2:15 met de opdracht om de tuin te bewaren en te bewaken. Het 'heersen' wordt bepaald door de opdracht met zorg en liefde met de hele schepping om te gaan. Het gaat hier in feite over 'beheren', want God is de Eigenaar ervan.

De mens als man en vrouw

Na de opdracht dat de mens moet zorgen voor de schepping, staat er dat de mens mannelijk en vrouwelijk is geschapen (Gen.1:27). God openbaart zijn liefde naar buiten toe in de verschijningsvorm van man en vrouw. De man is niet exclusief Gods beelddrager, de vrouw evenmin; beiden zijn het en ook beiden tezamen. Dit heeft niet alleen betrekking op Adam en Eva, maar ook op de geslachten die erop volgen. Dit blijkt mede hieruit dat in Gen.5:1-2 de mens als beelddrager wordt onderscheiden in man en vrouw. In de tweeheid die het beeld van God uitdrukt, treedt (vanuit christelijk perspectief) de voorstelling van de drie-ene God naar voren: Vader, Zoon en Geest zijn op zichzelf God én in hun relationele betrokkenheid op elkaar God. God schiep zijn 'beeld' in de mens. Voor de mens vormt deze dualiteit een belangrijk aspect van het bestaan: mensen zijn gemaakt voor relaties, om elkaar aan te vullen in liefde. Ook staan beiden op gelijk niveau voor God. Adam miste aanvankelijk een gelijkwaardige partner, totdat God die op een bijzondere wijze voor hem maakte (Gen.2:21-22).[55]

[55] Deze tekst over man en vrouw (in een verbondseenheid, zie vers 23,24) impliceert overigens zeker geen geringere waarde voor een mens die alleenstaand is. In Gods oog is hij of zij natuurlijk even waardevol als de gehuwde en ook deze mens is in staat en geroepen tot het aangaan van relaties.

Man en vrouw zijn voor God gelijkwaardige schepselen. De vrouw is geen tweederangsfiguur, maar een 'hulp die bij de man past' (Gen.2:18; 20b). De man heeft deze hulp nodig. In het nieuwe verbond bestaat deze gelijkschakeling eveneens (Gal.3:26-28). Man en vrouw bezitten krachtens de scheppingsorde een eigensoortige en onvervreemdbare identiteit (het eigene en unieke van iets of iemand). Als 'hoofd van de vrouw' vervult de man een dienende functie tegenover zijn vrouw (Gen.2:18-25). De vrouw is uit de man genomen en bestaat daarom ter wille van of om de man (Gen.2:21-22; 1Kor.11:8-11). Man en vrouw beiden dienen zich naar christelijk begrip naar elkaar te schikken. Man en vrouw vullen elkaar aan en verrijken elkaar. De terreinen en taken zijn niet scherp afgebakend, maar beiden zijn lichamelijk en psychisch werkelijk verschillend en aanvullend.

We zullen in het oog houden dat de mens van het vroege begin af ontaardde (zondeval) en dat God de ongehoorzame mens strafte met de verbondsvloek. Dit trof de man in zijn arbeid en de vrouw in haar moederfunctie en de relatie tot haar man, waardoor zij van gelijkwaardig helpster in vele situaties tot slavin en voetveeg werd (Gen.3:16).

Deze ondergeschiktheid is dus bederf van de oorspronkelijke gelijkwaardigheid en gaafheid in de verhoudingen. Christus' doel is niet om het onderscheid tussen man en vrouw weg te nemen. Wel neemt Hij de verwording en vloek weg en herstelt Hij geschonden verhoudingen (Gal.3:10,26-29). De Here Jezus Christus is immers gekomen om ons, ontspoorde mensen, te herstellen tot echte en oprechte beelddragers (Ef.4: 24; Kol.3: 9-10; 2Kor.5:17).

Het verstoorde 'beeld van God' in het Oude Testament

Eerder is duidelijk geworden dat de mens ook na de zondeval[56] beeld van God blijft (vgl. Gen.5:1-2). Deze notie speelt bijvoorbeeld in de onderbouwing van de uiterst wezenlijke beschermwaardigheid van het leven (Gen.9:6). Gelijktijdig weten we dat de mens na de zondeval niet meer voldoet aan Gods bedoelingen en geboden. Dit treedt mede naar voren in Gods berouw over de schepping van de mens (Gen.6:6). Wanneer in de loop van de geschiedenis van Israël de zonden steeds meer evident worden, spreekt de Schrift regelmatig over de verdorvenheid van de mens (Ps.51:7; Jer.17:1,9).[57] Slechts door Gods bovennatuurlijke ingrijpen wordt de mens veranderd en is hij weer in staat de HERE en de naaste met een rein hart te dienen (Jer.31:31-34).

Het 'beeld van God' in het Nieuwe Testament

In het Nieuwe Testament wordt Christus aangeduid als het beeld van God (Kol.1:15). Wat in de loop der eeuwen verloren is gegaan, is in Hem hersteld. Gelovigen worden opgeroepen de gelijkenis met Jezus te gaan weerspiegelen. Het is daartoe noodzakelijk dat dit beeld vernieuwd wordt (Kol. 3:10) en dat de nieuwe mens wordt aangedaan die naar de wil van God geschapen is (Ef.4:24).

---

[56] Zonde is altijd weer primair ontkennen dat God betrouwbaar en goed is en 'anders' dan wij (Gen.3:1-6). Zonde is onze afhankelijkheid van God niet willen erkennen, opstand tegen God, tegen Zijn gezag en geboden; het is vergoddelijking van de mens.

[57] Christenen belijden dat het beeld van God in de mens verdorven is door de zonde. Er zijn niet alleen persoonlijke zonden, maar ook universele en maatschappelijke zonden, omdat de gehele mensheid ligt onder de door de overtreding ontstane schuld en Gods oordeel daarover. De wereld- en kerkgeschiedenis tekenen de verdorvenheid van de mensheid in haar volkomen duistere gevolgen.

De christelijke kerk laat wereldwijd zowel de strijd vanwege de zonde als de overwinning vanwege Christus zien. Wie nog denkt dat wij mensen het koninkrijk van God op aarde kunnen vestigen, zou de christelijke kerkgeschiedenis nog eens goed moeten bestuderen, dunkt me. Dat Rijk van vrede, gerechtigheid en heelheid komt naar de Schrift 'van bovenaf', van God uit, met name bij Jezus' komst op aarde en in volheid bij diens wederkomst.[58] Ondertussen is de mens als beelddrager van God het beheer over de hele aarde toevertrouwd. Deze bijzondere taak vraagt voortdurende bezinning op ons mens-zijn: een zaak van blijvende verwondering.

Perspectieven

De geschapen mens

In de loop van het boek Genesis blijkt uitvoeriger wat het bijzondere van het mens-zijn inhoudt: God spreekt met de mens, de mens dient en aanbidt Hem. We lezen dat God de mens uit de aarde, uit stof heeft gevormd en hem de levensadem heeft ingeblazen (Gen.2:7). Zo werd de stoffelijke mens een levend wezen, lichaam en ziel (geest). Ook horen we dat de mens (als man en vrouw) door God is geschapen als zijn representant, die namens Hem optreedt en geroepen is tot zorg voor de schepping. Psalm 8 is een eerbiedige lofzang op de Schepper en HEER, die aanbeden wordt ook vanwege de uitgelezen en hoge plaats die de mens gekregen heeft in de onmetelijke schepping.

[58] De Bijbelse boodschap van het koninkrijk van God in haar nieuwtestamentische vorm is onlosmakelijk verbonden met het leven en sterven en het kruis van Christus. Geen koninkrijk van God zonder het kruis én de opstanding van Jezus Christus. Het koninkrijk van God is dat koninkrijk waar God in alles heerst en Koning is!

De Schepper vormt Adam uit 'adama' (grond of aarde). De mens uit stof van de aardbodem dankt het leven aan Gods inblazing. Neemt God de adem weg, dan is er geen leven meer. Dit alles wijst juist weer op onze kleinheid, nietigheid en afhankelijkheid van de Schepper. Niet de mens, maar de zevende dag is de kroon op Gods schepping! In Gods rust vindt alles zijn voltooiing en in de viering van Zijn goedheid en zegen. Echt leven is jezelf verheugen in de zegen van God en in het door Hem geschonken leven in een nog steeds bewonderenswaardig mooie en bijzondere schepping.

Man en vrouw

Uit het scheppingsbericht in Genesis trekt de christelijke kerk eeuwenlang de conclusie dat de mens is geschapen in twee geslachten.[59] Uit de Bijbelse gegevens maken we op dat het

[59] Er is in de moderne samenleving een tendens die zich keert tegen een traditioneel spreken over sekse en gender. Gender is de uitdrukking van o.m. de biologische verschillen. De huidige genderideologie brengt naast vreemde onrust over de vrouwelijke en mannelijke bestaanswijze ook bezinning en pastorale overwegingen met betrekking tot de doorwerking van de gebrokenheid van het menselijk leven. Na in de kritiek op het traditionele binaire man-vrouwmodel veel vreemdsoortige ideeën en praktijken gelezen te hebben, resteert bij mij de gedachte aan bewogen zorg voor mensen die moeite en leed ervaren met betrekking tot hun sekse en gender. Het komt mij voor dat de genderideologie een uiting van de tijdgeest is. Naar mijn besef schiep God de mens in twee bestaanswijzen, man en vrouw, een dualiteit die vraagt om recht te doen aan de eigenheid van beide seksen, om aan Gods hoge roeping en opdracht te kunnen voldoen. Eeuwenlang was de lichamelijkheid bepalend voor het geslacht, sinds een paar decennia geldt voor een groep mensen, dat het gevoel over het lichaam alles bepaalt. Deze moderne stroming staat voor om het lichaam desnoods aan te passen, maar wil van een verandering van denken of gevoel in het geheel niets weten. Het denken in man en vrouw

Gods bedoeling was dat man en vrouw gezamenlijk Hem zouden representeren en in zijn Naam de aarde zouden beheren. Door de zonde is deze bestaanswijze geschonden en verstoord geraakt en die gebrokenheid raakt de hele lichamelijke en psychische constitutie van de mens. Adams bestaan werd gekenmerkt door behoefte aan hulp en bijstand, aanvulling en completering. Dit blijkt voor Adam en Eva en met hen voor allen van het menselijke geslacht een veel diepere dimensie te hebben, als een teken van verlangen naar volkomen vervulling. De Schrift laat zien dat een levende band met God de Schepper uiteindelijk dit diepste menselijke verlangen invulling kan geven. In de praktijk blijkt echter al vanaf Genesis dat de werkelijkheid van het omgaan met de diversiteit van het leven complex is. Voor al onze menselijke gebrokenheid en de dagelijkse last van het leven als man of vrouw kiest de moderne mens liever geheel eigen bedachte, gevoelde en ervaren (seksuele en religieuze) oriëntaties, met alle gevolgen van dien.

De Schepper zelf heeft een weg gewezen die niet louter biologisch, maar geestelijk bepaald is. De gelovige christen weet dat zijn of haar identiteit en daarmee het hele eigen leven niet opgaat in een bepaalde (of onbepaalde) sekse. Voor een christen is de ultieme werkelijkheid die van het geloof in het 'zijn in Christus' en dat is, hoe moeilijk ook voor een ieder (!), allesbepalend. Het is een uitdaging voor de christen om, zoals het Evangelie ons erop aanspreekt, ruimte te scheppen voor mensen: voor jezelf en anderen. Ruimte waardoor het leven dragelijk en zelfs vervuld wordt.

---

wordt als ouderwets en achterhaald beschouwd en door seculieren ingeruild voor een zogenoemd gevarieerder, fluïde mensbeeld, gevoed door gevoel. Hun vrijheid gaat zo ver, dat er geen ruimte is voor wie het er niet mee eens is. Zo'n ideologie geeft te denken.

Het geloof in Jezus Christus is daadwerkelijk vernieuwend en vervult door de Heilige Geest heel het leven van een christen. Die navolging gebeurt altijd in gebrokenheid. Niet elke last wordt van de schouders genomen en niet elke verdrietige situatie geheeld. Dit alles is een levensvisie die zeker in onze moderne wereld als 'vreemd' wordt ervaren. En dat is ze ook.

De mens naar Gods beeld

Mensen kunnen meer of minder overwogen nadenken en spreken. Allerlei aspecten van de persoonlijkheid van de mens hangen hier mee samen. Het voorrecht gemaakt te zijn naar het beeld van God, in onderscheid van de dieren, is niet beperkt tot de eerste mensen en is ook niet geheel verloren gegaan met de zondeval (zoals beschreven in Gen.3).

In de Bijbel is duidelijk dat het beeld van God niet alleen de mens in het paradijs betreft. Gods 'ingedrukte beeltenis' in zijn menselijke vertegenwoordigers is de blijvend bedoelde positie van de mens. Het unieke van de mens ligt in de positie die God hem genadig gaf. Onze menselijke waardigheid is daardoor een geschenk van God waardoor we tevens tot gehoorzaam reageren en antwoorden in staat zijn. Die verantwoordelijkheid geldt de mens met betrekking tot de hele schepping, vanwege de relatie die God met de mens heeft. Bij de zondeval is de relatie tussen God en mens verstoord, maar niet geheel of onherstelbaar verbroken.

Voor het christelijke geloof is de fundamentele overtuiging dat ieder mens uniek is, onvervangbaar. De Here God maakt ieder mens naar hetzelfde beeld, het Zijne, en toch zijn alle mensen verschillend en is ieder mensenleven uniek. Zoals Jonathan Sachs het zei: 'De glorie van de schepping is dat

eenheid in de hemel verscheidenheid op aarde schept. God wil dat elk mens uniek is. … Het is de ruimte die wij geven aan het anders zijn, waardoor liefde meer is dan narcisme.'[60] Ieder mens draagt het beeld van God in zich, en van niemand anders.

Verantwoordelijk leven

Vanwege het begrip 'geschapen naar Gods beeld' wordt de menselijke waarde niet beperkt door wat je kunt of niet kunt, wat je hebt of niet hebt, wat je doet of niet kunt doen of door wat anderen ervan vinden. Menselijke waarde is een scheppingsgegeven en wij hebben het menselijke leven daarom te beschermen en te waarderen. Aan de mens is het zorgzame beheer over de wereld (mensen, dieren en natuur) toevertrouwd. De mens mag van het geschapene gebruik maken, voor zover dit niet strijdig is met de dienst aan God. Het gaat om een wijze manier van leiding geven en op een liefdevolle wijze zorg dragen, waarbij ieders eigen inzicht en creativiteit ingezet worden (vgl. Gen.2:15; Ps.72). Je zou kunnen zeggen 'opdat wij verantwoord en behulpzaam gezag uitoefenen, dienstbaar aan God en het geschonken leven'.

De apostel Paulus zal later over voorrechten en verantwoordelijkheid van de gelovigen zeggen: '*Alles is van u, maar u bent van Christus, en Christus is van God*' (1Kor.3:22). De mens is geschapen naar het beeld van God en krijgt een uiterst verantwoordelijke taak toebedeeld. Hij is geen toevalsproduct of slechts 'een god in eigen gedachten'.

---

[60] Jonathan Sacks, *Genesis, boek van het begin*, Middelburg 2020, h. VI Toledot, p. 133.

God geeft de mens een hoge waardigheid, verleent hem capaciteiten en geeft hem ook een doel om voor te leven. God heeft gelovige christenen aangaande het 'beeld van God' hét ultieme voorbeeld gegeven in de 'tweede Adam', namelijk de Here Jezus Christus! Als we willen weten hoe we beelddragers van God kunnen zijn, kunnen we niet om de Here Jezus Christus heen, die het beeld van God is (Kol.1:15; 2Kor.4:4)! Dit perspectief geeft een opzienbarend uitzicht op verleden, heden en toekomst.

Mensbeeld in het Nieuwe Testament

We bezien nu een aantal begrippen over de mens zoals we die in de Bijbel tegenkomen,[61] in nieuwtestamentisch licht.

Ziel. De Griekse vertaling van het Oude Testament (Septuaginta) vertaalt Hebreeuwse woorden als *nefesh* 'ziel, persoon, zelf' en *rûah*, 'wind, adem, geest' steeds met het Griekse *psuchè* 'ziel' en *pneuma* 'geest'. Deze woorden worden overgenomen in het Nieuwe Testament. Het is opvallend dat het Nieuwe Testament in de betekenis van 'ziel' voor een groot deel aansluit bij het Oude Testament.

Wanneer de apostel Paulus eens een lange toespraak houdt, valt een jongen, door slaap overmand, uit het raam naar beneden. Paulus slaat de armen om de gevallen jongen heen en maant de omstanders tot rust, want 'de ziel is in hem' (Hand. 20:10). Het lijdt geen twijfel dat 'ziel' hier 'levensadem' en 'leven' betekent. In hedendaags Nederland zouden we zeg-

[61] Voor een uitvoerige bespreking van de natuur van de mens in o.m. oudtestamentische termen, verwijs ik naar wat wij schreven in de StudieBijbel, SBOT7, Veenendaal 2010 (exc.4).

gen: 'hij leeft'. Eveneens kan 'ziel' de mens in zijn totaliteit aanduiden (Hand.2:41, 'drieduizend zielen').
In de gelijkenis van de rijke dwaas spreekt deze tot zijn eigen ziel (Luc.12:19), wat inhoudt dat hij iets bij zichzelf zegt. Heb.13:17 vermeldt voorgangers 'die waken over uw zielen'. Deze tekst staat ook voor de totaliteit, zoals blijkt uit het gebruik van het woord op vergelijkbare plaatsen in de brief aan de Hebreeën (bijv. Heb.10:39).
Verder kan ook in het NT de ziel staan voor het innerlijk van de mens, in het bijzonder voor het gevoelsleven. Wanneer Jozef en Maria voor het eerst met Jezus in de tempel komen, zegt Simeon tot Maria: 'Door uw ziel zal een zwaard gaan' (Luc.2:35). Hij doelt hiermee op het lijden, dat zij te verduren zal krijgen vanwege de immense tegenstand tegen haar Zoon (Luc.2:34).

Vlees. Het Nieuwe Testament kent een eigensoortige invulling voor het woord 'vlees'. Meer dan in het Oude Testament is het een aanduiding van een levende mens en in sommige gevallen een aanduiding van het sterfelijke en zwakke. Vaak sluit het NT bij deze betekenissen aan, maar soms is sprake van afwijking. Het Griekse woord *sarx* 'vlees' kan een omschrijving zijn van het slechte in de mens tegenover dat wat door de Geest van God gewerkt wordt. De betekenis is dan iets als: aard (zoals die sinds de zondeval is geworden), ongeestelijk, leven zonder God. Dan gaat het over 'het begeren van het vlees' (Gal.5:16,19), 'de gezindheid van het vlees' (Rom.8:4-13).

Ziel en lichaam. Noch in het Oude, noch in het Nieuwe Testament staan ziel en lichaam tegenover elkaar. Lichaam en ziel samen maken de mens tot wie hij is: een schepsel van God.

Verachting voor het lichamelijke en de opvatting dat de ziel door het lichaam gekerkerd is (ideeën die in de Griekse filosofie en in het opkomende gnostische denken vrij gangbaar waren), zijn het Nieuwe Testament volstrekt vreemd. Er is echter wel een onderscheid tussen beide Testamenten aanwijsbaar omdat het Nieuwe Testament nadrukkelijker dan het Oude spreekt over het voortleven van de ziel. Dit blijkt o.m. uit Jezus' uitspraak dat mensen weliswaar het lichaam kunnen doden, maar niet de ziel (Mat.10:28). Over het lot van de ziel heeft alleen God, de Rechter, zeggenschap en wanneer het lichaam dood is, sterft de ziel kennelijk niet. In het visioen dat Johannes op Patmos ontvangt, ziet hij de zielen van de martelaren onder het altaar in de hemel (Op. 6:9-11). Zij smeken God in te grijpen en aan hen recht te verschaffen. Toch is de ziel hier niet lichaamloos (al is er geen sprake van vlees en bloed), want de zielen worden met witte gewaden bekleed.[62]

In zijn brief aan de gelovigen in Korinte (1Kor.15) schrijft de apostel Paulus over het opstandingslichaam dat de gelovigen in de nieuwe wereld zullen ontvangen; een 'geestelijk lichaam', wat niet staat voor onstoffelijk, maar voor door de Geest gekenmerkt, tegenover het huidige 'natuurlijke lichaam' (*psuchikos*, door de ziel gekenmerkt), zie vs.44. In een nadere toelichting zegt hij dat Adam 'een levende ziel' werd. Deze woorden zijn ontleend aan de Griekse vertaling van Gen.2:7, van waaruit ze gewoonlijk vertaald worden met 'een levend wezen'. Zo wordt duidelijk dat het natuurlijke lichaam het aardse lichaam is, het lichaam waarmee Adam geschapen is. Zoals Christus echter door de Geest van God

[62] Het iets sterkere onderscheid tussen ziel en lichaam vindt aanknopingspunten in bv. Pr.12:7.

opgewekt is uit de doden, zo zullen ook de gelovigen door Gods Geest (*pneuma*) worden opgewekt (Rom.8:11) en dan een geestelijk (*pneumatikos*) lichaam ontvangen. Gelovigen mogen leven in de verwachting met dit opstandingslichaam overkleed te worden (2Kor.5:1-4).

In 1Kor.2:14-15 zet Paulus 'een ongeestelijk mens' (*psuchikos*) tegenover 'de geestelijke mens' (*pneumatikos*). Bij de eerste aanduiding gaat het om de mens zoals hij van nature is, terwijl de geestelijke mens de gelovige is die door de Heilige Geest levend is gemaakt in Christus (Ef.2:5). In de Here Jezus Christus heeft de gelovige nu al deel aan het nieuwe, door God geleide leven, dat pas na de opstanding der doden ten volle zal aanbreken.

Opmerkelijke teksten zijn verder de zegenbede in 1Tes.5:23 waar Paulus de gemeente toewenst dat 'geheel uw geest, ziel en lichaam bewaard mogen worden' en Heb.4:12, waar gesteld wordt dat het Woord van God ziel, geest en lichaam van elkaar scheidt.

Uit deze gegevens moet men echter niet al te sterke conclusies trekken, want in het eerste vers ligt de nadruk op de mens in zijn totaliteit (vgl. hart, ziel en verstand in Mat.22:-37). In het tweede vers ligt de nadruk juist op de sterke eenheid tussen ziel en geest, zoals bij gewrichten en merg of overleggingen van het hart. Ze zijn weliswaar niet helemaal identiek, maar zo nauw met elkaar verbonden dat er menselijk gesproken geen scheiding tussen te maken is. De kracht van het Woord is echter zodanig dat hetgeen door mensen niet te scheiden is, toch onderscheiden wordt.

Een christelijk mensbeeld

Ondanks nuanceverschillen tussen het Oude en Nieuwe Testament kunnen we stellen dat beide uitgaan van de eenheid van geest, ziel en lichaam. Daarmee wordt duidelijk dat de hele mens beelddrager van God is. Door de zondeval is deze beeltenis aangetast, maar nooit geheel verdwenen.

Op grond van het nieuwtestamentisch getuigenis weten we dat Christus het herstelde en volmaakte beeld van God is. Door Hem mogen gelovigen weten dat ze deel zullen hebben aan de toekomstige opstanding en dat ze gedurende hun leven op aarde voortaan leven uit de kracht van Jezus' opstanding en door het innerlijke werk van de Heilige Geest. Niet uitsluitend een deel van de mens zal worden herschapen, maar deze heilsdaad heeft betrekking op de gehele persoon: naar geest, ziel en lichaam.

Uit deze Bijbelse gegevens blijkt dat een gelovige waardering kan hebben voor zichzelf en dat deze waardering zich ook uitstrekt naar zijn lichamelijkheid. In ieder geval wordt een gelovige niet aangespoord tot het zoeken naar een goddelijke kern in zichzelf om daardoor veranderd te worden. Zelfrespect zal voor een christen gefundeerd zijn in de relatie tot God en mag niet leiden tot zelfverheffing. Christenen zoeken heel praktisch te leven tot eer van God en voor het welzijn van hun naasten en zorg voor Gods schepping. Door het geloof in God en Christus, worden wij toegerust door de Heilige Geest tot dienstbaarheid in liefde.

De Bijbel is er duidelijk over dat geestelijke groei van doen heeft met verandering van de persoonlijkheid (karaktergroei), die mogelijk is door God lief te hebben met hart, ziel en verstand. Wanneer iemand met alles wat in hem of haar

is de HERE liefheeft, zal hij of zij geleidelijk naar diens beeld worden veranderd. Juist dat is geestelijke vernieuwing en geestelijke groei.
In de navolging van Jezus Christus worden gelovige christenen door de Heilige Geest steeds meer vernieuwd naar het beeld van de Here Jezus. Elke gelovige zal beamen dat dit wat onszelf betreft onvolkomen blijft, met lek en gebrek. Wij zijn immers onvolmaakt volmaakt (H. Selderhuis in '*Morgen doe ik het beter, gids voor gewone christenen*'. Maar wel met de hulp en steun van Hogerhand! In die op aarde onvolkomen blijvende navolging zijn wij toch op weg naar Gods koninkrijk. In de hemel en in dat komende Rijk van God op aarde zal de gelovige niet alleen een plaats, maar ook een eeuwige, heerlijke toekomst, een thuis gaan beleven. In die 'nieuwe hemel en aarde' zullen alle gevolgen van de zonde afwezig zijn en zullen alle zegeningen van God aanwezig zijn. Zoals Hijzelf aanwezig zal zijn in alles. Wij mogen er nu al van zingen. Lof zij de HEER, de almachtige Koning, die wij eren!
Het is Gods hoopvolle belofte voor de nieuwe toekomst, die ons leven nu een troostrijk en heerlijk perspectief geeft! Wij zijn hoopvol, omdat Hij ons liefheeft! Zo werkt God op het heden in door middel van zijn beloften. Dat is Zijn taal van de toekomst.

Met deze gedachten over een christelijk mensbeeld sluiten we dit hoofdstuk af. Voor christenen is de betrokkenheid op Gods openbaring over de mens van fundamenteel belang in het denken over een mensbeeld. De Bijbel geeft ruimhartig getuigenis van de grote daden van God. Door gelovig en persoonlijk Bijbellezen vinden wij openheid voor het wonderlijke gebeuren van de schepping van de mens en de ontmoeting tussen God en mensen.

III GEDACHTEN OVER GOD

Geloven

In het nadenken over God zullen we allereerst stilstaan bij de overweging dat we alleen iets geloven als we het geloofwaardig vinden. Nu maakt deze gedachte, waar het de HERE God betreft, het ons niet gemakkelijk, want niemand heeft ooit God gezien. De Bijbel, het boek dat ons over God inlicht, gaat vanaf het eerste begin voetstoots van Hem uit en licht zijn wezen of bestaan niet eerst toe. Hij is er en handelt. Bij verder lezen merken we dat we steeds meer over God te weten komen. Maar zelfs wie de hele Schrift heeft uitgelezen kan nog steeds niet zeggen hoe of wat God (geheel en al) is, hoe Hij in onze woorden en begrippen te vatten is, om van het begrip 'precies' maar te zwijgen. Bij andere gelegenheden die mogelijk iets van de geloofwaardigheid van God laten zien, zoals bijvoorbeeld de natuurlijke wereld of de christelijke kerk, gelden eveneens allerlei ingewikkeldheden. Zowel ons geloven als de werkzaamheid van God, het blijft een geheimenis in zich dragen. Dit hoofdstuk belicht daarom geen vanzelfsprekende, maar gelovige gedachten over God.

Levend geloof als onze omgang met God verklaart de wereld niet, maar vormt ontzag voor de onverklaarbaarheid van de schepping. Zij houdt het geheim van het leven als het ware onder het hart, het geheimenis van de Allerhoogste, het geheimvolle van de medemens, het raadsel dat ik ten diepste

voor mijzelf ben. Werkelijke religie verkleint de wereld niet, maar maakt die juist groter. Wie nadenkt, verbaast zich en weet niet wat te zeggen bij de diepten van het heelal, bij het onuitsprekelijke geheim van al wat is. Zo vormt gelovige overdenking een christelijke levenskunst. De Bijbel stelt dan ook: 'Ontzag voor de HEER is het begin van wijsheid'.

Geloven is een ingewikkeld gebeuren en kent veel verschillende verhoudingen. De werkelijkheid en werkzaamheid van de HERE God kunnen wij niet zomaar doorgronden. Maar geldt dat niet ook voor onszelf: wie is de mens, wie kent zichzelf? Al met al: geloven is iets heel bijzonders en geen eenvoudige zaak. Toch is geloven voor ons weggelegd en zijn wij erop ingericht om te vertrouwen.

We lezen in de Schrift buitengewoon veel over God, maar ook dat Hij voor alle mensen die iets over Hem meedelen een geheimenis blijft. Het is en blijft bij een tasten naar en stamelen over God. Dat doen de mensen die over Hem vertellen wat ze van Hem gehoord en ervaren hebben en dat zal ook voor ons blijven gelden. Wij geloven over God wat we uit de Bijbel gehoord hebben en we geloven dat daaruit blijkt hoe en wie Hij is, ook al blijft er verborgenheid. Gelovigen belijden wat ze van God weten en waarom ze op Hem vertrouwen. Christelijk geloven blijft echter niet steken bij onze overtuigingen, maar zoekt door naar objectieve gronden, namelijk het getuigenis van profeten, psalmisten en apostelen. Zeg maar oor- en ooggetuigen, ervaringsdeskundigen. Zij hebben het over concrete gebeurtenissen die zich hebben afgespeeld. Een van hen, de apostel Paulus, zegt ervan dat zijn boodschap over God en Jezus is gegrond op wat ook hij van anderen als hun getuigenis heeft te horen gekregen. En daar

bleef het niet bij, want zeker ook de nuchtere resultaten van Gods werk en Geest in zijn eigen leven overtuigden hem tot in het diepst van zijn denken en hart. Daarbij was Paulus in 'de Schriften' onderwezen. Ook al begrijpen we in het begin bij het lezen van de Bijbel lang niet alles, de Schrift zelf getuigt van God en overtuigt ons (vanwege de Geest van God die erdoor tot ons hart spreekt) om de verhalende getuigen betrouwbaar te achten. Gods spreken in de Bijbel en door vele getuigen van Hem, ook in onze tijd, vormen zo een stem uit de hemel.[63] Een stem van God, aan Wie we leren ons vertrouwen te schenken door te geloven.
Het begrip 'geloven' bestrijkt een netwerk van concepten, met een sterk verband tussen 'voor waar houden' en 'vertrouwen' alsook handelen ofwel doen. Waar staat nu het veelzijdige Bijbelse begrip geloven voor?

Geloven is God 'vrezen', dat niet met angst maar met eerbied van doen heeft. Geloven is in deze zin ontzag hebben voor God. De enige weg tot geestelijke wijsheid is door het leren kennen van en omgaan met God. Hoe ga je om met een ontzagwekkend God? In elk geval eerbiedig. Door ontzag te hebben voor God leren we wijs te handelen, want ontzag hebben, is een manier van begrijpen. Ontzag is het besef dat werkelijk inzicht groter is dan dat wij zelf zijn. Ontzag is een houding en gevoel van verwondering en ootmoed dat God wil eren. Door God te vrezen (in de zin van respecteren en

[63] Over hoe God sprak en spreekt en welke middelen Hij daarbij gebruikt, lezen we (als een gelovig, geleerd en goed leesbaar getuigenis) in het boek van Mart-Jan Paul en Jan Hoek, *Een stem uit de hemel*, Apeldoorn 2021. Zij gaan in op de betekenis van het spreken van God voor het gezag en de uitleg van de Bijbel. Dit mooie boek moedigt enorm aan tot luisteren en tot verwondering over het spreken van de Schepper van hemel en aarde tot ons mensen.

eren) verkrijgen we levenswijsheid, zo predikt de Psalmist. 'Neig mijn hart en voeg het saam, tot de eerbied voor uw Naam.'[64] Job stelt dan ook dat de vreze des Heren Gods wijsheid is. Alle wijsheid dient te berusten op eerbied voor God. Ontzag voor God hebben is daarmee een van de wortels van het geloven. Liefde, ontzag, eerbied, waardering, bewondering en respect voor God, daar draait het om bij de vreze des Heren.[65]

Andere termen waarmee geloven en gelovig leven worden uitgedrukt zijn: vol vertrouwen zijn, geloofwaardig, loyaal of betrouwbaar zijn, oprecht zijn, gehoorzamen of (na)-volgen en rechtvaardig of heilig zijn. In het Nieuwe Testament waaiert het netwerk van begrippen nog weer verder uit en lezen we naast de bovenstaande begrippen in verband met geloven ook 'overtuigd zijn'. Het zo welbekende woordje amen wordt gebruikt in antwoord op wat iemand anders zegt of doet en geeft aan: 'Dat is betrouwbaar en geloofwaardig (gesproken)'. Het wil ook zoveel zeggen als 'Ik verzeker jullie dat dit waarheid is'. Als het Bijbelse 'Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u...,' uit de mond van de Here Jezus, waarmee Hijzelf zijn eigen woorden een stevig en betrouwbaar fundament voor het leven geeft. Beamen is een reactie van persoonlijke betrokkenheid, waarbij het niet alleen gaat om het gesprokene te bevestigen, maar ook de intentie afgeeft om ernaar te handelen. Zo komen we het bijvoorbeeld tegen na een gebed, niet zozeer als afsluiting of laatste woord dus, maar als een belofte dat we het gezegde geloven en willen vervullen. Het gaat bij beamen niet maar om een intellectueel instem-

[64] Over 'de vreze des Heren': Deut.5:29; 8:6; Ps.33:18; 86:11; 112:1; 128:1; Spr.1:7; 3:7,8; 8:13; 15:16,33; 22:4; 31:30; Hand.9:31; Rom. 13:7; 2Kor.7:1.

[65] Zie bv. Deut.10:12; Job 28:28 (6:14); Ps.111:10.

men dat zus-en-zo het geval is. Je gelooft iets en beaamt dat als geloofsovergave, meestal gezegd in een persoonlijke relatie. Je gelooft iets omdat degene die het zegt geloofwaardig is. Geloven staat daarmee in de context van een relatie van wederzijdse betrokkenheid, van belofte en hulp, en is daarmee geloof in actie![66] Geloven gaat over God en de aangesproken mens, over God en ikzelf. Christelijk geloven heeft dus concreet van doen met geloofsinhoud en met geloofsdaad!

Geloven heeft door dit alles ook van doen met aangesproken worden en met de ontmoeting met God als Persoon. Uit de Bijbel leren we dat juist in die persoonlijke ontmoeting met de Allerhoogste het Zijn Heilige Geest is die bemiddelt. Geloven begint met een werk van de Geest en bestaat uit het werk van de Geest. Innerlijk tot vertrouwen komen dat God betrouwbaar is, wordt van Hogerhand in een mens gewerkt. De wijze waarop overtuigingsprocessen verlopen, is ingewikkeld.[67] Ze lopen lang niet altijd volgens logische bewijsvoering met de kracht van argumenten. Soms spelen heldere argumenten natuurlijk een rol, soms effecten van opvoeding, levende voorbeelden of plotseling inzicht. Maar daarmee is toch nog niet alles gezegd.

---

[66] Martin Luther King jr. zei: Geloof is de eerste stap zetten, ook al ziet u niet de hele trap of de hele weg.' Blaise Pascal zei: 'Het geloof biedt genoeg licht voor hen die willen geloven en genoeg schaduw om hen te verblinden die dat niet willen.' Zie verder Alister McGrath en Jan Hoek, *Handboek Christelijk Geloof*, Zoetermeer 2008.

[67] Voor wie diepgaand wil lezen over het innerlijk door God aangesproken worden, verwijs ik naar A. van de Beek, *De adem van God: de Heilige Geest in kerk en kosmos,* Nijkerk 1987; idem *Schepping, de wereld als voorspel voor de eeuwigheid,* Baarn 1996, 62-71.

Waardoor mensen worden aangesproken, blijft veelal (ook voor henzelf) ongrijpbaar. Velen die geloven, spreken dan ook over een naar hen toekomende werkelijkheid die zich zodanig aan hen voordoet, waardoor het op een zeker moment de enige zinvolle manier lijkt om 'iets zo te zien'. Het geloof is ontvankelijk en relationeel van karakter.
Het aangesproken worden door God, door de Here Jezus, wordt veelal verklaard en benoemd als een inwendig getuigenis vanwege de Heilige Geest. Dat wij gaan geloven heeft dan van doen met de geheimvolle werking van God zelf in ons denken, in ons hart. Dat anderen ons over God verteld hebben en we de verhalen en geschiedenissen uit de Bijbel als echt en waar ervaren hebben, zal er zeker toe doen.[68]
Wanneer we in het leven van christenen een krachtig voorbeeld ervaren hebben, kan dat zeker aan geloven bijdragen. Maar we worden innerlijk overtuigd door God zelf en gaan daardoor geloven; we worden erin geleid te kiezen voor een leven met God. Wel degelijk is er in het gelovig worden een moment van persoonlijke overgave! En zeker staat het tot gelovige overgave komen niet los van het lezen of horen van het Evangelie, met name uit de Bijbel. Maar als die getuigenissen, verhalen, verkondiging, voorbeelden, een Psalm of een lied of andere tekst ons innerlijk overtuigen, is dat een werk van de Heilige Geest. Dezelfde Geest die de getuigen overtuigde, raakt dan ook ons innerlijk en brengt de christe-

[68] Het verstaan en de uitleg van de Bijbel is geen kwestie van 'zoek het zelf maar uit door getrouw je Bijbel te lezen, dan komt het begrijpen vanzelf.' Christenen lezen de Schrift in en met de gemeenschap van gelovigen, om zo samen te leren onderscheiden waarop het aankomt (Fil.1:9-11). Geloven is geloven in gemeenschap en je verbinden aan een christelijke geloofsgemeenschap om te kunnen volhouden en volharden. Je gelooft 'samen met alle heiligen' (Ef. 3:18,19); je leert van vroegere en huidige christenen.

lijke overtuiging op een geheel eigen en persoonlijke wijze in de dan 'nieuw geboren' gelovige.[69] Ten diepste is het geloof daarom een gave. We ontvangen het als een aangereikt geschenk van Hogerhand, dat naar ons toekomt en waardoor wij worden aangesproken.[70] We kunnen als gelovige christenen veel voor anderen betekenen, maar de uiteindelijke innerlijke overtuiging ontvangen, hebben wij niet in de hand. En dat is dan gelijk ook een van de meest fundamentele wortels van het christelijke geloven: het wordt ons aangereikt, het raakt ons aan, we worden er innerlijk door aangeraakt én bewogen om ook zelf in die levensweg te gaan. Het geloof begint niet met wat wij bedenken of doen. De werkelijkheidsbeleving van het christelijke geloof wordt ons gegeven, zo wordt ons leven erdoor gevormd en zo wordt ook onze persoon erdoor gevormd. Een gelovige christen weet zichzelf betrokken in de ervaring van dit geschenk van God. Zulk geloven is geschenk én opgave. Geloven is geen lesje dat je even opdreunt, maar een levenslange opgave om je tot een levende werkelijkheid, tot God, te verhouden. Wat door de Geest aan nieuw leven van God geschonken wordt, dát bewerkt het in dankbaarheid aannemen en aanvaarden van het innerlijke nieuwe leven. Zo word en ben je volledig betrokken in het nieuwe leven dat van God komt, door de nieuwe

---

[69] Mensen kunnen getuigen, óvertuigen met een blijvende waarde en kracht is het werk van de Heilige Geest. Dat levende geloof kunnen we voorleven, maar niet opdringen. De Bijbel en christelijke geloofsovertuigingen zijn niet waar omdat anderen dat zeggen (hoe belangrijk dat soms ook kan zijn), maar ze zijn voor ons die geloven waar omdat we innerlijk van hun werkelijkheid, waarheid en betrouwbaarheid worden overtuigd. Vgl. Joh.16:8-11!

[70] God heeft het eerste woord en tegelijk hoort het antwoord van de mens daarop er helemaal bij. De Schrift roept ons dan ook voortdurend tot antwoordend geloven op.

geboorte, die uit God is.[71] Daardoor kan je keuzen maken die bij het geloof behoren en die tot een gelovig leven leiden. In de relatie tot God zijn we er werkelijk helemaal als persoon bij betrokken. Ook al ligt het initiatief ten diepste bij God en de Geest, toch hebben mensen een eigen bestaan en leven, als het ware 'tegenover' of eerbiedig gezegd naast God, als in een relatie.

Bedoelingen

Een reden waarom ik artikelen en boeken schrijf, is dat ik er alsmaar naar blijf verlangen om goed van God te spreken. Voor mij heeft dit denk- en schrijfwerk van doen met God liefhebben boven alles én met de naaste leren liefhebben als jezelf: dat mijn leven en ook deze teksten van betekenis mogen zijn. Het leert me leven met eeuwigheidsperspectief, omdat het over God gaat, en daarom tegelijk coram Deo: voor Gods aangezicht! Bij dit onderwerp 'Gedachten over God' heb ik wel behoorlijk geaarzeld. Wie zou met recht iets

---

[71] In deze beschrijving heb ik bewust alle tegenkrachten, zoals met name de aard en neiging tot zonde, maar ook psychische en lichamelijke moeiten niet in de beschrijving van het geloofsproces betrokken. Die onmiskenbare tegenheden zijn van wezenlijk belang, maar kunnen naar mijn besef het werk van God in een mens niet in zoverre tegenstaan dat deze niet tot geloof zou kunnen komen. Het werk van God is niet te keren, omdat Hij daarover waakt. En zijn Geest doorbreekt de grenzen, die door mensen en machten zijn gemaakt. Ook heb ik daarom gaven en talenten die kunnen meewerken ten goede niet genoemd. Het Evangelie van God en Christus gaat alle grenzen voorbij en te boven en voor hen die geloven gelden de woorden uit Jezus' gebed: '*Ik heb Uw naam bekendgemaakt aan de mensen die U Mij uit de wereld gegeven hebt. Zij waren van U, maar U hebt hen aan Mij gegeven. Ze hebben uw woord bewaard en nu begrijpen ze dat alles wat U Mij hebt gegeven, van U komt.*' (Joh.17:6,7NBV21)

over God zelf kunnen en durven zeggen? Wie ben ik, dat ik iets over de Allerhoogste zou vinden, laat staan schrijven. Mijn theologische boekteksten gaan wel steeds over God en Christus, de Geest en geloven, maar steevast in relatie tot wat God van zichzelf openbaarde en wat mensen daar mee kunnen in hun leven. Die gelovige voorzichtigheid wil ik met name in dit hoofdstuk volhouden. God zelf valt mijns inziens, behalve door wat we in de Bijbel lezen (en vandaaruit in de natuur van Hem zien en ontdekken) niet te onderzoeken. Deze gedachten over God, mens en wereld vinden in de Schrift hun begrenzing en die behoedzaamheid vindt in mijn geloof haar oorsprong. Wat is een mens, dat die iets over de Schepper van al wat is, zou spreken? En toch moet het over God blijven gaan in het leven van een christen! Over God, die de wereld liefheeft en in Jezus Christus verantwoordelijkheid neemt voor Zijn schepping. Over God, die ons mensen rechtvaardig oordeelt en die in Jezus Christus rechtvaardigt en vrijspreekt. Immers buiten God en zijn radicale genade is er voor de mens geen werkelijke, ware hoop.

De vrijmoedigheid om toch veel over God te lezen, na te denken, te schrijven en na ruim dertig jaar preken opnieuw te schrijven, is gelegen in het eerbiedige geloof dat we over niets zinvoller kunnen spreken dan over Hem die in het middelpunt van dat geloven staat. Immers, dit is het eeuwige leven: dat wij de enige waarachtige God kennen en Hem die Hij naar de aarde heeft gezonden, Jezus Christus. Het is Christus die ons de Vader 'verklaart' en de Geest die ervoor zorgt dat het licht van God onze harten verlicht en heel ons leven doorschijnt.

Daarin weet ik me geroepen om op een gelovige wijze iets te denken en te zeggen over dat wat de Here God van zichzelf heeft bekend gemaakt. Daarbij realiseer ik me terdege dat

God zelf er aan te pas moet komen om van Hem te laten spreken. Dit boek is een zoekend en overwegend getuigenis, een dankbare reactie vanwege de grote zegen die God ons mensen schenkt door Zichzelf bekend te maken. Mijn zoektocht naar geloven is tegelijk een speurtocht naar wie de mens is, naar wat menselijkheid is. Voor mij is dit nadenken over God en geloven grondstof van mijn bestaan geworden. Het gaat dan ook over wie ik zelf ben voor Gods aangezicht. Nadenken over God brengt zoals gezegd schroom en terughoudendheid teweeg. Wie zal iets zeggen dat al niet gezegd is? Op deze weg wordt echter ook vrijmoedigheid ontvangen. Voor mij heeft dit studeren en schrijven iets van een mooie wandeling, waarin ik samen oploop en bescheiden meezing met een enorme schare die al vele eeuwen de lof aanheft, op God, de HERE. Eén lofstem in de cantorij van gelovigen, de eeuwen door.

Kennis van God

Nadenken, spreken en schrijven over God kan ik alleen doen als gelovige. Zou dit niet zelfs principieel zijn? Kan niet alleen iemand die God kent en met Hem leeft op een gepaste manier spreken over de Allerhoogste? Waarom is dat zo? Omdat over God iets zeggen dat zin heeft, enige kennis van Hem vereist. Hoe zullen wij de levende God kennen? Hij is immers niet meetbaar en niet voorspelbaar, niet door wetenschappelijk onderzoek empirisch vast te stellen. Wat is dan de bron van onze Godskennis?[72]

[72] God behoort niet tot deze wereld, is niet waarneembaar voor onze zintuigen. Al ons onderzoek richt zich op kennis van de ons bekende wereld. Empirisch onderzoek richt zich heel direct op wat we buiten de literatuur kunnen waarnemen. Het gaat dan om directe, eigen waarnemingen, maar zegt de Bijbelschrijver Johan-

Belijden wat te groot is

Gelovige christenen belijden met reden en rede[73] over wie God is. Wij zijn er van overtuigd: ons geloof is een redelijke godsdienst (Rom.12:1-21), met een rijke denktraditie.

Voor een gelovige christen vormt de Bijbel de bron van geloofskennis over God. Geloofskennis of kennis van en aan God ontstaat en groeit in het krachtenveld van Woord, Geest en geloofsgemeenschap. De Bijbel en de christelijke verkondiging gaan samen met wat wij gewaar worden. Wat ik meemaak, bid, lees en overdenk, heeft daarin naar mijn besef eveneens een wezenlijke rol. Wanneer wij hier over God nadenken, gaat het basaal over de HERE zoals deze zich in de Bijbel bekendmaakt en openbaart.

Hoe spreekt de Bijbel over het Godsbestaan? Opvallend is dat het bestaan van God in de Schrift niet als een zelfstandig thema aan de orde komt. Ook wordt vrijwel nergens in de Bijbel betoogd dat God bestaat. Gods bestaan en aanwezig-

---

nes niet: 'Niemand heeft God ooit gezien…'? (Joh.1:18). Dat hij direct aansluitend zegt 'maar de enige Zoon, die zelf God is, die aan het hart van de Vader rust, heeft hem *doen kennen*' maakt dit alleen maar duidelijker. Al ons weten over God is basaal 'van horen zeggen', het is bemiddelde kennis, ofwel uit de Bijbel. Daaruit weten we wat we aan God hebben, vooral omdat de Here Jezus daarin God aan ons verklaart. In het geloof zien we de HERE God bij wijze van spreken in zijn ware gedaante: in niemand minder dan zijn Zoon Jezus Christus. Jezus zelf zei: 'Wie Mij gezien heeft, die heeft de Vader gezien' (Joh.14:9). Dit is de Godskennis van het christelijk geloof, die leeft van openbaring en ervaring en samengaat met zelfkennis. Godskennis is daarmee een relationeel begrip.

[73] Het begrip 'rede' gaat over ons denkvermogen en over het spreken. De uitspraak dat alle dingen door het Woord zijn geworden, laat zich daarmee goed verbinden, omdat God alles heeft geschapen door te spreken (vgl. Ps.33:6,9;148:5).

heid vormen in de Schrift een vooronderstelling die ten grondslag ligt aan heel het Bijbelse getuigenis. Natuurlijk lezen we wel over een leven zonder God, een soort praktisch atheïsme waarbij men in de praktijk van het leven geen rekening met God en zijn geboden hield. Maar dat wordt dan ook direct verklaard: 'De dwaas zegt in zijn hart: er is geen God…' en uit de werken blijkt dan hoe verkeerd dit denken in de praktijk kan aflopen.[74] De uitdrukking 'Er is geen God' moeten we daar dan ook niet modern filosofisch opvatten, maar het betekent zoveel als: er is geen aanleiding om in ons handelen met God rekening te houden.[75] Sinds de mens ervoor koos om zijn eigen weg te gaan en niet die van God, gaat er op aarde zeer veel mis. Dit geldt niet alleen voor het leven in onze 21ste eeuw. Ongeveer drieduizend jaar geleden dichtte David een psalm (14) over het verval in zijn tijd. De oorzaak van de morele verdorvenheid die hij waarnam, ligt naar zijn beoordeling in het geen rekening houden met God. David geeft een beschrijving van de dwaze kwaaddoeners. Daaruit blijkt tevens dat geloof in God volgens de Schrift in geen geval vanzelfsprekend was. Grote lijnen en details in de Bijbel geven de vaste overtuiging aan dat God er is.

De Schrift getuigt

God leeft en spreekt en handelt! Deze overtuiging ontspringt aan de ervaring dat God zichzelf, zijn woorden en daden, zijn geboden en beloften, bekend maakt ofwel geopenbaard heeft! Uiterst indrukwekkend heeft het volk Israël dat ervaren tijdens hun bevrijding uit de onderdrukking in Egypte. Die gebeurtenis, waarbij God zijn volk uitleidde 'door een sterke hand en een uitgestrekte arm' (Deut.5:15) is voor Israël van

[74] Zie Ps.10:4;14:1;53:2.

fundamentele betekenis geweest voor de verankering van het geloof in de HERE God.[76] Wanneer God zijn naam en zichzelf nader aan Mozes bekend maakt, blijkt daaruit dat Hij er 'ten goede' is. In het gesprek met Mozes antwoordde Hij op diens vragen: 'Ik zal in mijn volle luister voor je langs gaan en in jouw bijzijn de naam HEER uitroepen: Ik schenk genade aan wie Ik genade wil schenken, en Ik ben barmhartig voor wie Ik barmhartig wil zijn.' (Ex.33:19). God zegt daarmee zijn karakter aan hem te openbaren. Dit betekent, dat de HERE zijn goedheid zichtbaar zal maken aan Mozes. De proclamatie van de naam HERE zal de concretisering van deze open-

[76] God had al veel eerder en vele malen zich geopenbaard en bekend gemaakt aan aartsvaders als Abraham, Isaak en Jacob en met hen een verbond gesloten. Nóg veel eerder had God al gesproken met mensen als Adam, Kaïn (Gen2-4), Noach (Gen.6) en veel later maakte Hij zich bekend aan profeten, te beginnen met Samuel, en dichters. Er is een veelheid van gebeurtenissen in het OT waarin God zichzelf, zijn wil en bedoelingen aan mensen bekendmaakt, waarbij zijn omgang met Mozes wel een heel speciale plaats inneemt. Het is aan Mozes dat God voor het eerst zijn Naam bekend maakt: jhwh (het Hebreeuws kent geen hoofdletters). De vierletternaam voor God wordt in het jodendom niet uitgesproken, maar vervangen door de aanduiding adonai ('mijn Heer'). Wij schrijven JHWH en volgen voor de aanduiding van de Godsnaam een meer klassieke en een moderne vertaling (NBG51, NBV21) met HERE of HEER. Daaruit blijkt met wie Israël en wij van doen hebben: zijn naam is niet een gemakkelijke persoonsaanduiding (Ex.3:14,15), maar de betekenis van de uitdrukking ('Ik ben die Ik ben' of 'Ik zal zijn die Ik zijn zal'). Deze uitdrukking geeft de soevereiniteit en de verborgenheid van God aan, alsook zijn bestendige nabijheid en betrouwbaarheid: 'Ik ben' (zie ook Jes.41-46!). Het is in de context van onderdrukking, gevaar en bevrijding dat God zijn Naam aan Mozes bekend maakt (Ex.3:7-14). Mozes krijgt zekerheid door de Naam, dat is Gods identiteit. Geen beredeneerde zekerheid, maar de Naam van de God die vasthoudt tot in de bevrijdende werkelijkheid. God, die komt om 'allen die treuren te troosten.' (Jes.61:2)

baring zijn: de naam JHWH (HERE/HEER) draagt het karakter van God in zich. God zal onder alle omstandigheden aanwezig zijn. Hier wordt Gods goedheid nader geconcretiseerd: Hij zal genade en barmhartigheid betonen aan degenen die Hij heeft verkoren. Aangezien JHWH Mozes en Israël heeft verkoren, zal Hij voor hen de Genadige en Barmhartige zijn. Vooral in het Oude Testament worden er daardoor allerlei eigenschappen aan God toegewezen, die in het NT worden doorgegeven en uitgewerkt. In heel de Bijbel lezen we over Gods onbereikbare verhevenheid en ontzagwekkende heiligheid enerzijds en zijn reddende nabijheid anderzijds.[77] Wie in God gelooft, weet nooit alles van Hem en blijft met eerbied en ontzag voor de HERE vervuld. Die 'vreze' behoeft geen angst in te houden, want Gods Naam en daden spreken ook van Zijn verrassende zorg, zegen en genade zoals we die met name ontmoeten in de Here Jezus Christus. God kennen is echter alleen mogelijk binnen het kader van de relatie die God met de mens aangaat (verbond). Zo wordt een mens met hart en ziel, veelal via de geloofsgemeenschap, bij God betrokken.

In het eerste hoofdstuk van het evangelie naar Johannes gaat het over het Woord en over God. Tussen het Woord en God bestaat een diepe gemeenschap (vs.18;17:24). De apostel Johannes voegt met nadruk toe: '… en het Woord was Gód'.

[77] We lezen echter ook de ervaring van Israël van het uitblijven van Gods nabijheid of reddende ingrijpen. In de Bijbelboeken Klaagliederen en Job worden de klachten en spanningen daarover uitgeweend. Toch brengt dat hen die het aangaat niet ertoe de verhouding met God los te laten of zijn bestaan te ontkennen. In tegendeel, al houdt de HERE zich verborgen, toch blijven zij roepen tot Hem die met hen een relatie van verbondenheid is aangegaan (bv. Ps.13:2; 44:18; 88:2,15; Job13:24; Jes.40:27).

Letterlijk staat er: 'en Gód was het Woord' (*ho logos*). Door het zo te zeggen, wil Johannes duidelijk laten uitkomen dat het Woord één is met God. Het heeft deel aan het goddelijk bestaan en daardoor is het een zuivere uitdrukking van Gods wezen. Daarna gaat het over de relatie van het Woord tot de schepping, waarbij het Woord een zeer wezenlijke functie heeft gehad. Aan het slot van de prachtige openingsrede van zijn evangelieboek lezen we dan over de goddelijke waardigheid van de op aarde verschenen Zoon van God: '*Niemand heeft ooit God gezien, maar de enige Zoon, die zelf God is, die aan het hart van de Vader rust, heeft Hem doen kennen*.' (Joh.1:18NBV)

Het verdere van zijn boek gebruikt Johannes om aan te duiden dat het bij dat Woord en die Zoon om de Here Jezus gaat. Jezus Christus als God en als het Woord (*logos*). Het begrip *logos* is rede en woord tegelijk. Het gaat hier om (een) woord met een bepaalde inhoud, een spreken van God uit en over Gods werkelijkheid.
Het is de apostel Paulus, die deze diepe overwegingen over het kennen van God van nog meer klaarheid voorziet. In zijn tweede brief aan de Korintiërs vat hij alles samen en opent nieuwe perspectieven over het leren kennen van God.
'*Wanneer er dan toch nog een sluier ligt over het evangelie dat wij verkondigen, geldt dit alleen voor hen die verloren gaan: de ongelovigen, van wie de gedachten door de god van deze wereld zijn verblind, waardoor ze het licht van het evangelie niet kunnen zien, de luister van Christus, die het beeld van God is. Wij verkondigen niet onszelf, wij verkondigen dat Jezus Christus de Heer is en dat wij omwille van Hem uw dienaren zijn. De God die heeft gezegd: 'Uit de duisternis zal licht schijnen,' heeft in ons hart het licht doen schijnen om ons*

te verlichten met de kennis van zijn luister, die afstraalt van het gezicht van Jezus Christus.' (2Kor.4:3-6NBV)
Paulus betoogt eerst dat God zich inderdaad in de tijd van Mozes al heeft bekend gemaakt, maar zijn glorie was in zekere zin nog bedekt. Men wist wie de HERE is, wat voor een getrouwe, almachtige en genadige, bewogen, rechtvaardige, heilige en ontfermende God Hij is. Ze kenden zijn Naam, als de God van het onwankelbare verbond. En toch was het bedekt, afgeschermd. Maar, zegt Paulus dan, in de tijd van Jezus Christus is de glorie van God openlijk zichtbaar geworden. Door de Here Jezus is de zon opgegaan en door Hem schijnt die helder en krachtig, openlijk en onverhuld.

En toch ziet lang niet iedereen die goddelijke glorie. Veler ogen zijn gesloten, ze zien er niets van. Het is er wel, maar ze zien het niet, zijn er blind voor. Wat een verdriet! Paulus noemt dat 'een deksel op hun hart'. Veel mensen (dus ook in Paulus' dagen al) verachtten het Evangelie. De 'god van deze eeuw', de duivel, heeft hun ogen verblind. En dat terwijl God toch zijn heerlijkheid zo in zijn Zoon heeft geopenbaard en uitgedrukt! Velen zijn er stekeblind voor en hebben het schemerduister van de eigen religieuze ideeën liever dan het Licht van de wereld. Daarom gaat Paulus dat Licht aanprijzen. Christus Jezus is de spiegel waarin Gods heerlijkheid en liefde schittert. In Hem wordt Gods aangezicht zichtbaar. Dit is wat de Bijbel leert over het kennen van God: de Zoon lijkt sprekend op de Vader (Heb.1:3NBV,NBG):
'In Hem schittert Gods luister, Hij is zijn evenbeeld, Hij schraagt de schepping met zijn machtig woord; Hij heeft, na de reiniging van de zonden te hebben voltrokken, plaatsgenomen aan de rechterzijde van Gods hemelse majesteit,…'.

'Deze, de afstraling zijner heerlijkheid en de afdruk van zijn wezen, die alle dingen draagt door het woord zijner kracht, heeft, na de reiniging der zonden tot stand gebracht te hebben, Zich gezet aan de rechterhand van de majesteit in den hoge,…'.

Wie de eeuwige God is, wordt zichtbaar in de eeuwige Zoon. Maar tijdens zijn leven op aarde straalt in de Here Jezus Christus Gods licht getemperd. Zijn licht is een vriendelijk licht, want Hij is zachtmoedig en nederig van hart. Naar Jezus kan een mens toegaan, sterker nog: door Jezus worden velen tot God getrokken. Wie Jezus ziet en leert kennen, raakt nooit op Hem uitgekeken: '*Het Woord is mens geworden en heeft bij ons gewoond, vol van goedheid en waarheid, en wij hebben zijn grootheid gezien, de grootheid van de enige Zoon van de Vader*.' (Joh.1:14NBV) Nathaniël leert Jezus zo zien en zegt over Hem: 'Rabbi, U bent de Zoon van God, U bent de koning van Israël!' (Joh.1:50) en uit een gesprek tussen de Opgestane Jezus en Tomas belijdt deze zijn geloof als volgt: 'Daarna zei Hij tot Tomas: Breng uw vinger hier en zie mijn handen en breng uw hand en steek die in mijn zijde, en wees niet ongelovig maar gelovig. Tomas antwoordde: 'Mijn Heer, mijn God!'' (let.: HEER -*kurios*- van mij en God -*theos*- van mij). (Joh.20:27,28)

Dit in geloof te kunnen zeggen is geen vanzelfsprekendheid. Van nature zijn wij allemaal stekeblind voor Gods licht in Christus, totdat God in ons hart schijnt! '*Want de God, die gesproken heeft: Licht schijne uit het duister, heeft het doen schijnen in onze harten, om ons te verlichten met de kennis der heerlijkheid Gods in het aangezicht van Jezus Christus*.'

De zinsnede ‘God, die gezegd heeft dat er licht zou schijnen uit de duisternis’ verwijst naar Gen.1:3 (‘Er zij licht’) of meer letterlijk naar Job37:14,15 (‘Sta even stil en heb oog voor Gods wonderen. Weet u hoe God hen beveelt? En hoe het licht door de wolken schijnt?’). ‘Licht’ is het kenmerk van God (1Joh.1:5 ‘God is licht en in Hem is in het geheel geen duisternis’). Zoals God een einde maakte aan de duisternis in het heelal, zo heeft Hij ook een einde gemaakt aan de duisternis in de harten van de apostelen (en dit geldt voor allen die tot geloof komen). Hij is ‘degene die geschenen heeft in onze harten’. Voor Paulus hebben deze woorden zeker een extra persoonlijke waarde, omdat hij op zijn reis naar Damascus door dit licht van God werd overvallen (Hand.9:3). De slotwoorden van dit vers (‘in het aangezicht van Christus’), staan met nadruk achteraan. Daarmee verwijst Paulus opnieuw naar het ‘aangezicht’ van Mozes, waarvan heerlijkheid afstraalde en waarover hij al eerder sprak (2Kor.3:7,13). Christus’ aangezicht is echter niet bedekt, en bovendien is Christus het ware beeld van God (vs.4). Door de Heilige Geest, die in de harten woont van hen die geloven, kunnen wij van de heerlijkheid van Christus zien (2Kor.3:18). En daarin nemen zij tevens ‘de heerlijkheid van God de Vader waar. Het goddelijke licht in hun harten bewerkt dan ‘de verlichting van de kennis van de heerlijkheid van God’. Dit zegt dat in de harten zelf de ‘licht-glans’ schijnt, die bestaat in ‘het kennen van de heerlijkheid van God’ (vgl. Ef.1:17,18 ‘verlichte ogen uws harten ... hoe rijk de heerlijkheid is ...’). Bovendien zal Paulus hier, in de lijn van vs.4-5, er ook op doelen dat op hun beurt de apostelen (en alle gelovigen) deze ‘verlichting’, die bestaat in ‘de kennis van de heerlijkheid van God’, in de wereld uitstralen. Zij en wij verspreiden deze kennis door de verkondiging van het Evangelie in ons

gewone, dagelijkse leven. Zo maken de woorden 'in het aangezicht van Christus' duidelijk, dat wij God en Zijn heerlijkheid leren kennen door en vanwege Zijn Zoon Jezus.

Tussen de Here Jezus[78] en ieder die in Hem gelooft, bestaat een geestelijke verbinding. God gaat ons verstand ver te boven, maar Hij laat zich aan ons in Christus kennen als het Licht en het Woord (*logos*) voor de wereld, dat volgens de apostelen Johannes en Paulus liefdevol ten behoeve van ons heeft geschenen, gesproken en gehandeld.[79]
Als Johannes schrijft: '… de enige Zoon, die zelf God is, die aan het hart van de Vader rust, *heeft Hem doen kennen*' (1:18 NBV) is het grondwoord voor 'doen kennen' te vertalen met 'vertellen', 'verslag doen van gebeurtenissen'. Het heeft alles te maken met communicatie, in de zin van: iets op zodanige wijze aan anderen meedelen dat het door hen wordt verstaan en begrepen. De apostel Johannes wil in het slot van dit vers benadrukken, dat de eniggeboren Zoon vanuit Zijn directe zien van de Vader over Diens werkelijkheid het volle licht heeft doen opgaan. Jezus Christus is om zo te zeggen de Exegeet (uitlegger) van God de Vader.
Hiermee reikt Johannes ons een van de belangrijkste leesregels voor het begrijpen van de Bijbel en de kennis van God aan. Wat we ook menen te mogen zeggen en wat we ook denken te begrijpen, het kan niet voorbijgaan of tegenspreken wat de Here Jezus over God en de wereld heeft bekend gemaakt.

---

[78] … en Zijn in ons overtuigende Geest, hoe verheven en van een andere orde dan ook,…

[79] Zie over Gods liefdevol handelen Joh.1:1-18; 3:16-18; 1Joh.3:16. De gedachte van de *logos* is daarmee ook bepalend voor het beeld dat we van God hebben, evenals van ons mens- en wereldbeeld.

Uiteraard zijn het karakter en de wegen van God voor ons een geheimenis, maar dat betekent niet dat we er niets over kunnen weten of van kunnen begrijpen. Met name in de Bijbel maakt Gods ons zijn wegen bekend en in de mate dat Hij zich openbaart, kunnen wij zijn wegen ook begrijpen. De HERE God openbaart zich voorzover wij die kennis nodig hebben om in verbondenheid met Hem te kunnen leven. Wat daar bovenuit gaat, dus wat voor ons te groot is, blijft een geheimenis. Onze kennis over en ons begrijpen van God zijn beperkt (vgl.1Kor.13:9). Vanwege de eindigheid van ons leven en de beperkingen van ons verstand of kenvermogen blijft God ondanks alles toch een geheimenis.
Naar mijn besef vraagt dit alles bescheidenheid in onze pretenties God te kennen en gelovige voorzichtigheid in het vrijmoedig spreken over Hem.[80] Wij kunnen wel zeker Gods stem verstaan, maar iedere gelovige zal net als de jonge

[80] Wat we in elk geval weten, is dat God zichzelf nooit tegenspreekt. Wat Hij aan ons openbaart kan nooit logisch of moreel in tegenspraak zijn! Ons kennen en begrijpen van God zijn beperkt en feilbaar en er blijven raadsels, zeker ook vanwege ons feilbare begripsvermogen. Dit onvermogen geldt overigens voor alles, ook voor wat we van de wereld menen te kennen en te begrijpen: er is altijd meer dan wij kunnen bevatten. Hoe meer je over de ontwikkelingen in bv. natuurkunde leest, hoe meer dat ook duidelijk wordt. Indrukwekkend op dit gebied, uit het vele: A. van den Beukel, *Met andere ogen, over wetenschap en het zoeken naar zin*, Baarn 1994; id. *De dingen hebben hun geheim, gedachten over natuurkunde, mens en God*, Baarn 1995 (13); Bram van de Beek, *Toeval of schepping, scheppingstheologie in de context van het moderne denken*, Kampen 2005; M.J. Paul, *Oorspronkelijk, overwegingen bij schepping en evolutie*, Apeldoorn 2017 én Rolie Barth, *De kosmos en het leven, een Meesterwerk, op zoek naar een natuurlijke verbinding tussen geloof en natuurwetenschap*, Amsterdam 2021; Gijsbert van den Brink, *Onderzoek alle dingen, Bijbelstudies over geloof en wetenschap,* Utrecht 2021.

Samuel[81] Zijn spreken moeten leren herkennen. Zo vormen gelovigen zich een begrip van God. Wanneer wij dan, na goed geluisterd te hebben, zelf over God proberen te spreken, gebruiken we uiteraard menselijke woorden en uitdrukkingen. We kunnen niet anders, want we hebben niet anders. Juist wat we uit de Bijbel over God en van Jezus lezen, bepaalt ons er tenslotte bij dat de HERE God ons begrip[82] te boven gaat.

Daardoor zit er iets paradoxaals in wat wij beweren en geloven over God: wat we ook zeggen, het is altijd beperkt en onaf. Het is belangrijk om dat te beseffen. Als wij iets over de HERE zeggen, zullen we bedenken dat elk menselijk woord het aflegt tegen wie Hij eigenlijk is. We beginnen daarom met een wel heel apart uitgangspunt: hetgeen we eigenlijk zouden moeten zeggen, kunnen wij niet zeggen als het gaat om de werkelijkheid van de HERE God! Wat we zeggen is daarmee niet per se onwaar, maar het is altijd ten dele en dat als noodzakelijk gevolg van het feit dat de HERE God het toepassingsgebied van onze menselijke begrippen oneindig overstijgt, en daarom onbeschrijfelijk is.[83] Ons geloven is een re-

[81] Zoals in 1Sam.3. Het vraagt onze opmerkzaamheid. Vgl. Rom.8 en 1Kor.2:10-16. Als God in ons spreekt, schakelt Hij daarbij onze eigen gedachten en gevoelens niet uit, maar in. Dit betekent dat het niet altijd even duidelijk is of iets 'van God' is, of dat het onze eigen gedachten en gevoelens zijn, dus is voorzichtigheid geboden.
[82] Begrip staat dan voor het begrijpen, ergens een logisch beeld van hebben; doorzicht in denken en gevoelen, bevattingsvermogen.
[83] Van bepaalde (intensieve) ervaringen en gevoelens zeggen we ook dat die onbeschrijfelijk zijn als we geen woorden weten om ze bij een ander over te brengen. Maar wat doen we in zulke gevallen als gevoelens van dankbaarheid, vreugde, liefde of pijn niet begripsmatig over te brengen zijn? Als we niet kunnen beschrijven,

delijke godsdienst en zeker niet onbegrijpelijk, maar het centrale onderwerp ervan is ten diepste onzegbaar. Wat moet je dan met een begrip als 'God', dat niet ten volle geduid en begrepen kan worden en onvoorstelbaar is? Met onze taalmogelijkheden zoeken we naar wegen om naar Hem te verwijzen.[84] Over God spreken leren we door de Bijbel te lezen!

Nadenken over God

Het woordje 'God' is de benaming of de aanduiding van een bovennatuurlijke entiteit,[85] waarmee in de Bijbel naar een Persoon verwezen wordt, het is geen beschrijvende term.
Onze geloofsvoorstellingen met betrekking tot God verwijzen naar een te ervaren Persoon, die ons aanspreekt, onder meer in de woorden van de Schrift. Door gelovige omgang met God leren we dat ons spreken over Hem een verwijzend

---

zoeken we naar verwijzende woorden of begrippen, naar herkenbare overeenkomsten en verschillen, om toch iets te zeggen.

[84] Voor leerzame overzichtsstudies van de ontwikkelingsgang van de theologie verwijs ik naar Evert Leeflang, *Tasten naar God*, *een introductie in de moderne theologie*, Utrecht 2022 en het oeuvre van Bram van de Beek in de negendelige serie *Spreken over God*, 1996-2020.

[85] Een entiteit is in dit geval Iemand die zelfstandig en werkelijk is, maar dan zo dat Hij alles te boven gaat en staat voor 'het zijn van het zijnde'. God is volkomen transcendent, dat wil zeggen alles overstijgend. Het 'bovennatuurlijke' van God wil zeggen dat het zich onttrekt aan onze natuurlijke processen die de op waarneming gebaseerde wetenschap onderzoekt. De natuurwetten zijn niet op God zelf van toepassing: het bovennatuurlijke staat 'boven de natuur' en onttrekt zich aan onze bewijsvoering. God is altijd groter! God bestaat niet zoals andere wezens, God is niet 'ergens', wat niet wil zeggen dat Hij nergens zou zijn, maar Hij is onbegrensd en oneindig. God staat niet naast andere entiteiten! Hij is onbevattelijk en daarmee begrijpen en belijden we dat we God met ons denken en onderzoeken niet kunnen bevatten.

karakter heeft, dat ons persoonlijk, relationeel en inhoudelijk op zijn Persoon betrekt. In de verwijzingen naar God, zoals we die in de Bijbel overvloedig tegenkomen, ligt het gelovige gehalte als voorbeeld voor al ons spreken over en zelfs met Hem. In die verwijzende taal (bijvoorbeeld God als Vader, Israël als zijn volk, haar koningen en profeten als zijn dienstknechten, Jezus als zijn Zoon, gelovigen als Gods kinderen), wordt wel degelijk beschreven Wie en hoe God is.

In het Oude Testament lezen we dat God aan Mozes zijn Naam bekend maakt, welke Naam geschreven wordt met vier karakters, JHWH. Hij is daarmee de niet in een naam te vatten God. De Naam is gebaseerd op twee werkwoorden, 'zijn' en 'tot stand brengen'. De taalkundige vorm is hier te beschrijven met: 'Hij die alles maakt' en het geeft met deze woorden zijn oneindige, eeuwige aanwezigheid aan. 'Hij die er altijd is'. Die Hij was in de eeuwigheid zal Hij altijd zijn. Bij Mozes is de eerste bekendmaking van Gods naam gegeven 'Ik ben die Ik ben' en 'Ik zal zijn, die Ik zijn zal.' Dat is Gods eeuwige naam. Voor zijn geschapen wereld en met name voor Israël en de christelijke gemeente houdt dit in dat God er altijd voor hen ten goede zal zijn.

Nu gaat het er voor Israël en voor de christelijke gemeente natuurlijk om niet slechts Gods Naam verstandelijk te kennen, maar de God met die Naam te erkennen. Uit zowel de geschiedenis van het volk Israël als uit de kerkgeschiedenis en in ons persoonlijk leven blijkt, dat mensen dit niet als vanzelf doen. Sterker nog, God zélf moet zijn Naam onder ons en in ons heiligen en ons zo tot erkenning van Hemzelf brengen. Het draait dus om de kennis van God, maar dan niet dat we slechts feiten over Hem weten, maar om Hem zelf te

erkennen en te leren kennen in zijn persoonlijke aanwezigheid. Dit immers is de hartenklop van het geloven, dat wij Hem kennen, de enige waarachtige God, en Jezus Christus, die Hij gezonden heeft.

Als het mogelijk is een relatie met God te hebben, zoals uit heel de Bijbel blijkt, dan is de omgang met Hem in relationele termen te beschrijven. Dan gaat het om een God, die spreekt, hoort en handelt en onder meer als liefdevol en betrouwbaar te ervaren is. Uit de Bijbel leren we vanaf de eerste tot de laatste bladzijde dat zó naar God verwezen wordt, dat Hij alles van doen heeft, verbonden is en blijft met onze feitelijke wereld. God wordt in de Bijbel beschreven als een Persoon, van wie we de aanwezigheid in geloof kunnen ervaren. Dat kan alleen als Hij niet geheel en al buiten het toepasselijke veld van onze menselijke begrippen ligt. De in de Bijbel verwijzende en beschrijvende termen over omgang met God dragen aan, dat ze op de HERE van toepassing zijn.

De Bijbelse beschrijvingen en begrippen over God gaan over Zijn openbaring aan ons, ook al kennen we daarmee niet zijn innerlijke en volmaakte wezen! Voor zover we de Bijbel begrijpen, geloven wij dat God in Zichzelf de Volkomen-Andere is, die op generlei wijze overeenkomt met de wereld van onze ervaring. Echter, aangezien God zich in deze wereld onder meer in termen van onze menselijke taal openbaart, doorbreekt Hij zelf daarmee grenzen. Begrenzingen van ons onvermogen als ook die welke bestaan vanwege Zijn volmaakt anders-zijn. Wij mensen worden immers door God zelf aangesproken![86] Het gaat in het christelijke geloven niet om

[86] Zie Mart-Jan Paul en Jan Hoek, *Een stem uit de hemel, Gods spreken in de Bijbel en in onze tijd,* Apeldoorn 2021.

een toepasselijke theorie, maar om een zeer persoonlijk benaderd en aangesproken worden. Het gaat erom dat je op Gods aanspraak leert reageren en van binnenuit gaat meespreken door in een geloofshouding met Hem te leven.

Begrippen van het geloof begrijpen

Het christelijk geloof probeert te verwoorden hoe God is en komt dan onder meer uit op de belijdenis van Hem als een God van liefde.[87] Zo belijden we ook dat God meervoudig is (hoe ingewikkeld die term ook is) en spreken van Hem als God de Vader, Jezus Christus de Zoon, die God is en God de Heilige Geest.[88] De christelijke geloofsbelijdenis gaat over God en spreekt uit waarin ons diepste vertrouwen is. Wij vertrouwen onze ziel en zaligheid aan de HERE toe en zijn ervan overtuigd dat we ten diepste afhankelijk van Hem zijn.

Alleen God zelf is onze eerste en laatste grond. De HERE God gaat onze vragen, ons twijfelen, onze beperkte begrippen en ons denken over Hem, al ons hopen en bidden te boven.[89] Deze God kennen wij door wat we in de Bijbel lezen van wat Hij gedaan heeft en wat Hij doet. God heeft als het ware een gezicht en wel het gelaat dat we zien in het hele leven, in het sterven, de opstanding en de hemelvaart van Jezus Christus.

De reden om tot dergelijke geloofsverwoordingen te komen ligt in de erkenning dat in Jezus de HERE God onder ons op

---

[87] Jan Muis verwoordt het zo: 'Liefde is een identiteitskenmerkende handelingseigenschap van God en een indentiteitsbepalende persoonlijke eigenschap van de God van Israël, de Vader van Jezus Christus', in *Onze Vader, christelijk spreken over God,* Zoetermeer 2016 (2), p. 261.

[88] Bv. de geloofsbelijdenis van Nicea/Constantinopel (381).

[89] Zie Ef.3:14-21; Rom.8:31-39.

een zodanige wijze aanwezig was (en is door zijn Geest), dat Hij God genoemd kan worden. Met het gelovig overwegen wie en hoe God is, startte de christelijke kerk een proces van het doordenken van het geheim dat God één is en dat er maar één God is, en dat deze God zich tegelijkertijd heeft geopenbaard in Jezus Christus en op vergelijkbare wijze in de Heilige Geest.[90] Dit denkproces leidde uiteindelijk tot de verwoording van dit geloofsgeheim over wie de HERE God is. De triniteitsbelijdenis verwoordt dat God in relatie treedt tot zijn schepping, zonder dat Hij ophoudt God te zijn en zonder dat de wereld aan zijn heiligheid ten onder gaat. De triniteitsgedachte toont in haar verwoording het gelovige gebruik van metaforen voor een werkelijkheid die ons te boven gaat. De belijdenis over wie en hoe God is, helpt gelovigen de zin of betekenis van het leven en onze wereld te verstaan. De christelijke belijdenis over God bepaalt mede de manier waarop wij zullen leven en handelen en geeft lijn aan de levenshouding van een christen.

---

[90] De term 'Drie-eenheid' komt in de Schrift niet voor. Ook een theologie inzake de Drie-eenheid als zodanig wordt niet in de Bijbel aangetroffen. Wel bevatten zowel het Oude als het Nieuwe Testament aanwijzingen en formuleringen inzake de godheid van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest die de interpretatie van een drievoudigheid ondersteunen. Vroege formuleringen in het NT zijn o.m. Mat.28:19 en 2Kor.13:13; 1Kor.12:3-6 en Ef.1:3-14. Vergelijk in de context (!) Joh.10:33; Fil.2:9-11, 4:7; Hand.7:59; 1Kor.1:2; Joh.14:13-17; Luc.3:21,22, 4:14,18; Mat.3:11, 10:20; Joh. 14:16,17; 16:12-15; Hand.2; Rom.8:1-11, 26,27; 11:33; Deut.6:4; Mar.12:30; 1Kor.8:4-6; 13:9-12. Als we in Jezus God zelf ontmoeten en als de Heilige Geest God zelf is, terwijl God één is, dan is God drie-enig of beter gezegd drievoudig. Hebben we daarmee alles begrepen? Nee, het begrijpen is te wonderbaar. De menselijke woorden die wij voor God gebruiken, blijven onvolledig en gebrekkig.

Een voorbeeld ter verduidelijking: wij belijden God met een metaforisch beeld als een rots (zoals in een lied: 'de Rots der eeuwen'). Dat beeld wordt in de christelijke kerk gebruikt om Gods eeuwige betrouwbaarheid uit de drukken waarbij een gelovige kan schuilen, bescherming en vastheid vindt. De analogie[91] of overeenkomst tussen God en een rots gaat in de Bijbel niet verder dan dit ene aspect.[92] Daarom zullen we aan de rots-metafoor met betrekking tot God verder geen andere waarden of betekenis toekennen.[93] Daarentegen wordt in de Bijbel ook over God gesproken als een persoon en juist de analogie tussen God en menselijke personen is zo rijk, dat we daarvan vele metaforische voorbeelden in de Schrift aantreffen. De bekendste daarvan zijn die van de Vader en de Zoon. Maar steeds blijft gelden: we zullen altijd op onze hoede moeten zijn in verband met de beperktheid van onze beschrijvingen. Immers geen enkele metafoor kan de relaties tussen de Vader en de Zoon uitputtend 'in kaart brengen'.[94]

---

[91] Een analogie is de overeenkomst tussen twee zaken als de basis voor een redenering.

[92] Zoals o.m. in 1Sam.2:2; 2Sam.22:32; Ps.18:2,3,32; 19:15; 31:4; 62:3,7,8; 73:26; vgl. Luc.6:48 en 1Kor.10:4.

[93] De onbuigzame hardheid van een rots is in de Bijbel niet van metaforische waarde om een uitspraak te doen over Gods wezen! Sommige Bijbelse metaforen hebben een beperkte betekenis, andere kennen een waaier van toepassingen, álle kennen grenzen.

[94] Bijvoorbeeld bij de titel Zoon zouden we kunnen denken aan een latere oorsprong, wat dan een verschil tussen God en Christus zou inhouden, dat dan leidt tot een twee-godendom. Maar de titel Zoon voor Jezus Christus wordt in balans gehouden door de titel Logos, die een gemeenschappelijke eeuwigheid en een onlosmakelijke eenheid inhouden. Geen van beide titels brengt de verhoudingen uitputtend in kaart. Het begrip en gebruik van bijbelse beelden vraagt grondig inzicht in de consequenties ervan!

Wanneer we spreken over de relatie tussen God en mensen zullen we ook hier beseffen dat er grenzen zijn aan deze metaforische beelden. Elke vergelijking gaat mank, vooral omdat wij bij het vergelijken gemakkelijk gaan denken dat de dingen die op elkaar lijken identiek zijn. Daarbij zien we dan het specifieke over het hoofd. Metaforen zijn verwijzende associaties, open suggesties die samen de goede richting wijzen en uitdrukken waarom het gaat. Een beeld of metafoor is een gedeeltelijk adequate, maar vereenvoudigde beschrijving van de werkelijkheid.

Met de metafoor van de liefde is niet alles over God gezegd, wanneer wij belijden: God is liefde. Wel is daarmee verwezen naar Gods meest kenmerkende karaktereigenschap, welke zijn liefde is.[95] Dat de HERE tevens toornt, is een andere metaforische verwijzing die in de Bijbel evenzeer opgeld doet, maar die de Bijbelschrijvers nooit heeft gebracht tot de

[95] Uit exegetisch onderzoek naar het Bijbels spreken over God maak ik op dat liefde het ultieme kenmerk van God is, dat wil zeggen de meest kenmerkende eigenschap. Liefde is daarmee niet per se het totale wezen van God, zoals de moderne consensus wil (gedachtegang waarin velen dezelfde mening hebben). Zie hierover uitgebreider Jan Muis, *Onze Vader, christelijk spreken over God*, Zoetermeer 2016 (2). Het is m.i. tamelijk opvallend dat in het grote werk van Bram van de Beek *'Spreken over God*' evenals in de samenvatting van zijn dogmatiek onder dezelfde titel het begrip liefde als trefwoord in niet een van de registers van deze negen boeken te vinden is. Ook in zijn '*Gespannen liefde, de relatie van God en mens*', Kampen 2000, thematiseert Van de Beek 'God is liefde' niet. Dit in tegenstelling tot H.A. Bakker, M.J. Kater, W. van Vlastuin (Red.) in *Verantwoord geloof, handboek christelijke apologie*, Kampen 2017 (2), die liefde wel tot Gods wezen verklaren, toelichten en het begrip als lemma opnemen. Zie ook Jan Hoek, *Grote God wij loven U, doordenken over Gods eigenschappen*, Utrecht 2018 (h.3).

gedachte: God is toorn. Zie hier de beperkingen en verschillen bij het gebruik van metaforen.

De grote hoeveelheid aan metaforische beelden voor de namen van God brengen samen een zo realistisch mogelijk evenwicht in ons begrip van de HERE. Naar mijn mening zijn het de historisch ontstane kerkelijke geloofsbelijdenissen[96] die een betrouwbare samenvatting van die veelheid van metaforen, symbolen en namen bieden. Je kunt vandaaruit bredere gedachten ontwikkelen en dat is wat de christelijke theologie doet. De belijdenissen vormen dan een verstaanskader, zeg maar de sleuteltekst die aanduidt hoe de onderdelen van ons geloven bij elkaar behoren. Deze aan de Bijbeltekst ontleende geloofsbelijdenissen dragen (in al hun verscheidenheid) het kader van ons christelijke wereldbeeld, mensbeeld, onze gedachten over God en ons hele gelovige zijn.
Verder moeten we bij het verwijzende karakter van de metaforische beelden die we gebruiken in het spreken over God, in de gaten houden dat het uiteindelijk om Zijn wérkelijkheid gaat. Het gaat in het christelijk spreken wel degelijk over God zelf en het is geen taalspel waarbij de geloofsinhoud in de lucht hangt. Ons spreken over God wordt direct gerelateerd aan zowel Zíjn geheimvolle werkelijkheid als aan onze concrete, aardse en waarneembare werkelijkheid.
Ofwel: ons geloven in God is minstens wéten op een bepaalde manier, net zo goed als weten ook geloven op een bepaal-

[96] Bedoeld zijn met name de belijdenisgeschriften van de vroege kerk: de Apostolische Geloofsbelijdenis, de Geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel en de geloofsbelijdenis van Athanasius, zie *Belijdenisgeschriften voor de Protestantse Kerk in Nederland* (ingeleid door Klaas Zwanepol), Zoetermeer, Heerenveen, 2004.

de manier is. Wie Gods werkelijkheid zoekt, moet mijns inziens bij de historische werkelijkheid beginnen. De HERE maakte zich in de schepping en in de geschiedenis vanouds al kenbaar door zijn daden. Met de komst van Jezus in onze fysieke wereld is binnen de kring van het volk Israël opnieuw en in zekere zin finaal sprake van Gods werkelijkheid in onze wereld. Hoe onvoorstelbaar Hij ook mag zijn, God laat zich kennen in zijn concrete daden! Dat is de omtuining van het gebruik van Bijbelse metaforen: ze beelden werkelijkheid uit! We leren Gods werkelijkheid kennen in de Bijbel en als we over Zijn (voor ons ten diepste onbevattelijke) werkelijkheid spreken, weten we dit uit de Bijbel!

Voor gelovige christenen staat het woord 'God' voor de hoogste instantie en de laatste werkelijkheid. In het perspectief van het christelijk geloof is God de Persoon aan wie de mens zin en oriëntatie ontleent. Hij is Degene aan wie mens en wereld hun bestaan te danken hebben. Wie dat beaamt erkent God als Schepper en zal de heilige werkelijkheid van God eerbiedig onderscheiden van de werkelijkheid van mens en wereld.

Eerbiedig over de heilige God spreken

Spreek vrijmoedig over God, maar misbruik nooit zijn naam. We doen, bij het nadenken over wie God is, er goed aan ons rekenschap te geven van de waarschuwing die we in de Bijbel daarover lezen. In de Tien Geboden[97] horen we God zelf spreken en zeggen dat zijn volk geen andere goden voor Zijn aangezicht zal hebben. In tegenstelling tot de hen omringende polytheïstische volken zullen zij geen afgodsbeelden

[97] In de Bijbel zijn twee verwoordingen te vinden van de Tien Geboden, namelijk in Ex.20:2-17 en in Deut.5:7-21.

maken, noch die dienen en: 'U zult de naam van de HERE, uw God, niet oneerbiedig gebruiken.' Men zal van God geen enkel 'beeld' maken; aan niets in de schepping een voorstelling ontlenen die bijdraagt tot aanbidding naast God.

Het gaat niet om de voorstelling als beeld of uitdrukking op zich, maar om de toepassing van aanbidding, dus om die voorstelling als een godheid te dienen en er goddelijke eer aan te bewijzen. Israël kwam na het drama met het gouden kalf (Ex.32; Deut.9; 1Kon.12) dit gebod na: noch in de tabernakel, noch in de tempel stond een beeld van God. Het heilige der heiligen was, op de ark van het verbond met bijbehoren na, volkomen leeg. Toch zei God dat Hij daar woonde en dat moest zijn volk genoeg zijn.[98]

In directe betrekking tot het eerste gebod staat het tweede, dat zegt: ''Gij zult de naam van de HEER, Uw God, niet oneerbiedig gebruiken,…'. Zulk misbruik blijft niet ongestraft, zegt God (Deut. 5:11). Ook dit gebod heeft men doorgevoerd, zo streng, dat de naam van God die op de berg Horeb werd geopenbaard als JHWH door de joden in het geheel niet gebruikt werd en wordt. In plaats daarvan worden omschrijvingen uitgesproken.[99]
Beide geboden hebben dezelfde betekenis. Het eerste werpt een wal op tegen de godsdienstpraktijk van de voor Israël

[98] CvB-Symposiumbundel 2019 '*Hoe woont God bij de mensen',* aan te vragen via www.studiebijbel.nl.
[99] In Nederlandse Bijbelvertalingen staan de letters HEER, HEERE, HERE, Heere of Here voor JHWH, de vier Hebreeuwse medeklinkers die samen de naam vormen van de God van Abraham, Isaak en Jacob (Ex.3:15); ook wordt JHWH en Jahweh gebruikt. De naam waarmee God zich bekend maakte, komt in het OT bijna 7000 keer voor. Zie https://www.biblianeerlandica.be/godsnaam-bijbels/.

omliggende mythische culturen, dus tegen het afgodsbeeld in al zijn vormen. Het tweede gebod beschermt de heilige Naam tegen de poging om door die naam 'de hand te leggen' op God zelf. In het bewustzijn van de oud-oosterse culturen was de naam het 'benaamde' zelf; zo achtte men iemand die de naam kende in staat daardoor macht uit te oefenen op het genoemde. Echter, JHWH kunnen wij niet manipuleren.

De HERE wilde met deze geboden de gelovige Israëliet in het hart prenten dat Hij zonder meer de Verhevene is, de onaantastbare HEER, die hen verlost en geleid heeft. Bij de HERE is geen ruimte voor mythe en magie. De woorden zijn in positieve zin op te vatten als een oproep om de naam van de HERE God te heiligen, dus alleen om Hem daarmee te eren en te aanbidden (vgl.1Tim.6:13-16). Als we dan willen en zullen spreken over God, laat het dan zijn naar aanleiding van en binnen de begrenzing van dat, wat Hij ons vóór zegt.

Samengevat: God karakteriseert in de Bijbel (Ex.3) zichzelf als 'Ik ben die Ik ben'. Dit is een manier van zeggen, die gelijkstaat aan een zeer nadrukkelijk 'Ik ben' ('Ik ben degene die is'; vgl. Op.1:8!). Daarbij moet het werkwoord 'zijn' niet verstaan worden in abstracte zin ('ik besta') want een dergelijke filosofische invulling van het begrip 'zijn' was de Israëlieten geheel vreemd, maar als een actieve aanwezigheid: Ik zal actief zijn, Ik ben de levende Heer en zal dat in mijn daden tonen ('Ik ben met u'). Deze actieve aanwezigheid noemt God zelf als wezenskenmerk van Hemzelf. Als duidelijk is wie God is, noemt Hij ook zijn naam: JHWH. Hij is dezelfde God die de Israëlieten al kenden: 'de God van uw vaderen, de God

van Abraham, Isaak en Jakob'. De naam JHWH[100] is dus de naam die Mozes bij de Israëlieten moest noemen en dit is de naam waarmee God voor eeuwig gekend wil zijn (vgl. Ps. 135:13). Dit houdt tevens in dat zijn levende, actieve aanwezigheid er niet alleen is voor de Israëlieten in de tijd van Mozes, maar zich uitstrekt naar alle nog komende geslachten ('van geslacht tot geslacht'). De naam HERE betreft God, voor altijd; voor tijd en eeuwigheid.

Nu zullen we na een aantal Bijbelse karakteristieken van het spreken over God verder nadenken over een ander wezenskenmerk van de Here God, namelijk Zijn liefde!

Een ultiem kenmerk

'Geliefde broeders en zusters, laten wij elkaar liefhebben, want de liefde komt uit God voort. Ieder die liefheeft is uit God geboren en kent God. Wie niet liefheeft kent God niet, want God is liefde. En hierin is Gods liefde ons geopenbaard: God heeft zijn enige Zoon in de wereld gezonden, opdat we door hem zouden leven. Het wezenlijke van de liefde is niet dat wij God hebben liefgehad, maar dat hij ons heeft liefgehad en zijn Zoon heeft gezonden om verzoening te brengen voor onze zonden. Geliefde broeders en zusters, als God ons zo heeft liefgehad, moeten ook wij elkaar liefhebben.

Niemand heeft God ooit gezien. Maar als we elkaar liefhebben, blijft God in ons en is zijn liefde in ons ten volle werke-

[100] De naam JHWH, die oorspronkelijk waarschijnlijk werd uitgesproken als Jahweh, maar later in de spreektaal werd vervangen door Adonai 'Heer', is afgeleid van hetzelfde werkwoord als het 'Ik ben' uit het ervoor gaande vers en hangt er nauw mee samen (zie ook Ex.20 en Deut.5).

lijkheid geworden. Dat wij in Hem blijven en Hij in ons, weten we doordat Hij ons heeft laten delen in zijn Geest. En we hebben zelf gezien waarvan we nu getuigen: dat de Vader zijn Zoon gezonden heeft als redder van de wereld. Als iemand belijdt dat Jezus de Zoon van God is, blijft God in hem en blijft hij in God. Wij hebben Gods liefde, die in ons is, leren kennen en vertrouwen daarop. God is liefde. Wie in de liefde blijft, blijft in God, en God blijft in hem.' (1Joh.4:7-17NBV)

'God is liefde'. Met deze karakteristieke kenschets wordt een van de bekendste overwegingen over God ons door de Bijbel getekend. Dit zegt een van Jezus' discipelen, nota bene de volgeling aan wie Hij in zijn sterven aan het kruis de zorg voor zijn moeder toevertrouwde!
De apostel Johannes, die in zijn lange leven veel strijd en moeite vanwege het getuigenis van God en van de naam van Jezus heeft moeten verdragen, stelt in een brief het volgende levensmotto vast: 'God is liefde en wie in de liefde blijft, blijft in God, en God in hem.' (1Joh.4:16; vgl. vs.8)[101]

God is liefde. Wat betekenen deze woorden? Het begrip 'is' komt van het werkwoord 'zijn' en daarmee drukken wij de meest kernachtige gesteldheid, de ultieme eigenheid van alles en iedereen uit. 'Zijn' is een uitdrukking die ons leven, ons bestaan weergeeft. 'Ik ben' betekent zoveel als ik ben er. Dat gaat over het daadwerkelijke bewustzijn van iets of iemand.
Ons begrip over het 'zijn' (bijvoorbeeld van God) komen we tegen in de manier waarop wij met God, met de dingen en

[101] In dezelfde brief schrijft Johannes: '*Geliefde broeders en zusters, laten wij elkaar liefhebben, want de liefde komt uit God voort. Ieder die liefheeft is uit God geboren en kent God*.' (1Joh.4:7)

mensen om ons heen omgaan. Johannes heeft in zijn leven leren begrijpen: God is bovenal liefde. Het ultieme van wat Johannes van God begrijpt, de kern van Gods wezen, is dat Hij liefde is! Liefde kenmerkt Gods 'zijn'. Liefhebben is daardoor wel degelijk een bepaalde activiteit van God, maar 'God is liefde' zegt meer. God gééft niet alleen liefde, Hij ís liefde. Zijn hele wezen is gekenmerkt door liefde. Wat Hij doet of laat, is altijd uiting van Zijn liefde. Dat geldt voor Zijn scheppend handelen, Zijn regeren en onderhouden van al wat is, zijn barmhartigheid, maar ook voor Zijn oordeel en het finale herstel aller dingen.

Een relatie met vele aspecten

De relatie met God kent een veelheid van aspecten; Hij is goed,[102] betrouwbaar en rechtvaardig. God kan volgens de Bijbel heilig jaloers en toornig zijn, maar met name Gods liefde vervult in de omgang met mens en wereld een centrale rol in ons begrip van God. Vanuit 'God is liefde' als de bron en oorzaak zullen we alle andere zaken die we over God weten mogen invullen. Liefde tekent daarbij aan dat het om een bepaalde vorm van een relatie gaat, want liefde is een uiterst relationeel begrip. Ons denken en spreken over God in relatie tot ons mensen en de wereld zullen we dan ook steeds in verbinding brengen met dit álles doortrekkende concept: God is liefde, zo is de vaste overtuiging.

Gods liefde is uniek. Gods liefde is geen uitvergroting van onze menselijke liefde. Er is gelijkenis, maar de ongelijkheid is groter. Onze liefde mag een afschaduwing zijn van Gods

[102] Over de goedheid van God, zie *God is goed, theologie als doxologie*, Afscheidsrede prof. Dr. J. Hoek, Leuven 2020; en *Grote God, wij loven U, doordenken over Gods eigenschappen*, Utrecht 2018.

liefde en valt daar zeker niet mee samen. Wel is Gods liefde voor ons zo echt menselijk, dat wederkerigheid mogelijk is en tegelijk blijft Zijn liefde zo goddelijk dat van evenredigheid of gelijkheid geen sprake is.[103] Het geeft te denken.

Uitreikende liefde

Liefde is een vrijwillig gekozen actie én reactie en is daarmee in diepste wezen een keuze. Een liefdesrelatie ontstaat en ontwikkelt zich in wederzijdse vrijheid. Daardoor is zulke liefde noodzakelijkerwijs kwetsbaar van aard. In zo'n relatie van liefde is elke erin deelnemende persoon afhankelijk van de vrijheid en van de verantwoordelijkheid van de ander. En dat zowel in het tot stand brengen als in het onderhouden van de relatie. Dit betekent dat de liefde vraagt om in deze wijze van overgave aan elkaar onze onafhankelijkheid en zelfbeschikking op te geven. Namelijk zo dat we onze afhankelijkheid van iemand anders erkennen en daarin geborgenheid ervaren.

Het zal duidelijk zijn dat zulke gedachten volkomen haaks staan op onze postmoderne en seculiere maatschappijopvattingen. Als God een God van liefde is, zoals wij gelovig belijden, dan geldt dit alles ook voor de soort relatie die God wil aangaan en onderhouden met mensen. Dit betekent dat geen mens in staat is uit eigener beweging en volkomen onafhankelijk een relatie met God aan te gaan. Hiervoor is iedere mens afhankelijk van de vrije 'instemming' van God. Een ontmoeting met de levende God kunnen wij van onze kant niet forceren. We kunnen dat in zekere zin ook niet aan.

---

[103] J. Muis in *Onze Vader, christelijk spreken over God*, Zoetermeer 2016 (2), geciteerd in J. Hoek, *Grote God wij loven U, doordenken over Gods eigenschappen,* Utrecht 2018. Aanbevolen!

Werkelijke liefde van God ontvangen is alleen mogelijk door de inwerkende genade van God. Dit maakt de Bijbelse boodschap dan ook zo rijk en wonderschoon, omdat we juist daardoor weten dat God ten opzichte van ons mensen zo'n welwillende, goedgunstige gezindheid heeft![104]

De God die wij door het christelijk geloof leren kennen, strekt Zijn hand uit naar ieder mens, waar ook ter wereld en Hij spreekt tot ieder. God maakt zelf een relatie van liefde met Hem mogelijk door ons zijn liefde aan te bieden. Gods liefde is (per definitie, zoals al eerder geschetst) niet te verdienen of af te dwingen. Voor het heil, het goede leven van God, zijn wij geheel en al afhankelijk van de vrijmachtige genade van God. Wil zo'n relatie met God tot stand komen, dan moet ook de mens in vrijheid kiezen om die liefdesband met God aan te gaan.[105]
De enige manier om tot een relatie van liefde met God te komen, is om door de Geest tot deze keuze gemotiveerd te

---

[104] Het Evangelie in de Bijbel staat daar vol van. Het meest pregnant is Gods mensenliefde zichtbaar en tastbaar geworden in de Here Jezus Christus. Wie o.m. de evangelieboeken daarover leest, kan er niet omheen: God heeft de wereld lief (Joh.3:16-18; 1Joh.3:16).
[105] In onze 'van God afgevallen' staat (Gen.3) kunnen en willen wij dat niet. Onder meer Psalm 14 verwoordt de diepe ernst daarvan en de apostel Paulus tekent het heel scherp in Rom.1-3. Omdat onze zondige aard zo'n pijnlijke werkelijkheid is, is ook het Evangelie wat haar naam zegt: een verblijdende boodschap. De oorsprong van het heil, de redding en de zegen waarover het Evangelie van de Bijbel spreekt, is God zelf. Het getuigenis ervan is de Schrift. De kern van het Evangelie is Jezus Christus en haar doelgroep wordt gevormd door alle volken. Het doel van het Evangelie is de gehoorzaamheid van het geloof tot zegen van de mensen die geloven en het einddoel ervan is de eer en lof van God en Christus, door de Heilige Geest gewerkt! De mens is namelijk bedoeld als Godlover.

worden. Zonder deze aanwakkerende, bezielende en inspirerende werking van de Heilige Geest zullen wij er nooit toe komen om voor Gods uitreikende liefde te kiezen. Het is de Geest die ons mensen overtuigt van de enig geldige reden om van God te houden, namelijk het feit dat Hij ons eerst liefhad en Zijn liefde in de persoon van Jezus Christus ten diepste en finaal aan ons getoond heeft. Het is ook hier de liefde van Christus die ons dringt (vgl. 2Kor5:14) en er is een 'nieuwe schepping' nodig om iemand tot een voor God kiezende mens te maken.[106] Deze motiverende inspiratie van de Geest zet een mens aan tot een keuze en is daarmee nooit feitelijk onweerstaanbaar. Het gaat immers om een relatie die voortkomt uit liefde: het genadeverbond met God. De HEER heeft overvloedig reden gegeven en daarom komt voor ons eeuwig heil en het goede leven alleen aan Hem alle eer toe! Gods liefde en liefdewerk is voor ons de enige en overvloedige reden om te geloven en van Hem te houden.

Het feit dat God ons als mensen de mogelijkheid laat om ons van Hem af te keren en niet naar Hem te luisteren, toont de meest wezenlijke aard van de liefde, namelijk dat we niet tot een reactie met Gods macht gedwongen of geprest worden. Wel kan zijn liefde overredend zijn, maar dat laat tevens de vrijheid van keuze open. Wanneer een mens weigert toe te geven aan Gods liefde, dan kan de liefde de overgave niet afdwingen, juist omdat zij dat niet wil! Liefde overweldigt

---

[106] Zie John Stott in zijn meesterlijke beschrijving: *De basis van het Bijbelse geloof*, Apeldoorn 1995: over de persoon van Christus, de nood van de mens, het werk van Christus en het antwoord van de mens. Met andere woorden over hetzelfde: A. Goedvree, *Een nieuwe geboorte, actuele bezinning op de wedergeboorte,* Heerenveen 2020.

nooit, dwingt niet, maar schenkt de onoverwinbare hoop dat zij zal overwinnen. Dit is de kracht van Gods geboden, dat de woorden 'Gij zult…' liefdewoorden zijn en geen dwangbevelen! Ze tonen ons de beste weg, Gods weg van leven en van liefde, voor ieder mens.

Ons gelovig spreken over God is tegelijkertijd een spreken over onszelf, in die zin dat het aangeeft dat wij ons ertoe verbinden ons (dagelijkse) leven te laten bepalen door een houding tot God die daarmee in overeenstemming is. Hoewel de liefde van God verschilt met die van mensen, wil deze naar de woorden uit de Bijbel erover wel degelijk heel ons leven doortrekken. Voor iemand als kerkvader Augustinus is ons menselijk geluk, onze zaligheid daarin gelegen, dat wij leren genieten van onze geloofsverbondenheid met God. Verbondenheid vanwege Zijn zoekende en zegenende liefde.

Veelzijdige liefde

C.S. Lewis schreef een indrukwekkend betoog over liefde in vier verschijningsvormen. Het gaat over onze menselijke ervaringen met liefde en laat zien hoe de verschillende uitingen en gedaantes van liefde door elkaar heen lopen. Lewis gaat ook diepzinnig in op de verhouding tussen menselijke en goddelijke liefde.[107] Het is met name door wat C.S. Lewis, Vincent Brümmer, Jan Hoek, Jan Muis, Bram van de Beek en Donald Carson schreven, dat ik na mijn boek *Uit het leven van een christen* opnieuw iets over het ingewikkelde en wonder-

[107] C.S. Lewis, *De vier liefdes*, Franeker 1992. Zie hierover ook de godsdienst-filosofische overwegingen van de hoogleraar Vincent Brümmer, *Liefde. Van God en mens.* Kampen 1993. Bij deze uitweidingen over wat liefde is, zie ook mijn *Uit het leven van een christen*, hfst. 'Volwassen liefde' en 'De bron van een unieke liefde.'

schone begrip liefde wilde schrijven. Om een in mijn betoog passend voorbeeld te geven, wil ik gedachten van theoloog, filosoof en kerkvader Augustinus [108] aandragen:

Woon in de liefde en zij zal in u wonen
'Nooit heeft iemand God gezien.' (1Joh.4:12). God is een onzichtbare werkelijkheid. Men moet Hem niet zoeken met de ogen, maar met het hart. Wij moeten onze innerlijke blik zuiveren om God te kunnen zien. Wat deze blik is, staat geschreven in het evangelie: 'Zalig de zuiveren van hart, want zij zullen God zien' (Mat.5:8). Maar niemand mag zich een idee van God vormen op grond van de begeerlijkheid van de ogen, want dan gaat men zich God voorstellen als een ontzaglijk wezen, als een onmetelijke grootheid in de ruimte, zo ongeveer als het licht dat wij zien en dat wij ons over alle streken van de aarde uitgestrekt denken. Of we gaan Hem ons voorstellen als een eerbiedwaardige grijsaard. Beeld u niets in van die aard. Als u God wilt zien, hebt u één gegeven om u een idee van Hem te vormen: 'God is liefde'.
Maar niemand kan zeggen welk gelaat, welke vorm, welke gestalte, welke voeten of welke handen de liefde heeft. Toch heeft de liefde voeten, want die brengen ons naar de Kerk. Toch heeft zij handen, want die strekken zich uit naar de armen. Toch heeft zij ogen, want die zien wie in nood verkeert: 'Gelukkig de mens die bezorgd is voor zwakken en armen. (Ps.40/41:2). De liefde heeft ook oren, want de Heer zegt: 'Wie oren heeft om te horen, hij luistere.' (Luc.8:8). Het gaat bij de liefde natuurlijk niet over verschillend gelokaliseerde organen, maar wie liefheeft ziet met de geest ineens

[108] Augustinus van Hippo, *Preken over de Eerste brief van Johannes,* ingeleid en vertaald door Jan van Bavel, Leuven (Augustijns Historisch Instituut) 1992 p. 109-110.

het geheel. Woon in de liefde en zij zal in u wonen; blijf in de liefde en zij zal in u blijven.'

Gods liefde en die van mensen

Christenen geloven, belijden en ervaren dat het goede leven bestaat uit de vreugde die een liefdevolle verbondenheid met God met zich meebrengt. In dat geloof beschouwen wij God als een persoon en die verbintenis als een verbond of relatie. Toch weet elke gelovige christen dat God geheel en volkomen anders is dan mensen. Dit houdt bijvoorbeeld in dat Gods goedheid oneindig is en daarmee anders dan de goedheid van mensen. Dat 'geheel andere' geldt ook voor Gods kennis, zijn macht en zijn trouw en noem de overige eigenschappen van God maar op, zoals we die kennen uit de Bijbel en daardoor uit de gelovige omgang met Hem.[109]

Dit 'geheel andere' van God heeft natuurlijk consequenties voor het karakter van Zijn persoon-zijn, maar ook voor het karakter van de persoonlijke relatie van liefde die gelovigen met God mogen kennen en waarin wij ons verheugen. In de intermenselijke relaties zijn alle mensen eindig en beperkt en in hoeverre geldt dat ook voor onze relatie met God? God is oneindig en vrij van de beperkingen die wij kennen door onze menselijkheid. Hij is oneindig en onbeperkt. Ook is de HERE

[109] Zie ook Jan Hoek, in het eerder genoemde *Grote God, wij loven U*. Naar mijn besef een bijzonder boek over het kennen van God en zijn eigenschappen, waarin de auteur diepgaand doordenkt wie en hoe God nu werkelijk is. In een andere publicatie gaat hij breedvoerig in op allerlei aspecten van de omgang met God in gereformeerde spiritualiteit: *Tedere Majesteit*, Zoetermeer 2015; een levendige studie met historische voorbeelden alsook modern theologisch gesprek over de nabije en verheven God.

volmaakt in Zijn persoon-zijn.[110] Met een onpersoonlijke god kunnen mensen geen persoonlijke liefdesrelatie hebben en daarin kunnen we dan ook geen geluk of zegen vanwege 'zijn' liefde vinden. Wij geloven in een persoonlijke God.

Voor ons die geloven geldt de wil van God, voor zover wij die hebben leren kennen, als de uiterste norm voor goedheid. God is volmaakt goed! De wil van God doen, is hetzelfde als het goede doen. Daarom is onze liefde voor God tastbaar in onze vereenzelviging met zijn volmaakte wil. Wanneer wij met al onze beperkingen uit liefde Gods wil tot de onze hebben gemaakt, kunnen we vreugde en vrede en geluk vinden in een leven naar zijn wil. Augustines zegt daarover dat het hoogste doel van het menselijke bestaan gelegen is in het doen van Gods wil, omdat dit gelijk staat met dat wat volmaakt goed is. Wij maken nogal eens fundamentele vergissingen over de aard en het karakter van onze werkelijke, ware belangen. Gods wil doen is goed voor ons! In de Bijbel vinden we dan ook veel kennis over wat Gods wil doen inhoudt.

Denken met je hart

Tenslotte gaan we na deze gedachten over de van liefde doortrokken relatie tussen gelovigen en God nog even helemaal terug naar het begin van dit hoofdstuk: ons geloven. Na wat we tot nu toe van God overwogen hebben, komen we terug bij de meest basale vraag van alles: 'gelooft gij dat?'

---

[110] Zie voor de liefdevolle verbondenheid met God ook Vincent Brümmer, *Liefde van God en mens*, Kampen 1993 en *Ultiem geluk, een nieuwe kijk op Jezus, verzoening en Drie-eenheid*, Kampen 2005, alsook de Fundgrube van Jan Muis, *Onze Vader, christelijk spreken over God*, Zoetermeer 2016 (2).

Geloven heeft alles van doen met je verstand. We kunnen nadenken over datgene wat we geloven en aan wie we ons geloof schenken. We kunnen zelfs overwegen waardoor we geloven. Wij kunnen de waarheid over God willen weten. Geloven is dan, na wat we vernomen hebben over God, nadenken met instemming. Daar komt genade bij kijken.

Zonder hulp van de Heilige Geest kan er geen werkelijke geloofskennis bestaan. Er is veel in het dagelijkse leven waarin ons geloven moet berusten op vertrouwen en autoriteit. Ook zijn er dingen die we aannemen, maar nooit zullen begrijpen. God kennen is naar mijn inzicht Hem vertrouwen schenken en de autoriteit van Zijn Woord voor waar houden. Geloof verlicht dan je verstand en juist dat is een noodzakelijk beginpunt voor de weg met God. Een levensloop met Hem, die de eeuwige werkelijkheid en waarheid is. Hij draagt ons dag aan dag, Hij is de God van ons heil.

Ja, de HEER zal uitkomst geven,
Hij, die 's daags Zijn gunst gebiedt;
ik zal in dit vertrouwen leven,
en dat melden in mijn lied;
ik zal Zijn lof zelfs in den nacht
zingen, daar ik Hem verwacht;
en mijn hart, wat mij moog' treffen,
tot den God mijns levens heffen.

vrij naar Psalm 42:5 (ber.1773)

IV GOD DE VADER

Inleiding

Voordat we nadenken over het begrip God als Vader, staan we opnieuw stil bij de begrippen letterlijk en figuurlijk in het taalgebruik. Bij de letterlijke betekenis van woorden en zinnen moeten we denken aan 'precies zoals het er staat'. Bij figuurlijk taalgebruik denken we bijvoorbeeld aan overdrijving of het gebruik van metaforen, spreekwoorden, gezegden en vergelijkingen, waarmee de verbeelding wordt geprikkeld. Bij zulk overdrachtelijk gebruik van de taal gaat de betekenis verder en ruimer dan de letterlijk woordbetekenis.

Letterlijk en figuurlijk in de Schrift

De Bijbel is tot stand gekomen bij een Oosters volk, dat bij voorkeur levendig sprak. Zo'n levendig taalgebruik kenmerkt zich niet alleen door afwisseling in toon, maar zeker ook door een breed woordgebruik en toepassing van voorbeelden. Mede daardoor bevat de Schrift behalve een in de geschiedenis gewortelde boodschap ook veel beelden en beeldspraak. De historische informatie uit de Bijbel is voor gelovige christenen van groot belang, maar ook in de verhalen, in de poëzie en de beeldspraak is Gods Woord het centrale communicatiemiddel tussen God en mensen. Daarom lezen we de Bijbel vanuit een historische én een literaire benadering. Sommige tekstdelen zijn duidelijk letterlijk bedoeld, andere

tekst draagt zijn geestelijke informatie over door middel van beeldtaal. In dit alles verkondigt de Schrift haar boodschap.

Verschillende soorten beeldtaal
Het is bijvoorbeeld voor de Psalmen kenmerkend dat beeld en betekenis elkaar vaak afwisselen: 'De Here is mijn herder' (beeldtaal, figuurlijk), mij ontbreekt niets (de daaruit te trekken conclusie: daarom ontbreekt mij niets (letterlijk). In deze herderspsalm wisselen figuurlijk gebruik en letterlijke toepassing elkaar voortdurend af. Daarmee wordt het opgeroepen beeld van de herder met zijn kudde schapen als een bewegend schilderij tot leven gebracht. Wat dit schilderij aan betekenis wil uitdrukken, verschijnt als een soort ondertiteling in het beeld.

De zogenoemde 'vergelijking' is een eenvoudige vorm van beeldspraak: Het volk is als schapen zonder herder (Mat.9: 36). Hier worden bepaalde zaken belicht door ze te vergelijken met iets concreets.

Zoiets wordt ook wel uitgedrukt in een 'voorbeeld', namelijk door een concreet deel te noemen van de omstandigheden waarom het gaat. In plaats van te zeggen dat je iemand goed moet behandelen, wordt dan gezegd dat je iemand 'een beker koud water moet geven' (Mat.10:42). Dat gold als een basale gastvrijheid in een droog klimaat als van het Beloofde Land.

De eerder genoemde 'metafoor' is een vaste vergelijking waarin de vergelijkingsschakel, aangeduid door het woordje 'als' (*het is als*) ontbreekt. Een metafoor is dus een woord dat

in overdrachtelijke zin[111] wordt gebruikt. In de Bijbelse taal vinden we talrijke metaforen, bv. vader, koning en herder als metaforen voor God. Zo zijn wijngaard, kudde en olijfboom metaforen voor het volk Israël. Vrucht is een metafoor voor werk, slaap voor dood etc.
Met deze afzonderlijke beelden hebben zich verhalen ontwikkeld. Het gelijkenisverhaal is zo een uitbouw van de vergelijking geworden. De diverse beelden worden opgenomen in de verhaallijn en brengen een boodschap. De gelijkenis is een bekende vorm van beeldspraak bij de Here Jezus.
Zo kan ook een voorbeeld worden uitgebouwd, en wel tot een voorbeeldverhaal. Zo'n verhaal wil dan een concreet voorbeeld geven om na te volgen. De evangelist Lucas beschrijft een aantal heel bekende voorbeeld-verhalen van de Here Jezus: 'de verloren zoon', 'de barmhartige Samaritaan' en 'de rijke man en de arme Lazarus'.

Een allegorie is weer een andere vorm van beeldtaal, welke is opgebouwd uit verschillende metaforen. Hierbij gaat het erom de eigenlijke betekenis uit te leggen door te onderzoeken wat de metaforen betekenen. Jezus' gelijkenis van de onrechtvaardige pachters (Mat.21:33-46) kan worden opge-

[111] De metafoor is een beeldspraak, toegepast in overdrachtelijk taalgebruik, bijvoorbeeld: zilveren vogel (voor vliegtuig). Dit heet ook wel figuurlijk taalgebruik. Het gaat dan om een woord of uitdrukking met een andere betekenis, die je begrijpt als je de letterlijke betekenis kent. Bijvoorbeeld in 'een dode vulkaan' is 'dode' figuurlijk gebruikt en het wil zeggen dat de vulkaan niet werkzaam (dood) is; in de zin 'een boom van een kerel' is het woord 'boom' figuurlijk gebruikt. Het geeft aan dat het om een forse, sterke man gaat. Het is dus een 'bij wijze van spreken'. Het overdrachtelijke zit in de uitbreiding, wanneer er een ruimere uitleg dan gebruikelijk aan wordt gegeven. Letterlijk taalgebruik is dan 'precies zoals het er staat, woordelijk': het woord betekent wat het zegt.

vat als een allegorie, waarin de heer duidt op God, de wijngaard en de arbeiders op Israël en de Israëlieten, de slaven op de profeten en de zoon op Jezus. De oogst is het oordeel en het nieuwe volk wijst op de gemeente uit Joden en niet-Joden. De grens tussen gelijkenis en allegorie is soms moeilijk te trekken.
De bruiloft te Kana wordt ons meegedeeld in letterlijk taalgebruik als een waar gebeurde geschiedenis, inclusief het wonder van de verandering van water in wijn. Kana is een dorpje in Israël, gelegen tussen Nazaret en Kapernaüm. Het gaat hier om een concrete gebeurtenis. Het is daarentegen onzin om de herberg van de barmhartige Samaritaan te gaan zoeken, want dat verhaal is door Jezus verteld als een echte gelijkenis.

Wanneer Jezus door Johannes de Doper wordt aangewezen met de woorden 'Zie, het Lam Gods…' (Joh.1:29,36), heeft natuurlijk geen van de eerste hoorders een lam gezien. Ze zagen een man, de persoon Jezus van Nazaret, en Johannes gaf aan diens leven met deze enkele woorden een in het Jodendom gewortelde, diep geestelijke betekenis. Een betekenis die bij de eerste hoorders direct de wereld van het offer opriep. Johannes de Doper wees daarmee de Here Jezus aan als het Lam van God, dat in Zijn betekenis als offerlam ver uitging boven dat dagelijkse offerdier in de tempeldienst. Hij zou bij machte blijken zelfs 'de zonde van de wereld', d.w.z. de schuld van de hele mensheid, weg te nemen (vgl. 1Joh. 3:5).[112]

[112] Juist door het 'uit de weg ruimen' of 'wegdoen' van zonde kunnen we de benaming 'Lam Gods' tevens opvatten als aanduiding van Jezus' messiaanse waardigheid (vgl. Op.5:6,12; 14:1v.; Op.17: 14; 22:1,3).

Wat betekent de beeldspraak in de namen?
Door heel de Bijbel heen vinden we vergelijkingen die verwijzen naar het vermogen van God om zich zo te openbaren dat wij het kunnen begrijpen. De beelden die zo voor God gebruikt worden (Herder, Koning, Vader) zijn dichtbij en eenvoudig. Deze Bijbelse beelden zijn gemakkelijk voor te stellen en te onthouden, ook al dragen ze diepe waarheden aangaande God over. Het gaat er bij deze beeldspraak vooral niet om tot in de finesses de onderdelen van het beeld uit te spinnen! Dit zou afleiden van het 'springende punt' van de analogie, ofwel de zaak waar het om gaat. Het gaat om een bepaalde vergelijking, die in het verband iets zegt over hoe God is. De Bijbel geeft daarvan voortdurend de kern aan en daaraan hebben wij ons te houden!

Door dit menselijke spreken over Zichzelf geeft God in de Bijbel Zijn bereidheid aan om naar ons niveau af te dalen. God 'laat zich kennen' op een manier die past bij ons niveau en bij onze mogelijkheden om zo als mensen iets van Hem als de Eeuwige te leren kennen. Hij gebruikt voorbeelden die we kunnen bevatten. Deze beelden zijn het waard om vast te houden. Ze helpen ons niet in abstracte, maar in persoonlijke termen over (de omgang met) God te spreken. Het vaderbegrip omvat veel ideeën die we ons bij een goede vader kunnen voorstellen. Het gaat dan om zaken die de zorg, de leiding en het gezag van een vader uitdrukken en dat wordt dan in de vergelijking op God betrokken. We zullen daarbij nadrukkelijk bedenken dat deze beelden God zelf niet verkleinen tot de wereld zoals wij die kennen! Het gaat bij vergelijking of analogie om een vorm van beeldspraak die iets zegt, maar nooit alles uitdrukt (zoals dit steeds bij beeldspraak het geval is).

Beeldspraak kent mogelijkheden en beperkingen: er is vergelijk (overeenkomst), maar ook verschil. God en zijn relatie tot de wereld zijn niet in een rechtlijnige een-op-een taal te vatten. Laten we ons houden aan het Bijbelse voorbeeld en meerdere teksten de uitleg laten ondersteunen. Al de beelden over God die we in de Bijbel lezen (bv. God is een Rots, een Losser, een Herder, een Rechter) zijn noodzakelijkerwijs gedeeltelijk en beperkt. De beelden over God gaan nooit voor honderd procent op, vandaar ook het verbod op alle materiële beelden van God!
Uit de context van de Bijbeltekst met zo'n beeld van God blijkt veelal om welk punt of welke punten van overeenkomst het gaat. Het is echter niet altijd eenvoudig, bijvoorbeeld als we erover lezen dat God berouw kan hebben over wat Hij gedaan heeft. Bij zo'n beeld komt de vraag op: kan God zich dan vergissen en is zijn berouw hetzelfde als het onze? Wanneer we echter bedenken dat de grondbetekenis van het Hebreeuwse woord daar vertaald wordt met 'terugkomen van een eerder gekozen richting', dan behoeft het berouw van God niet per se in te houden dat God een daad uit het verleden anders zou doen als die overgedaan zou kunnen worden (wat bij het berouw van mensen wel degelijk ingesloten is). Het is immers mogelijk dat God reeds van tevoren wist dat Hij op een bepaald moment terug zou gaan komen op een eerder ingezette richting.[113] Toegegeven, dit is geen eenvoudige beeldspraak.

Vader

In de taal van het Oude Testament, het Hebreeuws, evenals in de meeste Semitische talen is het woord voor vader 'āb.

[113] E. Dekker in G. van den Brink en M. Sarot (red.), *Hoe is uw Naam? Opstellen over de eigenschappen van God,* Kampen 1995.

In Aramese varianten, zoals gebruikt in het gebed, wordt dit woord weergegeven als ʻābba. Het woord Abba wordt op die manier driemaal gebruikt in het Nieuwe Testament: in Mar. 14:36 in een gebed van Jezus: *'Hij zei: 'Abba, Vader, voor U is alles mogelijk, neem deze beker van mij weg. Maar laat niet gebeuren wat Ik wil, maar wat U wilt.'*
Door de apostel Paulus in Rom.8:15: *'U hebt de Geest niet ontvangen om opnieuw als slaven in angst te leven, u hebt de Geest ontvangen om Gods kinderen te zijn, en om Hem te kunnen aanroepen met 'Abba, Vader'*. En in Gal.4:6, *'En omdat u zijn kinderen bent, heeft God ons de Geest van zijn Zoon gegeven, die 'Abba, Vader' roept.'* We zien dat het Aramese abba steeds wordt opgevolgd door het woord vader (in de taal van de desbetreffende vertaling). Abba is dus een leenwoord uit het Aramees, de taal waarin Jezus soms sprak,[114] en dat woord is door de Grieks sprekende christenen overgenomen. De vader was in Israël het hoofd van een gezin of familie. Hij is verantwoordelijk voor het lichamelijke en innerlijke welzijn van zijn gezin en van hem wordt verwacht dat hij voorgaat of acht geeft op de godsdienstige vorming van zijn kinderen. Waarbij de vader zijn huisgenoten ook in de (huis)eredienst voorgaat. Zo wordt Gods zorg voor de zijnen met die van een vader vergeleken: *'Zover het oosten is van het westen, zover doet Hij onze overtredingen van ons; gelijk zich een vader ontfermt over zijn kinderen, ontfermt Zich de HERE over wie Hem vrezen.'* (Ps.103:13)

[114] Aramees was de joodse omgangstaal in Galilea, de streek in het noorden van Israël waar Jezus opgroeide. De meerderheid van de Bijbelonderzoekers gaat ervan uit dat Jezus in ieder geval preekte in het Aramees. Aramees was de taal van het gewone volk in Galilea. Jezus zal doorgaans Aramees, maar ook Grieks (Mat.8, Mar.7, Joh.7,18) en Hebreeuws (Luc.4:16-20) gesproken hebben.

God als Vader

In het Oude Testament wordt de gedachte 'God als Vader' niet vaak gebruikt (17x). Dit hangt samen met het volstrekte onderscheid dat er volgens het OT bestaat tussen God en de mens. God staat boven de natuur en is dus niet onderhevig aan natuurlijke processen.

De mens is dan ook op geen enkele manier biologisch aan God verwant. Het voortplantingsaspect dat bij de term 'vader' direct in beeld komt, is hier geheel afwezig, alsook het geslachtelijke aspect dat bij 'vader' onmiskenbaar door mannelijke functies gedragen wordt. Dit blijkt wel daaruit dat ook expliciet in moederlijke begrippen over God gesproken wordt.[115] Toch was en is het in het Jodendom niet ongewoon om over God te spreken als over een 'Vader'. Bij het noemen van God als Vader gaat het dan om een uitdrukking van zijn 'vaderlijke' liefde, van zijn liefdevolle zorg en wel degelijk ook van zijn opvoedend bezig zijn met zijn volk. Het laat ook iets zien van de bijzondere relatie die de HERE heeft met het volk Israël (Deut.32:6, Jes.63:16).

Twee andere elementen die bij de vader-kind relatie behoren en die ook gegeven zijn met de betekenis van Gods Naam JHWH, zijn die van het verschil en die van de nabijheid en het zorg dragen. Op God toegepast gaat het dan om Zijn verhevenheid boven de mens die een houding van respect (ontzag) en eerbied vraagt, alsook om een houding van vertrouwen.[116]

---

[115] Voor moederlijke beelden van God: Jes.42; Jes.49:15; 66:10-13 (troostend); Ex. 19:4; vgl. Deut.32:11; Job 38:28,29; en het uit de Geest geboren worden in Joh.3:6; Op.12:14.

[116] Beelden van ontzag voor Gods grootheid bv. Mal.1:6; voor Gods zorgdragen: Ps.103:13; Deut.32:6; 1:31; 8:5; Jer.3:4; Hos.11:1-4.

Op weer andere plaatsen in de Bijbel wil 'Vader' zeggen dat God de Schepper is van alle mensen (1Kor.8:6, Heb.12:9, Jak. 1:17). Aan God als Vader wordt de laatste en diepste oorsprong van alle dingen toegeschreven. De meest waardevolle gave is voor mensen toch wel die van ons bestaan. En het is God die ons in het bestaan houdt en helpt om onze vermogens te gebruiken en om te handelen. De naam Vader drukt met name Gods houding van liefde, zorg en vertrouwen ten opzichte van ons uit.

Het beeld van God als Vader zegt niet alleen iets over God, maar ook over ons! Het geeft aan hoe goede vaders moeten zijn en bedoelt niet andersom uit te drukken dat God ook iets weg heeft van een slechte vader. De wijze waarop God vader is, wil ons vaderschap toetsen en vernieuwen. Sommige van de zeventien oudtestamentische Bijbelplaatsen waar over God als Vader gesproken wordt hebben een duidelijk overdrachtelijk karakter: zoals een vader omgaat met zijn kinderen, gaat de Here om met (zijn) mensen. In deze teksten wordt het woord 'vader' dan vergelijkenderwijs voorafgegaan door 'zoals': *'Zo liefdevol als een vader is voor zijn kinderen…' of 'zoals een vader houdt van zijn zoon.'*[117]
Nu zullen we nader ingaan op het beeld van God als Vader van al wat is en daarvan enkele contouren en iets van de diepte en indrukwekkende heerlijkheid van dit vaderschap onderzoeken.

Vader van de schepping
In Genesis 1 lezen we hoe God hemel en aarde (onzichtbare en zichtbare dingen) schept. 'Scheppen' is in de Bijbel een

[117] Het hiervoor genoemde vers Ps.103:13, Spr.3:12; vgl. Jes.45:10.

bijzondere vorm van maken, tot stand brengen. De terminologie 'God als Vader van de schepping' komen we in de Bijbel zo niet tegen, maar geeft aan dat God de schepping heeft voortgebracht. God als Maker van alle werkelijkheid, hetgeen we kunnen zien en het onzienlijke. Overigens is God de Vader niet 'pas' Vader geworden met de schepping, Hij was al Vader voordat Hij geschapen had. De God van de Bijbel is de eeuwige Vader.[118]

We lezen in het scheppingsverhaal van Genesis 1 over dat 'vaderschap' van God met betrekking tot de schepping. Hoe tekent de Bijbel het begin van onze werkelijkheid en wat betekent dat voor ons vertrouwen in Hem en zijn schepping? We onderzoeken het en zien daarna waarom christenen God de Vader van de schepping noemen.

Met dit in het achterhoofd: Genesis, het eerste boek van de Bijbel, is van fundamentele betekenis voor een christelijke wereld- en levensbeschouwing. Hier vinden we de basis voor samenhangende gedachten over oorsprong, zin en doel van het leven; hier lezen we over wat belangrijk is in het leven en over wie God als Vader en Schepper werkelijk is!

---

[118] Voor God als eeuwige Vader voor Israël, zie bv. Jes.63:16. Maar ook de Here Jezus wordt 'Eeuwige Vader' genoemd (Jes.9:5). Jesaja spreekt daar over een kind dat geboren wordt, wiens naam bestaat uit vier titels: *'Wonderbare Raadsman, Sterke God, Eeuwige Vader, Vredevorst'* Later zou deze profetie vervuld worden in Jezus Christus. Immers, de Zoon die Eeuwige Vader heet, bepaalt ons bij de woorden van Jezus *'De Vader en Ik zijn één'* (Joh.10:30). Van alle namen van Jezus, laat deze het meeste zien dat de Zoon God is, als de Vader. Zie A. v.d. Beek, *Schepping*, a.w. (aangehaald werk), h4.

Schepper van hemel en aarde

Genesis vertelt over ontstaan en wording**.** In het begin[119] schiep God de hemel(en)[120] en de aarde. Zo lezen we het op de eerste bladzijde van de Bijbel.

In den beginne schiep God de hemel en de aarde. De aarde was woest en leeg; duisternis lag over de diepte, en de Geest van God zweefde over de wateren. En God zei: Laat er licht zijn! En er was licht. (Gen.1:1-3)[121]

De Schepper wordt niet nader geïntroduceerd, maar wordt als bekend verondersteld en zijn bestaan is het vanzelfsprekende uitgangspunt. Israël kent geen wordingsgeschiedenis van de goden en de Bijbel spreekt niet van een tijd vóórdat God er was; Hij is 'van eeuwigheid' (Ps.90:2). Het Hebreeuwse woord voor 'God' is hier een meervoudsvorm, die bedoeld is om Gods verhevenheid en macht uit te drukken en die bijna een eigennaam wordt; in het kader van de schepping past dit. Hier wordt nog niet de naam JHWH gebruikt; in het volgende hoofdstuk (Gen.2) komt die meer persoonlijke naam er pas, in relatie tot de mens.

---

[119] In deze Genesisuitleg volg ik wat we schreven in de StudieBijbel. Voor 'In het begin' (vgl. Hos.1:2; Spr.8:22-23, Mat.24:21 en Joh.1:1): dit eerste woord moet apart genomen worden en geeft een beginpunt aan.

[120] Het begrip 'hemel' is hier een meervoud en veelomvattend: de lucht, de sterrenhemel en de hemel waar God woont (vgl. de derde hemel in 2Kor.12:2). In de openingszin staan de woorden 'hemel (en)' en 'aarde' voor een totaliteit: het heelal. Dit eerste vers is een wezenlijk onderdeel van de weergave van de schepping; hier wordt de schepping van het heelal in zijn meest essentiële vorm genoemd. Daarna geeft vs.2 een beschrijving en noemt vs.3 de verdere vorming door God van het geschapen materiaal.

[121] Zie voor het vervolg van het scheppingsverhaal Gen.1:1-2:7.

Het betreffende werkwoord, bara,[122] (scheppen, bouwen, voortbrengen) staat hier in het enkelvoud, zodat slechts één God bedoeld kan zijn! Dit werkwoord heeft zoals gezegd altijd God als onderwerp en betreft handelingen waar goddelijke kracht en wil voor nodig zijn. Het materiaal waaruit alles gemaakt wordt, ontbreekt; het spreken van God is genoeg om het gewenste te voorschijn te brengen (Ps.33:6,9; Spr.8:22-29). Volgens Gen.1 heeft God in het begin scheppend iets tot stand gebracht wat er voorheen niet was. In het begin schiep God en zo ontstaan hemel en aarde.[123]
De weergave van de eerste drie verzen is bedoeld om Gods macht en majesteit aan te geven: Hij is persoonlijk en almachtig. In andere godsdiensten zijn er persoonlijke goden die in veel opzichten machteloos zijn, of is er een hoge, maar onpersoonlijke macht. Het begin van de Bijbel laat ons in Genesis 1 de machtige God zien die overlegt en spreekt. Zo kan Hij, ook als machtige Schepper, een relatie aangaan met de mens.

Terwijl het eerste vers over het heelal spreekt, gaat het volgende verder over de aarde. Daar wordt het uitgangspunt genoemd: de aarde is woest en ledig, er is nog niets dat een leefbaar bestaan op aarde mogelijk maakt. Vaak wordt hiervoor het woord 'chaos' gebruikt, maar 'ongevormd' is een

[122] Voor de discussie over het begrip 'bara' (of dit ook 'scheiden' kan betekenen), zie Jan Muis, *Onze Vader*, a.w. p192, n234. De redenen om het met scheiden te vertalen zijn volgens Muis niet overtuigend. Hij houdt het op 'op goddelijke, uitzonderlijke wijze iets tot stand brengen dat er voorheen niet was'. Hiermee is niet ontkend dat het scheppend handelen van God ook ordenen, onderscheiden en differentiëren insluit.
[123] Voor een uitgebreide toelichting, zie M.J. Paul, *Oorspronkelijk, overwegingen bij schepping en evolutie*, Apeldoorn 2017 h.6.

betere omschrijving.[124] De Schepper schept eerst de voorwaarden voor zijn latere werk. Er heerst aanvankelijk nog duisternis over de vloed, omdat het licht ontbreekt. Die duisternis lijkt beangstigend, maar is ook door God geschapen en daarom 'goed' (Jes.45:7). De Geest van God is aanwezig, zwevend over de wateren.[125]

Vers 3 begint met de opmerking 'God zei'. In totaal komt in dit Bijbelgedeelte tien keer de uitdrukking voor dat God spreekt; daarvan heeft drie keer betrekking op de mens. Met machtige woorden bereikt God al scheppend zijn doel. Daarbij is een duidelijke opklimming en rangorde te bemerken. De latere scheppingsdaden bouwen voort op de eerdere. De schepping is voor een groot deel gericht op de mens. Zoals Jesaja later zal verwoorden: *'Zo zegt de HERE, die de hemelen geschapen heeft – Hij is God – die de aarde geformeerd en haar gemaakt heeft, Hij heeft haar gegrondvest; niet tot een baaierd (woeste plaats) heeft Hij haar geschapen, maar ter bewoning heeft Hij haar geformeerd'* (Jes.45:18). God is een Persoon die spreekt, en geen natuurkracht. Hij spreekt met

---

[124] 'Woest en leeg' staan hier in de zin van: geheel leeg, vormeloos, afwezigheid van alles wat later in dit scheppingshoofdstuk genoemd wordt.

[125] De 'ruah' van God. Dit woord kan vertaald worden met wind, storm, adem of Geest. Op grond van de volgende scheppingsdaden, alsook Gen.6:3, Job33:4 en Ps.104:30 is het aannemelijker dat we moeten vertalen met de Geest van God. Het gebruikte werkwoord betekent niet 'broeden', maar 'zweven', zoals dat van een adelaar wordt gezegd (Deut.32:11), waar geconcentreerde aandacht is bedoeld. Hoewel de aarde nog leeg was en in duisternis gehuld, is Gods Geest, de bron van licht en leven, reeds aanwezig. Hij overziet alles van nabij, vanuit de hoogte, en zorgt voor de volgende scheppingsdaden.

koninklijk gezag en door zijn woord ontstaat de schepping (vgl.Joh.1:1-3; Kol.1:16).

Als eerste daad roept God het licht tot aanzijn. Vervolgens maakt Hij scheiding tussen licht en duisternis. Dit is een scheiding in de tijd, zodat dag en nacht ontstaan (vs.4-5).[126] God woont in een ontoegankelijk licht en is in staat licht te maken dat onafhankelijk is van de hemellichamen.[127] Daarom kan er licht zijn voordat de hemellichamen op de vierde dag geschapen worden.[128] Dat licht wordt hier 'goed' genoemd en voldoet dus aan Gods bedoeling. De vermelding 'goed' komt zes keer voor in dit hoofdstuk (niet bij de tweede dag) en loopt uit op de beoordeling 'zeer goed' in vs.31.

God noemt het licht dag en de duisternis nacht. De naamgeving is in het OT belangrijk en wijst op de heerschappij van de naamgever; de naam geeft het karakter en de bestemming van het benoemde aan. Hiermee is 'dag één' voorbij. In vers 6 zegt God dat er een uitspansel ('firmament, atmosfeer, het uitgestrekte') moet komen, dat scheiding maakt

---

[126] De dagen beginnen blijkbaar 's morgens bij het aanbreken van het licht en niet, zoals bij ons, in de nacht. De afwisseling in licht en donker maakt aannemelijk dat er geen lange perioden bedoeld zijn, maar 'gewone' dagen, mogelijk vergelijkbaar met onze dagen (zie Ex.20:11; 31:17), al wordt de lengte van die 'werkdagen' van God ons niet meegedeeld!

[127] Zie 1Tim. 6:16; Jes.60:19 en Op.21:23; 22:5.

[128] De zon is blijkbaar niet beslist nodig om de tijd van een dag te kunnen meten. Wanneer de aarde draait ten opzichte van een lichtbron, treedt het effect van afwisseling in dag en nacht op. Volgens vs.3 schiep God een dergelijke lichtbron op de eerste dag. Zie hierover verder M.J. Paul, *Oorspronkelijk*, a.w.

tussen twee waterniveaus.[129] De ontstane veranderingen na de zondvloed maken het moeilijk ons voor te stellen hoe God de scheiding van de wateren aanbracht tijdens de schepping. Bij 'de wateren beneden' gaat het niet slechts om de zee, maar ook over het water dat uit bronnen omhoog komt (Gen. 7:11; 8:2; 49:25).

Na Gods spreken wordt het uitspansel gemaakt (vs.7). Het uitspansel krijgt de naam 'hemel' en daarmee is Gods werk op de tweede dag voltooid (vs.8). Daarna komt er een goddelijk bevel dat de wateren moeten samenvloeien, zodat het droge te voorschijn komt (vs.9). Het lijkt erop dat slechts één groot continent en één zee gevormd worden. God benoemt ze als 'zeeën' en 'aarde' (vs.10; vgl. Job38:4-11; Ps.104:5-9).[130] De eerste drie scheppingsdaden (vs.3-10) bevatten drie scheidingen.
Na de beschrijving van de tweede dag ontbreekt de vermelding dat God iets als 'goed' beschouwt.[131] De scheppingsdagen 2 en 3 zijn met elkaar verweven en in zekere zin vor-

[129] Hiermee wordt geen koepel of stolp bedoeld, zoals te zien is op sommige plaatjes die het primitieve wereldbeeld van de Bijbel zouden weergeven: een platte aarde op een wereldzee en daarboven een hemelkoepel. Dergelijke afbeeldingen geven een verkeerde voorstelling van zaken.
[130] De wateren gaan naar 'één plaats', maar vs.10 heeft het meervoud 'zeeën'. Steeds meer wetenschappers nemen aan dat de huidige continenten uit elkaar gedreven zijn en vroeger één groot supercontinent vormden. Het is mogelijk dat de verdeling te maken heeft met de zondvloed.
[131] Mogelijk is dit het geval omdat het werk op deze dag een onvolledige stap is in het bewoonbaar maken van de aarde. Een ander argument is het aantal keren dat 'goed' vermeld wordt in het hoofdstuk: zes keer, uitlopend op de zevende vermelding 'zeer goed' in vs.31.

men ze één geheel. Mogelijk is het daarom dat we aan het einde van de tweede scheppingsdag niet het bekende refrein tegenkomen: 'En God zag dat het goed was'.
In de verzen 11-13 vinden we geen directe, maar een indirecte schepping, namelijk vanuit de aarde. De planten en bomen komen er 'naar hun aard' of 'naar hun soort.'[132]
Deze eigen aard is door God gegeven, maar valt niet noodzakelijk samen met ons wetenschappelijke begrip en is niet bedoeld voor een botanische classificatie. Waarschijnlijk is met de uitdrukking 'naar hun aard' de wijze van voortplanting bedoeld. Uit het zaad van een bepaalde boomsoort komt steeds weer dezelfde boomsoort voort (vgl. Mat.7:16). Na deze scheppingsdaad komt de derde dag ten einde.

De vierde, vijfde en zesde scheppingsdag. (1:14-31)
Op de vierde dag (vs.14-19) maakt God de lichten 'in het firmament, dat de hemel is'. Hier wordt weer het woord (zie vs.6-8) gebruikt, dat we kunnen weergegeven met 'luchtruim'. Voor de mens op aarde staan de hemellichamen als het ware 'in het luchtruim', 'in de atmosfeer', terwijl ze in werkelijkheid boven de atmosfeer, in het heelal staan. De sterren zijn niet goddelijk, zoals bij andere volken, maar zijn er ten behoeve van de aarde en haar bewoners. Het woord 'sterren' omvatte in de oudheid ook de planeten ('dwaalsterren') en de manen. Toen de sterren geschapen werden, gaf God het licht, zodat dit op aarde zichtbaar was. De namen 'zon' en 'maan' ontbreken; hier is alleen sprake van het grote en het kleine licht. De aanduidingen 'groot' en 'klein' zullen

[132] Sommigen nemen de eerste twee begrippen van vegetatie samen (groen, gewas), onderscheiden van de vruchtbomen. Men kan de aanduidingen ook goed opvatten als drie categorieën: gras, planten en vruchtbomen.

de intensiteit van het licht aanduiden. Ze zijn er ineens; anders dan in de wordingsgeschriften bij de andere volken hebben ze hier geen oorsprong. De Israëlieten mogen de hemellichamen dan ook niet als goden vereren (Deut. 4:19), maar ze zullen de Maker ervan loven (Ps.136:5-9). Vanuit de astronomie is bekend dat in de onmetelijke kosmos alleen de aarde de condities heeft waardoor leven mogelijk is, en dat heeft o.m. alles te maken met de afstanden en bewegingen van de hemellichamen. Te denken valt aan de afstand tot de zon, de afwisseling van dag en nacht en de temperaturen.
De verzen 20-23 spreken over gewemel van kleine dieren in het water en over vogels 'aan het aangezicht van' het firmament of luchtruim, d.w.z. aan de onderkant, gezien vanuit de mens op aarde. In vers 26 heten zij vogels van de hemel, van de lucht. Er komen nu 'levende wezens', onderscheiden van de planten.[133] De grote zeedieren worden afzonderlijk genoemd. God schiep de dieren 'naar hun soort', waarbij dat begrip anders gedefinieerd kan zijn dan bij ons het geval is.[134]

---

[133] Het woord nepeš (vs.21) kent vele nuances en betekent hier niet 'ziel', maar 'wezen'. Mens en dier hebben een leven dat hen van de planten onderscheidt. In vers 30 staat dat de dieren een 'levende ziel' *hebben* (i.p.v. zijn), zodat we het daar met 'levensadem' kunnen vertalen. Wij kunnen van (de grotere) dieren zien en zeggen dat ze ademen. Ook nu weer wordt de taal van de waarneming gebruikt en is er geen poging gedaan de kleinste levende wezens precies in te delen bij planten of dieren. Dan is er nog 'alles wat vliegt', niet alleen de vogels, maar ook de vlinders en insecten. God schiep de grote en kleine zeedieren (vgl. Ps.104:24-26).

[134] Het woord 'soort' staat in vs.21,24,25. Onze opvatting van het begrip 'soort' is sterk bepaald door de indeling van Linnaeus, die in de 18de eeuw onderscheid maakte tussen families, geslachten en soorten. Het is goed mogelijk dat in Genesis grotere groepen als families of geslachten bedoeld zijn dan met ons begrip soorten aangeduid wordt. Dit punt is ook van belang voor het aantal 'soorten'

God zegent[135] de dieren en geeft hun de opdracht vruchtbaar te zijn, talrijk te worden en een gebied te vervullen (vgl. vs.28 en 9:1). De opdracht is niet zozeer een bevel dat de dieren moeten opvolgen, als wel een schenken van de gaven die nodig zijn. Gods zegen is hier een scheppend woord dat vruchtbaarheid en voortplanting mogelijk maakt.[136] In de loop der eeuwen zet zich die afgeleide schepping voort als Gods onderhouding van zijn schepping (vgl. Ps.104:27-30).

Wij spreken vaak over een 'natuurwet', alsof alles zonder God geordend verloopt, maar in de Bijbel is steeds sprake van Gods actieve betrokkenheid bij alle natuurverschijnselen. Hij maakt alle natuurlijke wetmatigheid en zo ook de voortplanting mogelijk.

Op de zesde dag (vs.24-25) schept God eerst de landdieren. Ze worden in drie categorieën ingedeeld, genoemd in volgorde van belangrijkheid voor de mens: het vee (nuttig voor het bewerken van de akkergrond), kruipende dieren (ánders nuttig) en wild gedierte (in het wild levend, later al of niet gevaarlijk). Opnieuw treffen we geen wetenschappelijke in-

---

dat in de ark ging (Gen.6:20). Hiervoor wordt soms het begrip 'baramin' gebruikt, als aanduiding van 'scheppingssoort'.

[135] Gods zegen is zijn toerustende woord, waarbij ook vaak de bestemming aangegeven wordt, waartoe de zegen dient. De zegen is geen lege uitspraak of slechts een wens en ook geen gewoon bevel. De zegen van God heeft inhoud en stelt in staat die inhoud te verwerkelijken.

[136] Alle levende wezens hebben drie opvallende kenmerken. Ze zorgen voor hun eigen levensonderhoud (door eten, ademen, verdediging, e.d.). Tevens hebben ze een herstellend vermogen na vermoeidheid of verwonding. Verder kunnen ze zichzelf voortplanten. Deze complexiteit van alle levende wezens overstijgt ver onze wetenschappelijke mogelijkheden om dit na te maken.

deling aan. De dieren worden aangeduid en hier heel globaal ingedeeld. In ieder geval zijn deze schepselen gemaakt van dezelfde elementen als de aarde, vgl. Gen.2:19.[137] God zag dat het goed was. Alle dieren zijn goed, deugdelijk, ook zij die voor de mens onnuttig of gevaarlijk zijn, zelfs zij die later onrein heten en niet gegeten mogen worden (Gen.7:2-3). Waarschijnlijk is het gevaarlijke ervan een ontwikkeling die pas na de zondeval plaatsvond (zie Gen.3:14).

Vervolgens spreekt God: 'Laten Wij[138] mensen maken naar ons beeld.' (vs.26) Deze inleiding over Gods zelfberaad (dat tot nu toe niet genoemd is) legt de nadruk op het bijzondere dat nu geschapen wordt, de mens.[139] Het beeld Gods[140] geeft de bijzondere positie van de mens aan en is de toerusting om -als 'onderkoning' van God- de opgelegde taak te kunnen vervullen: het beheer over het geschapene, de aarde, de

---

[137] Als de dieren (Gen.2:19) in later tijd sterven, keren zij weer terug tot de aarde, ze vallen uiteen 'tot stof'. Hetzelfde geldt voor het lichaam van de mens, Gen.3:19.

[138] Zowel hier als in Gen.3:22 en 11:7 heeft God een belangrijk voornemen dat Hij gaat uitvoeren. Het zelfberaad wijst op iets meervoudigs in de ene God en is meer dan een aansporing.

[139] Het begrip adam is hier geen eigennaam, maar een collectieve aanduiding: de categorie mens. Vs.27 met het lidwoord: de mens. Voor vragen rond de historiciteit van Genesis e.v. verwijs ik naar het grondige artikel van M.J. Paul, *Was Adam een historische persoon*?, via zijn website https://mjpaul.nl/ en *Oorspronkelijk,* a.w.

[140] De mens is geschapen 'naar het beeld, als de gelijkenis' van God. In Ex.25:40 en 30:32 komt dezelfde uitdrukking voor met het werkwoord 'maken', maar betekent daar 'overeenkomstig'. In Gen.5:1 staat dat God de mens maakte 'naar de gelijkenis' van God'. Gen.5:3 deelt mee dat Adam een zoon verwekte 'naar zijn gelijkenis', 'als zijn beeld' en hem Set noemde. 'Beeld' is een nadere toelichting op 'gelijkenis', waarmee aangegeven wordt dat de mens in bepaalde opzichten op God lijkt.

natuur en de dieren. De aanduiding ‘naar hun soort’ staat alleen bij planten en dieren, maar ontbreekt hier. In de loop van het boek Genesis blijkt uitvoeriger wat het mens-zijn inhoudt: God spreekt met de mens, de mens dient en aanbidt Hem. De mens heeft gedachten, kan nadenken over verleden, heden en toekomst, en hierover spreken. Allerlei aspecten van de persoonlijkheid van de mens, in onderscheid van de dieren, hangen hiermee samen.[141]

Na de schepping van de mens gaat hoofdstuk 2[142] verder met de zevende dag: het hoogtepunt (Gen.2:2). God heeft zijn werk voltooid[143] en beoordeelt alles als goed. Hij kan wonen in zijn schepping ‘als in een tempel’.
Er zijn opvallende overeenkomsten tussen deze verzen en de beschrijving van de tempel te Jeruzalem als Gods woning.[144]

---

[141] Hierbij kan ook gedacht worden aan bewustzijn en ethisch besef. Deze aspecten overstijgen (onze kennis van) de DNA-codes van de mens.

[142] De huidige hoofdstukindeling is van late datum: aartsbisschop Stephan Langton uit Canterbury heeft ze rond 1205 gemaakt. Daarbij heeft hij helaas de zevende dag losgemaakt van de zes scheppingsdagen. Gen.2:1 is een conclusie, waarbij teruggegrepen wordt op Gen.1:1. De schepping is nu voltooid: de hemel en de aarde en ‘alles wat zij bevatten’.

[143] Waar het de zevende dag betreft kunnen we stellen dat de beschrijving duidt op voltooiing van het scheppen, niet op een proces dat nog steeds doorgaat. Natuurlijk gezien zit er voortgang en groei in de schepping, die spreekt van Gods durende onderhouding ervan. Het scheppen is voltooid, wat niet wil zeggen dat God zijn schepping niet onderhoudt. De schepping is iets anders dan de onderhouding, alhoewel het daarbij om dezelfde God gaat. Juist wanneer het over de sabbat gaat, spreekt Jezus daar duidelijk over: ‘Mijn Vader werkt tot nu toe en Ik werk ook’ (Joh.5:17).

[144] Ps.132:8 en 14 spreken over Gods rustplaats. Ps.78:69 en Ps.93 vergelijken de kosmos met de tempel. Jes.66:1 spreekt over de

Gods rust is hier geen uitrusten, maar een ophouden met scheppen. Tevens kan de rust duiden op een situatie van veiligheid en stabiliteit (Deut.12:10). De kosmos is gereed, alle 'onderdanen en dienaren' zijn geschapen.[145] Gods rusten betekende geen afwezigheid, want Hij bleef Adam en Eva nabij. Bovendien is zijn activiteit nodig om de schepping in stand te houden en te laten functioneren (vgl. Job38-41; Ps.104:30; Mat.6:26-32). Op de zevende dag – die even lang geduurd zal hebben als de andere zes dagen – is Gods activiteit het zegenen van die dag.[146] God geeft daarmee de zevende dag een speciale status, waarbij ook bedoeld zal zijn dat die dag voor mensen tot zegen is. De dag wordt geheiligd, dat is afgezonderd van de andere dagen en toegewijd aan God. Het woord 'sabbat' ontbreekt, omdat hier slechts vermeld wordt wat God doet en er nog geen opdracht voor de mens staat.

---

hemel als Gods troon en de aarde als zijn voetbank, terwijl de tempel zijn rustplaats heet (vgl.1Kr.28:2). De tempel dient als woon- en rustplaats van God. Toen de bouwactiviteiten van de tabernakel en de tempel klaar waren, werd een zegen uitgesproken, waarna de eredienst kon beginnen (Ex.39:43; 1Kon.8:14).

[145] Het woord saba kan een leger aanduiden, van mensen, engelen of sterren, en drukt hier een totaliteit uit van alles wat God gemaakt heeft, waarbij alles een geordende plaats heeft gekregen.

[146] Overigens is het aannemelijk dat de sabbat(dag) hier nog niet ingesteld is, maar pas na de uittocht uit Egypte en daarom uitsluitend het volk Israël betrof (vgl. Ex.31:13 'een teken tussen Mij en u'; Neh.9:13-14). Er is geen enkel archeologisch getuigenis gevonden dat andere volken zo'n dag van rust en vreugde hadden. Wanneer de sabbat geen scheppingsinstelling is, is ook te verklaren dat de joodse christenen die niet oplegden aan de christenen uit de heidenen (Hand.15). Israël heeft de sabbat echter wel gehouden in navolging van Gods houding op de zevende scheppingsdag (Ex. 20:8-11). Bij de zevende dag worden avond en morgen niet genoemd, omdat een afsluiting voor een nieuwe dag niet nodig is.

In het Nieuwe Testament wordt de schepping als volgt samengevat: '*Door het geloof verstaan wij, dat de wereld door het woord Gods tot stand is gebracht, zodat het zichtbare niet ontstaan is uit het waarneembare*' (Heb.11:3). Deze schepping is het voorspel van de geschiedenis die God met de mens aangaat. De scheppende God regeert en leidt die geschiedenis, ondanks alle zonden en dwaalwegen van de mens. Het boek Genesis loopt uit op het ontstaan van het volk Israël. De eerste hoofdstukken maken direct al duidelijk dat de God van Abraham, Isaak en Jakob niet een lokale stammengod is, maar Vader van de schepping, Schepper van hemel en aarde.

Genesis 1 geeft een weergave van de gehele schepping, in Genesis 2-3 staan meer details over de schepping van de mens en zijn omgeving. De hoofdstukken Genesis 1-3 zijn daarmee fundamenteel voor het verstaan van mens en wereld alsook voor onze eigen positie daarin. In het Oude en Nieuwe Testament wordt hier dan ook vaak op teruggegrepen.
Er zijn veel meer Bijbelgedeelten die getuigen over Gods scheppingswerk dan die in Genesis, welke eveneens ertoe doen voor geloof, leven en theologie, beschrijvend en lofprijzend.[147]

[147] Zie Job 38:4-11; Ps.74:12-17; 104:1-9,19-24; Jes.40:25-31; Kol. 1:15-20 en 1Tim.4:1-5. Melchizedek noemt God 'de Schepper van hemel en aarde' en Abram bevestigt dat (Gen.14:18-21). Zie in het NT Luc.3:23-38; Mar.10:6-8; Mat.19:4-6; Joh.8:44, 12:31, 14:30, 16:11; Hand.17:26; Rom.5:12-21; 1Kor.15:21,22; Rom.8:20-22; 1Kor.11:8,12; 1Tim.2:13,14; 2Kor.11:3. Dat het mag uitkomen op onze lofzegging (Op.4:11).

Gods trouw

In Genesis leren we dat God als Schepper enorm veel zorg eraan heeft besteed dat temidden van allerlei andere levensvormen ook wij mensen er zouden komen.[148] Van meet af aan heeft Hij de schepping daar heel precies op ingericht. In de verhouding van de mens tot God heeft het er vanaf de begintijd vele malen hevig om gespannen, denk bv. aan de zondvloed. Het is te danken aan Gods trouw waarmee Hij zijn plan voortzet en volvoert, dat wij er nog zijn. 'Hij die hemel en aarde gemaakt heeft, die trouw houdt tot in eeuwigheid en niet loslaat wat zijn hand begon.' Door het geloof ontdekken wij dat het heelal tot stand is gebracht door het Woord van God. Gelovigen eren en prijzen daarvoor hun Schepper! Wij ervaren Gods scheppen als schenken.

De schepping en de natuur waarvan wij mensen onderdeel uitmaken vormen een creatie van God. Het mag duidelijk zijn dat met name christenen vooraan zullen staan om met dat geschenk van de natuur zo verstandig en zorgzaam mogelijk om te gaan. Wij worden persoonlijk geroepen niet los te laten en niet kapot te maken wat Gods hand begon! Wij zullen ons dagelijkse leven zo inrichten dat we, zoveel als dat in ons vermogen is, verantwoordelijkheid nemen voor het kleine stukje aarde dat ons in beheer is toevertrouwd. Christenen tonen in hun ecologisch verantwoordelijke gedrag dat

[148] Zie hierover breedvoerig *Verantwoord geloof*, a.w. h.32,33. Vooral dit laatste hoofdstuk (door Mart-Jan Paul) is een prachtige samenvatting van de (blijvende) betekenis van Genesis 1-3 met als slotsom: 'Hoeveel wij ook in de schepping mogen onderzoeken, het is van belang om tot de belijdenis te komen: U hebt alles geschapen, en om uw wil was het en werd het geschapen' (Op.4:11).

we Gods werk niet verkwanselen door egocentrisch gebruik ervan.

Het beeld van God als Vader van de schepping drukt volgens de Bijbelse begrippen zíjn zorg, gezag en macht uit. God is zo groot en machtig dat Hij alles wat wij kennen, zien en ervaren van de schepping tot stand heeft gebracht. Zelfs het onzienlijke! Het zegt veel over Gods creativiteit. De schoonheid van de schepping drukt iets uit van wie en hoe de Schepper is in zijn vaderlijke liefde, wijsheid, macht en majesteit.[149]

Wij kunnen dit belijden, terwijl we tevens de immense gevolgen beseffen van wat we de zondeval[150] noemen. Overtredingen, misdaden, het kwade, de ongehoorzaamheid, ongerechtigheid, schuld alsook het verwoestende geweld door de natuur in haar verwording en dubbelzinnigheid, alsook in de ziekten: het zijn gewaarwordingen die grote, zelfs onoplosbare vragen met zich meebrengen. We moeten dan ook in ons belijden geholpen worden, anders lopen we onherroepelijk vast. Het inzicht dat zelfs de verworden en geschonden natuur het vermogen bezit om iets van God te laten zien, is gegeven vanuit het standpunt dat wij die God kennen! *'Ziet toe, wat gij hoort'*, zegt de Here Jezus en benadrukt het belang van goed luisteren (en zien). Dit geldt voor het zien van de wereld om ons heen, alsook voor het zien en horen over

[149] Over God als Schepper (en Onderhouder!) lezen we in de Bijbel onder meer in de volgende gedeelten: Ps.8;19;104; Job 38:4-7; Jes. 40:21-31; Rom.1:20; Heb.1:2; vgl. Joh.1:1-18.

[150] De zondeval betreft de gebeurtenissen zoals beschreven in Gen.3 over de schending door de eerste mensen Adam en Eva van Gods verbod van de boom van de kennis van goed en kwaad te eten. Zonde(val) is een verstoring van de door God gegeven orde en ten diepste verzet tegen God.

Gods heerlijkheid, genade én scheppingsmacht (vgl. Joh.1:1-18). In de Bijbel lezen we dat de schepping staat in de context van de verlossing! Genesis 1 maakt duidelijk waarom de evolutionaire gedachte van een overgang van dode materie naar levende schepselen[151] en die van dier naar mens (!) nooit zijn gevonden. Wat er is, kan je misschien ooit vinden, maar wat er niet is, vind je niet.

Opgemerkt is al dat de duur van de scheppingsdagen in Genesis niet vermeld staat. God was de enige die aanwezig was bij de schepping van alle dingen. Hij heeft ons bekend gemaakt wat we nodig hebben om te weten over deze ontstaansgebeurtenissen in het begin van de tijd. Het is verder van belang om de helderheid van de Bijbel in het oog te houden. De lezers van Genesis zijn niet afhankelijk van vroegere of hedendaagse natuurkundigen of andere geleerden om de

[151] Volgens vele natuurwetenschappers is abiogenese ofwel de oorsprong van het leven het natuurlijke proces waarbij leven is ontstaan uit niet-levende materie zoals eenvoudige organische verbindingen. Dit seculiere 'geloof' (naturalisme) gaat ervan uit dat het heelal, de aarde en het leven niet door God zijn geschapen, maar als vanzelf zijn ontstaan uit materie via natuurlijke processen. Maar voor het ontstaan van leven uit niet levende chemicaliën bestaat nog steeds geen verklaring. Het spontaan ontstaan van leven uit niet levend materiaal (abiogenese) is nooit aangetoond. Het naturalisme gaat ervan uit dat de eerste cel vanzelf is ontstaan. 'Nooit is aangetoond dat moleculen evolueren tot leven zonder de hulp van iets biologisch als bv. een bacterie, een mens of een plant. Leven kan onmogelijk uit niet-leven ontstaan.' (de altijd spannende James Tour, Rice University Houston, chemicus en nanotechnoloog van wereldnaam, van wie veel interessants op internet te vinden is). Zie echter ook Rolie Barth, *De kosmos en het leven, een Meesterwerk*, a.w. p. 346,348 en vanuit een ander perspectief M.J. Paul, *Oorspronkelijk,* a.w.

basis-betekenis te begrijpen. Het gaat er in het boek Genesis niet om theologische waarheden door te geven.
Op basis van de structuur van het hele boek beschouw ik de scheppingsdagen als historisch, geplaatst in een verhalenderwijze vertelling, niet als een wetenschappelijk verslag.[152]
Van de scheppingsdagen lezen we dat ze een avond en een morgen hebben, de lengteduur van deze werkdagen van God kennen we verder niet. Er is vergelijking met onze dagen, maar de tijdsduur ervan wordt ons niet meegedeeld en daar moeten we het mee doen. Naar mijn begrip beïnvloeden zulke overwegingen de bedoeling van het onderwijs van dit Genesisboek niet. Het gaat niet om het aantal uren, maar om Gods geschiedenis in schepping en wording van alles wat is. Zo bezien is Genesis funderend voor de hele Schrift.

Schepping is een sleutelwoord in de Bijbel. In het Nieuwe Testament wordt herhaaldelijk teruggegrepen op de eerste hoofdstukken van Genesis. In het bijzonder is er aandacht voor het feit dat Jezus Christus de laatste Adam is (Rom.5:12-21). Door het geloof in de Here Jezus worden mensen een

[152] De taal van de Bijbel geeft in haar genres zoveel meer dan alleen feitelijke en zakelijke informatie. De Schrift wil aanspreken en een appel op ons doen. Een spreuk kan bewust raadselachtig zijn en stemt tot nadenken. Profetie is niet hetzelfde als voorspelling maar veeleer een uitspreken voor iemand anders (in de Bijbel is profeteren het spreken onder inspiratie van de Heilige Geest, soms onthullend, soms vermanend, bemoedigend of opbouwend). Poëzie heeft een geheel eigen zeggingskracht. Geschiedenis gaat zeker over feiten, die veelal in verhaalvorm tot ons komen. Dat geschiedverhalen door die vorm fictief worden, is onjuist. Je kunt in een verhaalvorm wel degelijk feiten, werkelijkheid en informatie overdragen. We zien in de Bijbel hoe verschillende taalkundige genres door de Heilige Geest zijn ingezet om doel te treffen en het hart van een mens te raken.

'nieuwe schepping' en zal er straks een nieuwe hemel en een nieuwe aarde komen (Op.21:1-8).

Genesis! Wat is de Schepper wijs, krachtig en machtig! Wat een schitterende wereld heeft onze hemelse Vader voortgebracht en wat een oneindig dynamische kosmos met fundamentele, natuurlijke processen. Wat brengt de HERE God een schoonheid van licht, lucht en leven tevoorschijn! Wat een grootse onpeilbaarheid en onvoorstelbare variëteit aan schepselen.[153] De HERE is God en er is geen ander.

Van groot belang is te ontdekken en te leren belijden dat het leven op aarde geschapen is (en niet het resultaat van een natuurlijk proces zonder de betrokkenheid van de Schepper). God zelf is de Ontwerper en Maker van schepping en leven en we lezen in de Bijbel veel over zijn immense betrokkenheid bij onze aarde en het leven erop.

---

[153] De klassieke opvatting die uitgaat van de goedheid van de schepping heeft sterkte papieren. De tegenstelling tussen het vele malen genoemde 'goed' in Gen.1 staat in flagrante tegensteling tot de verworden situatie in Gen.3 en zeker ook in de situatie die wij nu kennen met onnoemlijk veel en onbeschrijfelijk diep kwaad en leed. De goede schepping was normaal, onze wereld is abnormaal geworden, hoewel er ook nog veel van de goede schepping te zien is. Voor onze huidige wereld geldt naar mijn begrip wat Paulus schrijft in Rom.8:19-21 '*De schepping ziet er reikhalzend naar uit dat openbaar wordt wie Gods kinderen zijn. Want de schepping is aan de vruchteloosheid onderworpen, niet vrijwillig, maar om (de wil van) Hem, die haar daaraan onderworpen heeft, in hope echter, omdat ook de schepping zelf van de dienstbaarheid aan de vergankelijkheid zal bevrijd worden tot de vrijheid van de heerlijkheid der kinderen Gods*.' Het oude Paradijs is er niet meer, de komende nieuwe hemel aarde zijn er nog niet. Wij hebben van doen met een zwaar gebonden en verwonde schepping. In hope echter!

Het boek Genesis vermeldt niet welke processen God heeft gebruikt om de aarde te vormen en bijvoorbeeld de dieren voort te brengen. Ik wil er op wijzen dat wel blijkt dat voor de mens een aparte scheppingsdaad beschreven wordt, wat aangeeft dat er een wezenlijk verschil is tussen mens en dier. De verbinding tussen de schepping en de beloofde nieuwe schepping is Gods Zoon, de Here Jezus Christus, die mens werd zoals wij en toch helemaal volmaakt het beeld van God uitdrukt. In Hem worden hemel en aarde opnieuw en volkomen goed in elkaar verstrengeld. Jezus' opstanding uit de dood schept het begin van Gods nieuwe koninkrijk (Mat.28: 1-10). Want die nieuwe schepping vanwege Jezus is Gods beloofde koninkrijk. Gods nieuwe werkelijkheid, welke met Christus begint en volmaakt komt, zal zowel de hemel als de vernieuwde aarde vervullen: Gods nieuwe wereld, daar waar God zelf Koning is en alles in allen. O, daar te zijn…
Het volgende geloofslied zegt het treffend:

God is getrouw, zijn plannen falen niet,
Hij kiest de zijnen uit, Hij roept die allen.
Die 't heden kent, de toekomst overziet,
laat van zijn woorden geen ter aarde vallen;
en 't werk der eeuwen, dat zijn Geest omspant,
volvoert zijn hand.

Gezang 304:1 (LvdK73), Hendrik Pierson (1834-1923)

Ik geloof in God de Vader, schepper van hemel en aarde
Het zal uit het voorgaande duidelijk zijn dat bij het nadenken over God de naam 'Schepper' dan ook niet mag ontbreken. Met de woorden 'God de Vader, schepper van hemel en aarde' is immers de kern van het Bijbels en christelijk spreken

over God samengevat. De God die wij met en dankzij Jezus Christus mogen aanspreken als 'onze Vader', is de Schepper van hemel en aarde, van alle zienlijke en onzienlijke dingen. De God tot wie wij het Onze Vader bidden is JHWH, onze Vader, onze Koning en onze Schepper. Wat betekent dat voor het geloven, belijden en beleven? Welke samenhangen doemen hier op?

De oude christelijke geloofsbelijdenissen[154] zetten veelal in met het geloof in God, de Vader. De verschillende belijdenissen spreken dan specifiek over God als Vader van de schepping. De belijdenissen formuleren met wisselende termen: 'Ik geloof in God de Vader, de Almachtige, Schepper van hemel en aarde.'
In het oudtestamentische boek Jesaja wordt met nadruk de uiterste consequentie getrokken uit het feit dat de HERE, de God van Israël, God is. Als Hij dat is, dan is Hij het ook alleen en dan is er geen ander op wie men zijn hoop en vertrouwen kan en zal vestigen.

We horen via de profeet Jesaja de HERE zelf daarover betogen: '*Laten de ontkomen volken zich verzamelen, laat hen allen naderbij komen. Wie een houten godenbeeld rondraagt, heeft geen verstand. Wie bidt er nu tot een god die niet redt? Kom hier, overleg met elkaar en vertel: Wie heeft dit van meet af aan laten horen, wie heeft het lang tevoren aangekondigd? Was Ik dat niet, de HEER? Buiten mij is er geen God. Alleen Ik ben een rechtvaardige God, alleen Ik*

[154] K. Zwanepol, *Belijdenisgeschriften voor de Protestantse Kerk in Nederland*: bv. Nicea-Constantinopel (381); Catechismus van Luther (1529); Catechismus van Heidelberg (1563); Catechismus van Genève (1542).

breng redding. Keer terug naar Mij en laat je redden, ook jullie aan de einden der aarde; want Ik ben God, er is geen ander. (Jes.45:20-22NBV)

In Jesaja 40-46 wordt de HERE bejubeld als de Schepper van hemel en aarde en als degene die vandaaruit nog altijd het wereldgebeuren in Zijn hand houdt. Hij is een God van heilige liefde, die zich met niemand laat vergelijken (40:18-25). Bij de profeten treffen we dan ook steeds een eerbiedige vrees en ontzag aan als het gaat om de confrontatie met God en zijn liefde.

Wij belijden dat God de Vader de almachtige Schepper van hemel en aarde is. In Kolossenzen 1 schrijft de apostel Paulus over de verhouding van de Zoon tot de Vader en Zijn betrokkenheid bij de schepping. Hij schrijft in vs. 16 over de Zoon: '*Want door Hem (in de grondtekst staat 'in Hem') zijn alle dingen geschapen (...); alle dingen zijn door Hem en voor Hem geschapen*.' Hier wordt aangegeven, dat Christus de bestaansreden van de schepping is. Het 'door' maakt duidelijk dat de schepping 'door middel van' Christus tot stand is gekomen.[155]

In Johannes 1 wordt de Here Jezus het Woord van God genoemd en staat er over Hem geschreven: '*In het begin was het Woord, het Woord was bij God en het Woord was God. Het was in het begin bij God. Alle dingen zijn door het Woord gemaakt, en zonder dit Woord is geen ding gemaakt dat gemaakt is.*' (Joh.1:1-3) In de StudieBijbel lichten wij daarbij als volgt toe.

[155] Zie voor Jezus Christus als Scheppingsmiddelaar Joh.1:3; 1Kor. 8:6 en Heb.1:2.

Het eerste vers bestaat uit drie korte, ritmische zinnen. De eerste zin begint met de bekende woorden ‘In het begin’. Daarmee zinspeelt Johannes op het scheppingsverhaal uit Gen.1, dat met dezelfde woorden opent. Hij heeft het hier immers over het Woord, waardoor al het geschapene is ontstaan (vs.3). Dat Woord was er dus al voordat God hemel en aarde schiep (vgl. Joh.8:58; 17:5). Met andere woorden: met die drie woordjes ‘In het begin’ gaat Johannes terug tot de situatie van ver voor Gen.1:1 (vgl. 1Joh.1:1; 2: 13). Dat blijkt ook uit wat hij erop laat volgen: ‘het Woord was bij God’ (vgl. Joh.17:5 ‘eer de wereld was’). Johannes wil ermee aanduiden dat er sprake is van een bij elkaar zijn in de zin van een vertrouwensrelatie. Tussen het Woord en God bestaat er een diepe gemeenschap (vgl. vs.18; 17:24). Het ‘bij elkaar’ heeft tevens de betekenis van het ‘in elkaar’. Daarom voegt Johannes er ook met nadruk aan toe: ‘en het Woord was Gód’. Eigenlijk staat er: ‘en Gód was het Woord’, waarmee Johannes teruggrijpt op het laatste woord uit zijn vorige zin. Door het zo te zeggen wil hij duidelijk laten uitkomen, dat het Woord één is met God. Het heeft deel aan het goddelijk bestaan en daardoor is het een zuivere uitdrukking van Gods wezen. De oorsprong van het Woord ligt voor alle tijd bij God; dat bepaalt het wezen van het Woord (vgl. 1Joh.1:2). Het geeft ook duidelijk aan dat het Woord niet van deze wereld is, maar deel uitmaakt van de werkelijkheid van God.

Na eerst de relatie van het Woord tot God te hebben aangegeven, gaat Johannes nu in op die van het Woord tot de schepping. De uitspraak, dat alle dingen door het Woord zijn geworden, laat zich daarmee goed verbinden. En dat ook al, omdat God alles geschapen heeft door te spreken (vgl. Ps.33:6,9; 148:5). Overigens zegt Johannes hier alleen dát

het Woord een zeer wezenlijke rol heeft gespeeld bij de schepping. Over hoe dat gebeurd is, zegt hij niets. Bij het 'door Hem', d.w.z. door het Woord zullen we niet zozeer moeten denken aan een functie van het Woord als middel, maar aan een eigen bijdrage van het Woord aan het scheppingswerk van God. In de brieven van Paulus vinden we soortgelijke uitspraken, te weten in 1Kor. 8:6 *('door wie alle dingen zijn'*) en in Kol.1:16 *('alle dingen zijn door Hem en tot Hem geschapen'*). We kunnen ook denken aan Heb.1:2 *('de Zoon ... door wie Hij ook de wereld geschapen heeft'*). 'Alles' staat nadrukkelijk voorop: het omvat niet alleen alle dingen in hun totaliteit, maar tevens in hun verscheidenheid ('allerlei').

Geloven in de wereld als schepping

Het houdt veel in om God als Vader van de schepping en de wereld als maaksel van God te belijden, met name voor christenen die als natuurkundige of astronoom werkzaam zijn. Maar ook theologen en filosofen denken na over de wereld, al dan niet als schepping van God. De vele boeken, lezingen en conferenties met schepping en evolutie als onderwerp geven daar een beeld van. Onderzoekers en auteurs die niet in een voortdurende strijd vanwege de tegengestelde meningen terecht willen komen, leggen verantwoording af voor de manier waarop zij de natuurlijke wereld benaderen. Juist de verschillende benaderingsmethoden zorgen soms voor scherpe discussies, waarin kritische noten worden gekraakt. Dat kraken gaat veelal progressief, door de methode van onderzoek, door een filosofische redeneertrant en zelfs door hermeneutisch-theologisch reflecteren. Dan wordt (het bestaan van) God tussen haakjes gezet en zijn handelen in de geschiedenis niet erkend. Wie er zich op inleest, ontdekt dat

ook binnen het christelijk theologische gesprek over de schepping er werelden van verschil in meningen te vinden zijn. Uiteraard behoeft niet elke christen zich met zulke min of meer filosofische gedachtenontwikkeling bezig te houden, maar wie dat wel doet, wordt (zoals op vele terreinen en ook in de theologie) met forse tegenstellingen geconfronteerd.

Wie de schepping als gave van God beziet, erkent daarmee dat deze wonderlijke 'omgeving', waar je zelf onderdeel van bent, in elk geval naar een Gever, een Maker, verwijst. Dankbaarheid naar God toe voor het geschonken leven zal ondanks de meningsverschillen wel degelijk verbindend kunnen werken, dunkt mij. Het is en blijft echter bepaald niet eenvoudig om de bevindingen van wetenschappers een evenwichtige en verantwoorde plaats te geven in het christelijke geloven en belijden van de wereld als schepping. Voor gelovige christenen blijft het ondanks paradoxen van wezenlijk belang Jezus Christus ook in de gesprekken over geloof en wetenschap te belijden als Heer, 'om wie alles draait'.

Maar wat betekent het nu voor de geschapen werkelijkheid dat alle dingen, dus ook alle dingen die wetenschappelijk onderzocht worden, door God geschapen zijn en in Hem hun samenhang vinden? We zoeken antwoorden in een bredere context en vinden verklaringen die gelegen zijn in de immense reikwijdte van de persoon en het werk van Jezus Christus. Wat betekent het dat de Zoon scheppingsmiddelaar is?

Omdat we in dit hoofdstuk naar samenhangend begrip over God zoeken, kunnen we de gevonden gegevens die spreken over Vader, Zoon en Geest niet geheel en al scheiden. Dit ondanks de argumenten waardoor de triniteit in de Persoon

van God te onderscheiden is. Omdat het de goddelijkheid en personaliteit van God betreft, gaan we er in het geheel niet van uit dat Gods persoonlijkheid identiek is aan de onze. Ons trachten iets van God te begrijpen is in geen geval een verklaring van God geven! God kan niet (wetenschappelijk) door ons worden verklaard, omdat Hij als Schepper van het universum meer en anders is dan wat dan ook binnen dat geschapen heelal. Wij doen een poging tot godsbegrip, vanuit de Bijbel.

We zoeken opnieuw perspectief in de eerder genoemde gedachte uit de brief van Paulus aan de gelovigen in Kolosse:
'Hij heeft ons gered uit de macht van de duisternis en ons overgebracht naar het rijk van zijn geliefde Zoon, die ons de verlossing heeft gebracht, de vergeving van onze zonden. Hij is het beeld van de onzichtbare God, de Eerstgeborene van heel de schepping. Want door Hem zijn alle dingen geschapen die in de hemelen en die op de aarde zijn, die zichtbaar en die onzichtbaar zijn: tronen, heerschappijen, overheden of machten; alle dingen zijn door Hem en voor Hem geschapen. En Hij is vóór alle dingen, en alle dingen bestaan tezamen door Hem. (Kol.1:13-17).[156]

Met Eerstgeborene wil Paulus niet zeggen, dat de Zoon een schepsel van God is, maar hij maakt daarmee kenbaar dat

[156] Christenen zullen zich om de wereld goed te begrijpen willen oriënteren op de openbaring in Jezus Christus! Van Hem leren we de schepping en Gods koninkrijk met elkaar te verbinden. De betekenis van Jezus Christus kan niet beperkt worden tot het individuele heil, maar strekt zich rijker en wijder uit over het geheel van schepping en geschiedenis! Voor de uitleg en toelichting op hier genoemde verzen volg ik grotendeels wat we eerder schreven in de StudieBijbel op het Nieuwe Testament (SBNT), dl. 8.

Christus boven de hele schepping verheven is. Dezelfde gedachte vinden we in Ps.89:28, waar de eerstgeborene vervolgens 'de hoogste van de koningen der aarde' wordt genoemd.[157] Dan volgt in (Kol.1) vers 16 de verklaring voor deze verheven positie van de Zoon boven al het geschapene: alle dingen werden in Hem, door Hem en tot Hem geschapen. Met 'in' Hem wordt aangegeven, dat Christus de bestaansreden van de schepping is. 'Door' Hem maakt duidelijk dat de schepping ter wille van of door middel van Christus tot stand is gekomen.[158] Met 'naar' of 'tot' Hem zegt Paulus dat de Zoon ook het doel van de schepping is. '*God heeft ons in al zijn wijsheid en inzicht dit geheim onthuld, namelijk zijn besluit om alles in de hemel en op aarde onder één hoofd, Christus, bijeen te brengen, omdat het Hem behaagde de voltooiing van de tijd te verwezenlijken met Christus*.' (Ef.1:10).

In het oudtestamentische boek Spreuken wordt in bedekte termen van deze dingen al gewag gemaakt. In Spr.3:19; 8:23-30 wordt de 'wijsheid' genoemd als degene, door wie God de aarde schiep. Wij kunnen Jezus Christus beschouwen als de belichaming van deze goddelijke wijsheid. Christus is ten diepste de bestaansgrond voor alle aardse en andersoortige (bovenaardse) levende wezens. Met 'tronen', 'heerschappijen', 'overheden' en 'machten' bedoelt Paulus verschillende soorten bovenaardse engelen-machten (vgl. Ef.1:21 en 6:12).

---

[157] Ook in Kol.1:18 en Op.1:5 treffen we de term 'eerstgeborene' aan zonder dat daar van geboorte sprake is; het gaat daar om de eerste 'overwinning', de 'heerschappij' over de dood.
[158] Zie bijvoorbeeld Joh.1:3; 1Kor.8:6; Heb.1:2.

Paulus noemt ze, omdat dwaalleraren in Kolosse engelen vereerden naast of in plaats van Christus Echter niet deze engelen beheersen de wereld, maar Christus![159]

'En Hij is vóór alle dingen, en alle dingen bestaan tezamen door Hem.' Jezus, de Zoon van God, was 'bij' God vóór er iets werd geschapen. Hoewel het gebruikte Griekse woordje *pro* (eerder, eerste) ook kan worden opgevat als 'meeste', 'hoogste' heeft het hier betrekking op de tijd: vóór alles. Deze tekst is mede een getuige van de 'pre-existentie', het bestaan van Christus bij God vóór de schepping van het heelal.[160] Opmerkelijk is het gebruik van het werkwoord 'zijn' in de tegenwoordige tijd (Hij is). Dit houdt een verwijzing in naar de Godsnaam 'Ik ben' (vgl. Ex.3:14; Joh.8:58). 'In Hem bestaan alle dingen' wil zeggen, dat Jezus Christus de oorzaak en de reden is van het voortbestaan en de orde van het heelal![161] Door het leren kennen van Jezus Christus als Koning en HEER leren we de wereld waarin we leven te verstaan als een

---

[159] Zie Kol.2:18-19 en 2:8,10.

[160] Zie ook Joh.1:1; 17:5 en Fil.2:5-8!

[161] Zie Heb.1:3! Radiotelescopie heeft de kennis van het heelal enorm vergroot. De aarde is onderdeel van ons zonnestelsel. Ons zonnestelsel is onderdeel van de Melkweg. De Melkweg is onderdeel van een universum met talloze andere sterrenstelsels. De enorme afstanden in tijd en ruimte en de gigantische hoeveelheden massa en energie zijn voor deskundigen en leken duizelingwekkend. Naar mijn besef wijst dit wonderbaarlijke geheel op een Schepper (Ps. 19). Er zijn wetenschappers die dit beamen en anderen die dat ontkennen. Hoe dan ook maakt dit alles ons bewust van de beperktheid van onze kennis. Het is denkbaar dat onze cognitieve vermogens te gering zullen blijken om dat wat we in allerlei soorten wetenschappelijk onderzoek aantreffen te begrijpen. Dit ter overweging in het leren onze plaats te kennen en te belijden: 'Hoe groot zijt Gij'!

openbaringsuiting van Jezus Christus.[162] De werkelijk onthullende openbaring van God over deze dingen van tijd en eeuwigheid, zoals we die lezen in Vaders boek, leert ons de verbinding te zien tussen Gods schepping en Gods koninkrijk, tussen de eerste en de nieuwe schepping. Over samenhang gesproken!

God als Vader van Israël

Volgens het Oude Testament bewijst God bijzondere liefde aan mensen die Hij uitkiest als zijn volk: Israël. De term vader drukt verbondenheid uit en waar deze voor een relatie met God gebruikt wordt, gaat het in de Bijbel dan ook niet over personen in het algemeen, maar steeds om mensen met wie God in een bepaalde verbonden verhouding staat. Dit blijkt vooral uit de bezittelijk voornaamwoorden die erbij gebruikt worden: 'mijn Vader', 'onze Vader' en 'uw Vader'. Treffend komen we dat voor Israël tegen na de wanhoop van de ballingschap, als de profeet een beroep doet op die bijzondere relatie van God met het volk: '*U bent toch onze Vader? Abraham heeft ons niet gekend en Israël zou ons niet herkennen, maar u, HEER, bent onze Vader, van oudsher heet U Onze Beschermer.*' (Jes.63:16). De HERE heeft hen ooit geroepen en later geleid en bevrijd. Hij is een verbond met hen aangegaan en zo'n beroep op God als Vader versterkt de verbondsgedachte. Zo wordt er uitdrukking aan gegeven dat dit vaderschap rust in Gods keuze voor Israël, waardoor het de dragende grond wordt voor een beroep op Gods trouw voor zijn

[162] De betekenis van de Here Jezus Christus kán niet beperkt worden tot ons individuele heil. De Schrift laat ons zien dat de relevantie en draagwijdte van Jezus Christus zich rijker en wijder uitstrekt, namelijk over het geheel van schepping en geschiedenis. Jezus Christus is daarin het hart van Gods openbaring.

eigen volk. Het is dan ook in dit verband dat we de HERE God over Israël horen spreken als Zijn kind.

Het vaderschap van God is overigens in het Oude Testament geen natuurlijke houding van God tot mensen, maar van God tot zijn volk Israël[163] en dat heeft alles van doen met het houden van de Tora. Het vaderschap van God is een geschenk van de HERE aan zijn verbondsvolk, met een veeleisende opdracht tot gehoorzaamheid en zelfs dienstbaarheid.
In het Oude Testament heeft God een naam. We lezen in de Bijbel hoe Hij zich als een Persoon bekend maakt en mensen aanspreekt. Hij is JHWH, de HEER die zijn volk uit hun slavenhuis Egypte bevrijd heeft. God is voor Israël de HEER die bevrijdt, de God van hun verkiezing, bevrijding en geschiedenis. Zo belijden Israëls profeten: geen macht gaat boven Zijn macht, waardoor alles geschapen is. God is onvergelijkbaar.[164]

---

[163] Zie ook mijn *Liefde voor Israël*, *studies bij Rom.9-11*, Veenendaal 2003; A. van de Beek, *Spreken over God, hoofdlijnen in de theologie*, Utrecht 2020 h2 en *De kring om de Messias, Israël als volk van de lijdende Heer*, Zoetermeer 2002.

[164] Jes.40:12-31, daaruit vanaf vs. 27 (NBV): '*Jakob, waarom zeg je, Israël, waarom beweer je: "Mijn weg blijft voor de HEER verborgen, mijn God heeft geen oog voor mijn recht''? Weet je het niet? Heb je het niet gehoord? Een eeuwige God is de HEER, schepper van de einden der aarde. Hij wordt niet moe, Hij raakt niet uitgeput, zijn wijsheid is niet te doorgronden. Hij geeft de vermoeide kracht, de machteloze geeft Hij macht in overvloed. Jonge strijders worden moe en raken uitgeput, zelfs sterke helden struikelen, maar wie hoopt op de HEER krijgt nieuwe kracht: hij slaat zijn vleugels uit als een adelaar, hij loopt, maar wordt niet moe, hij rent, maar raakt niet uitgeput*.'

Het begrip God wordt gekwalificeerd door zijn Naam (Ex. 3:14), de HEER, de God die Israël als zijn volk gekozen heeft. Het is in dit kader van Gods verkiezende liefde dat de titel 'Vader' in het OT voorkomt. God is voor Israël als een Vader, die zijn kinderen liefheeft: *'Zover het oosten is van het westen, zover doet Hij onze overtredingen van ons; zoals een vader zich ontfermt over zijn kinderen, zo ontfermt de HEER (JHWH) Zich over wie Hem vrezen.'* (Ps.110:12,13)

Een expliciete passage over de relatie van Israël en God als zoon en Vader vinden we in Exodus 4:21-26, wanneer Mozes na zijn vlucht op Gods bevel naar Egypte terugkeert en Hij met hem daarover spreekt: 'Toen zei de HEER tegen Mozes: '*Nu je teruggaat naar Egypte, moeten jullie daar de farao alle wonderen laten zien waartoe ik je de macht heb gegeven. Ik zal ervoor zorgen dat hij hardnekkig weigert het volk te laten gaan. En dan moet je tegen de farao zeggen: "Dit zegt de HEER: Israël is mijn zoon, mijn eerstgeboren zoon. Ik heb je bevolen mijn zoon te laten gaan om Mij te vereren, maar dat hebt u geweigerd. Daarom zal Ik uw eerstgeboren zoon doden*."' Wanneer Israël op deze manier in de strijd van de bevrijding Gods zoon wordt genoemd, is dat tegelijk voor het volk een teken van volstrekte afhankelijkheid. De hele geschiedenis van God met Mozes en met Israël blijkt een zaak van Gods verkiezing en die vraagt hun reactie van gehoorzaamheid.

Opmerkelijk is dat juist in deze door God gekozen relatie (de eerste keer dat er over God als Vader wordt gesproken) dit gebeurt in de vorm van een verwijt van de Vader aan het opstandige volk, Deut.32:6: *'Doet u dit de HERE aan, dwaas*

en onwijs volk? Is Hij niet uw Vader, Die u verworven heeft, Die u gemaakt heeft en u stand heeft doen houden?'

Later in de geschiedenis van Israël zal blijken dat Gods verkiezing een centrale rol heeft, zoals wanneer het gaat om het koningschap van dat volk. Bij de belofte van een blijvend koningschap voor het huis van David, wordt de koning van Israël aangeduid als zoon van God en God als zijn Vader:
'*Ik wil gewagen van het besluit des HEREN: Hij sprak tot mij: Mijn zoon zijt gij; Ik heb u heden verwekt. Vraag het mij en Ik geef je de volken in bezit, de einden der aarde in eigendom.*'
(Ps.2:7NBV)
Hier neemt de koning zelf het woord en hij herinnert aan de verordening die hij van de HERE heeft ontvangen. Vanwege het woordje 'heden' dat hierin voorkomt, moet deze goddelijke verklaring hebben geklonken bij de aanvang van Davids koningschap of toen het op de Sion werd gevestigd. De koning kreeg te horen dat hij Gods zoon is, op die dag verwekt. Dezelfde woorden 'vader' en 'zoon' staan ook in 2Sam.7:14 om de relatie tussen God en de koning aan te geven; in dit geval betreft het Salomo en latere nakomelingen van David (vgl. ook Ps.89:27-28). De koning van Israël is een regent die regeert in het gebied van zijn hemelse Vader.

Hosea beeldt het veel later als gesproken met Gods mond zo uit: *'Toen Israël nog een kind was, had Ik het lief; uit Egypte heb Ik mijn zoon weggeroepen. Hoe harder ze geroepen werden, hoe meer ze hun eigen weg gingen. Ze brachten offers aan de Baäls en brandden wierook voor godenbeelden, terwijl Ik het toch was die Efraïm leerde lopen en hem op mijn arm nam. Maar zij beseften niet dat Ik hen verzorgde.'*
(Hos. 11:1-3)

Het krijgt helemaal een dramatische wending als we het Vaderhart horen spreken *'Ach, Efraïm, hoe zou Ik je ooit kunnen prijsgeven? Hoe zou Ik je kunnen uitleveren, Israël? … Mijn hart wordt verscheurd, door barmhartigheid word ik bewogen. Ik zal mijn toorn laten varen en Efraïm niet opnieuw te gronde richten. Want God ben Ik, en geen mens, Ik ben in jullie midden, Ik ben heilig, Ik zal niet meer in woede ontsteken. Zij zullen achter de HERE aan gaan, als een leeuw zal Hij brullen. Wanneer Hij brult, dan zullen zonen uit het westen bevend komen. Zij zullen bevend komen als een vogel uit Egypte, als een duif uit het land Assyrië. Dan doe Ik hen wonen in hun huizen, spreekt de HERE.'* (uit Hos.11:6-9)
Gods vaderschap over Israël betekent, dat Hij altijd weer nieuwe wegen gaat om zijn volk te redden; maar het zijn bepaald geen goedkope woorden of eenvoudige wegen.

Gods vaderlijke trouw blijkt ook uit de heftige oproepen van profeten als Jeremia en Maleachi: *'Een zoon eert zijn vader, een dienaar zijn heer. Als Ik jullie vader ben, waar is dan je eerbied voor Mij; als Ik jullie Heer ben – zegt de HEER van de hemelse machten, waar is dan je ontzag voor Mij? Jullie, priesters, minachten mijn Naam, en zeggen dan: 'Hoezo minachten wij uw Naam?'* (Mal.1:6) Het is een grote aanklacht tegen diepgaande trouweloosheid. En dan lezen we in Maleachi 2:10 de laatste maal in het OT dat God Vader wordt genoemd. Het wordt nu heel persoonlijk, voor elke Israëliet en het gaat over alle relaties, ook die onderling! Omdat ze allen kinderen van één Vader zijn, hebben ze zich daarnaar en goed tegenover elkaar te gedragen! *'Hebben wij niet allemaal dezelfde Vader,*[165] *heeft niet een en dezelfde God ons*

[165] Dit kan een verwijzing naar hun aller voorvader Abraham zijn, maar het 'een en dezelfde God' lijkt eerder de HERE te bedoelen.

geschapen? Waarom behandelen wij elkaar dan zo trouweloos en schenden wij het verbond dat Hij met onze voorouders sloot?'

Het vaderschap van God voor Israël zet de fundamenteel wezenlijke tonen van verkiezende liefde en van onbezweken trouw. Daaraan verbonden zijn de gevraagde gezamenlijke zowel als persoonlijke verantwoordelijkheid voor gehoorzaamheid, uit respect en eerbied voor de Here God.

De apostel Johannes maakt ruim vierhonderd jaar later in woorden van Jezus duidelijk dat de liefde die God aan zijn volk bewijst, ten diepste Gods liefde aan de wereld uitdrukt.[166] God bewijst Israël en met haar de wereld zijn liefde door zijn Zoon te zenden. Hijzelf heeft ervoor gekozen om met Israël en later met de christelijke gemeente[167] alsook met iedere volgeling van Jezus zijn bijzondere weg te gaan. De HERE is trouw aan die keuze. Zijn liefde voor Israël en de christelijke gemeente staat in het grote plan van God: de definitieve vervulling en overwinning van Zijn universele liefde, zoals deze tastbaar wordt in Jezus Christus. God heeft die wondere, barre, onbegrijpelijke en tegenstrijdige wereld lief. Hij heeft zijn Zoon in de wereld gezonden, opdat wij dit zouden weten en door Hem zouden leven.

---

[166] Joh.3, het gesprek tussen Jezus en Nikodemus, m.n. vs.16!

[167] Zie de brief van Paulus aan de Romeinen, m.n. h.1-3 en 9-11; vgl. Joh.4:22, waar Jezus zegt: 'De zaligheid is uit de Joden', waarmee Hij het heil (hier aangeduid als *sōtēria*, redding; een woord dat alleen op deze plaats in het evangelie van Johannes voorkomt) als 'uit de Joden' vaststelt. Voor de laatste stelling greep Jezus terug op het getuigenis van het OT (Ps.14:7; Jes.59:20, vgl. Rom.11:26). Het 'heil' moeten we in dit verband verstaan in de zin van het heil van de Messias (vgl. 'het goede' uit Joh.1:47). Zie voor Israël en de gemeente ook o.m. Rom.11:17 en Ef.2:19,20.

God als Vader van Jezus en de zijnen

In het Nieuwe Testament is van terughoudendheid met de titel 'Vader' voor God geen sprake meer. Er is geen Bijbelboek van enige omvang waarin de Vadernaam niet voorkomt. In heel het Nieuwe Testament is de naam 'Vader' samen met 'God' de meest gebruikte term voor de HERE. Volgens de evangelieboeken heeft Jezus vrijwel uitsluitend met het woord Vader tot God gesproken en het koninkrijk van God heet bij Jezus 'koninkrijk van de Vader'.
De apostel Paulus noemt God in de aanhef van zijn brieven 'Vader' en noemt Hem dan samen met de Here Jezus Christus. In het evangelie naar Johannes wordt 'Vader' veel vaker gebruikt dan God. De naam 'Vader' wordt in het NT vooral gebruikt om Hem te identificeren, dus om vast te stellen om wie het gaat, niet om God te beschrijven.

Het Nieuwe Testament gaat breeduit over Jezus Christus, die 'Zoon' van God wordt genoemd.[168] Hijzelf spreekt steeds over God als zijn Vader. Daarbij is het opvallend dat Jezus in de evangeliën wel tot de discipelen spreekt als 'mijn Vader' en over 'jullie Vader', maar dat Hij nergens sámen met de discipelen 'onze Vader' zegt. Dit markeert een onderscheid

[168] De naam 'Zoon van God' komt in het Nieuwe Testament op vele plaatsen en in diverse vormen voor: de Zoon, de eniggeboren Zoon, de Zoon van God, de eniggeboren Zoon van God, de Zoon van de levende God, de Zoon van de allerhoogste God, Zoon des Allerhoogsten, de Zoon van de Gezegende, de Zoon des Vaders, de Zoon Gods, Gods Zoon, en vanuit God gesproken en gezien: mijn Zoon, zijn Zoon, zijn eigen Zoon, zijn eniggeboren Zoon, de Zoon van zijn liefde (bv. in NBG-vertaling: Joh.3:35, 1:18, 1:34, 3:18, Mat. 16:16, Mar.5:7, Luc.1:32, Mar.14:61, 2Joh.1:3, Op.2:18, Mat.14:33, 3:17, Joh.3:17, Rom.8:32, Joh.3:16, Kol.1:13).

tussen Jezus en zijn volgelingen in hun relatie tot God de Vader.

De apostel Johannes noemt volgelingen van Jezus 'kinderen van God', maar Jezus 'de eniggeboren Zoon van God'.[169] Paulus noemt de gelovigen aangenomen zonen van God en mede-erfgenamen met Christus.[170] Hij gebruikt het beeld van een geadopteerd kind (zoon) om de relatie van de gelovige tot God te karakteriseren. Met dit beeld maakt Paulus de overeenkomst en het verschil tussen Jezus en de gelovigen duidelijk: ze hebben hun gemeenschappelijke toekomst bij God de Vader, maar zijn op een verschillende manier 'zoon'. Wij zijn zonen en dochters van God de Vader door 'aanneming'. Jezus is (om het eerbiedig te zeggen) 'van huis uit' Zoon van de Vader. Dit wordt nog onderstreept door andere uitspraken van Paulus en Johannes als het gaat over Jezus' zending in deze wereld door de Vader. Hierdoor is 'Vader' het woord bij uitstek geworden voor de unieke herkomst van de Here Jezus, uit God.

O Heer die onze Vader zijt,
vergeef ons onze schuld.
Wijs ons de weg der zaligheid
en laat ons hart, door U geleid,
met liefde zijn vervuld,

Gezang 463:1 (LvdK73)

[169] Zie Joh.1:14-18; 1Joh.4:9 (NBG).
[170] Rom.8:14-17; Gal.4:1-7.

V GELOOF IN EEN PERSOONLIJK GOD

In de Bijbel lezen we over de HERE God en zijn invloed. Zowel God als de Heilige Geest worden beschreven in termen van kracht (vuur, water en licht) alsook in begrippen die sterk doen denken aan de activiteit van een persoon (spreken, voelen en willen). Naast een aantal beelden die een meer onpersoonlijke aanduiding geven, vinden we in de Schrift veel aanduidingen welke zowel God als de Geest beschrijven als een persoon die denkt en handelt. Wie onbevangen de Bijbel leest, zal gaandeweg meer en meer de indruk krijgen dat God een 'persoon' is, evenals de Heilige Geest. We lezen immers over beiden als 'iemand' die spreekt en handelt. God bemoeit zich actief met deze wereld en de mensen, ook al is dat voor ons niet altijd of zelfs meestal niet doorzichtig. In het Nieuwe Testament is Gods bemoeiing en tussenkomst vooral door de bemiddeling van Jezus Christus en de Heilige Geest. Wanneer we spreken over een persoonlijk God, drukt dit uit dat wij geloven in de mogelijkheid van een persoonlijke verhouding tot God. Ofwel in een goddelijke Persoon met wie je een persoonlijke omgang kunt hebben.

Bekende teksten die Gods persoonlijke zorg voor de wereld laten zien, zijn bijvoorbeeld woorden van Jezus en de apostel Paulus: '*Want alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een ieder, die in Hem gelooft, niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft. Want God heeft Zijn Zoon niet in de wereld gezonden opdat Hij de*

wereld zou veroordelen, maar opdat de wereld door Hem behouden zou worden.' (Joh.3:16,17)

'*En indien de Geest van Hem, die Jezus uit de doden heeft opgewekt, in u woont, dan zal Hij, die Christus Jezus uit de doden opgewekt heeft, ook uw sterfelijke lichamen levend maken door zijn Geest, die in u woont*.' (Rom.8:11)

Het zijn belijdende uitdrukkingen aangaande de feitelijke zorg en omgang van een persoonlijk God. Omdat de vraag naar de persoonlijkheid van de Heilige Geest in het directe verlengde ligt van de vraag naar een persoonlijk God, behandel ik deze vragen allereerst vanuit wat we over de Here God weten. Omdat de Bijbel ons aanreikt dat God Geest is (Joh.4:24), zal ons 'zicht' op God de principiële vragen met betrekking tot zijn Geest eveneens beantwoorden. Van dat perspectief ga ik uit.

Er zijn veel duidelijke verwijzingen in de Schrift waar het gaat over een concreet ingrijpen of onderhouden van God in betrekking tot onze aardse en menselijke werkelijkheid. Dat God als reactie op gebeurtenissen handelend ingrijpt, is verbonden met zijn persoonlijk karakter. De Bijbel vertelt bijvoorbeeld op sommige plaatsen over de hartstochtelijke liefde die de HERE God heeft voor mensen en dat Hij dan ook daadwerkelijk opkomt voor zijn volk. Soms door een ingrijpen wanneer Hij iemand roept, een andere keer door een natuurwonder. Steeds getuigt God daarmee van zijn wil als een teken van zijn persoonlijke aard en karakter. In de christelijke theologie wordt daarom gesproken van een persoonlijk God, om daarmee uitdrukking te geven aan wat we uit de Bijbelse voorstellingen opmaken.

Het is van fundamentele betekenis dat God een persoonlijk karakter heeft. We lezen in de Bijbel over mensen in hun ontmoeting en omgaan met God. Daarbij gaat het wel om geheimvolle gebeurtenissen, maar die worden niet in abstracte, maar juist in relationele termen beschreven. God is een persoon die met ons een relatie van verbondenheid wil aangaan.[171] Hij heeft een wil, communiceert en is actief bezig zijn plan met deze wereld te realiseren. Deze persoonlijke God heeft zich zowel in de schepping als in Jezus Christus uitgesproken. Met name in zijn Zoon heeft God zijn hart voor ons geopend en is daarop aanspreekbaar. Wie Hem aanroept in de nood, vindt Zijn gunst oneindig groot (vgl. Ps. 86:3 ber.).

De vraag is natuurlijk: wat voor soort persoon moeten wij bij God en de Geest denken? Het is vooral de vraag of onze term 'persoonlijk' wel zo gelukkig is voor het beschrijven van (dit kenmerk van) het wezen van God. Komt er niet te gemakkelijk de associatie met een menselijke persoon? Leidt het spreken over een persoonlijk God of over de persoonlijkheid van de Geest niet bijna automatisch tot gedachten waarin God als ons mensen zou zijn? God als de super uitvergrote mens… En dat geeft nu juist een totaal verkeerd beeld van hoe God is. Het is daarom belangrijk om goed te onder-

[171] Het hebben van een persoonlijkheid met daarbij behorende onderscheidende eigenschappen vormt voor God blijkbaar geen enkele beperking of begrenzing. Geen enkele taal kan God in woorden vatten, maar er is voor het geloof voldoende Schriftbewijs voorhanden om vast te houden aan de christelijke gedachte van een persoonlijk God. De enige, eeuwige God vormt naar christelijk begrip een eeuwige gemeenschap van drie gelijkwaardige, eeuwige Personen: God de Vader, God de Zoon en God de Heilige Geest.

scheiden wat we met dit begrip 'persoonlijk God' willen zeggen en dat is wat we hier doen.
Wij belijden dat God een sprekende God is, die zich aan mensen openbaart en ons uitnodigt tot een persoonlijke relatie met Hem.[172] In die relatie hebben wij voluit van doen met God de Vader die boven ons is, met God de Zoon die met ons is en God de Geest die onder meer in ons wil wonen. Het is vanuit dit verstaan van de Schrift en zeker ook met het oog op het genoemde relationele aspect van de omgang met God, dat christelijke theologie voluit een persoonlijke God belijdt.

Geloof door de levendmakende Geest

In de Bijbel is de Heilige Geest veelal een aanduiding van God zelf; God, zoals Hij zich openbaart en in mensen werkt. Het is de Geest die van Jezus getuigt, Hem op een heel persoonlijke manier aan ons doet kennen en de geestelijke gemeenschap met God inzet en bewerkt. Wie zulk persoonlijk ingrijpen van de levende God, zoals dat gestalte krijgt door Woord en Geest, minimaliseert, beperkt of uitsluit, houdt geen levend geloof meer over; het zal wegdeemsteren. God wordt dan een vaag Iets, de Geest een onpersoonlijke en afstandelijke kracht en Jezus wordt fictie, de Bijbel fabel of mythe. Dat is de doodsteek voor een levende relatie met de Allerhoogste. Juist de ontmoeting met de levende God heeft op mensenlevens ingewerkt en doet dat nu nog, elke dag! De Bijbel, maar ook de kerkgeschiedenis en biografieën van gelovige mensen leggen daarvan een veelkleurig getuigenis af. Tegen-

[172] Het feit dat wij mensen persoonlijke, willende en handelende wezens zijn, laat zich goed verklaren vanuit een persoonlijke, handelende Schepper (en niet goed vanuit blinde, willoze natuurkrachten).

over God als de Handelende is ook de mens als handelende persoon naar voren gekomen.

Net als dat bij mensen gebeurde tijdens Jezus' rondwandeling op aarde, kunnen ook wij al dan niet ingaan op de nodiging tot geloven. Ook wij hebben de keuze om ja of nee te zeggen in het licht van wat goed en kwaad is. De levende omgang met God, die wij geestelijk leven, levensheiliging en geestelijke vernieuwing noemen, is zo een direct gevolg van het denken over en geloven in een persoonlijk God! Ziehier het grote belang van dit onderwerp! Met een onpersoonlijke kracht als bijvoorbeeld vuur, water of licht hebben we nu eenmaal geen relationele omgang.

Een persoon zonder lichaam?

Wanneer we over de HERE God of de Heilige Geest als persoon spreken, wordt het al heel gauw duidelijk dat we onmogelijk ons moderne persoonsbegrip zonder meer kunnen toepassen. Al eerder heb ik hierover in dit boek geschreven en het voert te ver om breedvoerig stil te staan bij wat wij vandaag de dag onder het persoonsbegrip verstaan. De christelijke kerk heeft in haar geschiedenis, in het algemeen gesproken, nooit geloofd dat God een lichamelijke vorm heeft. Met 'persoonlijk' bedoelde men alleen dat God een Iemand is en geen iets, geen het. God is een Iemand, die kan liefhebben, die gebeden hoort en tranen ziet, al is het zonder menselijk oor en oog. God is een God die een hart heeft, al is het geen bloedpomp. Zo wordt ook begrepen dat God, al gebruiken wij voor Hem gewoontegetrouw het woordje 'Hij', ook geen man is! Om man te zijn, moet je immers een mannelijk lichaam hebben, maar God heeft geen

lichaam! Hij is een Iemand zonder lichaam of, zoals de kerk dat vroeger heeft uitgedrukt: God is een geestelijk wezen.

Kan dat wel, geen lichaam en toch een persoon? Wel, mensen noemen we ook niet zozeer een persoon per se omdat ze een lichaam hebben. Een levend lichaam is voor ons in de ontmoeting tussen mensen wel uiterst belangrijk, maar dat maakt een persoon niet per se tot persoon. Ook een overleden gelovige mens is voor ons een persoon gebleven, die bij de Here Jezus haar of zijn intrek heeft genomen. Zelfs een engel is een persoon en tegelijk spreken we over hen als over geesten. Datgene waarom wij individuen personen noemen, is dat ze in (een zekere) vrijheid kunnen handelen, dat ze een wil hebben en denken, dat ze zelfbewustzijn hebben en door dit alles uniek en van onvervangbare waarde zijn.

Voorzichtig gezegd: wanneer een persoon bestaat uit niet per se of uitsluitend lichamelijke eigenschappen zoals denken, willen en zelfbewustzijn, dan is het heel logisch dat God een persoon kan zijn, ook al heeft Hij geen lichaam. Er is in onze tijd door moderne wetenschap, techniek en filosofie een sterke tendens om zelfbewustzijn en denken te vereenzelvigen met de hersenen. Volgens sommige wetenschappers zijn de hersenen ons bewustzijn en daarom 'zijn we ons brein'. Zoals bliksem voor moderne mensen slechts elektrische ontlading is en God in het geseculariseerde wereldbeeld niet meer 'spreekt in onweer en donder', zo zijn gedachten slechts hersenprocessen, die bestaan uit onder meer chemische processen en elektrische ontladinkjes.
Zo bezien hebben mensen helemaal geen ziel en dan maken de hersenprocessen ons tot een persoon. Eenvoudig gedacht: God heeft geen menselijke hersenen en kan dan geen

persoon zijn. Een passende reactie daarop kan zijn: 'Uw God is te klein'!

Er zijn zeer veel godsbeelden, voorstellingen van wie en hoe God is. De bekende Engelse Bijbelvertaler en christelijke geleerde, auteur en predikant J.B. Phillips (1906-1982) schreef veel goeds en onder meer de klassieker met de intrigerende titel: '*Uw God is te klein*'. Zijn boek gaat over Bijbelse argumenten om God te leren kennen zoals Hij is. Phillips noemt het sleutels tot de werkelijkheid en bepaalt ons bijvoorbeeld bij het bijzondere dat de God van hemel en aarde gestalte aanneemt in Jezus, de mens. Hij gaat er van uit dat het leven helemaal niet zo eenvoudig is dat we weg kunnen komen met verknipte beelden van de Schepper. Phillips baant zich met Bijbelse argumenten een pad om te komen tot een voorzichtig en evenwichtig beeld van de God, zoals Hij zich in de Bijbel laat kennen en in wie christenen geloven.

God, onzichtbaar en onvoorstelbaar? Ja, God is geheimenis. Niet een raadsel, want een raadsel kan principieel vroeger of later opgelost worden. Maar God is en blijft voor ons geheimvol, tot in alle eeuwigheid. Dit houdt niet in dat God Zich niet wil laten kennen. Juist daartoe heeft Hij Zich in de geschiedenis voortdurend geopenbaard, in het bijzonder in Jezus.[173] Echter nooit in Zijn volle heerlijkheid.[174] Ook de grote profeten Ezechiël (1:26-28), Daniël (7:9) en de apostel Johannes (Op.4:2,3) hebben in hun visioenen slechts 'iets' van de heerlijkheid van de HERE God gezien.

---

[173] Vgl. Joh.1:18; 17:6-26!; 20:30,31.
[174] Vgl. Ex.33:18-23.

In de lofprijzing over dit geheimenis wordt gezongen 'Hem zij alle eer en eeuwige kracht' (zie bv. Op.7:11,12). In de Bijbel wordt uitbundig eer aan de HERE toegebracht door mensen, engelen en hemelwezens. Deze eerbiedige lofprijzing benoemt allerlei kenmerken van God en vormt een belijdenis waaruit blijkt, dat de HERE onvergelijkbaar anders is dan alle schepselen. Hij woont óver en buiten al onze grenzen én in een nederig en gelovig hart. Het wonderlijke van de Bijbelse openbaring is, dat de waarheid over God en de vraag wat dat voor de wereld, voor mensen en ons te betekenen heeft (voor ons huidige leven en eeuwig heil), samenvallen.
Het is in de Bijbel als het over God gaat nooit theoretisch. Wie naar God vraagt, wiens innerlijk leven dorst heeft naar de levende God, die vraagt niet naar verrijking van zuiver theoretische kennis, maar die vraagt naar het doel van het bestaan. Die vraagt naar Iemand en naar vrede en zegen, ofwel heil. Op zo'n vraag geeft God antwoord en openbaart zich: 'Zie, hier ben Ik'. Christenen geloven dat alle waarachtige Godskennis tegelijk kennis is van redding, verlossing en leven. Verlossing is dan herstel van de verstoorde relatie met God, nieuw leven en toekomst vanwege Hem! Daarom is de echte kennis van God ook altijd kennis van de Here Jezus Christus! Alleen in en door Hem kennen wij de HERE God.

Niemand heeft ooit God gezien

Het is een gedachte die de hele kerkgeschiedenis door als Bijbelse leidraad heeft gewerkt in het denken over God: God als het eeuwig Licht kan slechts door zichzelf gekend worden. Niemand heeft ooit God gezien; de eniggeboren Zoon, die aan de boezem des Vaders is, die heeft Hem doen kennen (Joh.1:18). Nóg eens wil Johannes wijzen op de goddelijke waardigheid van de op aarde verschenen Zoon van God.

Aan geen sterveling is het ooit toegestaan om God te zien.[175] Deze uitlating van Johannes staat tegen de achtergrond van het hele getuigenis van het Oude Testament (vgl. Ex.19:21; Richt.13:22; Jes.6:5). Gezien het tekstverband zal Johannes hierbij stellig ook opnieuw de figuur van Mozes voor de geest hebben gestaan.[176] Hoe heel anders ligt dat voor onze Heer Jezus Christus! Maar Hij is dan ook 'de eniggeboren Zoon' van God. Bij de toevoeging: 'die aan de boezem des Vaders is' moeten we niet denken aan het beeld van het schootkind. Met deze omschrijving doelt Johannes op de unieke en directe gemeenschap, die er tussen de Zoon en de Vader bestaat (vgl. het 'bij God zijn' uit vs.1). Johannes laat er nog op volgen: 'Deze is het die ons Hem heeft doen kennen.'

Het met 'doen kennen' vertaalde Griekse woord *exēgesato* komt van een werkwoord, dat zoveel betekent als: 'verslag doen van gebeurtenissen'. Het heeft alles te maken met communicatie, in de zin van: iets op zodanige wijze aan an-

---

[175] Vgl. Joh.5:37; 6:46; 1Joh.4:12,20: voor een mens onmogelijk.

[176] Zie Ex.33:18vv.. Een uiterst spannende periode in de geschiedenis van het volk Israël waarin Mozes na zijn verzoek om genadige verbondsvernieuwing vraagt of hij ter bevestiging daarvan God mag zien. De HERE zegt Mozes toe hem een voorrecht te verschaffen, dat gewoonlijk niet aan stervelingen wordt verleend: hij mag God aanschouwen. Daarna klinkt een voorbehoud (vs.20). Het is voor een sterveling namelijk onmogelijk de volle omvang van zijn heerlijkheid te zien en in leven te blijven. Dit geldt zelfs voor Gods meest intieme vrienden. Mozes mag echter iets van Gods heerlijkheid zien en zich er zo van bewust worden hoe onmetelijk en onbevattelijk groot de HERE is (vs.20vv). God zal Mozes beschermen tegen de intensiteit van zijn heerlijkheid. Wanneer de HERE voorbijgetrokken is, zal Hij zijn beschermende hand wegnemen, zodat Mozes een glimp van Gods majesteit kan aanschouwen en toch blijven leven.

deren meedelen, dat het door hen kan worden begrepen. Johannes wil benadrukken, dat de eniggeboren Zoon vanuit zjn directe zien van de Vader (Joh.1:18a) over Diens werkelijkheid het volle licht heeft doen opgaan. De Zoon Jezus is om zo te zeggen de Exegeet, de Uitlegger van de Vader. Daarbij is er een eeuwigheid nodig om de nooit te bevatten God door Jezus Christus persoonlijk en beter te leren kennen.[177]

Over een persoonlijke Geest gesproken

De Vader is God zoals Hij de bron van alle dingen is, om te beginnen van zijn eigen 'gedachten' en dan ook van alles wat Hij op basis daarvan maakt, doet en laat. De Zoon is God zoals Hij zichzelf en de hele schepping kent. Gods Zoon heeft zich in de schepping kenbaar gemaakt door een natuurlijk, menselijk lichaam aan te nemen om de wereld te verlossen uit de macht van zonde en schuld. De Geest is God in zijn intense en hartstochtelijke wil tot het goede, dat Hij beaamt en kiest. Deze basale uitdrukkingen worden dichtbij gebracht in het belijden dat Gods eeuwige werkelijkheid wordt gedragen door liefde. Ook persoonlijke liefde, die Hij door de Geest uitstort in de harten van mensen. Liefde is altijd bepalend voor God, waardoor christelijk leven wordt gedragen door blijvende verwondering over de eeuwige HERE.

---

[177] In het prachtige boek *Grote God, wij loven U, doordenken over Gods eigenschappen* (Utrecht 2018) geeft Jan Hoek er woorden aan (en een voorsmaak van) Hem te kennen met hart en hoofd en kenmerkt dat als eeuwig leven. 'Christus is het prisma waardoor heel het spectrum van Gods eigenschappen (of volkomenheden) aan het licht komt. De Geest zorgt ervoor dat dit licht onze harten verlicht en onze levens overstraalt.' Daarmee is God een onuitputtelijke en eeuwige bron voor aanbidding; Hij die hemel en aarde gemaakt heeft. Geloven is uit een persoonlijke relatie leven met de Eeuwige. Zie zeker ook Jan Muis, *Onze Vader*, a.w.

Gelovigen die door de Heilige Geest zo met Christus en God verbonden zijn, vormen met elkaar een (veelal plaatselijke) geloofsgemeenschap en zijn eveneens samen de gemeente van de eindtijd. Die verbondsgemeenschap is ten diepste de christelijke gemeente van alle plaatsen en alle tijden. Het zal duidelijk zijn dat de geestelijke gemeenschap van gelovigen wereldwijd alle christelijke kerkgenootschappen en geloofsbewegingen overstijgt. Wij vormen als gelovigen 'ín Christus' de vele leden van dat ene 'lichaam van Christus'. De Heilige Geest is dus de levenwekkende, bijeenbrengende en samenbindende Geest, die van de Vader en de Zoon uitgaat. Wij zijn door één Geest tot één lichaam gedoopt (1Kor.12:13). Een meer persoonlijke omgang met God wordt ons vóór de wederkomst van de Here Jezus op aarde niet gegeven.

De God van de Bijbel is Vader, Zoon en Heilige Geest, één God in drie 'personen', die niet los van elkaar bestaan, maar in elkaar bestaan, elkaar liefhebben en verheerlijken, en hun vreugde niet vinden in zichzelf maar in de ander. Alles in hemel en op aarde, in tijd en eeuwigheid, valt onder Gods genadig, liefdevol en heilig oordeel.

Gods liefde en heiligheid

Wie de God van de Bijbel persoonlijk in zijn liefde leert kennen, zal ontdekken dat met de Bijbelse uitdrukking dat God liefde is direct een andere persoonlijke eigenschap van God meekomt, namelijk dat God heilig is.[178] De levende wezens

[178] Liefde scoort altijd hoge ogen, maar we zullen beseffen dat spreken over de liefde van en door God slechts Bijbels ingevuld kan worden. Het gaat bij Gods liefde niet om lievigheid of romance, zelfs niet per se om begrip of gevoel. Gods unieke liefde verschraalt in de Bijbel niet tot een koesterende emotie of een fijne ervaring.

uit Op.4:8 kenmerken God als volgt: *'Heilig, heilig, heilig is God, de Heer, de Almachtige, die was, die is en die komt.'* Gods liefde wordt persoonlijk gekend wanneer we geloven dat Hij zijn Zoon gegeven heeft tot een verzoening van de zonden van de hele wereld (1Joh.2:2); en daarom ook voor mij, voor u! Gods liefde, zo begrijpen we uit de Bijbel, heeft in het offer van Jezus Christus voldoende voor iedere mens vanwege het volkomen Offerlam, en heeft daarmee een volkomen verzoening met God op het oog! Maar daarbij gaat het wel over de HEER, die door hemelwezens wordt bezongen met 'drie maal heilig'. Deze liefdevolle Vader is de Heilige, is de geheel Andere, de Eeuwige, de Ene, de Almachtige. Gods heilige liefde gaat gepaard met liefdevolle heiligheid. Wie kan ooit begrijpen of bevatten dat God zijn geliefde Zoon met diens instemming bewust overgaf aan fanatiek religieuze moordenaars? En dat om precies zulke in zichzelf zondige en onheilige mensen, waaronder ook moordenaars, bedriegers en leugenaars, van zijn heilige toorn te redden. De liefdevolle Vader heeft ons op het oog!

Gods heiligheid is gericht op verzoening! Zijn liefde is heilige liefde, zijn toorn vanwege de zonde is heilige toorn, zijn barmhartigheid is heilig erbarmen, Gods goedheid is heilige goedheid. De Bijbel leert ons niet over een veilige God, die alleen maar vol liefde en goedheid is. God is een heilig God, die over het kwade en de zonde toornt en hen die het kwade

---

Gods liefde omvat de eeuwige werkelijkheid van Hemzelf! Deze liefde gaat niet zozeer van gevoelen uit, maar is voor gelovigen een innerlijke beweging van de Geest, die goed doet en God eert. Liefde is dan een van Hogerhand geschonken inwerking ten goede. Het begrip 'liefde' komt 250 keer voor in de Schrift, het woord heilig ruim 1000 keer. Zie Jan Hoek, *Grote God, wij loven U*, a.w.h.3 en 5!

en de zonde finaal aanhangen en uitleven, uiteindelijk oordeelt, straft en wegdoet. Juist Gods heiligheid geeft hoop aan de verwachting dat God geheel en al recht zal doen aan zijn kinderen en dat tégenover onderdrukkers, uitbuiters, beulen en allen die Hem en hen haatten. Vanwege Gods heiligheid weten wij dat ongerechtigheid uiteindelijk zal vergolden worden (Jes.26:21). Het is daarom met name Gods heiligheid, waardoor we zeker kunnen zijn van de verzoening en vernieuwing, ook persoonlijk. De HEER is de God van de heilige nabijheid: Ik ben en Ik zal er zijn! God de Vader is heilig, God de Zoon is heilig en God de Geest is heilig. Deze heilige God aanbidden en vereren wij en we verwonderen ons erover dat Hij in ons midden wil zijn. Zelfs in ons wil wonen door zijn Geest. Om ons heilig voor zijn aangezicht te doen en te leren leven. Over een persoonlijk God gesproken.

Verbinding door de Heilige Geest

De Heilige Geest verbindt mensen met de Here Jezus. Daarin komt weer een ander aspect van de persoonlijke God naar voren. Gods erbarmende en reddende liefde breekt open naar de mens; de mens die in zichzelf verlorenheid ronddraagt. Eigenlijk moeten we het vanwege de Schrift toch nog breder zeggen: de Heilige Geest betrekt mensen op de Vader en de Zoon.[179]

---

[179] De Geest wordt in de Bijbel als 'de erbij geroepene' betiteld, de Parakleet, dat is de voorspreker (advocaat) en in meer specifieke situaties van mensen ook de Trooster. Met name lezen we hierover in Joh.14 en 16, maar in heel de Schrift komt het werk van de Geest veelvuldig en breed naar voren. Het is de Geest die het werk van Jezus, de Zoon van God, aan wie Hem volgt, toepast en uitwerkt (2Kor.3:16-18). Het is de Geest die in de weg van geloof hen die geloven onderricht, troost, leidt en voorgaat. De Heilige Geest die

De Heilige Geest werkt in het hart en denken van de gelovigen ten goede aan inzicht, berouw, belijdenis en vergeving van zonden; aan heiliging, toewijding, liefde voor 'God, mens en schepping'; aan navolging, trouw, naastenliefde, dienstbaarheid en standvastigheid. Zo werkt de Geest door geestelijke gaven en vrucht, kortom aan heel het christelijke leven.

De Geest wekt in de gelovige mens het verlangen om meer en meer daadwerkelijk op Gods liefdevolle toewending in Christus betrokken te raken. De middelen die de Geest daarin aanwendt zijn vele. Te denken valt aan betrokken zijn op een christelijke kerkgemeenschap, het lezen en bestuderen van de Bijbel, de prediking, zang, muziek en lofprijzing, gebed en voorbede, dienstbaarheid en liefdebetoon, studie én het stille, innerlijke leven met God.

Woord en Geest zijn de twee 'sleutelbegrippen' in ons zicht op de kennis aan en over God; alsook op de kennis van ons zondige[180] leven zonder Hem. Het Woord en de Geest werken samen door in onze menselijke en geestelijke ervaring. De Bijbel en het werk van de Heilige Geest kunnen niet van elkaar worden losgemaakt: het is wat God doet en wat dat in ons uitwerkt. Woord en Geest omschrijven het krachtenveld van Gods handelen in en aan ons en wijzen op de dynamische omgang van God zelf met de mens. Het is de Geest die werkt in liefde voor het Woord en die door dit handschrift van God steeds weer op de HERE wijst en met Hem verbindt.

---

mensen persoonlijk in hart en verstand aanspreekt en betrekt op Jezus kan vereenzelvigd worden met 'Christus die in ons woont'.

[180] Zie over zonde (staat, toestand en leven) breder in mijn boek *In grote lijnen, over christelijk belijden en beleven*, Veenendaal 2006; hfst. 3,4 over zonde, genade en bekering.

Het is de Geest die christenen verbindt met Jezus Christus en hem of haar in een levenslange weg van leren geloven samen met anderen verder brengt op het pad van toewijding en heiliging. Het werk van de Geest ervaren wij in onze gewone, dagelijkse levensgang. We ervaren Hem soms meer en soms minder, maar we vertrouwen dat Hij in ons werkt, ook in de soms zo complexe verwerking van levenservaringen.

Er is ervaring van en door de Geest in het luisteren naar inzichten en openingen die God geeft in de boodschap van de Bijbel, voor het dagelijkse leven. Op die manier roept de Heilige Geest een verlangen in ons op naar een evenwichtig leven met God, mens, natuur en cultuur. De Here breekt ons zondige zelfbeeld af, bevrijdt, reinigt en geneest. De Geest neigt ons hart tot innerlijke instemming met en overgave aan wat God over ons zegt, zowel het negatieve als het hoopvolle. De Geest brengt ons tot dankbare aanvaarding van het kindschap dat God geeft. De Heilige Geest is de innerlijke leermeester onder wiens supervisie wij ons mogen bekwamen in het leven met God. Zo geeft de Geest op een innerlijke en verborgen wijze getuigenis aan de waarheid van het Evangelie, waardoor wij deze gaan beamen en toepassen. Woord en Geest geven hun krachtige en volhardende invloeden aan de levensgeschiedenis van gelovige christenen en daarmee aan de christelijke kerk wereldwijd. De kerk leeft voluit vanwege de Heilige Geest.

De Geest in belofte en vervulling

Het ontvangen van de Heilige Geest,[181] de doop in/met de Geest, leven in de kracht van de Geest: voor gelovige chris-

[181] Enkele Evangelieteksten over de doop in of met de Geest: Mat. 3:11, vgl. Mar.1:8; Luc.3:16; zie in dit boek ook hfst. VII.

tenen zijn dit de persoonlijke en voor de kerk de gezamenlijke wijzen van omgang met God. Dit is dé grote belofte voor de heilstijd. 'De Geest van de HEER zal worden uitgestort',[182] hetgeen wijst op het openbare en wijd verspreide karakter van die zegening. In de begintijd van het openbare leven van Jezus kondigde Johannes de Doper de komende Messias aan als een volkomen representant van God: Hij zal voor het volk van God de heilstijd en de heilsgaven brengen, maar uiteindelijk over de goddelozen het eeuwig oordeel. De voorloper Johannes doopte de mensen 'met water', door onderdompeling in water als een uiterlijke reinigingsceremonie die uitdrukking gaf aan de innerlijke bekering. Maar de Komende, de Here Jezus, Hij zal dopen met/in een andere, nog belangrijker doop, namelijk die 'met de Heilige Geest' (vgl. Mat.3: 11).[183] Door de profeten van het OT was herhaaldelijk beloofd dat de Here God als gave van de eindtijd Zijn Geest zou uitstorten. Deze belofte is voor gelovigen nauw verbonden met de vergeving van zonden (Ez.36:25-27). De vervulling van deze aankondigingen heeft een bijzondere gestalte gekregen in de doop van Jezus. Hoewel zonder zonde, vereenzelvigt Jezus zich op deze doopwijze met hen die de weg van Gods gerechtigheid willen gaan. De Here Jezus 'ontvangt' daarbij de Heilige Geest, waarbij de hemelse Vader zijn geliefde Zoon bevestigt. *'Toen Jezus gedoopt was, kwam Hij meteen uit het water. En zie: daar opende zich de hemel voor Hem en Hij zag de Geest van God als een duif neerdalen en op Zich neerkomen. Er kwam een stem uit de hemel, die zei:*

---

[182] Zie Jes.32:15; 44:3; Joël 3:1; Hand.2:1-4,16vv., Ez.37:14; Joël 2:28v.; Zach.12:10.

[183] Door Jezus worden deze woorden vlak voor hun vervulling herhaald (Hand.1:5, vgl. vs.8) en later als herinnering door Petrus aangehaald (Hand.11:16, vgl. vs.17).

'Dit is mijn geliefde Zoon, in wie Ik vreugde vind.' (Mat.3:13-17).[184] De oudtestamentische belofte is voor de eerste christenen werkelijkheid geworden in de uitstorting van de Geest door de verheerlijkte Heiland op Pinksteren (en ook later op de verwachtingsvolle gelovigen, Hand.2:33,38v.;11:13-18). Samenhangend met de bekering en de doop in water zullen gelovigen ook de doop met de Heilige Geest ontvangen.

De Geest in geloof en leven

Het ontvangen van de Heilige Geest, de doop met of in de Geest, het wordt in verband gebracht met de toegankelijkheid van God voor mensen. Hier gaat het dan ook voluit om de persoonlijke omgang met de persoonlijke God. Het werk van de Geest is het fundament voor het ontstaan en bestaan van christelijk geloof. Het is de Geest die opening geeft tot het geloof in Jezus Christus en van de mogelijkheid om met de Here God als de bron van het leven verbonden te worden. Blijft het werk van de Geest dan beperkt tot de grond van het geloof? Nee, zeker niet. Het werk van de Geest strekt zich uit over het hele leven van een christen. We lezen over gaven van de Geest en vrucht van de Geest. Geestelijke gaven[185]

---

[184] De doop van Jezus legt de nadruk op twee belangrijke christelijke geloofswaarheden: de menswording van Christus én de openbaring van Gods drie-eenheid: de Vader, de Zoon en de Geest.

[185] Voor de diverse 'gaven van de Geest': 1Kor.12:28; 12:8-10; Ef. 4:11; Rom.12:6-8; 1Kor.7:8,9; 1Pet.4:11). Het doel van alle geestelijke gaven in deze eindtijd vanaf Jezus' hemelvaart en Pinksteren is toerusting van het lichaam van Christus, de christelijke gemeente. Door gaven en vrucht van de Geest worden gelovigen geholpen hun roeping en missie in kerk en wereld gestalte te geven, totdat de Here Jezus terugkomt (1Kor. 1:5-7; 14:12) en er volmaakte eenheid tussen al Gods kinderen zal bestaan. Hier zien we de kracht van belofte en vervulling: Gods woord houdt stand in eeuwigheid en zal geen duimbreed wijken.

worden door de Geest geschonken in de weg van de verlossing door het bloed van het Lam! De Heilige Geest is voor ons die geloven een onderpand van de volheid van de Geest die nog komen zal (2Kor.1:22; 5:5; Ef.1:14). De huidige gaven en vrucht van de Geest zijn een voorschot op de volheid van de Heilige Geest in ons, in de tijd die nog komen moet, wanneer Christus terugkomt.
Over de Geest wordt gesproken in termen van een belofte, als de Parakleet of Trooster die gezonden zal worden en bij de gelovigen zal blijven om ons te leiden in een levende relatie en omgang met God. Dit duidt op continuïteit en vervulling (Joh.16:13). Het is de ervaring van christenen, dat zij leven onder het beslag van de Geest van de levende God. Het wil zeggen dat ze niet meer van zichzelf zijn, maar aan de Here God toebehoren. Gelovigen zijn door de inwonende Geest verbonden met Jezus, ze zijn 'ín Christus'! De opgestane en verheerlijkte Christus is degene die de Heilige Geest schenkt. Na de opstanding en verheerlijking van de Here Jezus stroomt het levende water van de Geest in ruime mate (Hand.2). In de zending van de Geest worden alle gelovigen betrokken op dat wat in de zending van de Zoon verworven is: nieuw leven en eeuwig heil. Leven tot eer van God en zegen voor de mensen, dat is leven uit de Geest; dit is een persoonlijke omgang met de persoonlijke God.

Halleluja,
eeuwig dank en ere, lof, aanbidding, wijsheid, kracht, word' op aard' en in de hemel, Here, voor uw liefde U toegebracht! Vader, sla ons steeds in liefde gade; Zoon des Vaders, schenk ons uw genade; uw gemeenschap, Geest van God, amen, zij ons eeuwig lot!
Gezang 257 (LvK73) A. Rutgers (1751-1809) / Herrnhut

VI JEZUS IS HEER

Wie is toch deze?

Wie het christelijke geloof wil leren kennen, komt bij Jezus Christus uit. Bij het vraagstuk naar wat christenen geloven staat de persoon Jezus Christus centraal. Wat deed Jezus en wie is Hij? Wat zijn de waarden van zijn leven en leer voor mensen in de eenentwintigste eeuw? Nog persoonlijker: wat heb ik met Hem van doen? Om deze vragen te kunnen beantwoorden, onderzoeken we bronnen die ons over het leven van Jezus inlichten.

Getuigenissen over Jezus

In de Romeinse geschiedenisboeken die handelen over de periode waarin Jezus leefde, staat bijna niets over Hem. De officiële historici zagen de betekenis van Jezus niet en zij schonken geen aandacht aan die man uit het verachte Palestina. Verder zijn de keizerlijke archieven waarin men bijvoorbeeld de rapporten van de Romeinse landvoogd Pontius Pilatus kon aantreffen, bij de brand in Rome verloren gegaan. Toch wordt Jezus' naam in een aantal officiële stukken uit die tijd genoemd, onder andere door de bekende geschiedschrijver Tacitus. Dan zijn er de joodshistorische en rabbijnse gegevens over Jezus' persoon en leer. Het gaat daarbij om een aantal losse en verspreide opmerkingen over Jezus en de christelijke joden. Het zijn gegevens die in één lijn liggen met

wat de evangelie-schrijvers vermelden over de reacties van de joodse leiders op Jezus' optreden.

In de Evangelieboeken en de brieven van zijn volgelingen, die later de apostelen van de christelijke kerk werden, komen we een enorm scala aan veelkleurige getuigenissen over Jezus tegen.[186] Het zijn onder meer hemelingen als de engelen rond Jezus' menswording en geboorte, zij getuigen namens de hemelse Vader. Het zijn een Geestvervulde verwante en de aardse moeder die reageren op Jezus. Bij het aan de HERE opdragen in de tempel getuigen twee oude, vrome Joden over dit Kind. Daar is verder die bijzondere verschijning van de profeet Johannes de Doper die als Jezus' heraut zijn openbare optreden aankondigt. Jezus' in eerste instantie sceptische broer Jacobus en volgeling Petrus, mensen in zijn directe omgeving getuigen over wat zij van Jezus denken en ervaren. Vriend en vijand reageert op Hem en als een enorme zelfopenbaring horen we van Jezus in zeven beeldspraken een uiterst persoonlijk zelfgetuigenis!

---

[186] We beperken ons hier tot uit het Nieuwe Testament gekozen teksten en hun uitleg. Er is ook een hoeveelheid oudtestamentische profetieën over Jezus Christus als de Messias, de langverwachte afstammeling van David die een nieuw tijdperk in de geschiedenis van Israël zou inluiden. En daar zijn de belangrijke paralellen tussen de rechtvaardige, lijdende knecht des Heren in bv. Ps. 22 en de lijdensgeschiedenis van Jezus. Alsook de opvallende parallel tussen de beschrijving van de lijdende dienstknecht in Jesaja 53 die '*om onze zonden werd doorboord en om onze wandaden gebroken*' en '*die zich tot zondaren liet rekenen*'. Volgens de evangelisten en apostelen is dit in Christus vervuld geworden (o.m. Mat. 27:38). Zo werd Jezus' komst gezien als de vervulling van grote verwachtingen vanwege Gods verbond en als het overbrengen van de kennis van God aan alle volken op aarde.

Op mijn website staat een bij dit boek behorend essay 'Getuigenissen over Jezus in het Nieuwe Testament'. We luisteren daarin naar wat een aantal direct betrokkenen uit de grote wolk van getuigen over Jezus te vertellen hebben. Joodse tijdgenoten, directe volgelingen, mensen die eerst niet in Jezus geloofden. Het zijn personen met totaal verschillende karakters, zowel mannen als vrouwen.[187]

Over het mens-zijn van Jezus

Uit het hele levensverhaal van Jezus van Nazaret, uit zijn manier van leven en handelen, uit zijn reacties en gevoelens, blijkt dat wij in Jezus te maken hebben met iemand die voluit mens was.

In een lopend betoog wil ik proberen voorbeelden van het mens-zijn van de Heiland aan te reiken, zonder daar voortdurend door middel van tekstverwijzingen bewijsvoering van te geven. Aan het eind van het betoog '*Hij was een van ons*' wordt door middel van een noot in rij-vorm deze bronvermelding wel gegeven voor wie alles wil natrekken.

Beginnend bij de Evangelieboeken gaan we het Nieuwe Testament door om het betoog gestalte te geven. De betekenis die ik ontleen aan gebeurtenissen en ervaringen uit het levensverhaal van Jezus, om daarmee zijn mens-zijn te belijden, zijn met dit betoog wat mij betreft gegeven.[188]

Hij was een van ons

De komst van Jezus begon met een bijzondere 'ontvangenis' door Maria, namelijk uit de Heilige Geest. De verwekking

---

[187] https://www.bettecollection.nl/pdf/artikelen/getuigenissen-over-jezus-in-het-nieuwe-testament.pdf

[188] Dit dan inclusief de uitgebreide essay 'Getuigenissen over Jezus in het Nieuwe Testament', waarnaar hierboven wordt verwezen.

wordt door een engel aangekondigd als een werking van de Geest, de scheppende kracht van God in haar. Jezus ontvangt zijn mens-zijn van Maria, zijn God-en-mens-zijn komt van de Allerhoogste. Begonnen met een bijzondere 'ontvangenis' volgt op een gegeven moment, zogezegd 'toen de dagen vervuld waren dat zij baren zou', een volkomen natuurlijke geboorte: Maria baarde haar eerstgeboren zoon in Bethlehem, een dorpje in Galilea. Jozef en Maria gaven hem de naam Jezus.
Ook de besnijdenis van hun zoontje in de tempel van Jeruzalem wijst op het gewoon menselijke. Evenals de vanwege de Joodse wet verplichte reiniging van Maria en de voorstelling van Jezus in de tempel met het daarmee gepaard gaande offer. Op een zeker moment moesten Jozef en Maria met hun zoontje vluchten voor koning Herodes en de eerste jaren daarna hebben ze in Egypte gewoond. Van daaruit zijn ze weer teruggegaan naar Nazaret, waar het gezin woonde en groeide en Jozef als timmerman werkte. Nazaret was een onbeduidend dorpje in de heuvels van Galilea, ten westen van een groot meer, het Meer van Galilea. Allemaal locaties!

Jezus groeide op als kind, werd als kind opgevoed, is aan zijn ouders onderdanig en reageert als twaalfjarige kritisch op zijn moeder. Jezus maakt zoals alle kinderen die opgroeien het proces naar volwassen-worden door. We lezen dat Hij lichamelijk en geestelijk groeide. Het markeert Hem door wijsheid en genade als iemand in wiens leven Gods werk op bijzondere wijze openbaar is. In eerste instantie woonde Hij bij zijn ouders in Nazaret en werkte daar waarschijnlijk als (vakkundige) ambachtsman.[189]

[189] Het in Mat.13:55 en Mar.6:3 gebruikte zelfstandig naamwoord *tektōn* betekent 'timmerman, ambachtsman, vakman'. Het duidt

Wanneer Jezus rond zijn dertigste jaar bezig is aan zijn 'rondwandeling op aarde', ofwel zijn reizen en rondtrekken door Galilea en Judea, blijkt telkens dat Hij mens is, met en onder de mensen. Die zien Hem dan ook aan voor een gewoon mens , de zoon van Maria, en als de broer van Maria's andere zonen en dochters. Zo wordt Jezus ook de zoon van Jozef genoemd, terwijl we van Jozef en Maria lezen dat zij zich als vader en moeder van Jezus beschouwen.

Jezus geeft alle aanleiding om Hem als geheel en al mens te zien. In zijn hele doen en laten, in het uiting geven aan zijn diepste gevoelens en emoties, blijkt Jezus als Gods Zoon ook voluit mens te zijn.[190] Na een lange tijd van vasten krijgt Hij honger, mede waardoor Hij de kracht van verzoeking door de duivel kent. We vinden Jezus in diepe slaap in een schip. Hij heeft sympathie voor mensen zoals een zekere rijke jongeman. Jezus is innerlijk ontdaan vanwege het leed en verdriet dat vele mensen hebben te dragen. Hij heeft oog voor de menselijke noden. Jezus is aan de menselijke beperktheid onderworpen en Hij weet dat zelf heel goed.

Ook in het Evangelie naar Johannes, waarin het God-zijn van Jezus vanaf het directe begin zo sterk en uitdrukkelijk op de voorgrond treedt, komen de menselijke trekken duidelijk naar voren. We lezen dat Jezus vermoeid was van een reis en

---

iemand aan die beroepsmatig dingen vervaardigt, meestal uit hout, zoals ook een meubelmaker of scheepsbouwer, en in ruimere zin elke vakman. De negen in de SBNT opgenomen Nederlandse vertalingen noemen Hem (in bovengenoemde teksten) in relatie tot zijn vader Jozef 'zoon/Zoon van de timmerman' en Hemzelf 'de timmerman'.

[190] Zie voor het ware mens-zijn van Jezus ook mijn '*Ruimte scheppen voor mensen*', Veenendaal 2019.

daarom gaat zitten om uit te rusten. Even verder lezen we dat Jezus 'verbolgen werd in de geest en diep ontroerd', waarbij het gaat om een diepe en hevige innerlijke emotie. Het feit dat deze sterk bewogen opwinding van Jezus voor de omstanders waarneembaar is, maakt dat de apostel Johannes deze gemoedsgesteldheid van Hem op deze manier kan beschrijven.

Direct daarna horen we van Jezus' wenen om de dood van zijn vriend Lazarus, een ook voor Hem aangrijpend gebeuren! Het is Johannes die de volle werkelijkheid van het mens-zijn van Jezus heeft samengevat als hij schrijft dat het Woord, dat God is, 'vlees' is geworden en onder ons heeft gewoond. Bij 'vlees' gaat het dan om de menselijke lichamelijkheid met haar beperkingen als zwakheid, vergankelijkheid en afhankelijkheid.[191] Dat Jezus zo diep menselijk is 'geworden', drukt uit dat het om een historisch gebeuren gaat.

Wanneer we in de Evangeliën lezen over Jezus' lijden wordt er verteld over zijn angst en bedroefdheid nog vóór dat het lichamelijke lijden begint. Hij worstelt in gebed om het eens te worden en te blijven met de wil van zijn Vader. Daarbij gaat Hij meerdere malen in vurig en herhaald smeekgebed, dat Hem blijkbaar zoveel inspanning kost, dat zijn zweet als bloeddruppels wordt. Deze uitputtende geestelijke strijd wordt Hem zo machtig, dat Hij ondersteuning krijgt van God: 'En Hem verscheen een engel uit de hemel om Hem kracht te geven'. De Zoon wordt bemoedigd door de Vader.

---

[191] Voor Johannes is de gedachte aan de zonde er niet bij inbegrepen. Hij gebruikt dit woordje 'vlees' hier om aan te geven dat het Woord Zich in de mens Jezus van Nazaret vereenzelvigd heeft met de menselijke bestaanswijze.

Ook kent Jezus de bevrijdende overwinning in zijn overgave aan de wil van de Vader, waardoor Hij innerlijk tot rust komt. Zo heeft de Here Jezus als mens geleden! Hij bezweek onder de zwaarte van de kruisbalk. Aan het kruis genageld, bloedde Hij uit zijn wonden en bezweek, uitgeput als Hij was, als eerste van de drie gekruisigden. Jezus was van zijn geboorte tot en met zijn dood voluit mens.

Na de Evangelieboeken wordt de inhoudsvolle geschiedenis over het leven van Jezus voortgezet in de apostolische prediking over Jezus. De concentratie daarvan ligt dan in zijn heilrijk lijden, sterven en opstaan uit de dood. Uit de manier waarop de apostelen hierover spreken, blijkt dat de mens Jezus Christus centraal staat: de Joden hebben Hem overgeleverd, Hij is door goddelozen aan een kruis genageld en gedood. Jezus wordt door Petrus een man genoemd, hoewel van God uit aangewezen en door zijn wonderen gekwalificeerd.[192]

Dezelfde overtuigde prediking over Jezus als mens vinden we in de brieven van de apostel Paulus. Evenals in de Evangelieboeken wordt benadrukt dat Hij uit het geslacht van David afkomstig is en behoort tot het volk Israël. Telkens wanneer deze menselijke kant van Jezus genoemd wordt, lezen we er dan bij 'voorzover het vlees betreft', wat betekent 'voor zover Hij mens is geweest'. Steeds meer komt de bezinning naar voren wat nu toch de betekenis is van Jezus' menswording. Het gaat dan erom dat Hij werkelijk mens is ge-

[192] '*Israëlieten, luister naar wat ik u zeg: Jezus van Nazaret is door God tot u gezonden, hetgeen gebleken is uit de grote daden en de wonderen en tekenen die God, zoals u bekend is, door zijn toedoen onder u heeft verricht*.' (Hand.2:22NBG21).

worden, maar ook over de vragen waarom en met welk doel Hij dat geworden is.[193] In de vroegchristelijke verkondiging gaat het om de Joodse man Jezus van Nazaret, geboren uit een vrouw, geboren 'onder de wet'.

In Paulus' brieven komt het pastoraal bemoedigende naar voren, wanneer wordt gesproken over de mens Jezus, die op deze wijze de middelaar is tussen God en mensen. In een brief van Petrus lezen we hoe juist de lijdende Christus getekend wordt als het voorbeeld ter navolging voor de gelovigen die vanwege het geloof in Jezus Christus moeten lijden. Het is met name in brieven van de apostel Johannes waarin het werkelijke mens-zijn van Jezus wordt beklemtoond. De geloofsbelijdenis dat Jezus 'in het vlees gekomen is' behoort tot het centrale en onopgeefbare van het geloof. Dit blijkt des te sterker wanneer er valse predikers zijn, die met name het mens-zijn van Jezus niet belijden, maar tegenspreken.

In de tekst 'Aan de Hebreeën', ook wel Brief aan de Hebreeën genoemd,[194] lezen we hetzelfde beeld. Het feit dat de Here

---

[193] '*Laat onder u de gezindheid heersen die Christus Jezus had. Hij, die de gestalte van God had, maakte er geen aanspraak op aan God gelijk te zijn, maar deed afstand van zijn positie en nam de gestalte aan van een dienaar. Hij werd gelijk aan de mensen, en als mens verschenen heeft Hij zich vernederd en werd gehoorzaam tot in de dood, de dood aan het kruis. Daarom heeft God Hem hoog verheven en Hem de naam geschonken die elke naam te boven gaat, opdat in de naam van Jezus elke knie zich zal buigen, in de hemel, op de aarde en onder de aarde, en elke tong zal belijden: 'Jezus Christus is Heer,' tot eer van God, de Vader*.' (Fil.2:5-11NBV21)

[194] Waarschijnlijk wordt het woord 'Hebreeën' in het Nieuwe Testament gebruikt voor Aramees sprekende christenen. Paulus noemt zich ook 'Hebreeër' en Paulus is een echte Jood (2Kor.11:22 en Fil. 3:5).

Jezus evenals deze gelovigen als mens in verzoekingen en aanvechtingen geleden heeft, mag hen tot bemoediging en aansporing dienen. Jezus is immers in alle opzichten op gelijke wijze als zij verzocht geweest en op de proef gesteld, maar zonder te zondigen. Het echt menselijke van Jezus komt daaruit naar voren dat het lijden Hem niet bespaard is en dat het Hem niet gemakkelijk afging als iemand die onaantastbaar zou zijn. Integendeel, Jezus heeft tijdens zijn aardse en menselijke leven veel gebeden en zelfs onder geroep smekingen gedaan tot God. Op deze wijze is Hij uit zijn angst verlost en heeft dwars door dit alles heen gehoorzaamheid geleerd uit zijn lijden. In die gehoorzaamheid aan zijn Vader heeft Jezus de smaad en leugen en tegenspraak van de Hem vijandige zondaren verdragen.

Over de hele breedte van het nieuwtestamentische getuigenis wordt Jezus voluit als mens gekend, erkend en verkondigd. Het mens-zijn van Jezus wordt beleden en verdedigd en het behoort tot een van de centrale aspecten van het christelijk geloof.[195]

---

[195] Voor de grote lijn in deze opzet verwijs ik tevens naar C. Graafland, *Wie zeggen de mensen dat Ik ben?,* Kampen z.j. Uit de enorme hoeveelheid boeken over Jezus, hier drie van verschillende aard ter nadere referentie: Henk Bakker, *JEZUS, reconstructie en revisie*, Utrecht 2021; G. van den Brink en C. van der Kooi, *Christelijke dogmatiek, een inleiding*, Zoetermeer 2012 en Alister McGrath, *Jezus, de God die mens werd*, Zoetermeer 1998. Bij het kopje '*Hij was een van ons*' behorende Bijbelplaatsen: Luc.2:7; Mat.1:25; Luc.2:21-24; 4:16; Mat.2:23; Luc.2:52; Mat.12:46,47; Mar.3:31-35; 6:3; Luc. 4:22; Luc.2:48; Mat.4:2-4; Mar.4:38, 10:21; Joh.4:6, 11:33-35; 1:14; Mat.26:37-39; Luc.22:43,44; Mat.26:45; 27:32; Joh.19:33; Hand. 3:13, 2:22,23; Rom.1:3, 9:5; 1Kor.9:5; Gal.1:19; Fil.2:7,8; Rom.8:3; Gal.4:4; Heb.2:18, 4:15, 2:9, 5:7,8, 12:3, 13:13; 1Tim.2:5; 1Petr. 2:21vv.; 1Joh.4:2; 2Joh.:7,8.

Over het God-zijn van Jezus

In de eerste drie Evangelieboeken treffen we geen tekstgedeelte aan waarin Jezus uitdrukkelijk God wordt genoemd. In het Johannesevangelie is dit wel het geval. De uitspraken over Jezus' God-zijn beschrijf ik in de vorm van een lopend betoog, met aan het eind een noot met daarin de bronteksten.

De apostel Johannes begint zijn Evangelie met een diepzinnige en dichterlijke proloog waarin hij het Woord (*logos*) God noemt. Hij schrijft dat door het Woord alles is ontstaan en zonder het Woord is niets ontstaan van wat bestaat. De hele kosmos, al het geschapene in totaliteit en verscheidenheid, is ontstaan door de Logos. Dat Woord was er dus al voordat God hemel en aarde schiep. Van ditzelfde Woord horen we even later dat het vlees ofwel mens geworden is en onder ons heeft gewoond. Logisch redeneren brengt ons vanwege deze belijdenissen van Johannes tot de uitkomst dat God in Jezus mens geworden is. Jezus is het mens geworden Woord in wie God zelf onder de mensen heeft gewoond. Als Zoon van God en zoon van mensen is Jezus uniek.[196]

Meerdere malen stelt Jezus zichzelf letterlijk gelijk met zijn hemelse Vader. Niemand heeft ooit God gezien, maar Jezus heeft Hem ons doen kennen. Jezus en de Vader zijn één omdat Hij in de Vader is en de Vader in Hem en één met Hem is. Bij zulke uitspraken van Jezus past de belijdenis van Tomas heel goed: 'Mijn HEER en mijn God'.

---

[196] '*Het Woord is mens geworden en heeft in ons midden gewoond, vol van genade en waarheid, en wij hebben zijn grootheid gezien, de grootheid van de enige Zoon van de Vader*.' (Joh.1:14 NBV21). De menswording van Jezus is mijns inziens een vergelijkbaar wonder van Gods ingrijpen in onze werkelijkheid als zijn opstanding.

In briefteksten van de apostelen, die in een of meerdere vroegchristelijke gemeenten werden voorgelezen, komen we verschillende uitspraken over het God zijn van Jezus tegen. Omdat deze teksten een redelijk diepzinnig gehalte hebben of in belijdenisachtige vorm zijn weergegeven, zal ik ze in een goed leesbare vertaling (NBV21) weergeven en soms toelichten.

'*Dat zijn de Israëlieten, … Het is het volk dat van de aartsvaders afstamt en waaruit Christus is voortgekomen – Hij die God is, boven alles verheven, zij geprezen tot in eeuwigheid. Amen.*' (Rom.9:4,5)
Jezus Christus is eerst en vooral de aan Israël beloofde Messias, afkomstig uit het volk der Joden. De apostel Paulus heeft de goddelijkheid van Jezus Christus in andere brieven al voldoende betuigd, zodat we ons niet behoeven te verbazen wanneer hij Christus direct 'God' noemt.

'*Hij, die de gestalte van God had, maakte er geen aanspraak op aan God gelijk te zijn, maar deed afstand van zijn positie en nam de gestalte aan van een dienaar. Hij werd gelijk aan de mensen, en als mens verschenen heeft Hij zich vernederd en werd gehoorzaam tot in de dood – de dood aan het kruis*.' (Fil.2:6-8)

'*Hij* (Jezus Christus) *is het hoofd van het lichaam, de kerk. Oorsprong is Hij, eerstgeborene uit de dood, om in alles de eerste te zijn: in Hem heeft heel de volheid willen wonen*.' (Kol.1:18,19)

'*Ongetwijfeld is dit het grote geheim van ons geloof: Hij is geopenbaard in een sterfelijk lichaam, in het gelijk gesteld*

door de Geest, is verschenen aan de engelen, verkondigd onder de volken, Hij vond geloof in de wereld, is opgenomen in majesteit.' (1Tim.3:16)

Op een indirecte wijze wordt heel vaak over het God-zijn van Jezus gesproken. Zo wordt Jezus in het Nieuwe Testament op vele plaatsen, zowel door zichzelf als door anderen, aangeduid als de Zoon van God of als de Zoon zonder meer.
Jezus noemt zichzelf de Zoon aan wie door zijn Vader alle dingen zijn overgegeven, en niemand kent de Zoon dan de Vader, en niemand kent de Vader dan de Zoon en wie de Zoon het wil openbaren. Ook God de Vader getuigt dit van Jezus. Zo ook zijn discipelen en de mensen die in hun nood Jezus te hulp roepen. Zelfs de duivel, evenals de overpriesters en de Farizeeën, die Jezus toch vijandig gezind waren, richten zich tot Hem als de Zoon van God. De evangelist Johannes spreekt over Jezus als de Zoon (van God), de eniggeboren Zoon, die door God aan de wereld gegeven is, die zelf God is, die aan het hart van de Vader rust, die heeft God doen kennen. Daarom gaat het erom dat wij de Zoon eren zoals we de Vader eren. Want wie de Zoon niet eert, die eert de Vader niet die Hem gezonden heeft. De Zoon van God heeft evenals God de Vader leven in zichzelf. Wie daarom in de Zoon gelooft, héέft het eeuwige leven! Door Martha wordt Jezus dan ook beleden als de Christus, de Zoon van God. Johannes geeft aan het eind van zijn Evangelieboek helder aan dat hij dit alles over Jezus heeft geschreven opdat wij geloven dat Jezus de Christus is, de Zoon van God, en opdat wij in die weg van geloven leven hebben in Zijn naam. Het is duidelijk dat met name het Zoon van God-zijn van Jezus een schier onoverkomelijk twistpunt was en is voor de

Joden, omdat Hij zich daarmee gelijkstelt aan God en JHWH daarmee (in hun perspectief) lastert.

De uitdrukking Zoon van God heeft in de breedte van de Schrift een sterk gevulde inhoud. Het is mijn overtuiging dat hier de verwoording 'Zoon van God' met de volheid van Jezus' werk én van zijn persoon van doen heeft. Wat betekent 'Jezus, de Zoon van God'?

Deze woorden hebben betrekking op het bijzondere, goddelijke karakter van Jezus' werk als de Messias en Verlosser van Israël, van de mensen en de wereld. Dat wijst op de functionele kant van deze betiteling. Daarbij wil de uitdrukking Zoon van God niet alleen zeggen wat Jezus doet, maar ook en vooral wie Jezus is! Daarbij gaat het om zijn persoon, zijn wezen en om de verhouding tussen de Vader en de Zoon waarmee blijkbaar de diepste band wordt uitgedrukt. Jezus' optreden met volmacht, de wonderen en gelijkenissen zijn hier uitdrukking van. God had de wereld zo lief dat Hij zijn enige Zoon heeft gegeven, opdat iedereen die in Hem gelooft niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft. Op deze inhoudsrijke en betekenisvolle wijze krijgt de terminologie Zoon van God voor Jezus de allesbeslissende lading. Jezus is precies daardoor bevoegd om krachtens zijn speciale relatie met God, zijn Vader, op te treden.

De titel 'Zoon van God' omschrijft dat Jezus in een heel bijzondere zin bij God behoort en dit blijkt dan ook uit zijn woorden en daden en uit de weg die Hij gaat. De levenswandel van Jezus is inclusief lijden en dood, maar tenslotte is daar de finale bevestiging van zijn weg als Zoon van God,

wanneer de Vader zijn Zoon opwekt uit de dood.[197] Jezus leeft!

In het Nieuwe Testament lezen we niet over de mensheid of Godheid van Jezus als een abstracte benadering van zijn menselijke dan wel goddelijke natuur. Verre van dat! Het gaat over de concrete mens, de persoon Jezus Christus, die door de Vader in de wereld is gezonden om te zoeken en te behouden wat verloren was. Het gaat voor het christelijk geloof daarin niet om abstracties, maar om de verkondiging van het verzoenend en verlossend werk van Jezus Christus. De Bijbelse geschiedenis van de Joodse man Jezus is menselijk warm en nergens afstandelijk. Jezus heeft onder ons zijn uniek en beslissend werk gedaan en vandaaruit zullen we ook het geheimvolle van zijn persoon benaderen!

Wat niet te vatten valt

Naar mijn begrip zijn wij niet in staat om op rationele wijze duidelijk te maken hoe precies het goddelijk en het menselijke in Jezus zich tot elkaar verhouden. Het bijzondere van zijn leven en werk ligt in het geheel unieke van zijn persoon. Jezus *doet* het werk van God in deze wereld, omdat Hij de Zoon van God *is*. Zijn persoon en werk zijn onafscheidelijk

[197] Zowel de pre-existentie (bv. daarin uitgedrukt dat Jezus Christus '*gekomen is*' om het Koninkrijk van de hemelen te prediken, om 'vuur op aarde te werpen', om 'het zwaard te brengen', om zondaars tot bekering te brengen, om te zoeken en te redden wat verloren was, om te dienen en zijn leven te geven 'als een losprijs voor velen'), als de incarnatie (menswording van God), als zijn leven, lijden, sterven en uit de dood worden opgewekt en opstaan, zowel als zijn uitstoring van de Heilige Geest, het zijn bewijsvoerende argumenten voor wie en wat Jezus is: de Zoon van God. Jezus komt bij God vandaan, voordien was Hij bij zijn Vader: God.

met elkaar verenigd, voortdurend op elkaar betrokken en met elkaar verbonden.
Christenen kunnen naar mijn begrip niet kiezen voor bijvoorbeeld alleen het mens-zijn van Jezus of alleen het God-zijn van Jezus. Het is steeds een 'enerzijds en anderzijds'. Dit belichten van de vele aspecten van de persoon van Jezus Christus komt bijvoorbeeld naar voren in zijn messianiteit met titels als Zoon van David, Zoon des mensen, Messias en Koning van Israël. Hierin komt zowel het mens-zijn van Jezus naar voren als ook zijn unieke heilshistorische positie.

Oudtestamentische beloften aangaande de Zoon van David gaan door de komst van Jezus in vervulling. Matteüs is in zijn Evangelie daar vol van. In de titel Zoon des mensen, zoals deze ook door Jezus zelf voor zichzelf werd gebezigd, komt de eschatologische figuur van de Mensenzoon[198] uit de profetieën van Daniel tot een concrete historische gestalte. Jezus wordt door een blinde aan de weg naar Jericho aangeroepen als Zoon van David omdat deze man van Hem hulp en heil verwacht. Aan de ene kant gaat Jezus als de Zoon van David een weg van menselijke afstamming. In zijn geslachtsregister komt David voor (Mat.1:1). Tegelijkertijd is Hij ook de HEER van David (Ps.110:1) en komt niet alleen uit David voort, maar gaat ook aan hem vooraf, zoals Hij aan Abraham vooraf gaat (Joh.8:58); Jezus is zelfs de wortel van David.[199]

---

[198] Zie Gijs van den Brink in het artikel https://www.elim.nl/jezus-en-de-mensenzoon/.

[199] '*Ik, Jezus, heb Mijn engel gezonden om bij u in de gemeenten van deze dingen te getuigen. Ik ben de wortel en het nageslacht van David, de blinkende Morgenster*.' (Op.22:16). Hij is zowel de stamvader (vgl. Op.5:5; Ps.110:1; Jes.11:10) als de nakomeling (Jes.11:1; Hand.2:30; 13:23) van Israëls grote koning David. M.a.w. Hij vervult alle verwachtingen van het Joodse volk, Hij beheerst verleden en

In Zijn manier van omgaan met de mensen komt naar voren hoe Jezus een volkomen authentiek mens is. Bewogen over de schare mensen die hem volgt en die geen leidsman heeft. We lezen over Jezus dat Hij zich verheugt en ook dat Hij verontwaardigd is; Hij is beperkt in zijn krachten en wordt moe. Hij vereenzelvigt zich met de zwakken en de minsten, letterlijk met 'de minste broeder'. Dat is de mens die honger lijdt, die ziek is, die in de gevangenis zit, de vreemdeling! Tegelijk komt vele malen naar voren dat Jezus goddelijke macht bezit, uit kracht waarvan Hij zieken geneest, een storm stilt en zelfs doden opwekt en tot leven brengt. In zijn onbedenkelijk zware lijden, als Hij vergaat van dorst en pijn, blijkt Jezus goddelijk te beschikken over de toegang tot het hemelse paradijs, dat Hij nota bene voor een schuld belijdende misdadiger opent! Jezus' opstanding uit de dood bewijst dat Hij sterker en meer is dan de dood. De Joden en de Romeinen hebben de Vorst van het leven gedood, maar God heeft Hem opgewekt uit de dood. Hij is in Gods kracht bij machte zijn leven opnieuw en zelfs volkomen nieuw te nemen. Het is vanwege en sinds zijn opstanding dat aan Jezus ten volle goddelijke kracht en eer wordt toegekend.[200]

---

toekomst, de hele geschiedenis. Hierbij gebruikt Jezus de zelfaanduiding 'Ik ben' die op Zijn goddelijke identiteit wijst. Tenslotte noemt Christus Zichzelf 'de blinkende morgenster' (vgl. Op.2:28). Zijn komst is de bode van een nieuwe toekomst, van de volmaakte dag waarop de 'zon van de gerechtigheid' (Mal.3:20) voorgoed zal opgaan.

[200] Over goddelijke eer en macht die aan Jezus wordt toegekend lezen we in Handelingen, Paulus' brief aan de gemeente in Rome (o.m. 1:3,4) en aan andere christengemeenten alsook in de brief of preek aan de Hebreeën. Hier worden het mens-zijn en God-zijn van Jezus bijeengehouden. In en door Jezus' opstanding wordt verklaard en bewezen dat Jezus, de Zoon van David, de Zoon des mensen ook tegelijkertijd Zoon van God is, Heiland van de wereld!

Maar Jezus is niet pas door of na zijn opstanding tot HEER geworden. Uit zijn opstanding blijkt wel ten volle: Jezus ís HEER. Hij heeft als Priester én offer in gehoorzaamheid aan God de dienst van de verzoening geheel en al volbracht!

Het zelfbewustzijn van Jezus

Behalve wat anderen over Hem zeiden, vinden we in de evangeliën woorden van de Here Jezus, waarmee Hij zelf benadrukte wie Hij was. Jezus wist van zichzelf dat Hij een hoge roeping en opdracht had. Al van kind af was Hij zich ervan bewust met de dingen van zijn hemelse Vader bezig te moeten zijn (Luc.2:49). Door de wondertekenen bevestigde Hij, dat door zijn tegenwoordigheid de heilstijd aangebroken was, evenals de overwinning over satans macht. Jezus riep de mensen op om te gaan leven in overeenstemming met wat God wil. Hij wist zich speciaal door God geroepen om de goede tijding van Gods koninkrijk bekend te maken en uit te dragen. (Luc.8:1;11:20) In het bijzonder waren het de zondaren, de zieken, de kinderen, de armen en de heidenen die Hij uitnodigde tot een leven in de weg van God. Een leven dat door genade en liefde werd bepaald, niet door prestatie of loon of wetsvoorschriften. Wie gelovig de in en door Jezus aangeboden vergeving aanvaardde, mocht als kind in een onbevangen relatie met de Here God als Vader omgaan. Jezus' woorden waren radicaal en tegelijk bevrijdend. Hij gaf duidelijk aan dat de redding in het eindoordeel direct te maken heeft met hoe men tegenover Hem en zijn woorden staat (Luc.12:8,9; Joh.3:16-21; vgl.8:24). Maar ook dat men slechts door het doen van de wil van Jezus' Vader, die in de hemelen is, het koninkrijk der hemelen kan en zal binnengaan (Mat.7:21).

Het zelfgetuigenis van Jezus

In zijn verkondiging en uit zijn daden blijkt overduidelijk dat Jezus tijdens zijn openbare optreden in Israël wist dat Hij de door God beloofde Heiland was, de Messias. Toch heeft Jezus dat aan zijn discipelen en aan de schare die Hem volgde slechts in bedekte termen bekend gemaakt. Zo gebruikt Hij om zijn volmacht kenbaar te maken de beelden die als symbolen over de Verlosser spreken. Hij betoont zich voor hen als de bode Gods, die uitnodigt voor het feestmaal en als de dokter voor de zieken (Mar.2:17 par.), als de herder voor de schapen en zelfs als de huisvader, die het gezin rondom de tafel roept (Luc.22:29,30).

Nog duidelijker dan in deze beelden komt het getuigenis van Jezus over zichzelf tot uitdrukking in het herhaalde gebruik van het woordje 'ik'. Het persoonlijk voornaamwoord 'ik' komt in de taal van het Nieuwe Testament (Grieks) op twee manieren voor en wel met nadruk en zonder nadruk. Wanneer het woord 'ik' met nadruk wordt gebruikt, vestigt dat de aandacht op een tegenstelling tussen de 'ik'-persoon en een of meerdere anderen. Op deze wijze gebruikt de Here Jezus het heel vaak, bijvoorbeeld wanneer Hij zichzelf bekendmaakt met 'Ik ben de goede herder'. Hij is dat in tegenstelling tot hen die wel herders genoemd worden, maar in de praktijk harteloze huurlingen blijken te zijn. Hij is dé goede herder, die zijn leven inzet voor zijn schapen. Hij kent zijn schapen en ze volgen Hem (Joh.10). Zo heeft Jezus ook zijn volmacht tot uitdrukking gebracht wanneer Hij mensen bevrijdt van boze geesten (Mar.9:25): 'Ik beveel u...'; wanneer Hij zijn discipelen uitzendt (Mat.10:16): 'Zie, Ik zend u...'; en wanneer Hij zijn discipelen bemoedigt (Luc.22:32): 'Ik heb voor u gebeden...'.

Bij nader onderzoek blijkt dat we deze uitspraken van de Here Jezus zowel in de openbare verkondiging aan de schare vinden alsook in zijn zeer persoonlijke onderwijs aan de discipelen. Jezus bewijst daarmee in woord en daad dat Hij de persoon is voor wie Hij zich uitgeeft. Wat Hij van zichzelf zegt, is volkomen in overeenstemming met wat er door zijn daden bewerkt wordt. En toch is er nog steeds de voortgaande vraag: Wie is Jezus?

De 'Ik ben'-uitspraken

In het evangelie naar Johannes komt het zeven maal voor dat Jezus de woorden 'Ik ben (het)' gebruikt om zichzelf nader te beschrijven. De reden van de speciale waarde van de 'Ik ben' uitspraken van de Here Jezus ligt behalve in het benadrukte 'Ik' ook daarin dat het ons herinnert aan het spreken van God in het Oude Testament (o.a. Deut.32:39, Jes.43:10vv). In Ex. 3:14 maakt God zich aan Mozes bekend met deze bijzondere naam: 'Ik ben, die Ik ben' (vgl. Jes.46:4).

Een sterke toespeling op die Godsnaam vinden we in Joh. 8:58, waar de Here Jezus zijn verhevenheid boven de tijd benadrukt met de woorden: 'Eer Abraham was, ben Ik'. Jezus zal zonder twijfel de Godsnaam in gedachten gehad hebben als Hij ook zelf deze woorden gebruikt. En dat werpt dan een belangrijk licht op zijn 'Ik ben'-uitspraken.

Zeven 'Ik-ben'-vormen in Johannes' evangelieboek hebben betrekking op een zevental vergelijkingen: brood (6:35), licht (8:12); deur (10:7); herder (10:11); opstanding en leven (11: 25); weg, waarheid en leven (14:6) en wijnstok (15:1).
In elk van deze gevallen geeft de uitdrukking 'Ik ben...' een bepaalde werkzaamheid van de Here Jezus aan: kracht ge-

ven, verlichten, toegang verlenen, zorgen voor, leven geven, leiding geven en vrucht dragen. Het zijn stuk voor stuk verbazingwekkende aanspraken.

Brood des levens (Joh.6:35)
Een beeld uit het dagelijkse leven. Letterlijk staat er dat Jezus zegt: Ik ben het brood van het leven. Dat wil zeggen het leven bevattende en leven schenkende brood (vs.27, 33). De Here Jezus laat zien dat het unieke van zijn Persoon is Wie Hij is. Hij geeft niet alleen dat brood, Hij is het! 'Wie tot Mij komt zal nimmermeer hongeren' (vs.35). Door het geloof in de Here Jezus kan er een einde komen aan onze eeuwige honger en kommer. Daar kan het diepste innerlijk van een mens, het hart, vervuld en verzadigd worden met de vrede van God. De Here Jezus poneert zichzelf met de majesteit en het zelfbewustzijn van God zelf. Voor heel het menselijk bestaan, voor elke mens is dit de verzadiging van de diepste levenshonger: Jezus! In Hem geloven is eten en drinken en daarom niet meer hongeren of dorsten, maar eeuwig leven hebben.

Licht der wereld (Joh.8:12)
In de opening van zijn evangelie schrijft Johannes nog bedekt over dit licht: 'In het Woord was leven en het leven was het licht der mensen en het licht schijnt in de duisternis' (1:4,5). Met deze uitspraak maakt de Here Jezus dit nu heel persoonlijk: Ikzelf ben het eigenlijke licht! Als de zon er niet was zou er geen natuurlijk leven op aarde mogelijk zijn. Als de Zoon niet in de wereld was gekomen waren wij aan de ongeestelijke duisternis overgeleverd. Maar de Here Jezus is het licht waarbij een mens aan de duisternis kan ontkomen door Hem te volgen. Ieder mens heeft dit levenslicht nodig om zich niet te stoten en te struikelen. Eigenlijk staat er, dat

Jezus zegt: Ik ben het licht van de kosmos. Jezus Christus heeft niet alleen betrekking op het eeuwig lot van onze ziel. Gods licht is in Jezus deze wereld binnengekomen en is er nu! Dat het ook onze harten mag verlichten en dóór ons leven heen mag schijnen.

Deur voor schapen (Joh.10:7)
Om in de schaapskooi binnen te komen moet een schaap door de ingang, door de deur naar binnengaan. Hierin komt opnieuw Jezus' unieke betekenis tot uiting. Door Hem komen de mensen tot God en Hij is de beveiliging rondom de kinderen van God (schapen van kudde). In de wereld dreigt aan alle kanten gevaar. Het leven kan zomaar aangevallen en uiteengescheurd worden. Vooral met het oog op de gevaren van de duisternis moet er verzameling, afsluiting en dus beveiliging zijn. Echt veilig, zegt Jezus nu, is het alleen door Mij. Hij heeft de bres gedicht. Wij kunnen ten diepste rustig zijn en ons veilig weten. Maar ook dient de deur om in en uit te gaan, om ons door te laten. De schaapskooi is er voor de nacht. Maar God brengt ons ook in het licht, de kudde moet eruit, de wereld in. De wereld en het leven liggen open voor de mens die Jezus Christus kent als DE deur. Alleen in Hem is de ingang en de uitgang tot het echte leven gegeven. Indien iemand door Hem binnenkomt, zal hij of zij voor tijd en eeuwigheid behouden worden.

De goede herder (Joh.10:11)
Jezus is de volmaakte herder. Daarin ligt een tegenstelling met anderen die herder willen zijn, maar blijken het niet te zijn. Mensen stellen teleur. Het was Gods bedoeling dat mensen herderlijk met elkaar zouden omgaan, voor elkaar zouden zorgen. Maar Kaïn weigerde al met de woorden: ben

ik mijns broeders hoeder? En dat gaat door tot op de dag van vandaag.
Toch is een mens pas werkelijk mens als hij zorg draagt voor de naaste. Maar wij zijn van het herderschap vervreemd. Ieder zorgt immers voor zichzelf, komt voor eigen rechten op: het individualisme. Een huurling heeft geen persoonlijke verbondenheid met de schapen. Als het erop aankomt vlucht hij en laat de schapen in de steek. Jezus is de goede herder die zijn leven inzet voor de schapen. Juist in zijn sterven wordt Jezus helemaal herder. Zo ver gaat Hij, opdat de schapen leven en overvloed hebben (10:10). Opdat wij het leven ontvangen in al zijn volheid. Opnieuw gebruikt de Here Jezus hier een beeld uit het Oude Testament om Gods zorg en leiding voor zijn volk uit te drukken (Eze.34).

De opstanding en het leven (Joh.11:25)
De diepbedroefde Martha wist zeker dat haar broer Lazarus gestorven was. En ze geloofde dat er een opstanding uit de doden zou zijn 'op de jongste dag'. Dan brengt Jezus een belangrijke aanvulling aan in haar kennis: vergeet niet, dat Ikzelf de Opstanding en het Leven ben! De kracht van God, die de dood zal wegdoen, is in de persoon van Jezus Christus aanwezig. Jezus is God zelf, in ons sterfelijk bestaan binnengekomen. Door zijn lijden en sterven heen zou Hij tot de opstanding komen. Omdat Hij de opstanding en het leven is! Van Hem uit breekt het leven de dood open. Het is daarom van beslissende betekenis om door het geloof aan Jezus Christus verbonden te zijn. Zelfs al worden we door de lichamelijke dood uit dit leven weggenomen, in Christus is het eeuwige leven voor altijd ons deel. Vanaf het heden, dat men gelooft (Joh.3:15,36; 5:24; 17:3). Wie de Zoon heeft, heeft het leven! (1Joh.5:12)

De weg, de waarheid en het leven (Joh.14:6)

De discipelen van Jezus waren uit hun joodse achtergrond met deze begrippen vertrouwd. Maar nu betrok hun Meester dit nadrukkelijk op Zichzelf. Tomas had een vraag naar de bekende weg gesteld. Geduldig legt Jezus het nogmaals uit: wanneer een mens tot een leven met de Vader wil komen, dan had die maar één weg te gaan. En die weg is Hij! 'Niemand komt tot de Vader dan door Mij' (vgl. Mat.11:27). Hij is de weg tot God omdat Hij de waarheid is, de enige betrouwbare openbaring van de Vader. Daarom ook had de Vader Hem het leven gegeven opdat Hij dat zou geven aan hen die in Hem geloven (10:10,28). Jezus is de weg: geloof in Hem loopt ergens op uit. Het leven is geen kringloop, maar een weg die ergens heen leidt. De waarheid is de betrouwbaarheid en de trouw van God. We kunnen er zeker van zijn dat wat Jezus zegt, waar is. En dat wekt toch vertrouwen als wij wandelen op de weg van de tijd. In Jezus komt ons menselijke leven ten volle voor Gods aangezicht. Daarheen zijn we dan op weg. Geen vergissing mogelijk! Zo spreken deze begrippen van de volstrekt unieke betekenis van de Here Jezus Christus. Maar tegelijk gaat het erom dat wij op die weg gaan en leren wandelen, in vertrouwen en in vrijheid. Jezus zelf heeft de weg gewezen.

De ware wijnstok (Joh.15:1)

Aan de tafel van het laatste avondmaal had Jezus de beker laten rond gaan als teken van de hechte gemeenschap die er tussen Hem en zijn discipelen was. Dat bracht Hem ertoe het beeld van de wijnstok te gebruiken. In het Oude Testament was Israël de wijnstok, die overigens niet beantwoordde aan Gods bedoelingen (Gen.2:21; Eze.15). Maar Hij, Jezus, kon Zichzelf met het volste recht de ware wijnstok noemen.

Hij stelde zijn Vader, de landman, nooit teleur. Alleen verbonden met de ware wijnstok kan de mens tot ware bestemming komen. Wij worden opgeroepen tot het dragen van geestelijke vrucht. Zo wijst dit beeld op de innige levensgemeenschap tussen Jezus en de zijnen. Zij worden in Hem ingeplant en ingelijfd. Zij vormen met Hem een geheel, een plant, een lichaam met Christus (Rom.6:5). En die onzichtbare levensstroom wordt zichtbaar in de druiven, de vrucht. Het hele leven, vreugde en verdriet, wordt ingeschakeld in de snoeitechniek van de goddelijke Landman: opdat er veel vrucht in ons leven zal zijn. Zolang wij ons leven voor eigen rekening leiden, zijn en blijven we geestelijk onvruchtbaar. In de unieke geloofsgemeenschap met de Here Jezus komt ons leven tot de echte volle vruchtbaarheid van het bestaan. Dat verheerlijkt God! Wij doen recht aan Jezus, als we Hem geloven en onszelf aan Hem en zijn leven gevende Geest toevertrouwen.

Belijdenissen over Jezus

Een van de alleroudste belijdenissen van de christelijke kerk is 'Jezus is HEER', waarmee gelovigen hun Redder en Heiland verheerlijken. Niemand kan oprecht zeggen dat Jezus God is, dan door de Heilige Geest. Alleen de Geest kan een mens tot deze krachtige belijdenis bewegen.

In de Griekse vertaling van het Oude Testament was het woord *kurios* (Heer) de gangbare vertaling voor de godsnaam JHWH (Jahweh). De belijdenis 'Jezus is HEER' houdt daarmee in dat christenen geloven en belijden dat de mens Jezus, die op aarde leefde, aan God gelijk is. Deze woorden houden bovendien een erkenning in van Jezus' heerschappij over alle

gebieden van het leven,[201] alsook dat Hij de presentie van Israëls God is.

Daarmee krijgt vanwege Jezus de belijdenis aangaande God de Vader als Schepper een profetisch perspectief naar de Herschepper aller dingen en wordt het gelijk spannend. De eerste christenen waren joodse gelovigen en zij hadden altijd al beleden dat de God van Israël de almachtige Schepper is. Het volslagen nieuwe en aanstootgevende van de christelijke belijdenis was de voor velen schokkende uitspraak waarin Jezus met de God van Israël vereenzelvigd werd! Dit was en is een buitengewoon aangrijpende belijdenis, mede vanwege de verstrekkende consequenties. Dit werd direct merkbaar tijdens de eerste eeuwen van het christelijk geloof en de vorming van de christelijke kerk. Voor zowel de keizer van Rome, die zich als alleenheerser liet vereren en geen andere *kurios* naast zich duldde, als voor het orthodoxe Jodendom, dat onmogelijk een 'mens' als God kon belijden en vereren was dit onoverkomelijk verkeerd en zeer aanstootgevend! De weerstand vanuit de joodse gemeenschap in Jeruzalem tegen de apostelen en die van de keizers in de eerste eeuwen tegen de christenen mag als bekend worden verondersteld. Het boek Handelingen van de apostelen geeft er een vroeg getuigenis van.[202]

---

[201] Vgl. 1Kor.12:3 en Fil.2:11. Zie ook Joh.15:26 (over het getuigenis van de Geest) en 1Joh.4:2 (over de menswording); Joh.16:14 (over de verheerlijking van Jezus).

[202] Zie de uitstekende studies van Daniel de Waele, *Ontluikend christendom, cultuurgeschiedenis van een nieuwe religie in de Grieks Romeinse wereld*, Utrecht 2021 en Eginhard Meijering, *Geschiedenis van het vroege christendom, van de jood Jezus van Nazareth tot de Romeinse keizer Constantijn*, Amsterdam, 2004.

Maar de in het Nieuwe Testament beleden eenheid van de Vader en de Zoon en de Geest laten er geen onduidelijkheid over bestaan. God de Vader is Schepper van het heelal, God de Zoon is voluit in schepping en herschepping betrokken. God, de Vader en de Zoon en de Geest, is HEER; Maker en Onderhouder van de schepping.
Voordat we de contouren en de inhoud van het Bijbels getuigenis daarover onderzoeken, willen we stilstaan bij een aantal verbindingen tussen het Oude en het Nieuwe Testament met betrekking tot deze samenhangende bewegingen in het belijden van God als Vader, Zoon en Geest. Waarin de diepe betekenis van de belijdenis Jezus is HEER zichtbaar wordt: tot eer van God de Vader.

Bijbelse samenhangen

In het Oude Testament staat, als het over God gaat, de naam JHWH centraal. Maar wat is de betekenis van die naam in het Nieuwe Testament? In het NT wordt indirect wel vaak naar deze naam van God verwezen,[203] maar de namen die het meest voor God worden gebruikt, zijn 'God' en 'Vader'. Het Griekse 'vervangwoord' voor JHWH (*kurios,* 'HEER' of Heer'*)* wordt meestal gebruikt voor de Here Jezus Christus. Dit toont de samenhang tussen de naam JHWH en Vader in het christelijk spreken over God. Uit het NT wordt duidelijk dat de God die Jezus zijn Vader noemde JHWH is, de God van

[203] Een van de meest opvallende verwijzingen naar de naam JHWH in het NT is de eerste bede uit het gebed dat Jezus zijn discipelen leerde, het Onze Vader', 'Uw naam worde geheiligd' (Mat.6:9). Jezus leert daar God te bidden dat Zijn Persoon geheiligd zal worden, d.w.z. heilig geacht, verheerlijkt zal worden door de mensen. God Zelf zal met het aanbreken van Zijn Koninkrijk Zijn heiligheid zichtbaar maken en Zijn Naam onder de mensen heiligen (Eze. 36:20-23).

Israël. Dit betekent dat de God die zich in Jezus Christus openbaarde dezelfde is als de God die zich aan Israël openbaarde: de God van Abraham, Izaäk en Jacob. Omdat we uit de Bijbel leren dat de Vader van Jezus Christus samen met de eeuwige Zoon en de eeuwige Geest de drie-ene God is, kunnen we zeggen: JHWH is de drie-ene God. Dit was in de tijd van Jezus en de apostelen en is tot op de huidige dag voor met name orthodoxe joden een onmogelijke uitspraak, waarin een deel van de verwerping van Jezus gelegen was. Voor christenen is dit echter een grondinzicht en een basale belijdenis: de naam JHWH is Gods trinitarisch zelfopenbaring in Jezus Christus door de Geest.[204] De naam JHWH wijst vooruit naar die andere gestalte waarin God in de geschiedenis openbaar wordt: Jezus Christus, de Zoon. Niet het onderscheid tussen de naam en zijn drager, maar de onverbrekelijke eenheid van Naam en Naamdrager staat voorop. De Naam is de presentie van de Naamdrager.[205]

Dat voor christenen de Vader van Jezus Christus JHWH is, de God van Israël, heeft belangrijke consequenties. De eerste is dat christenen, die de God van Jezus hun Vader noemen, daarmee in relatie staan tot de God van Israël. En daarmee staan wij ook in een bepaalde relatie tot het volk van Israël, dat deze God aanbidt, gehoorzaamt en belijdt. De christelijke

---

[204] Het gaat mij hier met name om het begrip zelfopenbaring. We kunnen de werkelijkheid van de mens Jezus Christus niet op een lijn stellen met die van de naam JHWH! De verhouding tussen Jezus Christus en God, tussen de Zoon en de Vader is een ander soort verhouding dan die tussen God en zijn naam JHWH. Jezus Christus is niet een naam van God. De Vader van Jezus Christus is JHWH.

[205] Daarom kan JHWH niet als een zelfstandigheid naast God worden gezien, maar de mens Jezus Christus is als de Zoon wel een relatief zelfstandige gestalte naast God, zijn Vader.

kerk zal zich realiseren dat zij niet de enige geloofsgemeenschap is die tot en over deze God spreekt.[206]

Een andere gevolgtrekking is, dat wij deze God niet alleen uit het Nieuwe Testament leren kennen, en ook niet alleen uit het Oude Testament, maar alleen uit beide! Concreet betekent dit dat beschrijvingen van God, zoals 'God is liefde', zal worden begrepen in eenheid met beschrijvingen van God uit het Oude Testament, zoals 'God is rechtvaardig'. Dit geldt natuurlijk ook van OT naar NT! De Bijbel van christenen bestaat uit Oude en Nieuwe Testament en deze tweeheid kan niet worden opgeheven.[207] Om de Vader van de Here Jezus te leren kennen, hebben we het oudtestamentisch getuigenis over JHWH nodig. Om JHWH nader te leren kennen hebben wij het nieuwtestamentisch getuigenis over Jezus, de Zoon van de Vader nodig! Daarbij komt nog dat we God niet uitsluitend leren kennen uit de Bijbel. We hebben onze eigen geloofservaringen en Godservaringen nodig, die de Heilige Geest aan Gods kinderen schenkt.
Deze overwegingen geven enig zicht op de diepgaande en ver dragende samenhangen van het leren kennen van God.

Met deze theologische formulering in het zoeken naar grote samenhangen in het geopenbaarde Woord, zullen we ons steeds realiseren dat het gaat om zoeken in een geheimenis. Het kan voor ieder anders liggen, maar het zal te groot voor ons zijn. Met eerbied en ontzag willen wij leren spreken over God, waarbij het niet gaat om onze menselijke ideeën, maar

---

[206] Jan Muis en Bram van de Beek gaan daar in hun publicaties diepgaand op in. Het voert voor dit boek te ver, maar het gaat hier bepaald om een van de hot items in de christelijke theologie.
[207] Zie voor deze consequenties Jan Muis, *Onze Vader*, a.w. p.175.

om wat we opmaken uit Schriftonderzoek, dus Bijbelse theologie en studie. Voor mij is het duidelijk, dat zulk denken zich centreert rond het leven van de Here Jezus Christus. Vandaar dat we nu vervolgen met een samenhang van verbindingen in de Schrift, die ook maken dat we aangesproken worden door Hemzelf.

Alle dingen hebben hun bestaan in Hem

Wanneer de apostel Paulus over het belang van onze mentaliteit (gedachtenwereld en bedoelingen) schrijft en wel in relatie tot de gezindheid van de Here Jezus Christus, lijkt het alsof hij van vreugde over diens God/mens-zijn gaat zingen:
'*Laat onder u de gezindheid heersen die Christus Jezus had. Hij, die de gestalte van God had, maakte er geen aanspraak op aan God gelijk te zijn, maar deed afstand van zijn positie en nam de gestalte aan van een dienaar. Hij werd gelijk aan de mensen, en als mens verschenen heeft Hij zich vernederd en werd gehoorzaam tot in de dood – de dood aan het kruis. Daarom heeft God Hem hoog verheven en Hem de naam geschonken die elke naam te boven gaat, opdat in de naam van Jezus elke knie zich zal buigen, in de hemel, op de aarde en onder de aarde, en elke tong zal belijden: 'Jezus Christus is Heer,' tot eer van God, de Vader.*' (Fil2:5-11NBV21)

In dat 'lied' komen de gedachten over de mens Jezus in zijn vernedering en de verhoogde *kurios*, de Here Jezus Christus, bij elkaar en dat alles op de diepe en hoge tonen van schepping en voleinding.[208]

[208] 'Mijn geloof en hoop is op Jezus Christus, Verlosser en Voltooier van alles wat God geschapen heeft. In de Bijbel lees ik dat Christus scheppingsmiddelaar is, maar ook dat Hij door zijn opstanding de eersteling van de nieuwe schepping is geworden en dat Hij bij zijn

Als wij spreken over de schepping als Gods wereld, bedoelen we de wereld van God de Vader, van God de Zoon en van God de Heilige Geest. Er is geen scheiding in God, maar we lezen in de Bijbel over onderscheiding, namelijk in wat de Vader en de Zoon en de Geest doen.
We willen nu een opvallende lijn laten zien die de gedachte dat Jezus Christus de scheppingsmiddelaar is vanuit het Oude Testament ondersteunt.

Een lofdicht op de Schepper
In het Oude Testament vinden we in Spreuken 8 een gevoelvolle lofzang waarin de gepersonifieerde Wijsheid van God over zichzelf en de schepping getuigt.[209]
Het begint met: De Wijsheid roept…
'De HERE bezat Mij aan het begin van Zijn weg,
al vóór Zijn werken, van oudsher.
Van eeuwigheid af ben Ik gezalfd geweest,
vanaf het begin, vanaf de tijden voordat de aarde er was.
Toen er nog geen diepe wateren waren, was Ik geboren,
toen er nog geen bronnen waren, zwaar van water.
Voordat de bergen waren verzonken,
vóór de heuvels, werd Ik geboren.
Hij had de aarde en de velden nog niet gemaakt,
evenmin het begin van de stofjes van de wereld.
Toen Hij de hemel gereedmaakte, was Ik daar,
toen Hij een cirkel trok over het oppervlak

---

komst en heerlijkheid een nieuwe hemel en een nieuwe aarde zal brengen. Over ontwikkeling en voortgang in de schepping gesproken!': Gijs van de Brink in StudieBijbel Magazine jrg. 11 juni 2018 'Redactioneel''.

[209] Al eerder heb ik in dit boek genoemd dat de Here Jezus betrokken was bij de schepping. Hier wil ik dit verdiepend onderbouwen.

van de watervloed,
toen Hij de wolken daarboven sterk maakte,
Hij de bronnen van de watervloed versterkte,
toen Hij voor de zee zijn plaats, zijn verordening, bepaalde,
zodat het water Zijn bevel niet zou overtreden,
toen Hij de fundamenten van de aarde verordende,
was Ik bij Hem, Zijn Lievelingskind,
Ik was dag aan dag Zijn bron van blijdschap,
te allen tijde spelend voor Zijn aangezicht,
al spelend in de wereld van Zijn aardrijk.
Mijn bron van blijdschap vond Ik bij de mensenkinderen.
Nu dan, kinderen, luister naar Mij:
Welzalig zijn zij die Mijn wegen in acht nemen.
Luister naar vermaning en word wijs, verwerp die niet.
Welzalig is de mens die naar Mij luistert,
door dag aan dag te waken aan Mijn poorten,
door Mijn deurposten te bewaken.
Want wie Mij vindt, vindt het leven
en verkrijgt de goedgunstigheid van de HERE.
Wie echter tegen Mij zondigt, doet zijn ziel geweld aan.
Allen die Mij haten, hebben de dood lief.' (Spr.8:22-36)

Het is door koning Salomo geschreven als een levenslied, waarin wie het hoort[210] zelf wijsheid vinden kan. In het tweede deel wordt de grootsheid van de wijsheid getoond:

[210] Het is waarschijnlijk dat 'Spreuken' ook bestemd was voor de koningen uit die tijd, omdat de wijsheidsliteratuur internationaal uitgewisseld werd. Dat deze wijsheid bekend werd bij andere koningen blijkt uit het bezoek van de koningin van Seba, waarbij zij wilde nagaan hoe groot de wijsheid van Salomo was (1Kon.10:1-4). Door de wijsheid, als vrucht van de omgang met de God van Israël, kunnen regeerders macht combineren met goed moreel handelen.

ze was er al in de tijd voorafgaande aan de schepping en ze kent de geheimen van de schepping.[211]

De lezer kan wijsheid ontvangen door de gelovige omgang met de HERE en zijn Tora. De daarin vervatte woorden hebben een oeroude oorsprong en bevatten kennis van de geheimen van de schepping. Een leven dat wordt bepaald door toewijding aan de God van Israël is niet zomaar een weg onder vele andere benaderingen. Het is de enige weg tot het leven, aldus de Wijsheid.
De door Salomo als persoon ingevoerde Wijsheid heeft in Spreuken 1-9 goddelijk gezag en representeert zelfs God. In latere perioden en met name de uiterst boeiende intertestamentaire periode van enkele honderden jaren 'tussen Maleachi en Johannes de Doper',[212] werd deze Wijsheid verbonden met de unieke geschiedenis van Israël, maar heeft de Wijsheid ook de hand in de historie van de volken. Zo krijgt de Wijsheid zelfs de gestalte van een Verlosser.[213]

Wat is wijsheid? We lezen het begrip in algemene zin als het gaat over bekwaamheid om iets tot een goed einde te brengen. Wijsheid is dan nodig voor o.m. de timmerman en de smid, zowel als voor de zeeman (Ex.28:3, 31:3,6, 36:1,2; 1Kon.7:14; Pred.10; Ez.27:8).

---

[211] Met dank aan Gijs van den Brink verwijs ik naar zijn studie over de Wijsheid: *Jezus en de Wijsheid*, SB Magazine 5.4.
[212] In de Willibrordvertaling van de Bijbel, 's-Hertogenbosch 1995 zijn deuterocanonieke boeken opgenomen zoals het boek Wijsheid van Jezus Sirach, waarin hfst. 1 en 24 over (de) wijsheid in relatie tot de schepping spreken (1:1-10), vóór alles voortgebracht uit God.
[213] Zie SBOT onder dit trefwoord. De Wijsheid is in Spreuken echter vooral de personificatie van een karaktereigenschap van God.

Dan is wijsheid ambachtelijke kundigheid, waarin kennis en kunde samengaan.
Wijsheid is ook levenskunst, waarbij het draait om kennis en moraal, inzicht in goed en kwaad, levenservaring en oprechte schranderheid, toepassing van kennis in de praktijk van het leven. Daarover lezen we veel in het wijsheidsboek van het Oude Testament: Spreuken. Wijsheid is in de Bijbel een geschenk van God dat inzicht geeft in de betekenis van gebeurtenissen, waardoor mensen de wil van God leren kennen.

De in het Oude Testament als persoon voorgestelde Wijsheid heeft in de teksten van het Nieuwe Testament bouwstenen verschaft voor het spreken over Jezus Christus. Onder meer op grond van uitspraken van de Here Jezus zelf[214] kunnen we een ver gaande vergelijking en zelfs vereenzelviging veronderstellen tussen Hem en deze Wijsheid.[215]

In het evangelie naar Johannes komen we maar liefst dertien kenmerken van Christus tegen die in de Joodse traditie aan de gepersonifieerde Wijsheid worden toegekend! De meest

---

[214] '*En toch is de Wijsheid door al haar kinderen als rechtvaardig erkend*.' (Luc.7:35). Deze wat raadselachtige uitspraak van de Here Jezus over de wijsheid zegt veel over Hemzelf en zijn Evangelie. Met 'al haar kinderen' worden al de mensen bedoeld die instemmen met de waarheid van 'de wijsheid', in de context met name al de volgelingen van (Johannes en) Jezus. In tegenstelling tot hen die Jezus 'dit geslacht' noemt (vs.30-34) erkennen zij juist wel de waarheid van Gods boodschap zoals die tot hen is gekomen door Johannes de Doper en de Here Jezus. Zodoende is de wijsheid Gods door hen gerechtvaardigd, d.w.z. de wijsheid Gods wordt door de gelovigen als rechtvaardig en goed erkend.

[215] In de context van Spreuken 8 verdient de opvatting van personificatie de voorkeur boven die van gelijkstelling! Bij de apostel Paulus is dat nog weer verder uitgewerkt.

bekende overeenkomsten zijn de pre-existentie van Christus en zijn betrokkenheid bij de schepping van de wereld. Ook door Paulus wordt de Here Jezus aangeduid als de kracht en de wijsheid van God.[216] Dit betekent dat de Oudtestamentische teksten over de als persoon voorgestelde Wijsheid licht werpen op de nieuwtestamentische boodschap. Naar mijn begrip is de personificatie van de Wijsheid een voorbereiding op de later voller geopenbaarde waarheid dat God de wereld geschapen heeft door zijn Zoon Jezus Christus, Gods wijsheid en kracht.[217]

Voor de apostelen Johannes en Paulus is het duidelijk geworden dat Jezus Christus, die de grootst mogelijke vernedering, smaad en hoon in zijn leven en in het sterven aan een kruis gedragen heeft, dezelfde is die zij als Zoon van God en Messias van Israël beleden. Details uit Jezus' leven, wonderen en woorden doen ertoe! De apostelen herkenden in deze Jezus beelden, die hen uit de joodse overlevering bekend waren.[218] Messiaanse beelden, logosuitspraken (het Woord was bij God en het Woord was God) en Wijsheids-toespelingen (Spr.8), die bij Jezus ineen vloeiden. Jezus' mens-zijn had een begin in het Woord, de *logos* en werd bij Johannes geborgd in het voorbestaan van het Woord. Jezus bestond dus al vóór zijn geboorte, maar dan als het Woord. Hier zien we toespelingen naar Genesis 1 (de schepping) en zo ook

---

[216] Zie bv. 1Kor.1:24; vgl. Spr.2:7; Ef.1:17 en Kol.2:3.

[217] Zie vooral de proloog van het Evangelie naar Johannes: Joh.1:1-14 en bij de apostel Paulus 1Kor.1:24-30 (vgl. Spr.2:7); Ef.1:17; Kol. 2:3 en verder bij Heb.1:1-4.

[218] Er was een breed scala aan Joodse verwachtingen, zoals die van een gezalfde telg uit het geslacht van David, een 'nieuwe' Mozes en idem Elia, een priesterlijke knecht des Heren en idem mensenzoon, een Zoon van God; ze speelden allen in Jezus' leven een rol! Zie ook Henk Bakker, *Jezus, reconstructie en revisie*, Utrecht 2020.

naar Spreuken 8, de Wijsheid van God die bij God was. Het bracht de apostelen tot het begrip dat Woord, Wijsheid en Geest in God thuis horen! Zoals Woord, Geest en Wijsheid bij de schepping aanwezig waren, waren ze ook bij het voortbrengen van deze mens Jezus aanwezig.[219] En dat gezamenlijke geluid, die christelijke belijdenis, laten Matteüs, Marcus, Lucas en Johannes in hun Evangeliebeschrijvingen duidelijk horen.

Deze geloofsherkenning heeft naar mijn begrip alles met een innerlijk werk van de Heilige Geest in hun harten te maken, dat maakte deze werkelijkheid levend. Het zal ook alles van doen hebben gehad met Jezus' opstanding uit de doden en Zijn ontmoetingen met hen. Door alles heen gingen de apostelen inzien dat Jezus Christus niet alleen een centrale rol speelt als Messias voor Israël, maar ook als Scheppingsmiddelaar. Hij is betrokken bij het onderhouden van al wat is en als Gods Wijsheid en Zoon van God in de totale verlossing en herschepping van de wereld. Dit toont de reikwijdte van de belijdenis: Jezus is HEER! De Gekruisigde is de Levende!

Jezus is het Woord waardoor God alles schiep: '*Alle dingen zijn door het Woord geworden en zonder dit is geen ding geworden, dat geworden is'* (Joh.1:3). '*Want door Hem zijn alle dingen geschapen die in de hemelen en die op de aarde zijn, die zichtbaar en die onzichtbaar zijn: tronen, heerschappijen, overheden of machten; alle dingen zijn door Hem en voor Hem geschapen*' (Kol.1:16)

---

[219] De woorden 'in het begin' verbinden zo Genesis 1:1 en Johannes 1:1. Zie voor de betrokkenheid van de Wijsheid bij de schepping het gelezen Spr.8:22-30 en voor de betrokkenheid van de Geest bij de schepping Gen.1:2.

Jezus is de Onderhouder van de als maar voortgaande schepping, van wereld en kosmos. Hij verzekert het voortbestaan en de voortgang van de schepping, van al het geschapene:

'*Hij is vóór alle dingen, en alle dingen bestaan tezamen door Hem*'. (Kol.1:17).
'*Nadat God voorheen vele malen en op vele wijzen tot de vaderen gesproken had door de profeten, heeft Hij in deze laatste dagen tot ons gesproken door de Zoon, Die Hij erfgenaam gemaakt heeft van alles, door Wie Hij ook de wereld gemaakt heeft. Hij, die de afstraling van Gods heerlijkheid is en de afdruk van Zijn wezen, Die alle dingen draagt door het woord van Zijn kracht, heeft, nadat Hij de reiniging van onze zonden door Zichzelf tot stand had gebracht, Zich gezet aan de rechterhand van de Majesteit in de hoogste hemelen.' 'Tegen wie van de engelen heeft God immers ooit gezegd: 'Jij bent mijn Zoon, Ik heb je vandaag verwekt'? Of: 'Ik zal een Vader voor Hem zijn, en Hij voor mij een Zoon'?*' (Heb.1:1-3,5)

Jezus is de Middelaar, Verlosser en Voltooier van de schepping. We schreven hiervoor al dat Jezus als de scheppingsmiddelaar wordt beleden. Hij is Gods reden tot de schepping ('Laat ons mensen maken'), Gods Middelaar van de schepping (door Wie God alle dingen schiep) en Gods doel van de schepping (Hem heeft de Vader alles in handen gegeven).
Jezus' middelaarschap vanwege de schepping heeft door zijn komst naar de wereld consequenties voor wie in God gelooft. In de leer van de redding wordt Jezus immers als Middelaar beschouwd. Wie in Hem en zijn plaatsvervangend verzoeningswerk gelooft, wordt door Jezus' bemiddeling voor tijd en eeuwigheid zalig gesproken. Alleen Christus kan een mens met God verzoenen. Alleen door Hem kunnen wij tot God

gaan. We vragen God om vergeving 'om Jezus' wil'. Christus is de verzoening van al onze zonden en niet alleen van de onze maar voor die van de gehele wereld (vgl. 1Joh.2:1,2).
Christelijk geloof kent het inzicht dat er tussen ons en God een onoverbrugbare tegenstelling is en dat er zonder de Bemiddelaar, Verzoener, Verlosser en Voleinder Jezus Christus geen omgang met God mogelijk is. En tóch: '*Ik ben ervan overtuigd, dat Hij die dit goede werk bij u begonnen is, het ook zal voortzetten tot het voltooid is op de dag van Christus Jezus.*' (Fil.1:6). Het is Jezus Christus die Gods plan met mens en wereld uitvoert en volbrengt. Uiteindelijk zal Gods plan voltooid worden als Jezus Christus opnieuw zelf naar de aarde komt en een hele nieuwe, gave werkelijkheid door God gerealiseerd wordt. Dan is alles echt goed, zoals het door de Schepper bedoeld is. Soli Deo Gloria!

Schepping en nieuwe schepping
Het Nieuwe Testament blijkt de grondgedachte van het Oude voort te zetten, namelijk dat God uiteindelijk bedoelt de hele schepping recht te zetten. Wat door de zonde uit zijn voegen en verwoest is geraakt, wordt door de Here God zelf in het handelend optreden van de Here Jezus hersteld. De aarde en de hemel worden vernieuwd en vormen dan van Godswege een paradijselijke eenheid, heerlijk, zegenrijk en totaal. De aarde zal vol zijn van de heerlijkheid van God zoals het water de bodem van de zee bedekt. Deze belofte klinkt en resoneert de hele Bijbel door.
Het werelddrama met zijn onvoorstelbaar indrukwekkende eindgebeurtenissen zal met de terugkomst van Jezus naar de aarde eindigen in het grote oordeel over al Gods tegenstanders én in het recht zetten van alle dingen, als het gescha-

pene heilig en zuiver vernieuwd wordt: de nieuwe wereld waar God woont en troont.

Openbaring 20:11-15 beschrijft het laatste oordeel, dat wil zeggen het oordeel over 'de overigen van de doden', over de Godvijandige volken. Het is een oordeel over alle mensen die ooit geleefd hebben, uitgezonderd de gelovigen (die deel hadden aan de eerste opstanding). De rechter van het laatste oordeel, is de HERE God.[220] Niets en niemand is onbereikbaar voor Gods macht. Dat is enerzijds een troost voor wie God toebehoort, anderzijds een bedreiging voor wie zich tegen Hem keert. Dood en dodenrijk, het kwaad en de zonde, hebben niet het laatste woord, maar God![221]

Dan wordt er een nieuwe situatie geschapen, een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, zoals die in Op.21 beschreven worden. Daar lezen we over een werkelijkheid na afloop van de wereldgeschiedenis, wanneer het laatste oordeel is voltrokken. Al het oude is verdwenen; we lezen over de nieuwe dingen die de Here God maakt en doet.

Van de vroege christenen, apostelen en evangelisten uit het NT, leren we dat Gods wegen met Israël in Tora en tempel, in wijsheid en genade zijn samengekomen in Jezus van Nazaret, Israëls Messias,[222] Gods Zoon. In Jezus Christus is Gods toekomst in het heden binnengekomen en door geloof in Hem is de weg naar die nieuwe wereld geopend.

---

[220] Zie Op.4:1-11; 5:1,7,13; 6:16; 7:10,15; 19:4; 21:5; Dan.7:9; vgl. Jes.6:1.

[221] Want 'de dood zal er niet meer zijn' (Op.21:4) en 'Hij zal voor eeuwig de dood vernietigen' (Jes.25:8).

[222] Zie voor Jezus als Messias en de ware HEER: Rom.1:1-5; 16,17.

De HERE is het die mensen geestelijk levend maakt en vernieuwd, de nieuwe schepping begint in feite nu al.[223]

Jezus Christus is het begin en de voltooiing van deze nieuwe schepping van God, dat wil zeggen: Hij is de Oorsprong en het Hoofd ervan. Iedereen die 'in Christus' is, maakt deel uit van deze nieuwe schepping en heeft door de Heilige Geest in dat nieuwe leven te wandelen. Volgelingen van Jezus zijn de éérste vruchten van de nieuwe schepping. Zij zijn uit God geboren door middel van het Woord van de waarheid, en zij vormen daarom de eerstelingen van Zijn schepselen (Jak. 1:18). Zij zijn de eerste oogst van het verlossingswerk van Christus, en zij bezitten ook de eerstelingsvruchten van de Geest (Rom.8:23).[224] Zij zijn, evenals 'zaad uit de Joden' (de zgn. 'rest tot volheid'),[225] gekocht als eerstelingen voor God en van het Lam (Op.14:4).

---

[223] Vgl. 2Kor.5:17-19: '*Zo is dan wie in Christus is een nieuwe schepping; het oude is voorbijgegaan, zie, het nieuwe is gekomen. En dit alles is uit God, die door Christus ons met Zich verzoend heeft en ons de bediening der verzoening gegeven heeft, welke immers hierin bestaat, dat God in Christus de wereld met Zichzelf ver-zoenende was, door hun hun overtredingen niet toe te rekenen, en dat Hij ons het woord der verzoening heeft toevertrouwd*.' Zie ook Gal.6:15; vgl. Op.3:14.

[224] Enerzijds zijn de gelovigen al geadopteerd tot zonen van God, de Heilige Geest heeft hen daarvan juist bewust gemaakt (Rom. 8:16) , anderzijds verwachten zij nog de zichtbare manifestatie van dat zoonschap (18,19), namelijk de verheerlijking van hun lichaam, zoals dat ook bij Christus gebeurd is. De 'verlossing van ons lichaam' is tot heerlijkheid, onvergankelijkheid en onsterfelijkheid (zie 1Kor.15:42vv.; 51-54; 2Kor.5:4; Fil.3:21).

[225] Jezus als de Messias belijdende gelovigen uit de Joden, een deel (volheid) uit het Joodse volk dat Paulus betiteld als *een overblijfsel naar de verkiezing van Gods genade*, zie Rom.11:15; 25,26; vgl. Rom.10 en 11; zie ook mijn '*Liefde Voor Israël*', Veenendaal 2003.

Dan zal uiteindelijk in de voltooiing heel de wereld en kosmos als vernieuwde schepping delen in de heerlijke gevolgen van het werk van de Here Jezus Christus en zo zullen de nieuwe hemel en de nieuwe aarde werkelijkheid worden.[226]

U kennen, uit en tot U leven,
Verborgene die bij ons zijt,
zolang ons 't aanzijn is gegeven,
de aarde en de aardse tijd,
o Christus, die voor ons begin
en einde zijt, der wereld zin!

Gij zijt het brood van God gegeven,
de spijze van de eeuwigheid;
Gij zijt genoeg om van te leven
voor iedereen en voor altijd.
Gij voedt ons nog, o hemels brood,
met leven midden in de dood.

O Christus, ons van God gegeven,
Gij tot in alle eeuwigheid
de weg, de waarheid en het leven,
Gij zijt de zin van alle tijd.
Vervul van dit geheimenis
uw kerk die in de wereld is.

Gezang 75:1-3 (LvdK73)
Ad den Besten (1923-2015)

[226] Vgl. Joh.1:29; Kol.1:20; 2Pet.3:13; Op.21:15).

VII De levendmakende Geest

De Geest is Gods belofte

In het Oude Testament is de belofte van het zenden van de Heilige Geest verbonden aan de geprofeteerde heilstijd. Dat zal de tijd zijn waarin de Geest zal komen tot heel het volk van God. In een aantal oudtestamentische teksten wordt zo gesproken over het uitstorten van de Geest als een komend ingrijpen van God. Enkele voorbeelden van die beloften:

'Want Ik zal water gieten op het dorstige en stromen op het droge. Ik zal Mijn Geest op uw nageslacht gieten en Mijn zegen op uw nakomelingen.' (Jes.44:3HSV)[227]

De liefde van de HERE voor zijn volk blijkt hieruit dat Hij zijn Geest en zijn zegen zal geven. De uitstorting van de Geest brengt het geestelijke herstel, dat Israël (het volk dat geroepen is als Gods knecht) zo nodig heeft.[228]

---

[227] Voor de goede uitleg van teksten uit de Bijbel is natuurlijk altijd de context van groot belang. Daarom verwijs ik naar het geheel van Jes.43,44: door zijn ontrouw aan de HERE heeft Israël het oordeel over zich afgeroepen (zie ook 43:28). In deze verzen blijkt echter opnieuw dat dit niet betekent dat de HERE het volk loslaat. Hij betoont zich degene die Israëls zonden vergeeft (Jes.43:25). Het oordeel als gevolg van hun zonden maakt plaats voor herstel en dat (evangelie) wordt hier al beloofd en voorzegd.

[228] Vergelijk Jes.32:15, waar in verband met een Messiaanse koning eveneens over deze uitstorting van de Geest geprofeteerd wordt: '*Totdat over ons uitgegoten wordt de Geest uit de hoogte. Dan zal de woestijn tot een vruchtbaar veld worden en het vruchtbare veld zal als een woud beschouwd worden*.'

Laten we er opmerkzaam op zijn, dat deze woorden over de uitstorting van de Geest en Gods zegen betrekking hebben op het nageslacht van Israël, dus op joodse mensen. Hiermee wordt de Geest van de Messias in herinnering gebracht (Jes. 11:4-5). De uitwerking van de komst van de Geest wordt in het slot van Jesaja 44 breedvoerig als mondiaal beschreven, het zal de hele wereld aangaan (zie vs.21-23). Met andere woorden: de betrokkenheid van heel de schepping bij de verlossing van Gods volk geeft aan hoe ingrijpend en omvattend het handelen van de HERE in de uitstorting van zijn Geest is.[229]

Een tweede voorbeeld van deze belofte aangaande de eindtijd en daarmee een centrale tekst in het verband van de komst van de Heilige Geest vinden we in Joël 2:28,29(HSV):

'*Daarna zal het geschieden dat Ik mijn Geest zal uitstorten op alle vlees: uw zonen en uw dochters zullen profeteren, uw ouderen zullen dromen dromen, uw jongemannen zullen visioenen zien. Ja, zelfs op de dienaren en op de dienaressen zal Ik in die dagen Mijn Geest uitstorten*'.[230]

De zegen die de HERE zijn volk hier voorhoudt met het oog op de toekomst ('daarna'), is de belofte dat Hij zijn Geest zal uitstorten over 'alle vlees', waarmee in deze context gedoeld wordt op ieder die tot Gods volk Israël behoort (vs.1).[231]

---

[229] Een vergelijkbaar perspectief vinden we in de woorden van de apostel Paulus, die schrijft dat heel de schepping uitziet naar het herstel dat Christus bij zijn wederkomst zal brengen en waarin ook de schepping deelt (Rom.8:19-21).

[230] Ook hier is de context geladen met heilrijke beloften van herstel voor Israël: de belofte van de Geest voor allen (vs.1-2), aankondiging van de dag des HEREN (vs.3-4), belofte van redding voor allen die de naam van de HERE aanroepen (vs.5).

[231] Ezechiël sprak over een toekomstige uitstorting van de Geest 'over het huis van Israël' (Eze.39:29; vgl. Jes.32:15; Zach.12:10).

In Joëls woorden ligt de nadruk op het feit dat de belofte niet alleen bedoeld is voor het volk Israël als collectief, maar dat de zegen zich tot individuen uitstrekt. Sociale en patriarchale grenzen worden door deze Geestuitstorting doorbroken. Gelet op o.m. vers 5 kunnen we de belofte van de uitstorting van de Geest het beste betrekken op 'allen die de naam des HEREN aanroepen' in Jeruzalem, ofwel Gods getrouwe verbondsvolk.

Vervulling van de belofte

In het Nieuwe Testament haalt de apostel Petrus de woorden uit dit hoofdstuk aan op de eerste Pinksterdag, om aan te geven dat de apostelen niet dronken zijn, maar dat er een bijzondere werking van de Geest is (Hand.2). Bij zijn uitleg past Petrus de woorden van Joël toe op de gebeurtenissen van dat moment, zonder dat daarmee de gehele profetie vervuld is.[232] Maar het 'laatste der dagen' is hiermee wel degelijk aangebroken. Petrus wijst de Joodse deelnemers aan het Wekenfeest op Gods beloften: 'De belofte is voor u en voor uw kinderen en allen die veraf zijn, zovelen als de Here, onze God, roepen zal' (Hand.2:39). Dit betreft allereerst de Joden en Jodengenoten uit de volken (let op de genoemde landstreken in vs. 9-11), maar verderop in het boek Handelingen wordt duidelijk dat God ook Samaritanen en heidenen roept (Hand.8:17; 10:44-45). Sociaal onderscheid speelt geen rol, alleen het aanroepen van Jezus als Heer (vgl. Gal.3:28)!

[232] In Hand.2 is de vervulling met de Geest beperkt tot een kleine groep en is deze niet gerealiseerd voor het gehele volk. Tevens gebruikt Petrus het citaat uit Joël om in te gaan op de vragen over het taalwonder, terwijl de profeet dat niet noemt. Petrus gaat ook niet in op de kosmische verschijnselen, maar hij richt de aandacht vooral op het slotvers, met een oproep tot bekering. Er staat nog heel wat uit!

De belofte van de Heilige Geest[233] zoals die door de profeet Joël onder woorden was gebracht, geldt niet alleen voor de discipelen die op de Pinksterdag werden vervuld met de Heilige Geest, maar voor het gehele volk. De belofte van de Geest is ook niet beperkt tot een generatie, maar is ook voor 'uw kinderen', de toekomstige generatie (vgl. vs.17: uw zonen en uw dochters zullen profeteren).
Op dit moment besefte Petrus nog niet dat deze belofte zelfs ook zou gelden voor de heidenwereld, maar zijn woorden waren profetisch. De belofte is ook voor de heidenen die 'ver weg' waren;[234] ook zij zullen de Heilige Geest met Zijn gaven ontvangen[235], zij en hun nageslacht.
'Zovelen als de Here, onze God, ertoe roepen zal' is ontleend aan Joël 3:5. Enerzijds is het heil van God voor hen die de naam des Heren aanroepen (vs.21), anderzijds gaat het initiatief van God uit. Hij roept door de prediking van het Evangelie de mensen tot Zijn heil en Zijn roepstem reikt verder dan het volk Israël alleen.

Op allerlei plaatsen in het NT zien we, in het verlengde van wat Joël profeteert, dat God zich door zijn Geest aan allen openbaart, niet slechts aan enkelingen die daartoe uitver-

---

[233] Zie Hand.1:4; Luc.24:49.
[234] Zie Hand.22:21; Ef.2:17.
[235] '*En de gelovigen die van de besnijdenis waren, zovelen als er met Petrus waren meegekomen, waren buiten zichzelf dat de gave van de Heilige Geest ook op de heidenen uitgestort werd, want zij hoorden hen spreken in vreemde talen en God grootmaken. Toen antwoordde Petrus: Kan iemand soms het water weren, zodat deze mensen, die evenals wij de Heilige Geest ontvangen hebben, niet gedoopt zouden worden?*' (Hand.10:45-47; vgl. 22:21; Ef.2:17; Rom.12:7; 1Kor.12:2-11).

koren zijn, zoals in de tijd van het Oude Testament.[236] In de Romeinenbrief citeert Paulus een deel van het slotvers van deze profetie en breidt de betekenis uit tot heil voor de heidenen: '*Al wie de naam des Heren aanroept, zal behouden worden*' (Rom.10:13), waarbij dat aanroepen op één lijn staat met het belijden dat Jezus Heer is (Rom.10:9). Wie in de Here Jezus gelooft, wie Hem aanroept, mag zich[237] veilig weten op de dag dat Hij komt om de wereld te oordelen.[238]

Het is met het oog op deze en zulke beloften dat de Heilige Geest in de Schrift wel 'de Geest van de belofte' of 'de beloofde Geest' wordt genoemd.[239]

---

[236] Voor de christelijk gemeente geldt: 'Aan allen is de openbaring van de Geest gegeven, tot welzijn van allen' (1Kor.12:7), hoe verschillend de manieren ook maar zijn waarop de Geest zich openbaart (1Kor.12:4-6). Tegelijkertijd waarschuwt de apostel Paulus dat het verstaan van die openbaring in onze aardse werkelijkheid nog onvolkomen is (1Kor.13:9-12) en dat toetsing door allen (in de christelijke gemeente) nodig is; allen hebben immers de Geest ontvangen (1Kor.14:29-32; vgl. 1Tes.5:19-21).

[237] Juist ook vanwege de ontvangen Heilige Geest, die het onderpand is voor Gods erfenis van het eeuwige leven: '*In Hem (Jezus Christus) bent ook u, toen u de boodschap van de waarheid hoorde, het evangelie van uw redding – in Hem bent u, toen u tot geloof kwam, gemerkt met het stempel van de Heilige Geest, die ons beloofd is als voorschot op onze erfenis, opdat allen die Hij zich heeft verworven verlost zullen worden, tot eer van Gods grootheid.'* (Ef.1:13,14NBV21; vgl. 2Kor.1:22; 5:5; Rom.8:23).

[238] De profetie van Joël is echter nog niet in elk opzicht vervuld: de totale vernieuwing van Israël en de kosmische verschijnselen zijn nog niet opgetreden. In overeenstemming met andere profetieën (Eze.11,19,36, Zach.12) staan die nog uit in de toekomst. Daar belooft God zijn volk in de komende heilstijd zijn volk een nieuw hart te schenken en Zijn Geest in het binnenste te geven.

[239] Zie Gal.3:14; Ef.1:14; vgl. Luc.24:49.

De Geest is Gods gave aan Jezus

Opnieuw belofte en vervulling

Het Nieuwe Testament laat op tal van plaatsen zien, dat de Geest van God[240] op Jezus Christus rust. In het Oude Testament wordt een komende heilstijd beschreven, waarin de Geest zal rusten op hem die het heil van God zal aanbrengen. Hij is de beloofde Knecht des Heren, waarover de profeten namens God spraken: '*Zie, Mijn Knecht, die Ik ondersteun, Mijn Uitverkorene, in wie Mijn ziel een welbehagen heeft; Ik heb Mijn Geest op Hem gelegd. Hij zal tot de heidenvolken het recht doen uitgaan*.' (uit Jes.42:1-9)

Jezus belijdt dat van zichzelf, wanneer Hij een profetie uit Jesaja op zichzelf betrekt: '*De Geest van de Heer rust op Mij, want Hij heeft Mij gezalfd. Om aan armen het goede nieuws te brengen heeft Hij Mij gezonden, om aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken en aan blinden het herstel van hun zicht, om onderdrukten hun vrijheid te geven, om een genadejaar van de Heer uit te roepen*.' (uit Luc.4:16-21NBV)

---

[240] De Bijbel gebruikt meerdere namen en aanduidingen voor de Heilige Geest: de Geest Gods, de Geest van de levende God, de Geest uit God, de Geest des Heren, de Heilige Geest, de Geest van de Vader, de Geest des levens, de Geest der waarheid, de Geest der genade, de Geest van wijsheid en van openbaring, de Geest van wijsheid en verstand, de Geest van raad en sterkte, de Geest van kennis en vreze des Heren, de Heilige Geest der belofte, de Geest van het Zoonschap, de Geest der heerlijkheid (zie bv. Gen. 1:2, Jes.11:2; Jes.61:1; Zach.12:10; Mat.10:20; Luc.1:35; Joh.15:26; Rom.8:2,15; 1Kor.2:12; 2Kor.3:3, Ef.1:13,17; 1Pet.4:14). Al deze benamingen duiden op één en dezelfde Geest: de Geest van de HEER. De Heilige Geest is geen Geest naast God, geen persoon of wezen dat van God te onderscheiden is. De Heilige Geest duidt op God zelf. God is Geest en onderscheidt zich van al het aardse en menselijke (vgl. Joh.4:24).

De door Jezus uitgesproken belijdenis dat de Geest waarover al gesproken werd in Jesaja 61[241] op Hem rust, maakt duidelijk dat met Jezus Gods Geest is teruggekeerd naar Israël en dat met de terugkeer van de Geest de heilstijd wordt ingeluid. Lucas 4:18,19 vermeldt behalve het genezen van zieken en het uitdrijven van demonen nog andere kenmerken van de aangebroken heilstijd. Het gaat er dan onder meer om dat het goede nieuws (evangelie) wordt verkondigd aan de armen (waaruit hun armoede dan ook mag bestaan).
Wanneer de om zijn prediking gevangen genomen Johannes de Doper aan Jezus de vraag stelt '*Bent U degene die komen zou of moeten wij een ander verwachten*?' (Mar.11:3) bevestigt Jezus juist deze kenmerken van de heilstijd en vult ze aan met nog meer genezingswonderen. Kenmerkend voor Jezus waren zijn heilrijke woorden en Geestrijke daden. Voor hen die het meemaakten waren het ervaringen waarvan Gods Geest de bron vormde.

Nog zo'n prachtige verbinding uit een profetie in het OT en de Geestvervulde Jezus lezen we in de teksten over een messiaanse vorst uit het geslacht van David, die in de eindtijd zal optreden. Hij was als gezalfde 'de man naar Gods hart' (1Sam.13:14), de 'met Gods kracht uitgeruste' (1Sam.2:10; Ps.21). In eerste instantie hebben deze teksten betrekking op een koning van Israël. In wat beschreven wordt, zijn echter allerlei zaken benoemd die later in Jezus Christus volledig van

[241] Jesaja 61:1,2: '*De Geest van de Here HERE is op Mij, omdat de HERE Mij gezalfd heeft, om een blijde boodschap te brengen aan de zachtmoedigen; Hij heeft Mij gezonden om te verbinden de gebrokenen van hart, om voor de gevangenen vrijheid uit te roepen en de gebondenen opening van de gevangenis; om uit te roepen het jaar van het welbehagen des HEREN, en de dag der wraak van onze God; om alle treurenden te troosten…*'.

toepassing zijn. Israëls koning wordt, als gezalfde, 'zoon van God' genoemd. De aanstelling tot koning ging met de volgende formele woorden gepaard 'Ik zal u tot Vader zijn, en gij mij tot Zoon' (Ps.89; 2Sam.7:4-17).[242] Christus en Zoon van God zijn ambtelijke namen van de koningen van Israël! Jezus wordt door God zelf Zijn geliefde Zoon genoemd; Jezus is de door God gezalfde, de 'Christus'! Jezus' leven en werk was doortrokken van en werd gestempeld door de Geest. Dit werd over de Messias[243] van God dan ook al in het Oude Testament geprofeteerd. In Jesaja 11:1,2 wordt in beeldende taal gezegd dat er een nieuwe 'telg' zal voortkomen uit het huis van David. De profeet kondigt aan dat uit de stronk van Isaï een rijsje of twijg zal opgroeien en dat uit de wortels van die tronk[244] een loot vrucht zal dragen. De verwijzing naar Isaï duidt op Gods trouw aan zijn verbond met David.[245] Een nieuwe koning zal opstaan. Gelet op het vervolg kunnen we ervan uitgaan dat hier opnieuw sprake is van de messiaanse vorst, over wie we lezen in Jes.4:2 met de bekende woorden:

---

[242] Vergelijk 2Kor.6:18HSV! '*…en Ik zal u tot een Vader zijn, en u zult Mij tot zonen en dochters zijn, zegt de Heere, de Almachtige*.', waar het gaat om degenen die zich afzonderen van het heidendom. Hen zal God tot Zich nemen of aannemen (vs.17). Dit 'aannemen' krijgt de vorm van een relatie als die van een vader tot zijn kinderen. Hier zien we een nieuwtestamentische uitwerking met betrekking tot de christelijke gemeente.

[243] De titel 'Messias' in het Hebreeuws en 'Christus' in het Grieks, betekenen allebei hetzelfde: 'Gezalfde'. Met deze titel, die de Bijbel reserveert voor gezalfde koningen, priesters en profeten, wordt heel speciaal de Persoon aangeduid in Wie al de plannen en beloften van God samenkomen: Gods Gezalfde, Jezus Christus.

[244] Een tronk is het onderste deel van een boom dat bestaat uit de wortels en een deel van de stam, dat wat na het omhakken of omvallen van een boom overblijft

[245] Zie bv. 2Sam.7:13-14; 23:1-5.

'*Want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven, en de heerschappij rust op zijn schouder en men noemt hem Wonderbare Raadsman, Sterke God, Eeuwige Vader, Vredevorst. Groot zal de heerschappij zijn en eindeloos de vrede op de troon van David en over zijn koninkrijk, doordat hij het sticht en grondvest met recht en gerechtigheid, van nu aan tot in eeuwigheid. De ijver van de HERE der heerscharen zal dit doen.*' (9:5-6NBG) Jezus zegt later in de verkondiging over zulke messiaanse beloften, dat Hijzelf de vervulling ervan is (zie o.m. Luc.4:16-22; Joh.8:12)!
Hier zien we in een weg van belofte naar vervulling het werk van de Geest in de messiaanse verwachting, die de beloofde Verlosser beschrijft als drager van de Geest van God.

Wat we in het leven, sterven en de opstanding van Jezus alsook in de christelijke gemeente zien, tekent het werk van de Heilige Geest 'van schepping tot voleinding'. De Geest gaat aan de mens Jezus vooraf, draagt zorg voor zijn menswording, rust op Hem gedurende zijn aardse leven en wordt na de hemelvaart, te beginnen met Pinksteren, door Hem gegeven aan allen die in zijn Naam geloven.
Anders gezegd, Jezus komt als mens uit de Geest voort, Hij is de drager van de Geest en als verhoogde Heer zendt Hij de Geest (Joh.20:22; Hand.2:33).
Op Jezus rust de Heilige Geest, die al door de profeten beloofd was en die het Hem mogelijk maakte om geheel vanuit en tot God te leven. Het hele publieke optreden van Jezus, zoals wij dat kennen door de vier evangelieboeken, staat in het teken van wat God van Hem zegt bij zijn doop: '*Gij zijt mijn Zoon, de geliefde; in U heb ik mijn welbehagen*', welke woorden de hemelse bevestiging vormen van de erbij zichtbare komst van de Geest op Jezus (Mar.1:10,11).

In het Nieuwe Testament wordt in allerlei toonaarden duidelijk gemaakt dat het bestaan en optreden van deze met de Geest gezalfde Godsgezant voortkomt uit goddelijk initiatief. De eeuwige Zoon komt als de mens Jezus uit Gods Geest voort. Zijn zalving met de Geest houdt in dat heel Jezus' doen en laten vanuit God gedacht moet worden.

Jezus belooft de Heilige Geest

In de Bijbelboeken 'Het evangelie naar Johannes' en 'Handelingen van de apostelen' vinden we veel tekst over de Heilige Geest. Vele malen wordt in de evangelieboeken over de persoon en het werk van de Geest gesproken. Vanwege de beperkende omvang van dit boek zullen we stilstaan bij slechts enkele uitspraken van Jezus over de Geest. We kiezen uit de hoeveelheid een drietal beloften, die Jezus doet aan zijn discipelen:

'*Als je Mij liefhebt, houd je dan aan mijn geboden. Dan zal Ik de Vader vragen jullie een andere pleitbezorger te geven, die altijd bij je zal zijn: de Geest van de waarheid. De wereld kan Hem niet ontvangen, want ze ziet Hem niet en kent Hem niet. Jullie kennen Hem wel, want Hij blijft bij jullie en zal in jullie zijn.*' (Joh.14:15-17NBV21)

'*Maar de Voorspraak, de Heilige Geest, die de Vader zal zenden in mijn naam, Die zal u alles leren en u in herinnering brengen alles wat Ik u heb gezegd*.' (Joh.14:26HV)

'*Wanneer de Trooster komt, die Ik u zenden zal van de Vader, de Geest der waarheid, die van de Vader uitgaat, zal deze van Mij getuigen;*' (Joh.15:26NBG)

Wat zeggen deze beloften over de Heilige Geest aan de gelovigen? De Here Jezus spreekt kort voordat Hij ruw gevangen genomen wordt in zijn afscheidswoorden met zijn leerlingen erover dat Hij de weg is naar God de Vader (Joh.14:1-14). Hij roept zijn leerlingen op om toch vooral vertrouwen te hebben in wat Hij tegen hen zei. Zo kregen zij nu van Hem te horen, dat Hij heenging naar het huis van Zijn Vader om er voor hen plaats te bereiden (vgl. Deut.1:33). Daarmee grijpt Jezus vooruit op hún eigen sterven. Dankzij Zijn heengaan zou dit inhouden, dat zij dan in de hemelse heerlijkheid zouden worden opgenomen.

In dat ernstige verband vraagt Hij met name hun aandacht voor het liefhebben van Hem (Joh.14:15,21,23). Het is in deze context, dat Hij hun beloofde God de Vader om 'een andere Helper' ofwel Pleitbezorger te zullen vragen. Maar vóór Hij hun deze toezegging doet, roept Jezus Zijn discipelen met klem op Zijn geboden te onderhouden.[246] Als zij ergens aan konden laten zien, dat het hun met hun liefde voor Hem menens was, dan dááraan. Hetzelfde geldt met betrekking tot het onderhouden van Gods woord.[247] Het werkwoord 'bewaren' houdt hier méér in dan doen of in acht nemen.

---

[246] Zie voor het onderhouden van Gods geboden als opdracht aan hen die Jezus volgen ook vs.21; 15:10, vgl. Mat.19:17; 1Kor.7:19 en 1Joh.5:3.

[247] Voor het onderhouden van Jezus' woorden, zie Joh.14:23: 'Jezus antwoordde: '*Wanneer iemand Mij liefheeft zal hij zich houden aan wat Ik zeg, mijn Vader zal hem liefhebben en mijn Vader en Ik zullen bij hem komen en bij hem wonen*.'; Dat de Here Jezus het tegenover de discipelen had over Zijn 'geboden' (zie ook Joh.15:10). blijkt ook daaruit dat Hij tijdens deze maaltijd dat woord al eerder op de lippen nam (Joh.13:34, vgl. Joh.15:12); zie ook Joh.8:51; 15:20, vgl. Joh.17:6; 1Joh.2:5.

Het wil zoveel zeggen als nauwlettend acht op iets slaan en getrouw waken over het volbrengen ervan. Deze woorden krijgen hier de kracht van een oproep zowel als van een belofte, de kracht om te volharden mogen ze van God verwachten. Dit is Jezus' belofte: als zij hun liefde voor Hem zouden uiten door zich aan Zijn geboden te houden,[248] dan zou Hij de Vader voor hen vragen om 'een andere Helper'. En de Vader zou op dat verzoek van Hem dan zeker ingaan. Jezus was hun Helper tijdens zijn leven op aarde, de Geest wordt beloofd om de gelovigen krachtig bij te staan.

Op Jezus' verzoek zou God de Vader hun de Heilige Geest geven.[249] De Vader zou Hem in Zijn naam zenden (vs.26). In een tweetal andere afscheidswoorden van Jezus lezen we, dat Hij Zélf de Geest zou zenden.[250] Het is ook niet alleen de Geest van de Vader, maar evenzeer Die van de Zoon.[251] De benaming *paraklētos*, vertaald met Helper, Pleitbezorger, Voorspraak en Trooster, komt van een werkwoord dat 'te hulp, erbij roepen' betekent. De letterlijke betekenis van *paraklētos* luidt: 'een erbij geroepene'. De Heilige Geest is voor elke gelovige zowel als voor de geloofsgemeenschap

---

[248] Bij die geboden gaat het bv. om elkaar lief te hebben (Joh.13:34-35), volhardend blijven geloven in God en in Christus (14:1,11) en bidden in Zijn naam (14:13,14). De voorschriften hebben te maken met de relatie van liefde met ons naaste, de relatie van geloofsvertrouwen in God (Jezus) en met de houding van afhankelijkheid tot God (Jezus). Helder is de verbinding tussen liefde en gehoorzaamheid!

[249] Het zenden en ontvangen van de Geest, zie o.m. Hand.2:33a; Rom.5:5.

[250] Joh.15:26; 16:7, vgl. Luc.24:49; Hand.2:33b.

[251] Over de Geest van de Vader als die van de Zoon: '*Gij daarentegen zijt niet in het vlees, maar in de Geest, althans, indien de Geest Gods in u woont. Indien iemand echter de Geest van Christus niet heeft, die behoort Hem niet toe.*' (Rom.8:9; Gal.4:6)

van alle christenen de beloofde Helper. In die zin was Jezus ook Zelf een Parakleet. Hij treedt immers als Pleitbezorger en Helper van de gelovigen op bij God.[252] Dit was er de reden van, dat Hij het nu had over de Heilige Geest als 'een ándere Parakleet', ofwel 'een Voorspraak zoals Ikzelf ben'. De Vader zou de Heilige Geest geven om voor altijd Jezus' Belangenbehartiger te zijn bij de discipelen.
Het is de belofte van de Geest van Hem, die van Zichzelf getuigde dat Hij de waarheid is. Aan de andere kant heeft het ook betrekking op wat de Geest zou doen, namelijk getuigen van de waarheid. Zodoende zou de Heilige Geest lijnrecht staan tegenover de geest van de leugen en de dwaling, waarmee alle gelovigen van doen krijgen.[253]

Dit is de rijke belofte die Jezus doet aan zijn volgelingen: zij zouden de Geest ontvangen. Zij kenden de Heilige Geest door hun omgang met Jezus. De Geest zou bij hen blijven en zelfs ín hen zijn. Met dat laatste grijpt Jezus vooruit op het gebeuren van Pinksteren en de tijd daarna. Dan zal er sprake zijn van een wonen van de Geest bij en in de gelovigen.

De belofte van de Geest houdt in dat gelovigen zowel de Geest, als Jezus, als de Vader beter zouden leren kennen.[254] Zo zou de Geest laten zien net zo'n Parakleet te zijn als Jezus zelf! Dat zou concreet daarin tot uitdrukking komen, dat de Geest hun alles zou leren en hun alles in herinnering zou

---

[252] '*En als iemand gezondigd heeft: wij hebben een Voorspraak (advocaat, pleitbezorger, verdediger); bij de Vader, Jezus Christus, de Rechtvaardige. Hij is een verzoening voor onze zonden; en niet alleen voor de onze, maar ook voor de zonden van de hele wereld*.' (1Joh.2:1).
[253] Joh.15:26; 16:8vv., Joh.16:13,14 en 1Joh.4:6.
[254] Ten diepste geldt: alleen God kan ons God doen kennen.

brengen wat Jezus tegen hen zei. Het onderwijs van de Geest zou ook betrekking hebben op zaken, die de Here Jezus bij Zijn onderricht om de één of andere reden had moeten laten rusten (vgl. Joh.16:12). In ieder geval zou de Geest hun alles leren wat zij zouden moeten weten om de taak, die hun zou worden opgedragen, naar behoren te kunnen volbrengen. Aan de andere kant zou het werk van de Geest erop gericht zijn hun alles indachtig te maken wat zij al van Jezus als Leraar gehoord hadden. De Heilige Geest zou daar voor hen het volle licht over laten schijnen.[255] Wat zij bij het eerste horen nog niet zo goed in zich hadden opgenomen, dat zou de Heilige Geest hun des te beter doen verstaan.[256] De Geest zal van Jezus getuigen!

Kort na Jezus' opstanding uit de dood, vlak voor zijn Hemelvaart, beloofde de Here Jezus opnieuw dat Hij de Geest zou zenden. De Heilige Geest zou hen kracht geven om van Hem, Jezus, te getuigen: '*Maar wanneer de Heilige Geest over jullie komt, zullen jullie kracht ontvangen om mijn getuigen te zijn in Jeruzalem, in heel Judea en Samaria, tot aan de uiteinden van de aarde.*' (Hand.1:8)

---

[255] '*Ik heb jullie nog veel meer te zeggen, maar jullie kunnen het nog niet verdragen. De Geest van de waarheid zal jullie, wanneer Hij komt, de weg wijzen naar de volle waarheid. Hij zal niet namens zichzelf spreken, maar Hij zal zeggen wat Hij hoort en jullie bekendmaken wat komen gaat. Door jullie bekend te maken wat Hij van Mij heeft, zal Hij Mij eren. Alles wat van de Vader is, is van Mij – daarom heb Ik gezegd dat Hij alles wat Hij jullie bekend zal maken, van Mij heeft. Nog een korte tijd en jullie zien Mij niet meer, maar kort daarna zien jullie Me terug*.' (Joh.16:12-17NBV21)

[256] Te denken valt aan Bijbelplaatsen zoals o.m. Joh.2:22,12:16.

Vervulling van Jezus' belofte

Op de Pinksterdag, tien dagen nadat Jezus naar de hemelse werkelijkheid was teruggegaan, deed Jezus wat Hij had beloofd, Hij zond de Heilige Geest. '*Toen de dag van het Pinksterfeest aanbrak waren ze allen bij elkaar. Plotseling klonk er uit de hemel een geluid als van een hevige windvlaag, dat het huis waar ze zich bevonden geheel vulde. Er verschenen aan hen een soort vlammen, die zich als vuurtongen verspreidden en zich op ieder van hen neerzetten, en allen werden vervuld van de Heilige Geest en begonnen te spreken in vreemde talen, zoals hun door de Geest werd ingegeven*.'; Petrus zegt daar als uitleg o.m. dit van: '*Jezus is door God tot leven gewekt, daarvan getuigen wij allen. Hij is door God verheven, zit aan zijn rechterhand, en heeft van de Vader de Heilige Geest ontvangen, zoals beloofd was. Die Geest heeft Hij over ons uitgegoten, en dat is wat u ziet en hoort*.' (Hand. 2:1-4,32-33) De gezalfde Geestdrager wordt de Uitdeler van de Geest! Er gebeurde precies wat Jezus had gezegd. De Heilige Geest kwam en vervulde hen. De discipelen ontvingen door de Heilige Geest kracht om van Jezus te getuigen. Ze beginnen onmiddellijk door de Geest over de grote werken van God te spreken, in allerlei talen die door de omstanders worden verstaan (vs. 8-11). Wie het boek Handelingen van de apostelen verder leest, begrijpt dat dit boek ook wel 'Handelingen van de Heilige Geest' genoemd wordt. De belofte van de Geest wordt aan de christengemeente vervuld en dat gaat door tot op de huidige dag!

Hoe ontvangen mensen de beloofde Geest?

De apostel Johannes geeft daarop een uitgebreid en duidelijk antwoord in het gesprek tussen de Here Jezus en Nikodemus, dat hij beschrijft in Joh.3:5-17:

'Jezus antwoordde: 'Werkelijk, Ik verzeker u, niemand kan het koninkrijk van God binnengaan tenzij hij geboren wordt uit water en Geest. Wat geboren is uit een mens is menselijk, en wat geboren is uit de Geest is geestelijk. Wees niet verbaasd dat Ik zei dat jullie opnieuw geboren moeten worden. De wind waait waarheen hij wil; je hoort zijn geluid, maar je weet niet waar hij vandaan komt en waar hij heen gaat. Zo is het ook met iedereen die uit de Geest geboren is.' 'Maar hoe kan dat?' vroeg Nikodemus. 'Begrijpt u dit niet,' zei Jezus, 'terwijl u een leraar van Israël bent? Werkelijk, Ik verzeker u, wij spreken over wat we weten en we getuigen van wat we gezien hebben, maar jullie[257] *accepteren ons getuigenis niet. Wanneer jullie Me niet geloven als Ik over aardse dingen spreek, hoe zouden jullie Me dan geloven als Ik over hemelse dingen spreek? Er is toch nooit iemand opgestegen naar de hemel behalve degene die uit de hemel is neergedaald: de Mensenzoon?* [258]

De Mensenzoon moet hoog verheven worden, zoals Mozes in de woestijn de slang omhoog geheven heeft, opdat iedereen die gelooft, in Hem eeuwig leven heeft. Want God had de wereld zo lief dat Hij zijn enige Zoon heeft gegeven, opdat iedereen die in Hem gelooft niet verloren gaat, maar eeuwig

---

[257] Met jullie bedoelt Jezus hier de joodse leiders die zich tegenover Hem opstellen.

[258] Jezus noemt zichzelf en wordt herhaaldelijk de Zoon des mensen of de Mensenzoon genoemd, 88 keer in het NT. Jezus is Zoon van God en Zoon des mensen, vgl. Dan.7:13,14. De benaming Mensenzoon was een messiaanse titel en die betrekt Jezus op zichzelf, waarmee Hij verkondigt dat Hij de verwachtte Messias is. Hij was dan óók een menselijk wezen (Joh.1:14). 1Joh.4:2 getuigt: '*Hieraan herkent u de Geest van God: iedere Geest die erkent dat Jezus Christus mens is geworden, komt van God.*' Jezus is de Zoon van God en daarmee God en eveneens Messias, de Mensenzoon, een mens.

leven heeft. God heeft zijn Zoon niet naar de wereld gestuurd om een oordeel over haar te vellen, maar om de wereld door Hem te redden.'

We ontvangen de Heilige Geest door in Jezus Christus als onze Redder en Verlosser te geloven; als we ingaan op wat God door het Woord aandraagt. De Geest werkt door het Woord in op de wil en het verstand en doet ons het Evangelie van genade, liefde en schuldvergeving verstaan en er in vertrouwen gehoor aan geven! Wie gelovig wordt, reageert op het Evangelie. De Heilige Geest komt in ons wonen op het moment waarop wij tot geloof komen; dit is een levensvernieuwing waaraan het werk van de Geest ten grondslag ligt![259] 'Met water en Geest' geeft de verbinding aan tussen dit gelovig worden en de christelijke doop.

De apostel Paulus onderwees eveneens duidelijk dat wij de Heilige Geest ontvangen op het moment waarop wij in Jezus Christus als onze Redder geloven. Je wordt van geestelijk dood geestelijk levend gemaakt door de levend makende Geest. Je verstand wordt meer en meer verlicht door de Geest om je te leren wat dit nieuwe leven inhoudt!

'*Wij zijn allen gedoopt in één Geest en zijn daardoor één lichaam geworden; of we nu Joden of Grieken zijn, slaven of vrije mensen, we zijn allen van één Geest doordrenkt*.'
(1Kor.12:13NBV21)

---

[259] Ik besef heel goed dat over het ontvangen van de Heilige Geest in wedergeboorte veel te zeggen is, maar Jezus' woorden aan Nicodemus geven naar mijn begrip de geestelijke richting aan.

De samenbindende factor binnen het lichaam van Christus, de christelijke gemeente, is de Heilige Geest. Daaraan hebben alle gelovigen deel en dat maakt hen tot een eenheid. Paulus stelt in Rom. 8:9,10 dat een mens niet aan Christus toebehoort, als hij of zij de Heilige Geest niet bezit: '*U daarentegen wordt beheerst door de Geest, want de Geest van God woont in u. Iemand die de Geest van Christus niet heeft, behoort Christus ook niet toe. Als Christus echter in u leeft, is uw lichaam weliswaar door de zonde ten dode opgeschreven, maar de Geest schenkt u leven, omdat u door God rechtvaardig bent verklaard.*'

In zijn brief aan de gemeente van Efeze leert hij dat de Heilige Geest het zegel van de verlossing is voor alle gelovigen: '*In Hem bent ook u, toen u de boodschap van de waarheid hoorde, het evangelie van uw redding – in Hem bent u, toen u tot geloof kwam, gemerkt met het stempel van de Heilige Geest, die ons beloofd is als voorschot op onze erfenis, opdat allen die Hij zich heeft verworven verlost zullen worden, tot eer van Gods grootheid.*' (Ef.1:13,14; én context van 3-12!)

Er is uiteraard veel meer Schriftgetuigenis, maar deze Bijbelverzen maken wel duidelijk dat de Heilige Geest ontvangen wordt op het moment waarop een mens tot geloof komt.[260] Zo wordt je 'van Hogerhand geboren' tot een levende hoop. Dan begint het geleid worden door de Geest, het scheiding maken met de wereldse geest, het leven voor God als een voortgaande weg van geloof, hoop en liefde, de heiligmaking. De Geest wijst ons de weg door wisselende tijden en

[260] Voor verder Bijbels onderwijs over het werk van de Heilige Geest kan uit het vele verwezen worden naar Joh. 6:63; 14-16; 1Kor.2:10-16; 2Kor. 3:16-18; Ef.1:17-20; 3:14-21.

omstandigheden en opent nieuwe perspectieven op de Here Jezus als Leidsman in het gewone, dagelijkse leven. Door de Geest leren we het luisteren naar en het verstaan van de Schrift om te ontdekken welke weg de Geest door Gods openbaring in de omstandigheden wijst. Het is leven Coram Deo, dat wil zeggen in de tegenwoordigheid van God.
Het innerlijke werk van de Geest vraagt van gelovigen een houding van vertrouwen en instemming, terwijl het ook de verlichtende Geest is die deze houding schenkt en bewerkt. Dit heeft niets van doen met een cirkelredenering, maar met het heiligend inwerken van Gods vrije Geest in de mens. Geestelijk leven is leven in de aanwezigheid van, onder het gezag van en tot eer en glorie van God. Zulk leven wordt bewerkt door de Heilige Geest.

Verreikende beïnvloeding door de Geest
Met deze overwegingen over het ontvangen van de Heilige Geest, willen we luisteren naar een van de apostelen die met Jezus het leven gedeeld heeft. Gedachten over het werk van de Geest in het christenleven kunnen nooit vrijblijvend zijn. Het heeft het leven van de discipelen en de apostelen diep beïnvloedt en dat zal het ook ons doen! De werkzaamheid van de Geest doorbreekt de grenzen, die door mensen zijn gemaakt.

De apostel Petrus vat de van de Geest doortrokken bediening van Jezus samen. In gesprek met de huisgenoten van Cornelius beschrijft Petrus wat hij had gezien in de bediening van Jezus. Hij brengt dat nu in verband met hetgeen God hem heeft leren begrijpen uit het aan hem getoonde visioen. Lucas heeft het in zijn tweede boek, *Handelingen van de apostelen*, beschreven:

'*Daarop nam Petrus het woord en zei: 'Nu begrijp ik pas goed dat God geen onderscheid maakt tussen mensen, maar zich het lot aantrekt van iedereen, uit welk volk dan ook, die Hem vereert en rechtvaardig handelt. God heeft aan de Israëlieten bekendgemaakt dat Hij door Jezus Christus het goede nieuws van de vrede is komen brengen. Deze Jezus is de Heer van alle mensen. U weet wat er in heel het Joodse land is gebeurd, hoe het begon in Galilea, hoe God, na de doop waartoe Johannes opriep, Jezus van Nazaret met de Heilige Geest heeft gezalfd en met kracht heeft bekleed. Hij trok als weldoener door het land en genas iedereen die in de macht van de duivel was, want God stond Hem bij. Wij zijn de getuigen van alles wat Hij gedaan heeft, in het land van de Joden en ook in Jeruzalem. Zeker, ze hebben Hem gedood door Hem aan een kruishout te hangen, maar God heeft Hem op de derde dag weer tot leven gewekt en Hem aan de mensen laten verschijnen, niet aan het hele volk, maar aan enkele getuigen die daartoe van tevoren door God waren aangewezen, aan ons namelijk, die samen met Hem gegeten en gedronken hebben nadat Hij uit de dood was opgestaan.'* (Hand.10:34-41)

Petrus verkondigt het Evangelie van Jezus Christus door de Heilige Geest en wel in een beknopt overzicht van Jezus' leven, lijden, opstanding en verheerlijking. Dit te geloven met hart, ziel en verstand en erop te reageren met alles wat in ons is, tekent een christen. Hier blijkt dat de christelijke ethiek, het gelovig en verantwoord handelen ten opzichte van in dit geval 'buitenstaanders', geheel vervlochten is in de christelijke belijdenis. Joden gingen niet om met Romeinen, maar het visioen aan Petrus geeft een nieuw perspectief. God heeft de wereld lief! En precies dát heeft Jezus Christus voorgeleefd! Het Geestvervulde leven blijkt ook voor Petrus

bepaald niet eenvoudig. Hij moet zich over zijn omgang met de Romeinse hoofdman bij de gemeente in Jeruzalem nader verantwoorden. Maar zijn wij die deze woorden lezen niet het levende bewijs ervan, dat Petrus de Geest hier goed verstaan heeft?

Overwegingen bij het ervaren van de Geest

Na deze Bijbelse verkenningen over de Heilige Geest als Gods belofte en de samenhang tussen de Geest en de gelovigen, willen we een aantal kenmerken en uitwerkingen van de Geest en zijn werk benoemen. Het gaat dan over de Geest en hoe Hij zich laat ervaren. Omdat de Heilige Geest een werkelijkheid is, zullen we van Gods persoonlijke aanwezigheid (in het leven van een christen en in de christelijke gemeente) niet alleen over de leer, maar ook over het leven met en ervaren van de Geest iets zeggen. Uit de Bijbel blijkt het rijk gevarieerde werk van de Geest en zijn actieve en daadkrachtige aanwezigheid! Met het oog op de beschrijvende aard van deze overwegingen zal niet voortdurend door middel van Bijbelteksten geargumenteerd worden. Het vervolg van dit hoofdstuk is meer bedoeld als een gelovig overdachte uitwerking van het voorgaande.

Wie is de Heilige Geest voor mij?

De vraag naar de plaats en betekenis van de Heilige Geest in het eigen leven zal een gelovige christen veelal beantwoorden vanuit teksten uit het Woord van God en de ervaring dat de Geest in zijn of haar hart is gekomen.[261] De veranderingen die de Geest teweeg brengt, zijn minder of meer kenbaar,

[261] Zie ook mijn essay 'Evangelische spiritualiteit, christelijke geloofsbeleving met hoofd, hart en handen', Veenendaal 2009: www.bettecollection.nl/pdf/artikelen/evangelische-spiritualiteit.pdf.

maar hoe werkt die genade van God nu veranderend op een mens in? Als de Here Jezus Christus in je leven komt, wat gebeurt er dan met je? Wat is de invloed van het werk van de Geest in een gelovige, voor het brede spectrum van je leven? Het draait bij christen-zijn natuurlijk niet om jezelf, dat zou een onjuiste versmalling zijn. Maar maakt bij het zicht op de bredere levensverbanden het werk van de Geest nu niet juist het verschil? Voor zulke samenhangende vragen is de titel van deze alinea gekozen: wie is de Heilige Geest voor mij?
Vanuit het nadenken over christelijke theologie kom ik tot een aantal accentueringen of nadrukken aangaande de persoon en het werk van de Heilige Geest met betrekking tot ons geloofsleven en de christelijke gemeente. Deze gelovige overwegingen oriënteren zich aan het van God ontvangen Woord, de Bijbel.

De werkelijkheid van de Geest

Voor het besef van velen is de Heilige Geest iets vaags of ongrijpbaars. Toch is Hij de 'God-meest-nabij'. In de Schrift lezen wij, dat de Geest concreet en werkzaam was bij de schepping van hemel en aarde en ís bij de onderhouding van de wereld en de voortgang van cultuur en leven. Gelovige christenen belijden eveneens dat de Geest voluit betrokken en werkzaam is in onze geestelijke verlossing, heiliging en vernieuwing. Hij is immers de Geest van de Vader, de Schepper van hemel en aarde en de Geest die met Pinksteren door de Zoon is uitgestort in de harten van de gelovigen. Geleid door deze Geest worden christenen zeker niet wereldvreemd of zelfs vijandig tegenover de schepping. Leven met en door de Geest leidt niet tot een in zichzelf ge-

keerde vroomheid, maar tot een nuchtere, op de praktijk van het leven gerichte benadering van het geheiligde leven.

In sommige kerken en kringen wordt sterk uitgezien naar en veel gesproken over 'bijzondere geestelijke gaven'. Het gaat dan veelal om opvallende uitingen zoals profetie, tongentaal en het zeer concrete bidden om genezingen. Alle gaven van de Geest zijn echter bijzonder, dus niet alleen de meer in het oog lopende Geestesgaven.[262]
De Geest schenkt gaven als een zegenende bemiddeling en bevrijdende invloed van de verhoogde Here Jezus door gelovigen heen.[263] De Geest bewerkt door een vernieuwde inner-

---

[262] Over de gaven van de Geest, een studie van Gijs van den Brink: https://www.studiebijbel.nl/artikel/gaven-van-de-heilige-geest/. 'Het zijn geen talenten die je bezit, maar de Geest bezit deze gaven en gebruikt ons als instrumenten daarvan. Een talent bezit je permanent, maar een geestelijke gave is het bezit van de Geest en Hij gebruikt ons telkens als Hij dat wil.'

[263] Over de gaven van de Geest volgens 1Kor.12:8-12 (NBV21): '*Aan de een wordt door de Geest het verkondigen van wijsheid geschonken, aan de ander door diezelfde Geest het overdragen van kennis; de een ontvangt van de Geest een groot geloof, de ander de gave om te genezen; en weer anderen de kracht om wonderen te verrichten, om te profeteren, om te beoordelen of een profetie van de Geest afkomstig is, om in klanktaal te spreken of om klanktaal uit te leggen. Al deze gaven worden geschonken door een en dezelfde Geest, die ze aan iedereen afzonderlijk toebedeelt zoals Hij wil. Een lichaam is een eenheid die uit vele delen bestaat; ondanks hun veelheid vormen al die delen samen één lichaam. Zo is het ook met het lichaam van Christus.*' En vervolgens Rom.12:6-8 (NBV21): *'We hebben verschillende gaven, onderscheiden naar de genade die ons geschonken is. Wie de gave heeft te profeteren, moet die in overeenstemming met het geloof gebruiken. Wie de gave heeft bijstand te verlenen, moet bijstand verlenen. Wie de gave heeft te onderwijzen, moet onderwijzen. Wie de gave heeft te troosten, moet troosten. Wie uitdeelt, moet dat zonder bijbedoeling doen.*

lijke houding de zegen van het 'ten dienste staan', niet van het gediend willen worden. De Heilige Geest werkt in de breedte en diepte van een mensenhart, namelijk door wedergeboorte en geloof, bekering en heiliging, geestelijke opwekking en verdieping. Zo werkt de Geest ook in de uitwerking van geestelijke gaven en de vrucht van een nieuw leven: tot Gods eer en in een goed belang van de naaste. Van christenen mag worden verwacht dat zij deze werkelijkheid van de Heilige Geest in hun leven willen ontvangen en de ruimte geven. In deze van Hogerhand geschonken weg mogen wij, ieder op onze eigen plaats in de realiteit van de christelijke gemeente en in al onze contacten dienen en opbouwen, in Jezus' naam. Het is niet zo dat het ontvangen van de gaven van de Geest dé remedie is tegen bv. eigen geestelijke lauwheid of luiheid. Het is ook niet zo dat we van de Geestesgaven alleen of bij uitstek het heil voor de christelijke gemeente moeten verwachten. Alsof de gaven van de Geest heilzaam zouden zijn zonder de geloofsverbondenheid met Christus en de daaruit voortkomende vrucht van de Geest. De gaven van de Geest zijn voor de christelijke gemeente-(leden) een dankbaar te ontvangen geschenk, dat dient ten behoeve van het getuigenis van Jezus Christus in de wereld, missionair! Het zijn gaven tot heil, eenheid en waarheid, waarmee de gemeente haar Heer kan dienen! Dit geschenk kan men niet ontvangen zonder de geestelijke vernieuwing die tot uiting komt in geloof, hoop en liefde. En voor deze vernieuwing hebben we juist de Heilige Geest nodig in zijn levendmakende, ontdekkende, heiligende en opvoedende werkingen.

Wie leiding geeft, moet dat doen met volle inzet. Wie barmhartig is, moet daarin blijmoedig zijn.'

Nederigheid is een belangrijke geestelijke houding[264] die met name bij opvallende Geestesgaven ons gelovigen voor grote fouten kan behoeden. In het leven met Jezus gaan voor een harmonieuze navolging vrucht[265] en gaven van de Heilige Geest noodzakelijkerwijs samen. De noodzaak zit in wat ons resteert van het oude leven, in onze menselijke beperkingen en tekorten als eigenzinnigheid, trots en egoïsme.

Het is onjuist om de tegenwoordigheid van de Geest alleen met uitzonderlijke ervaringen te verbinden. Het onmiddellijke, het 'kennen van God van aangezicht tot aangezicht', is iets dat nog uitstaat! We leven nog uit geloof en zeker niet in aanschouwen. Het gaat bijvoorbeeld mis wanneer de onmiddellijke ervaring van God in de gemeentepraktijk 'een streep vóór heeft' op het middellijke, het niet rechtstreekse.

---

[264] Wat is nederigheid? Deze geestelijke karaktertrek moet niet geassocieerd worden met bedeesdheid, slaafsheid, ondergeschiktheid, jezelf aan de kant zetten en alles ontzeggen, geen inbreng of eigen mening hebben. Nederigheid is niet min over jezelf denken, maar minder over jezelf denken. Wat kenmerkt nederige mensen? Ze zijn niet belust op macht of uiterlijk vertoon. Ze kijken niet neer op hun medemens en ze zijn niet gevoelig voor macht. Ze oordelen en veroordelen de ander niet. Ze hoeven niet per se op de voorgrond of in het middelpunt te staan. Ze hebben geen ongezonde bewijsdrang. Ze zijn niet arrogant, betweterig of belerend. Ze zullen zich niet verrijken aan een ander. Ze zijn niet opgeblazen, maar bescheiden. Nederige mensen hebben interesse in anderen: ze kunnen oprecht luisteren. Ze zijn vriendelijk. Ze zijn kritisch naar zichzelf toe. Ze gunnen een ander succes en kennen de juiste waardering toe aan anderen. 'Here, maak mij door uw Geest een nederig christen.'

[265] De groeizame vrucht van de Geest is volgens Gal.5:22,23 NBV21: '*Maar de vrucht van de Geest is liefde, vreugde en vrede, geduld, vriendelijkheid en goedheid, geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing. Er is geen wet die daar iets tegen heeft*.'

De fixatie op buitengewone vormen van Godservaring is de keerzijde van het moderne onvermogen om Gods aanwezigheid in het gewone leven te herkennen. En juist dat is zo nodig!

Het werk van de Geest mag ook niet worden uitgespeeld tegen orde en structuur, dienen en zorgen. Geestelijke vernieuwing mogen we nederig en afhankelijk verwachten, terwijl we dankbaar volharden in het bewaren van de zegen, zoals deze ons in Woord en Geest zijn toevertrouwd. Juist de werkelijke aanwezigheid van de Geest zal ons blijvend herinneren aan het immense verschil tussen God en mens, alsook tussen waarheid en leugen. De werkelijkheid van de Geest wordt zichtbaar en tastbaar in de geestelijke werken, wanneer die zijn tot eer van God, opbouw van de christelijke gemeente, zegen voor de naaste en zorg voor de schepping.

De betrokkenheid van de Geest

Dezelfde Geest die zo breed en veelkleurig werkt in de aardse werkelijkheid is tegelijkertijd heel sterk op Jezus Christus betrokken. Het is de Geest ook bij de gaven uiteindelijk te doen om ruimte te scheppen voor het reddende heilswerk van Christus. De spits van het werk van de Geest aan en in mensen is altijd de redding in Jezus Christus, de groei van toewijding, geloof en liefde en bovenal gericht op de eer van God. Heiliging is vernieuwing door de Geest en is daarom steeds herkenbaar aan een uitgesproken relatie tot Jezus Christus en tot zijn Evangelie! De Geest is altijd betrokken op Jezus!

In het gelovig nadenken over de Heilige Geest staat verder de verborgen omgang met God in Christus centraal. Het gaat

in het werk van de Geest in de kern om het leggen en versterken van de geloofsband, de persoonlijke relatie van de gelovige met de drie-ene God. Het is een van de diepste gewaarwordingen om voor het eerst de kracht van Gods Woord te ervaren. Gods stem in woorden uit de Bijbel! Het is als de opening voor het leren gebruik maken van de toegang tot God door de Here Jezus. Dan merk je dat de Schrift niet zomaar een serie oude teksten bevat, maar het gezaghebbende en door de Geest geïnspireerde en levende Woord van God is. Als het goed is, strekken we ons uit naar een doorleefde kennis van en omgang met de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.
Ons geloof richt zich op de inhoud van de Bijbel en met name op de beloften van God, waarvan we de vervulling ontvangen door Jezus Heer te laten zijn over ons leven. Het gaat om een ervaren werkelijkheid, om 'waarheid in het binnenste'. Het is de waarheid en werkelijkheid van Gods genade die we door geloof ervaren. Hoe beleven we dat? Het is een innerlijke zekerheid van houvast in Jezus Christus, een ondervinding die niet op onze eigen ideeën, maar op Gods beloften rust. Het is rust vinden in de gedachte 'Mijn leven is zeker in Gods hand, mijn leven houdt dankzij Jezus stand, vandaag en morgen ben ik geborgen, volkomen veilig in Gods hand'. Rust vinden in de gedachte 'Al de weg leidt mij mijn Heiland, wat verlangt mijn ziel dan meer? Waarom zou ik aan Hem twijfelen die mij voortleidt keer op keer? Zoete troost en zalige vrede heb ik steeds op Zijn bevel. Ik weet, wat hier mij overkome, Hij maakt alle dingen wel'.

De Heilige Geest wijst altijd op de Vader en de Zoon. Dat leren we uit het lezen van de Bijbel. De Geest dringt nooit en nergens Christus opzij! Sterker nog: de Geest stelt Christus

centraal present! Door het geloof neemt God bezit van de gelovige en in zekere zin 'bezit' de gelovige (door de inwonende Geest) Christus en groeit hij of zij in Hem. De Geest is de band waardoor Christus zich daadwerkelijk met ons verenigt. Zonder deze vereniging door de Geest zal alles wat de Redder tot stand heeft gebracht voor ons van geen enkel nut zijn. Door de Geest wordt de Christus buiten ons tot de Christus in ons. De Geest is de innerlijke Leermeester zonder wie Jezus Christus ver van ons blijft in een kennis of beschouwing die niets uitwerkt. Het geloof komt slechts tot rust door de zaligheid buiten zichzelf in Christus te zoeken! Waar deze innige gerichtheid op Jezus Christus aanwezig is, daar kan aandacht voor de gaven van de Geest nooit leiden tot verflauwing van de relatie met de HEER. Sterker: de Geest doet Zijn leven oplichten in mensen.

Deze eenkennige gerichtheid op Christus laat verder geen ruimte voor het gloriëren van de vrome mens. Wie naar geestelijke vernieuwing verlangt, zal al te grote nadruk op het uitzonderlijke en individuele vermijden. Die zal in gezin en familie, in de opbouw van de christelijke gemeente en in de zending het gelovige dienen zoeken in de middellijke weg. Dat is de navolging van Jezus in het gewone, alledaagse.[266] Het is niet goed om te jagen naar allerlei spectaculaire ervaringen op zichzelf, losgemaakt van het belangrijke doel waartoe de Geest gaven uitdeelt, namelijk de opbouw van de christelijke gemeente, tot eer van God en redding van de zondaar.

[266] Zie het slothoofdstuk van mijn *Uit het leven van een christen, gedachten over de navolging*, Veenendaal 2021.

De innigheid van de Geest

Geloven is kennen, vertrouwen en ondervinden. Dat heeft zeker te maken met ons verstand, maar beslist niet uitsluitend. Het raakt ons helemaal, geloven raakt alle aspecten van ons menselijk wezen. Wij geloven met hart en ziel en betrekken daar uiteraard ook ons lichaam bij. Bij zingen en bidden, loven en prijzen, dienen en troosten, zorgen en zegenen, elkaar helpen en ga zo maar door zijn we voluit lichamelijk op ons geloven betrokken. Alle elementen van het christelijke geloven hebben betrekking op zowel het innerlijke als het lichamelijke leven. Geloofsleven vervult en doortrekt ons mens-zijn, zoals gist het hele brood doordesemt.

De Bijbel is ruimhartig en benoemt in schier ontelbare situaties de diepte van gedragingen vanwege het gevoelsleven. Er is ruimte voor intens verdriet en grote blijdschap. Verwondering en aanbidding komen tot uiting, alsook hartelijke liefde en trouwe genegenheid. We lezen in de Schrift hoe schaamte, berouw en verootmoediging in het geloofsleven een plaats hebben. Wanneer dat zo is, blijken ook vergeving en verzoening geen holle woorden, maar tot de rand gevuld met de genade van Gods verlossende handelen in de Here Jezus Christus. Wij leren als gelovige mensen juist in zulke intense uitingen van ons gevoelsleven de diepte kennen van het leven voor Gods aangezicht! Dit is de innige bewogenheid van Gods Geest, wanneer wij daarin bewerkt en geleid worden.

Alleen door het diepgevoelde werk van de Geest van God worden zonde en genade werkelijkheid in ons bestaan. Zo raakt het geloven verankerd in ons hart en leven, zo worden onze woorden gevuld! Dit is het als de liefde van God door

de Heilige Geest in onze harten wordt uitgestort en daar zijn wij zelf helemaal bij betrokken. Zulk geloven gaat gepaard met intens dankbare en diepgaande gevoelens ten opzichte van God en onze naaste. Op deze wijze worden we gunnende mensen die, hoe bescheiden ook, groot en goed van de HERE willen spreken. De rijkdom van het christelijke geloven is met deze en zulke ervaringen en emoties gegeven.
Geloofsomgang met God wordt dus gevormd door het innige werk van de Heilige Geest in onze harten. Zouden wij dan niet intens verheugd zijn en vol diepe verwondering over zoveel genade van God? Deze vreugde doortintelt de kerk van Christus!

De Geest en de kerkgemeente
De levende omgang met God heeft de gemeente van Christus doen leven en de eeuwen doorstaan. De vreugde van het geloof is daarbij als een doorgaande lijn die leven en lijden van de kerk doortrekt. Wie daarover nadenkt, zal beseffen dat de heilsgeschiedenis in de weg van de kerk der eeuwen aan ons is overgeleverd. God is daarin HEER van de kerk en de geloofsgemeenschap gaat altijd aan ons vooraf. Maar een mens wordt slechts *persoonlijk* zondaar voor God, nieuwe schepping in Christus en pelgrim naar de eeuwigheid. Het is juist de individualiteit en persoonlijke verantwoordelijkheid van haar leden die de kerkgemeenschap liefdevol en levend maakt en houdt. Daarom dienen gelovigen de christelijke gemeente in haar hele bestaan steeds te helpen. In opbouw en missie, via het dienstbare leiderschap van predikanten, oudsten en diakenen. Dat alles dient in de christelijke gemeente in een geest van liefde toe te gaan. De ook onder christenen altijd aanwezige onderlinge verschillen in denken en doen, zullen in een geest van kracht, innige liefde, wijze

bezonnenheid en hoopvol geduld verwerkt dienen te worden. Voor christenen zijn dat naar mijn begrip geestelijke vereisten.

Het gaat bij het beleven van christelijk geloof om een 'spiritualiteit met inhoud' die zeker ook voor mensen van vandaag relevant is. Juist vanuit een persoonlijke relatie met de levende Christus door de levendmakende Geest kunnen wij het Evangelie communiceren in ontmoetingen van hart tot hart. De geloofservaring van de Geest stempelt de getuige. Je spreekt dan niet afstandelijk over theoretische waarheden, maar je beleeft zelf de Here Jezus als dé Waarheid en het Leven. Een gelovige christen lééft dan ook zelf de waarheid. Al gaat dat bij iedereen met vallen en opstaan, in zekere zin beperkt door zonden en wonden, maar toch! De Geest zorgt ervoor dat Jezus Christus in meer en meer delen van je bestaan gestalte aanneemt. Zo mogen gelovige christenen voor hun medemensen transparant worden in de navolging en Geest van Jezus Christus.

Voor een christelijke geloofsgemeenschap geldt, dat aandacht voor het werk van de Geest nooit in mindering moet komen op de centrale plaats die Jezus Christus in theologie, prediking en geloofsbeleving heeft. Gebeurt dat wel, dan komt de gelovige mens met zijn ervaringen in het middelpunt te staan, in plaats van Christus en zijn werk. Het gaat in de kerk om Gods werk, dat zónder ons, vóór ons werd volbracht. Vervolgens mag Gods werk nu ook in en door ons worden uitgevoerd in het doen van het goede dat welgevallig is in de ogen van de HERE. Het gaat daarbij erom Gods grote daden te verkondigen en niet onze bijzondere ervaringen uit te stallen of aan te prijzen! Eenvoudige gehoorzaamheid aan

het Woord van God en doen wat goed is, is alles waard. De innigheid van de Geest wordt gekend in gevoeligheid voor het goede van God en in eenvoudige, oprechte hartelijkheid en vriendelijkheid ten opzichte van de mensen om ons heen.

De herkenbaarheid van de Geest

Met het voorgaande is ook duidelijk geworden dat de Geest herkenbaar is en daardoor betrouwbaar. Ik weet mij verwant met het geloofsbeginsel Sola Scriptura, ofwel 'alleen door de Schrift'. Het gaat erom dat de Bijbel als geschenk van de Geest Gods woord vertegenwoordigt, voor ieder toegankelijk is en te interpreteren valt. Het betekent de Schrift als bron, norm en fundament van ons geloof en van de christelijke levenspraktijk te zien. Gelet op de vele en soms grote geloofsverschillen onder christenen, de vele Bijbelvertalingen en christelijke kerkgenootschappen is dit geen sluitend, maar wel een principieel beginsel.

Herkenbaarheid wil zeggen dat je weet wie en wat iets of iemand is. We herkennen iemand aan wat we over die persoon weten en dat stellen we vast naar aanleiding van eigenschappen. Zo lezen we ook over eigenschappen van de HERE God in de Bijbel, waardoor we Hem leren kennen. Dan stellen we vast: dít hoort wel bij Hem en dat niet.

Een grondregel van christelijk geloven is dat we God niet in zijn onverhulde majesteit mogen zoeken. Dat houdt de HEER ons in zijn eigen Woord duidelijk voor![267] Het gaat bij christe-

[267] Er zijn verschillende teksten in de Bijbel die duidelijk maken dat geen mens God kan zien (Deut.4:12, Ri.13:22, Jes.6:5, 1Joh.4:12) en ook niet gezien heeft. Johannes schrijft aan het begin van zijn Evangelie: '*Niemand heeft ooit God gezien*' (1:18). Ook Paulus zegt

lijk geloven en bij het werk van de Heilige Geest telkens weer om de tegenstelling tussen de mens als het middelpunt of God als het middelpunt. De mens met zijn vrome streven centraal of God die zondaren zoekt, terechtbrengt en zegent en de wereld herstelt in het middelpunt. Het innerlijke werk van de Geest wordt tastbaar in uiterlijke tekenen, maar is daarin zeker niet opgesloten! Uit Rom.6-8 leren we dat het werk van de Geest herschept, radicaal en omvattend, zowel het geestelijke als het lichamelijke is erin betrokken. Die herschepping gaat steeds van God uit!

De verborgenheid van de Geest

Dit hoofdstuk benadrukt de gedachte 'God is ons door de Geest het meest nabij'. Toch is Hij als de Verborgene bij ons. Het heil is ophanden, maar we hebben het heil niet in handen. We leven in een gebroken schepping. Wanneer we uit de Geest leven is er geen plaats voor gearriveerdheid. Naar mijn begrip is de roep van Paulus in Rom.7:24 ('ik ellendig mens, wie zal mij verlossen van het lichaam dezes doods?') een blijvend hoorbare basstem in de rijke symfonie van het nieuwe leven door de Geest. De rechtvaardiging van de goddeloze is voor de gelovige in deze wereld nooit een gepasseerd station. Het blijft tot het geestelijke leven behoren dat gelovigen, ook na ontvangen genade, regelmatig merken tekort te schieten in het leven naar Gods wil. Wij maken het nooit helemaal waar wat God van ons vraagt.

---

dit in 1Tim.6:16 '*Hij, Die als enige onsterfelijkheid bezit en een ontoegankelijk licht bewoont; Hem heeft geen mens gezien en niemand kan Hem ook zien. Hem zij eer en eeuwige kracht*'. Hier wordt aangeduid dat een zwak, sterfelijk mens het niet zou overleven als de heilige, reine en majesteitelijke God Zich in Zijn volle heerlijkheid en glorie aan hem of haar zou laten zien.

Nochtans neemt de Here wie zich berouwvol tot Hem wendt aan als zijn kind en erfgenaam.
Altijd is er weer het beroep op die 'vreemde vrijspraak' en dat schuilen achter Jezus nodig. En mogelijk! Het is waar, wij die geloven hebben de nieuwtestamentische heilsfeiten als basis en dat is een geweldige rijkdom. Toch blijven we pelgrims onder het kruis. 'Voorwaar, dit is geen einde nog. Maar een voorgoed begonnen begin'.[268]

Wie wil vooruitgrijpen op de grote toekomst is als Maria Magdalena op de Paasmorgen, tot wie Jezus spreekt: 'Houd Mij niet vast!' (Joh.20:17). Pasen en de opstanding heffen het kruis niet op als afgedaan, maar openen wél het perspectief op volkomen overwinning! Christelijk geloof kent de weg van strijd en lijden en zal die in het aardse leven nooit kunnen ontlopen.[269] Het leven vanuit de werkelijkheid van Pasen en Pinksteren is licht zien in de duisternis, leven vinden midden in de dood, kracht krijgen onder het kruis van strijd en zorgen. Er is geen enkele aanleiding voor een overwinningtheologie! Dat zou radicaal eenzijdig zijn. De Geest zucht immers hier beneden in een nog altijd gebroken schepping én in 'de strijdende Kerk'. De drie-ene God is nog niet aan het eind van zijn werken. Het is 'in Christus' nog niet allemaal klaar. Zeker, de gemeente rekent met de eeuwigheid en verwacht de toekomst van Christus! Dit leven mogen we gebruiken en genieten in het perspectief dat het niet het laatste en het hoogste is. Het gaat in gelovig leven om een vreemdelingschap die niets af doet aan onze verantwoordelijkheid.[270]

---

[268] Naar Martinus Nijhoff in het gedicht *Memlinc*.
[269] Zie Rom.7.
[270] Zie J.D.Th. Wassenaar, *Vreemdelingschap, historische en hedendaagse stemmen uit kerk en theologie*, Zoetermeer 2014.

Wij verlangen naar de volheid en de zaligheid verlost te zijn van het alsmaar weer zondigen; verlost van het gebrokene en onvolmaakte. Wij verlangen om God voluit en vrijuit te kunnen dienen, verheerlijkt, eeuwig en volmaakt. Daarop kunnen we niet vooruitgrijpen. Maar het innerlijke zuchten van de Geest, heel diep in ons hart, leert ons levendig en hoopvol uitzien naar de voleinding. Wat is onze verwachting van het christenleven? 'En de Geest en de bruid (alle kinderen van God samen) zeggen: Kom. En die het hoort, zegge: Kom!' (Op.22:17). Kom, HEER Jezus, ja, kom haastig!

De voor-lopigheid van de Geest

Wanneer dit alles gezegd is, blijft staan dat er ook die andere kant is, het delen in de kracht van Pasen, het door de Geest opgewekt zijn tot een nieuw leven! God gaat dóór vanuit Pinksteren en betrekt ons bij dat voortgaande werk in de kracht van de Geest. Zo staat het leven van christenen tegelijkertijd in het teken van Goede Vrijdag én van Pasen. Het heil is in Christus een voltooid tegenwoordige tijd, het is tegelijkertijd voor ons toekomende tijd, maar het werkt door in al ons heden. Dat heden is voor gelovige christenen in onze zwakheid gevuld met de kracht van de Geest. Er is niet alleen de voorlopigheid door de Geest vanwege het 'nog niet', er is ook de voor-lopigheid van de Geest vanwege het 'nu al wel'! Let op het verbindingsstreepje bij het tweede voor-lopig. De Heilige Geest loopt als 'Eersteling' en 'Onderpand' op de toekomst vooruit en maakt hen die geloven eerstelingen! De Geest zorgt voor het heden van de toekomst. De veelvoudige vrucht van de Geest gaat zich vertonen. Te midden van veel onheil en veel onheiligs is het heil van God toch present! De vrucht en de gaven van de Geest zijn immers tekenen van de opstandingskracht van Christus die ons door zijn Geest op-

wekt tot een nieuw leven! We gaan meer en meer het heil beleven dat we in de doop beleden hebben: '*met Christus gestorven en begraven door de doop in de dood, maar ook opgestaan in nieuwheid van leven.'* Eén plant met de HEER van de opstanding' (Rom.8 en 6). Hoe rijker we uit Christus' volheid de zegen en de vrucht van de Geest ontvangen, hoe armer we ons weten in onszelf, als bedelaars bij de Bron! Dit is een zeer principiële ervaring in christelijk geloven! Deze rijkdom in armoede glanst!

De blijdschap in de Geest verdringt als het goed is het zuchten niet; het zuchten van de schepping, van gelovigen en van de Geest zelf (Rom.8:19-26). Maar juist de vreugde in Christus heeft rijke kracht, voor het heden en ook voor de toekomst. God gaat straks, in de jongste dag, officieel en openbaar afkondigen voor aller oog en oor, wie zijn kinderen zijn! Dan zullen alle mensen en engelen, de aarde en de hemel, de duivelen en de wereld dit kindschap Gods erkennen. De voorlopigheid van de Geest, met alle zegeningen en beloften is voor ons die geloven het leven van tijd en eeuwigheid. Wie uit genade aan Gods kant mogen staan, hebben in Zijn beloften de volkomen verzekering ontvangen van het kindschap Gods. Onderweg zullen wij hongeren en dorsten naar de gerechtigheid en reikhalzend uitzien naar de grote dag van de verlossing die God heeft beloofd. 'De schepping ziet er reikhalzend naar uit dat de luister van Gods kinderen openbaar wordt. Er is hoop! Omdat ook de schepping zelf zal worden bevrijd uit de slavernij van de vergankelijkheid en zal delen in de vrijheid en luister die Gods kinderen geschonken wordt.' Dat leert ons de Geest en in die Geest nadert God ons het meest.

Geest van hierboven, leer ons geloven,
hopen, liefhebben door uw kracht!
Hemelse Vrede, deel U nu mede
aan een wereld die U verwacht!
Wij mogen zingen van grote dingen,
als wij ontvangen al ons verlangen,
met Christus opgestaan. Halleluja!
Eeuwigheidsleven zal Hij ons geven,
als wij herboren Hem toebehoren,
die ons is voorgegaan. Halleluja!

Wat kan ons schaden, wat van U scheiden,
Liefde die ons hebt liefgehad?
Niets is ten kwade, wat wij ook lijden,
Gij houdt ons bij de hand gevat.
Gij hebt de zege voor ons verkregen,
Gij zult op aarde de macht aanvaarden
en onze koning zijn. Halleluja!
Gij, onze Here, doet triomferen
die naar U heten en in U weten,
dat wij Gods zonen zijn. Halleluja!

Gezang 477 (LvdK73)
Muus Jacobse (1909-1972)

VIII DENKEN OVER DOEN

Al weer lang geleden heb ik voor een aantal jaren lesgegeven aan een Bijbelschool in Soest, onder meer in het vak dat ik de titel meegaf: 'Bijbelse grondbeginselen van de christelijke ethiek'. Uiteraard werd dit door de studenten afgekort tot het laatste woord van de titel, maar in die lange benaming zat voor mij een belangrijke reden. Sterk speelde bij mij de gedachte dat ethiek nog geen christelijke ethiek is door het regelmatig opnemen van verwijzingen naar de Bijbel. Terwijl ik tevens overtuigd was dat het zonder voortdurende Bijbelse referentie niet kon.

De Schrift beschouw ik als de bepaald niet eenvoudige, maar rijke basis voor het afwegen van allerlei en ook ethische argumenten voor gelovig handelen. Waarbij vooral de oudtestamentische Wijsheidsboeken zoals Job, Spreuken en Prediker alsook de apostolische brieven in het Nieuwe Testament op eigen wijze laten zien dat we bij ethiek niet moeten denken aan louter rationele argumentatie. De redelijkheid van ons gelovig handelen mogen we niet tot een star en slechts voorschrijvend wetsysteem maken. Immers, de 'vreze des Heren' is de oorsprong van de wijsheid. Daarmee zullen we steeds voorzichtig en nederig blijven, niet met de neus in de lucht alsof wij inmiddels wel weten hoe we de Bijbel kunnen toepassen. Het is zeker ook in het nadenken over christelijk verantwoord handelen, dat we maar niet parmantig eigen-

wijs moeten doen, omdat wij denken te weten hoe het met de vele vragen van deze moderne tijd in elkaar steekt.

In de vreze des Heren gaat het om eerbiedig en vertrouwend met en voor God te leven. Door in afhankelijkheid te denken, kunnen we mijns inziens recht doen aan de geschapenheid van het leven. Wij mensen bestaan niet alleen sterfelijk, maar zijn ook nog eens aan de zonde onderhevig! Ook al denken velen inmiddels als autonome individuen architect te zijn van het eigen leven en de ons omringende wereld, het zit mijns inziens anders. De mondiale problemen tonen ons de tegenkant van al onze zelfverklaarde autonomie en zelfbestuur. Het zo vurig beleden ego en de daarbij opgeëiste en aanbeden individuele vrijheid blijken ernstige keerzijden te hebben: de gemeenschap, de cultuur en de maatschappij gaan er inmiddels bijna aan failliet.

Bijbels spreken over de schepping houdt in, dat we mogen beseffen dat de Schepper met ons meegaat. Niet door een serie normen en waarden voor te houden die als 'dode letter' of als strak te hanteren regels ter beschikking staan. Zo is het in het geheel niet en zeker niet bedoeld met bijvoorbeeld de Tien Geboden of de Bergrede of het apostolisch vermaan. Die leefregels in de Schrift zijn woorden van Hem die ons liefheeft. Levende woorden, waarmee de Schepper en Verlosser van deze wereld ons 'in de ruimte' zet en wegen voor ons opent. En metterdaad met ons meegaat, zodat wij met de ander mee kunnen gaan. Met Zijn Woord als licht op ons pad. En om de goede werken te zien die Hij voor ons heeft ingezet. '*Want Hij is het die ons gemaakt heeft tot wat wij nu zijn: in Christus Jezus geschapen om de weg te gaan van de goede daden die God heeft voorbereid*.' (Ef.2:10NBV)

In christelijk verantwoord handelen hebben wij bij alles de rechtvaardiging en heiliging van God in de Here Jezus Christus steeds weer nodig. Vandaaruit in liefde van God met jezelf en de ander en de schepping om te gaan is geen starstatische, maar een veelbewogen levensgang, waarin wij niet maar zo even pasklare antwoorden hebben op de vele en grote levensvragen. Niet voor jezelf en niet voor anderen. In onze gebroken situaties laat God zich door Woord en Geest en de christelijke gemeenschap ook nu gelden. In Christus reddend, door de Geest richting wijzend en beschermend en tegen het overweldigende kwaad bewarend. De HERE is erbij.

Het gaat in dit hoofdstuk onder meer over gelovig denken en doen, ofwel de bezinning op de betekenisvolle verhouding tussen mens- en wereldbeeld in verband met God en ons gedrag. Dit is dan ook de reden om, voordat we in het volgende hoofdstuk stilstaan bij het gebed, eerst te overwegen hoe een gelovige levensbeschouwing bepaalt waarom een christen verantwoord wil handelen en het goede wil doen. Waarom is christelijk leven een uiting van een Christus-waardige moraal? Maar voordat we dit uitwerken, willen we de onderscheiding tussen ethiek en moraal nader toelichten.

Ethiek en moraal

De begrippen ethiek en moraal worden vaak door elkaar gebruikt, maar zijn wel degelijk verschillend. De moraal is het geheel van waarden en normen dat voor een persoon of een groep van belang is. Ethiek is het systematisch nadenken over die moraal. Ethiek bestudeert en analyseert dus de moraal. Binnen de ethiek wordt nagedacht over wat mensen een goed leven of de juiste manier van handelen vinden of

zouden moeten vinden. Dit kan gericht zijn op de moraal in het algemeen (wanneer handelt de mens juist en wanneer kun je spreken van een goed menselijk leven). Het kan ook gericht zijn op een specifieke context zoals bijvoorbeeld de medische ethiek.

Samengevat: ethiek begint met het stellen van vragen. Ethiek is op een systematische en kritische wijze nadenken over wat we als onze moraal beschouwen of zouden moeten beschouwen. Dit nadenken begint in de praktijk met het stellen van de juiste vragen aan elkaar (eigenlijk eerst aan jezelf). Een morele vraag is een vraag die zich richt op hoe wij mensen een goed leven kunnen leiden en wat we hierbij een juiste manier van handelen vinden. Het zal duidelijk zijn dat wij hier voor christelijke ethiek niet alleen in rekening brengen wat mensen ervan vinden, maar dat wat God over de bedoeling van het leven en over goed en kwaad openbaart basaal zullen meenemen. Bezinning op de moraal en op ethiek zal daarom vanuit een christelijke levens- en wereldbeschouwing plaatsvinden. Christelijke ethiek als gelovig verantwoord handelen zal steeds Gods wil voor ons leven onderzoeken. Verantwoord handelen is steeds te werk gaan vanuit inzicht, als reactie op het hele voorliggende verhaal, uitgaande van onze betrekking tot God. Bij het verkrijgen van inzicht over Gods bedoelingen voor het goede leven gaan wij uit van de vragen 'hoe deze wereld in elkaar steekt' en hoe dat getuigt van een natuurlijke orde die God erin gelegd heeft. Dit heeft alles van doen met wat we daarover in de Bijbel lezen en wat we leren uit Gods weg in de geschiedenis.

Het zal duidelijk zijn dat vanwege de vele levensverbanden en de veelzijdigheid van daarbij passende ethische over-

wegingen het hier niet over een verbeten beïnvloeden van het christelijke leven gaat. Christelijke ethiek is een levendig gebeuren dat van doen heeft met voortschrijdend inzicht. Het is altijd ethiek 'in de maak'. Nadenken over verantwoord handelen in het perspectief van christelijk geloof richt zich dan ook op het handelen van mensen onder de overwegingen rond goed en kwaad. Vanuit dat perspectief is het zoeken en vinden van een begaanbare levensweg in de concrete situaties waarin wij als gelovige mensen ons bevinden. Daarin zullen er voor onze beoordeling van goed en kwaad constanten zijn, zowel als variabelen. Het vraagt een zekere openheid naar de ontwikkelingen van wat we weten om ons handelen in het leven van alle dag vorm te geven. In elk geval openheid voor en zicht op de relevantie van het Woord en het werk van de Heilige Geest in het leven van elke dag. Maar ook openheid bij nieuwe wetenschappelijke kennis, ideeën en technologieën.

Wij leven midden in een altijd voortschrijdende wereld en hebben ons daartoe te verhouden. Hierdoor openbaren zich dan ook al snel de constanten en de variabelen die van belang zijn voor een (dynamisch) christelijk normen- en waardenstelsel. Wij stemmen er inmiddels hartgrondig mee in dat de slavernij is afgeschaft. Maar zien we in vooral economische en sociale situaties niet een moderne soort slavernij ontstaan? Het is precies de veelheid van soms verstrekkende en veelkoppige invloeden die het nadenken over verantwoord handelen zo ingewikkeld maakt. En waardoor we ons rekenschap zullen geven dat wat we nu zeggen, in de toekomst nog wel eens heroverwogen moet worden. Die voorlopigheid maakt ons als het goed is niet minder overtuigd, maar wel bescheiden en voorzichtig.

Hoe gaat zulk wikken en wegen en rekenschap geven er aan toe? Zoals eerder opgemerkt heeft Petrus zoiets meegemaakt vanwege het visioen van een groot linnen laken vol met reine en onreine dieren dat God hem toonde. Het blijkt bij de eerste christenen een verschuiving in het gedachtenpatroon teweeg te brengen. Het gaat over rein en onrein en daarmee over intermenselijke relaties en met name over de reikwijdte van het Evangelie! Petrus wordt er later dan ook behoorlijk op ondervraagd en aangesproken (Hand.11).
Openheid voor zulke ingrijpende veranderingen en het overschrijden van de grenzen van bijvoorbeeld traditie of cultuur zijn naar ik begrijp gepast, maar slechts dan wanneer daartoe overduidelijk van Hogerhand het initiatief wordt genomen. Petrus spreekt de HEER dan ook direct en intensief op het gebeuren aan (vs.13-16). Uit het vervolg van de geschiedenis blijkt de openbaring van de nieuwe benadering in fasen te gaan. Eerst stelt Petrus tegenover Cornelius vast dat Jezus de opdracht aan de apostelen heeft gegeven dat zij aan het volk Israël moeten verkondigen dat God Hem heeft aangewezen als 'Rechter over levenden en doden'.[271]
Opmerkelijk is dat Petrus op dit moment geen zicht geeft op de volledige Evangelieopdracht van de Here, namelijk de verkondiging aan alle volkeren![272] Hij spreekt hier alleen nog over Israël (vs.41). Maar dan gebeurt er iets opmerkelijks. Terwijl Petrus nog aan het woord is, daalt de Heilige Geest neer op iedereen die naar zijn toespraak luistert. Mensen uit de heidenwereld als Cornelius en zijn gezin, die overigens op God betrokken waren en tot wie Gods woord kwam (10:30-34), ontvangen op een onmiskenbare wijze de Heilige Geest!

[271] Zie Hand.17:31; Joh.5:22; Rom.2:16; vgl. 2Tim.4:1; 1Pet.4:5.
[272] Vergelijk Hand.1:8: tot het uiterste der aarde; Mat.28:19: alle volken.

Op grond van hun geloof in de Here Jezus (door de woorden van Petrus) worden zij vervuld met de Heilige Geest (11:14-18) en treden daarmee toe tot de geloofsgemeenschap van volgelingen van Jezus. Het is natuurlijk onmogelijk om zulke mensen, die God vervuld heeft met de Heilige Geest, als onheilig of onrein te beschouwen.

Na dit alles ontstaat uiteindelijk grote dankbaarheid over het nieuwe inzicht dat de gelovigen ontvangen hebben. Immers, toen zij alles gehoord hadden, waren ze gerustgesteld en loofden ze God met de woorden: '*Dan geeft God het dus ook aan mensen uit andere volken om tot inkeer te komen en het nieuwe leven te ontvangen.*' Uit alles blijkt dan overduidelijk dat God een breder perspectief met zijn heil heeft dan het volk Israël alleen. De christelijke kerk is een (wereldwijde) gemeente van gelovigen uit joodse en heidense achtergrond. Die gedachte was geheel nieuw en onbedacht in de tijd van de apostelen, maar men werd er klip en klaar van overtuigd. In het proces van openheid voor deze verandering en vernieuwing blijkt God zelf te handelen.

Bij zulke innerlijke overtuiging heeft de Heilige Geest een belangrijke rol en we beseffen dat dit een geheel eigen dynamiek met zich mee brengt. Het gaat in het christenleven om handelen én om oriëntatie! Denken en doen vanuit de Bron. Doen en zijn (!) behoren voor gelovige christenen bij elkaar. Gemakkelijker kunnen wij het in ons verantwoord handelen niet maken. Wel gaan we in het hierna volgende betoog proberen er nader begrip en doorzicht in te krijgen.

Binnenkant en buitenleven

Mensen hebben een naar buiten en een naar binnen gerichte wijze van doen. De extraverte kant is die van de ethiek, van ons verantwoord handelen in de wereld waarin we ons bewegen en leven. De introverte kant is voor christenen die van de binnenwereld, het gebed, de lofprijzing, de studie of overdenking van de Bijbel.

Wanneer we trachten zoveel mogelijk ongedeeld en één van stuk te zijn, dan zullen we deze twee kanten willen zien als twee zijden van één medaille. Je kunt zeggen: het (christen)-leven heeft twee aspecten: een naar buiten en een naar binnen gerichte zijde en deze twee zijn voortdurend op elkaar betrokken. Sterker nog, het buitenleven ontstaat door wat er van binnen leeft.

Wanneer we nadenken over de binnenkant van ons leven, dan gaat het om wat zich bij ieder van ons afspeelt in de binnenkamer van onze gedachten. Maar die introverte kant is voor gelovigen niet los verkrijgbaar: bidden bijvoorbeeld is gewoon een bepaalde manier van leven. Het is als geestelijk ademen, als je het kent, kun je niet zonder.

Het zichtbare handelen

Christenen willen met hun handelen antwoord geven op de zegenende Goede Boodschap die God hen heeft aangeboden in Jezus Christus. Wij willen leven naar wat we uit de Bijbel leren over het koninkrijk van God. Met deze term duiden christenen (in navolging van Jezus) de wereld aan waarin Gods wil regeert. Heel persoonlijk gaat dit uit van de bede: 'HEER, regeert U in mijn hart en leven'. Vaak wordt de dynamiek van het Koninkrijk van God aangeduid met de termen 'al wel' en 'nog niet'. In Jezus Christus kreeg het Rijk van God een gezicht en door Zijn leven, sterven en opstanding zijn

Gods heil en heerschappij 'reeds' onherroepelijk aan de mensen toegezegd en deels ontvangen. Het Rijk van God is echter 'nog niet' voltooid. Dat zal pas gebeuren aan het einde van de tijden, bij de wederkomst van Jezus Christus. In de tussentijd trachten christenen in de kracht van Gods Geest 'bij te dragen aan de verdere verwerkelijking van het Rijk van God' door geestelijke navolging van Jezus. Ons bijdragen is uiteraard geen louter eigen werk, maar bestaat basaal uit wat de Heilige Geest in en door ons heen wil bewerken. Het gaat daarbij in geen geval slechts om eigen kracht of vermogen, maar om de uitwerking van Gods bedoelingen door ons heen.

Voor gelovigen geeft de levensbeschouwing dan ook niet alleen de aanzet voor ons handelen, maar geeft de basis voor een zo verantwoord mogelijk handelen! Gelovig en van God afhankelijk leven geeft zo invulling aan de antwoordende betekenis van de navolging van Jezus.[273] Op die manier zorgt onze levensovertuiging voor het dragende geheel van ons dagelijkse handelen: niet als een verzameling van losse keuzen die ook anders hadden kunnen uitvallen, maar als een (zo redelijk mogelijke) consistente wijze van denken en doen.

Wij weten maar al te goed dat zulk gelovig leven niet betekent dat elke morele keuze[274] het gevolg is van een rationele

[273] Zie mijn *Uit het leven van een christen, gedachten over navolging,* 2021.

[274] Een morele keuze gaat gepaard met en afweging van morele waarden als eerlijkheid, respect, dankbaarheid, loyaliteit, tolerantie, solidariteit, vrijgevigheid, vriendschap, vriendelijkheid, nederigheid, trouw, vrijheid, zelfstandigheid, saamhorigheid, rechtvaardigheid en solidariteit. Zulke opvattingen over wat wenselijk is, stellen ons in staat onderscheid te maken tussen goed en slecht of

afweging. Het overgrote deel van onze dagelijkse keuzen gebeurt immers intuïtief, als een ingeving, zonder dat dit nu zo beredeneerd is. De onder zulke keuzen liggende afwegingen komen vaak voort uit onze opvoeding, ons geweten en de dagelijkse ervaring. Levensbeschouwing speelt daarin een rol door haar invloed op onze opvoeding en sociale omgeving.

Geloof en leven

Een christen ziet zichzelf als een moreel mens omdat hij of zij van binnenuit antwoord geeft op vragen over goed en eerlijk, juist en onjuist en dat in zijn of haar gedrag uitwerkt. Een moraal is daarbij het geheel van handelingen en gedragingen welke in een gegeven maatschappelijke context als goed en wenselijk worden gezien. Christenen vinden over het algemeen dat we aan een zo rechtvaardig mogelijke samenleving moeten werken en dat betekent (onder andere) het helpen van de armen en ondersteunen van de zwakken. Het gaat daarbij om oprecht leven voor Gods aangezicht, maar ook eerlijk zijn naar jezelf. Dit maakt het christelijke leven bepaald niet gemakkelijk, want in het beslissen van wat goed en juist is, komt er een beslissende partij bij: de HERE God. Want Hij is het die door profeten en apostelen in zijn Woord ook over ethische aangelegenheden tot ons spreekt. Het geloof verdiept daardoor de moraliteit vanwege het toevoegen van een zeer wezenlijke dimensie. Hierdoor krijgt ons geloofsleven wel werkelijk diepgang, maar dit maakt het dagelijkse leven er niet eenvoudiger op. Levenswandel en geloof zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en die verbinding wordt uitgedrukt als ‘geloof door liefde werkende’.

---

goed en fout. Goede waarden zijn nastrevenswaardig. De daarbij behorende gedragsregels noemen we normen.

Het geloof uit zich in verantwoord handelen, zoals vruchten uitingen zijn van een levende boom. Het leven-gevende Evangelie van Jezus Christus kan onmogelijk vorm gegeven worden door het maar klakkeloos volgen van allerlei gedetailleerde wetten, geboden en verboden. Daarom wordt het christelijke leven uitgedrukt als vrucht van de Heilige Geest, een leven in geestelijk afhankelijke navolging van Jezus. De gebiedende wijs in de ethiek, dus wat je als verantwoordelijk mens moet doen en nalaten, komt voor de christen ten diepste voort uit een bron buiten zichzelf.

Een christen neemt Gods Woord in acht en geeft gehoor aan de goddelijke oproep tot verantwoordelijk handelen. Een christen gehoorzaamt omdat hij of zij weet dat dit goed is voor het eigen leven, voor de samenleving en bovenal tot eer van God. Het leven van christelijk denken en doen is een antwoord-gevend leven. Dat antwoord wordt gehoord en ervaren ten overstaan van God, van jezelf en van de naaste. Vanuit de omgang met God krijg je zicht op jezelf, word je een hoeder voor de broeder en zuster, voor de medemens. Zulk gelovig leven tekent moreel bewustzijn. Het zal mijns inziens voor christenen in de huidige morele vermoddering en versplintering van werkelijk groot belang zijn om samen te bouwen aan een gemeenschappelijke morele basis. De vraag is wie daar wijze leiding aan kunnen geven; wie daar gelovig zicht op heeft! Wat schept voor moderne mensen nog onderlinge verbondenheid in onze brokkelcultuur?[275]

[275] Als voorbeeld: een intellectuele bijdrage wordt geleverd door rabbi Jonathan Sacks in o.m. *Moraal, waarom we haar nodig hebben, hoe we haar kunnen vinden*, Utrecht 2020.

In handel en wandel

Hoe de dingen gedaan worden, hangt voor christenen samen met geloofsovertuigingen. De levenspraktijk van een christen ademt het geloof, dat is gepast en goed. Wat we in de dagelijks levenspraktijk doen, onze hele manier van leven, is een expressie van ons geloven en zo'n weloverwogen leven geeft tevens voeding aan het geloof.

Een christelijke levenswandel kenmerkt zich met de Bijbelse notities uit de oproep van de Here Jezus: '*Kom allen bij Mij, jullie die vermoeid zijn en onder lasten gebukt gaan, Ik zal jullie rust geven. Neem mijn juk op je en leer van Mij: Ik ben zachtmoedig en nederig van hart. Dan zullen jullie werkelijk rust vinden, want mijn juk is zacht en mijn last is licht*.' (Mat. 11:28-30NBV21). Het leren van Jezus geeft ons harmonie met God, met onszelf en met de omgeving. Maar er is in het volgen van Jezus ook een andere kant: wie Hem volgt kent rust én onrust, harmonie én roerigheid.[276] Want wij staan midden in een wereld die Jezus heeft verworpen en dat werkt door in al de geledingen van de samenleving.

Gelovigen delen vanwege hun geloof en moraliteit in dat conflict. Een christen wil alles in dit leven tegen het licht van zijn of haar geloof houden. Een geloof dat wordt gevormd door de twee delen van de Tien Geboden: de relatie tot God en de relatie tot de medemens. Deze twee levensrichtingen, God en de (mede)-mens zien we in de samenvatting die de Here Jezus aan de Tien Geboden gaf dan ook terug. Het gaat om liefde tot God en tot de naaste: '*Heb de Heer, uw God, lief met heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw verstand. Dat is het grootste en eerste gebod. Het tweede is*

[276] Zie mijn *Uit het leven van een christen*, a.w.

daaraan gelijk: heb uw naaste lief als uzelf. Deze twee geboden zijn de grondslag van alles wat er in de Wet en de Profeten staat.' (Mat.22:37-40NBV21).
Een kernwoord van de christelijke levenswandel is dan ook 'liefde'. Deze liefde begrijpen we alleen vanuit wat de Geest ons leert over de Zoon van God: '*Wat liefde is, hebben we geleerd van Hem die zijn leven voor ons gegeven heeft. Daarom horen ook wij ons leven te geven voor onze broeders en zusters.*' (1Joh.3:16NBV21)

Uit overtuiging

In verantwoord handelen spelen natuurlijk overtuigingen[277] een grote rol. Religieuze overtuigingen hebben voor veel mensen diepe wortels en vormen een centraal onderdeel van een omvattende kijk op het leven. Geloofsovertuigingen staan aan de bron van de ideeën over goed en kwaad en gelovigen stemmen hun handelen daarop af. Een religieuze grondhouding vormt immers de wortel van al het andere denken en doen en geeft daaraan betekenis.

In de christelijke levensovertuiging hebben wij te maken met de rechtheid van het geloof en in ons verantwoord handelen voor Gods aangezicht hebben wij te maken met de echtheid van het geloof. Het goede is alleen dan echt goed, wanneer Gods handelen door de Geest erbij betrokken wordt. Dan is de HERE de beslissende partij die er voor christelijk verantwoord leven bij inkomt! Dit betekent dat christenen maar

[277] Overtuigingen zijn algemene concepten en conclusies die gaan over wat iemand gelooft en waar hij als vanzelfsprekend vanuit gaat. Overtuigingen geven iemand kracht maar kunnen ook beperken in iemands doen en laten. Christelijk geloven vormt in de realiteit van het weerbarstige leven onze gedachten en overtuigingen!

niet zonder nadenken gewoon hun beste gevoel naleven. Wij zullen er naar zoeken om de weg van de liefde uit God op de best mogelijke manier gestalte te geven. Zulk zoeken naar inzicht gebeurt met behulp van het verstand, de door Gods Woord aangedragen wijsheid en het 'voortstuwende' werk van de Heilige Geest. Deze 'invloeden' samen dragen bij aan het zicht op het goede dat dichter bij de HEER kan brengen en doen wat Hem behaagt. Dit vormt naar mijn besef, samen met het 'wijken van het kwaad', de weg van een christen die op zoek gaat naar de juiste richting van zijn of haar handelen.[278] Hoe krijgen we zulk gelovig en ethisch inzicht?

Het is goed om Bijbelwoorden in hun context te overwegen[279] en te zoeken naar wijsheid en onderricht uit de oude en brede christelijke kerk. Navolging van Jezus leren wij van hen die Hem navolgden, vroeger en nu! De apostelen, de vroege kerk, kerkvaders, Reformatoren, oudvaders, de eigen

[278] Dat over de leiding van God in het leven veel meer te zeggen valt, zal duidelijk zijn. Elk ethisch handboek getuigt daarvan. Maar Woord, Geest en verstand zijn voor christenen de aangelegen en basale invloeden of grootheden om een wijze koers te varen. Dat het geweten als een soort echo van het hart in ethiek een grote rol speelt, alsook de betekenisvolle relatie met God, de naasten en de natuur staat wel vast. Bij Gods Woord als richtsnoer gaat het niet om louter de geboden naleven, maar om de volle breedte van het onderwijs van de Schrift en overtuigd dat deze niet christelijk uitgewerkt kunnen worden, dan met behulp van de Heilige Geest.

[279] Het Schriftgebruik in de christelijk ethiek gaan eerst en vooral uit van de gegeven openbaring in de tekst. Maar daarbij gaat het om de werking van het Woord van God! Wij zien het Woord niet als een dode tekst die wij als het ware reanimeren met onze exegetische vaardigheden en spitsvondige redeneringen. Gods Woord heeft zelfstandig kracht als een grootse openbaring, die soms ons verstand overstijgt. God is meer dan de tekst, meer dan onze uitleg van de tekst: Hij is de Levende, die levend maakt en leven geeft.

ouders, onderwijzers, wijze broeders en zusters, dominees, voorgangers, vrienden en vriendinnen. Zij die Jezus eerder volgden en zij die Hem nú volgen zijn met al hun lek en gebrek leermodellen en raadgevers voor gelovige christenen in de navolging van de Here Jezus.

In de christelijke ethiek en het zoeken naar verantwoord handelen staat de openbaring van God in Jezus Christus centraal. Die kern van het christelijk geloof verdient alle verwerking en navolging! Daarom zullen christenen van diverse pluimage ondanks de grote verschillen die er soms in liturgie, geloofsbeleving en zelfs in de niet centrale geloofsovertuigingen zijn, elkaar toch kunnen vinden in de ene Naam die onder de hemel gegeven is om behouden te worden, Jezus Christus. Het vertrekpunt voor de christelijke overtuiging is immers niet in het menselijk bewustzijn, maar in God die spreekt!

In de Geest van liefde

De liefde is het grote gebod van God dat alles van ons denken en doen insluit.[280] Wat God van ons verwacht, kan niet sluitend vooraf als wetten en regels voor alle zich voordoende situaties worden vastgelegd. De Wet en de Geboden alsook de Bergrede van Jezus en het apostolisch vermaan leren ons beginselen en geen automatismen. De geboden zijn heilig en goed en geven antwoord op de vragen van het hoe en het waarom. Waarom is iets goed of slecht, waarom handelen we zus en niet zo. De redenen waarom we iets doen of laten, worden mede bepaald door wat wij weten van wat goed en fout of kwaad is.

[280] Zie Joh.13:34,35; 1Kor.13; 1Joh.4:7-16; Gal.5:13-26; zie mijn *Uit het leven van een christen*, hfst. 7,8.

Geboden refereren naar een hogere instantie die 'er iets van vindt' en waaraan we ons te houden hebben.[281] Het leven van de aartsvaders en van het volk Israël, de Wet en de Geboden, de Wijsheidsboeken, het leven en het onderwijs van Jezus zoals in de Bergrede, het apostolisch vermaan in de brieven: deze 'onderwijzers' zullen door gelovigen worden overdacht en in de Geest van liefde worden toegepast bij de morele vraag 'wat wil de HEER dat ik doen zal'. Vanwege de liefde stellen we vast dat ethiek veel meer is dan gehoorzaam naleven. Geloven is een bepaalde manier van leven, waarin Gods liefde een wezenlijk dragende rol vervult.

De drijfveer voor christelijk gedrag is de liefde. De uitwerking daarvan in de godsdienstige en sociale praktijk vormt zich door de wijze waarop de 'gegeven regels' worden toegepast in de gelegenheid die zich voordoet. De blijvende vraag is steeds weer: wat moet in dit specifieke geval gedaan wor-

[281] Deze gedachte, dat een hogere instantie (Iemand anders) ons vertelt wat ten diepste goed en wat kwaad is, gaat dwars tegen het moderne vrijheidsdenken of liberalisme in. Het autonome denken stelt 'ni Dieu, ni maître': noch God, noch meester boven ons! De gelovige Psalmist echter bezingt de heerlijkheid van de wet van God! Ps.119 (vs.47): *'Ik verheug mij in uw geboden, ik heb ze lief.* (48) *Ik reikhals naar uw geboden, ik heb ze lief. Uw wetten blijf ik overdenken*. (97) *Hoe lief heb ik uw wet, heel de dag is hij in mijn gedachten.* (111) *Uw richtlijnen zijn mijn eeuwig bezit, ze zijn de vreugde van mijn hart.* (112) *Met hart en ziel ben ik bereid uw wetten uit te voeren, eeuwig, tot het einde toe*.' In de Schrift horen we hoe voortreffelijk het kader is dat God aanreikt en waarbinnen de mens behoort te leven naar Zijn wil: '*Gelukkig wie de volmaakte weg gaan en leven naar de wet van de HEER*, *Gelukkig wie zijn richtlijnen volgen, hem zoeken met heel hun hart. Zij bedrijven geen onrecht, maar gaan de wegen die Hij wijst. U bent rechtvaardig, HEER, elk van uw voorschriften is juist.'* (Ps.119:1-3,137) Wetten als beginselen en leefregels, ten goede!

den. Christelijke ethiek als verantwoord handelen leert een weg te vinden door toepassing van het Woord in de uitwerking daarvan onder invloed van de Geest. Daarin past geen standaardisatie of gedachteloze herhaling van ooit geleerde lessen of methoden, maar toepassing van wat ons geleerd is in een Geest van liefde bij de zich voordoende situatie.[282] Zulk 'maatwerk' is niet eenvoudig, maar wie heeft ooit gezegd dat christenleven gemakkelijk zou zijn?

Het wezenlijke uitgangspunt voor verantwoord handelen wordt voor een christen bepaald door genade en liefde. Het begint met de erkenning van de gelovende mens aangaande wat God voor ons en aan ons gedaan heeft. Wat wij voor God kunnen doen, is geen uitgangspunt in de christelijke ethiek! Het goede werk is in het geheel geen middel om indruk op God te maken of om daarmee zijn gunst of redding te verkrijgen, maar het is een gelovig antwoord op Gods genade, vanuit dankbaarheid. Nederigheid en afhankelijkheid zijn daarmee kenmerken van een christelijke levenshouding.
In de omgang met God en de dingen om ons heen worden we van buitenaf geholpen en van binnenuit geleid door Bijbelse raadgevingen en door het attenderende werk van de Heilige Geest. Wanneer de Heilige Geest in ons leven werkzaam is, dan is de Here Jezus Christus zelf aanwezig! Het is een afhankelijk en liefdevol leven, ondanks de strijd die elke

[282] Bij christelijke ethiek is de christen dan ook met huid en haar betrokken. Daarbij gaat het niet slechts over ons gedrag in doen en laten, maar tevens over ons zijn! Het gaat niet uitsluitend om handelen, maar over personen die denken en doen. Dan vragen we niet alleen 'wat moet ik doen', maar daarbij ingesloten denken we eraan 'wat voor mens wil ik eigenlijk zijn'. Hiermee komt het deugdenperspectief naar voren, dat bij de vorming van ons persoonlijk leven het ethisch denken en handelen inbrengt: karaktervorming.

gelovige kent. Het is leven vanuit God, in Christus door de Geest van liefde.[283] Christelijk leven is dan ook te omschrijven als ons persoonlijke antwoord aan God zoals dit tot uiting komt in liefde en dienstbare daden, die tot hulp en opbouw zijn.

De christelijke leefregel

Wie de brief van Paulus aan de gelovige Kelten van de gemeenten in Galatië leest, komt onder de indruk hoe de apostel zich verzet tegen de gedachte dat een christen zich van de vrijheid in Christus zou laten beroven. Jezelf onder het juk van de joodse wetten plaatsen, is voor Paulus not done. De gelovigen uit de heidenen hadden nu in het Evangelie van Jezus Christus de God van Israël leren kennen en hadden iedere vorm van afgoderij achter zich gelaten. Dat was voor Paulus een cruciaal punt. Gelovige christenen zijn niet langer bezoedeld door deze zonde van iemand of iets naast of boven God te stellen: Jezus is HEER! Zij zijn gedoopt in Christus en vervuld met de Heilige Geest en zo konden deze

---

[283] *'Nu gij Christus Jezus, de Here, aanvaard hebt, wandelt in Hem, geworteld en dan opgebouwd wordend in Hem, bevestigd wordend in het geloof, zoals u geleerd is, overvloeiende in dankzegging.'* (Kol.2:6,7NBG51)*; 'Ik zeg u dus: laat u leiden door de Geest, dan zult u niet toegeven aan aardse begeerten. De aardse begeerte gaat in tegen de Geest, en wat de Geest verlangt gaat in tegen de aardse begeerte. Het een is in strijd met het ander, en u kunt dus niet zomaar doen wat u wilt. Maar wanneer u door de Geest geleid wordt, bent u niet onderworpen aan de wet.'* (Gal.5:16-18NBV21); '*Daarom ook is iemand die één met Christus is, een nieuwe schepping. Het oude is voorbij, het nieuwe is gekomen. Dit alles is het werk van God. Hij heeft ons door Christus met zich verzoend en ons de taak gegeven dat bekend te maken*.' (2Kor.5:17,18)

voormalige heidenen nu volwaardige zusters en broeders zijn van de gemeenteleden met een joodse achtergrond. Voor wie gelooft in het offer van Jezus Christus als het Lam van God dat de zonde wegneemt, gelden joodse wetten niet langer als een weg van behoud. Uit zijn brieven blijkt dat Paulus daarmee niet zegt dat de wet van God geen criterium-functie meer heeft voor de christelijke gelovige en geloofs-gemeenschap! Het Nieuwe Testament kenmerkt zich voor wat betreft de beschrijving van het christenleven door een evenwichtig en fijnzinnig samenspel tussen de liefde (de 'wet van Christus' genoemd in Gal.6:2) en de concrete geboden voor een leven dat God eert en de medemens en schepping goed doet (Mar.12:28-32). Op deze manier kenmerkt de liefde tot God zich in een serieus nemen van het gebod van God, de leefregel van Christus.
Jezus zegt '*Wie Mij liefheeft, doet wat Ik zeg.'; 'Je houdt pas echt van Mij als je niet alleen wéét wat Ik zeg, maar ook dóet wat Ik zeg. En de Vader zal van elk mens houden die van Mij houdt. En Ik zal van die mens houden en ervoor zorgen dat hij of zij Mij echt leert kennen.'; 'Wie mijn geboden heeft en ze bewaart, die is het, die Mij liefheeft; en wie Mij liefheeft, zal geliefd worden door mijn Vader en Ik zal hem liefhebben en Mijzelf aan hem openbaren*.' (zie Joh.14:21)

Op deze wijze van de gehoorzame en gunnende liefde ligt voor een christen het accent op een dienen van God in de vrijheid van de Geest. Daarbij geeft de liefde de toon aan met betrekking tot christelijke waarden en normen. De Tien Geboden zijn in het christenleven niet afgeschaft, immers al haar geboden treffen we aan in het Nieuwe Testament! Het is op deze wijze dat we de intensivering van Gods geboden dan ook terugvinden in de Bergrede van de Here Jezus (Mat.

5-7), alsook in het brede apostolisch vermaan in de brieven. Dit is de leefregel van het geloof voor hen die vrij zijn van de vloek van de wet, om God te dienen in liefde en geloof. Het vraagt om duidelijke keuzen en offerbereidheid om je steeds weer en blijvend op deze weg van het Koninkrijk van God te oriënteren. Christelijk leven gaat niet vanzelf. Samen met de geschenken in de gaven en de vrucht van de Geest, vraagt moreel leven voor elke christen trouw en volharding.

Zowel voor het persoonlijke geloofsleven als voor het christelijke gemeenteleven geldt, dat het vernieuwende werk tot stand wordt gebracht en wordt vorm gegeven door de Geest. De Here God leidt ons op wegen van gerechtigheid, in overeenstemming met wat God over zijn liefde en recht heeft bekend gemaakt. Daarom zullen wij ons steeds weer afvragen: laat ik mij leiden door de Geest van God in de weg van Jezus Christus, tot eer van God? En bidden: Heer, leid ons zo, dat we niet in verzoeking komen en verlos ons van de boze en het kwaad, omwille van Uw Naam. De Bijbel laat er geen twijfel over bestaan wat wij moeten weten om tot zijn eer te leven. De Geest is daarmee essentieel voor een moreel christelijk leven, omdat Hij ons ertoe in staat stelt.

Vernieuwing van ons denken

'*Broeders en zusters, met een beroep op Gods barmhartigheid vraag ik u om uzelf als een levend, heilig en God welgevallig offer in Zijn dienst te stellen. Dat is de ware eredienst die van u wordt gevraagd. U moet uzelf niet aanpassen aan deze wereld, maar uzelf veranderen door uw gezindheid te vernieuwen, om zo te ontdekken wat God wil en wat goed, volmaakt en Hem welgevallig is*.' (vgl. Rom.12:1,2).

'*Daarom bidden wij onophoudelijk voor u. … We vragen dat u Gods wil ten volle mag leren kennen door de wijsheid en het inzicht die zijn Geest u schenkt*. *Dan zult u leven zoals het past tegenover de Heer, Hem volkomen welgevallig. U zult vrucht dragen door al het goede dat u doet, uw kennis van God zal groeien en u zult door zijn luisterrijke macht de kracht ontvangen om alles vol te houden en alles te verdragen.*' (vgl. Kol.1:9-11).
'*Moge de God van onze Heer Jezus Christus, de Vader in al zijn luister, u de Geest schenken die inzicht geeft in wat geopenbaard is, opdat u Hem zult kennen*.' (vgl. Ef.1:17).

Zo wordt de christelijke moraal uitgevoerd als wandelen in afhankelijkheid van de Heilige Geest; rusten in het genadig volbrachte werk van Christus en standhouden door de Geest, tot eer van God. Leven door de Geest is helaas geen leven zonder zonde, noch in overwinningen onder alle omstandigheden. Het is een strijd tegen de zonde; de oude mens voor dood houden en de nieuwe mens voeden. Het is leven uit de belofte van onze Heer en God. De christelijke moraal is realistisch; het is hoopvol uitzien naar wat eens volmaakt zal zijn in de toekomende eeuw, de vervulling van Gods Koninkrijk.

Deugden en karakter
Bij het begrip karakter, komen we op het terrein van de deugden terecht, de deugd-ethiek. In ethiek gaat het voor christenen niet uitsluitend om het goede handelen (dat zeker ook!), maar om een goed mens te zijn. Christelijk leven in navolging van Jezus is karaktervorming! Waaraan onderscheiden christenen zich? Wat voor soort mensen zijn christenen? Als je dat wilt weten, vraag je niet alleen naar hun geloofsbelijdenis, maar zeker ook naar wat dat belijden uitwerkt in

het gewone, dagelijkse gebeuren. Waarom en hoe gaan gelovige christenen om met de vele moreel geladen onderwerpen? Het wat ouderwets klinkende woord deugd komt van het werkwoord deugen. Als iets niet deugt, is het niet geschikt voor het doel. Een deugdzaam mens is iemand die deugdelijk is, een mens die in hoge mate is zoals de bedoeling is, ofwel zoals je verwachten mag. Maar wie zal zeggen wat de bedoeling van een mens is en wat moreel voor goed mag doorgaan? Wat de bedoeling van een mens is, kan je alleen maar bepalen vanuit een verhalend perspectief. Welk levensverhaal vertel je en wat druk je daarvan in je daden uit. Welk verhaal wordt er verteld in, maar ook vanwege de gemeenschap waartoe je behoort? Deug je alleen wanneer je je goed kunt aanpassen? Dat klinkt als een modern seculier verhaal. Deug je pas als je authentiek bent en daarin je eigen hoogst persoonlijke expressie vindt? Dat klinkt als liberaal gedachtengoed. Vertel je, zelfs ook zonder woorden, het verhaal van God, de Vader van Jezus Christus, bij wie een mens zijn bedoeling vindt, wanneer hij of zij zich op God en de Here Jezus richt? Dát klinkt als de christelijke boodschap van het Evangelie.

Grondlijnen van verantwoord handelen

Ieder die wel eens een boek over ethiek[284] heeft gelezen, weet dat dit een gebied is van voetangels en klemmen.

---

[284] In de christelijke ethiek wordt voor het gezichtspunt van goed of kwaad de Bijbel betrokken en met name het Evangelie van Jezus Christus. Ethiek gaat dus over de moraal, wat moreel goed is om te doen of na te laten; christelijke ethiek is nadenken over verantwoord handelen met het oog op wat God daarover heeft geopenbaard. Enkele tekstboeken: J. Douma, *De Tien Geboden, handreiking voor het christelijke leven*, Kampen 1992; W.H. Velema, *Ethiek in bijbels licht*, Kampen 1981. Patrick Nullens, *Verlangen naar het*

Dit kenmerkt de christelijke ethiek, dat er een grote uitgestrektheid is in zowel de vooronderstellingen als in de praktische uitwerking. Het is onmogelijk in een kort hoofdstuk als dit gedocumenteerd over ethiek te schrijven. Daarom heb ik enkele grondlijnen of uitgangspunten willen noemen en toelichten, die uitdrukking geven aan de kracht van een christelijke ethiek.

Als afsluiting van dit hoofdstuk geef ik nog enkele overwegingen in de onderstaande observaties en een basale beschouwing met betrekking tot het verantwoorde handelen van gelovige christenen.

- Christelijke ethiek veronderstelt de mogelijkheid om de begrippen goed en kwaad te duiden en als zinvolle begrippen te hanteren. Dit is een dragend beginsel en kader voor ethiek.
- In de Bijbel lezen we Gods openbaring over goed en kwaad beschreven.[285]

---

goede, bouwstenen voor een christelijke ethiek, Zoetermeer 2006; Bert Loonstra, *Zo goed en zo kwaad, naar een ethiek van de christelijke gemeente*, Zoetermeer 2000; G.G. de Kruyf, *Christelijke ethiek, een inleiding met sleutelteksten*, Zoetermeer 1999; John Stott, *Uitdagingen van deze tijd in bijbels perspectief*, Apeldoorn 1999; Andreas Kinneging, *Geografie van goed en kwaad, filosofische essays,* Utrecht 2005 (10de druk 2016); idem, *De onzichtbare Maat, archeologie van goed en kwaad*, Amsterdam 2020; Dietrich Bonhoeffer, *Aanzetten voor een ethiek*, Utrecht 2019 en *Gereformeerde ethiek*, Utrecht 2019 van Herman Bavinck. Belangwekkend is de Lindeboomreeks met diepgravende deelstudies.

[285] Het is vanzelfsprekend dat anderen richtlijnen en procedures kiezen die louter uit de gedachten van de mens opkomen. Na de filosoof Nietzsche e.a. staan begrippen als goed en kwaad diepgaand ter discussie. Christenen behoren tot de 'klassieke ethici'.

- Gelovigen houden vast aan denken en doen vanuit een verbondenheid met God en kaders die eigen zijn aan het Evangelie.
- Verantwoord handelen is voor christenen niet uitsluitend in overeenstemming met de menselijke natuur,[286] maar verhoudt zich eveneens tot Gods openbaring.
- Gods geboden, richtlijnen en wijze raadgevingen zijn norm voor christelijk handelen en oordelen over het tekortgeschoten als wel het goede handelen. De wil van God voor ons geeft richting, stelt in gebreke en toont de weg van genade en herstel.
- Het goede is door God geopenbaard. De wil van de Vader is in de Zoon in vervulling gegaan en het christelijke geloven is die levensverbondenheid met Hem, waarin navolging en heiliging zichtbaar worden.
- Het Bijbels getuigenis noemt het leven in navolging en heiliging het leven van de nieuwe mens.[287]

Profeten en apostelen spreken voluit over goed en kwaad en niet alleen over correct en incorrect gedrag. In het Evangelie van Jezus Christus komen goed en kwaad veelvuldig aan de orde en daar reflecteren christenen rationeel op. Wij geloven vanwege de verhouding Schepper en schepsel dat Gods openbaring in de Bijbel en in Christus voor alle mensen leidraad en kader geeft voor het goede leven.

[286] De Schrift stelt, dat leven in overeenstemming met de menselijke natuur een gecompliceerde zaak is, doordat het Woord de corruptie door de zonde in onze natuur in het licht stelt.

[287] Vergeving van onze zonden, verzoening met God en rechtvaardiging zijn geschenken van God. Heiliging is eerst geschenk en dan ook een opdracht. Het geheim van de heiliging bestaat in het verstaan van deze twee kanten, die bij de ene zaak behoren. Heiliging is namelijk niet een soort tegenprestatie die wij moeten leveren, maar is vooral geschenk in en van Christus. Vandaar dat

Richtingwijzer

In het jodendom wordt de Tora, de eerste vijf Bijbelboeken, met name beschouwd als een tekst met onderwijzing over hoe te leven. Levenslessen in verhaalvorm. De gehele inhoud van ontstaansgeschiedenissen in verhalen en geboden, met de vele ethische en geestelijke voorschriften, staat in het kader van het leren kennen van wie God is en hoe mensen zich tot Hem en elkaar hebben te verhouden. Geloven bestaat in Bijbels perspectief zeker niet uit het gedachteloos volbrengen van gebeden, geboden en wetten, maar het richt zich op 'deugdzame' principes en het ontwikkelen van betrouwbare en eerlijke karaktereigenschappen voor vruchtbaar en dienstbaar leven.

Een prachtig voorbeeld van wat het betekent om oprecht voor Gods aangezicht te leven, vinden we in de woorden van de oudtestamentische profeet Micha: '*Hij heeft u bekendgemaakt, o mens, wat goed is en wat de HERE van u vraagt: niet anders dan recht te doen en getrouwheid lief te hebben, en ootmoedig te wandelen met uw God*.'(6:8NBG) Micha toont drie zaken van groot belang: respect voor het recht (gerechtigheid begint daar waar mensen overtuigd raken van onrecht en daardoor liefdeloosheid en hebzucht gaan veroordelen en nalaten), liefde voor trouw en een nederige levenswandel met de HERE. Over levensstijl gesproken!

Christus ons gegeven is tot heiligheid (1Kor.1:30) en het geheiligd zijn wordt zelfs geheel aan Christus en Zijn Geest toegeschreven (1Kor.6:11). Onze heiliging komt van Christus, evenals als de rechtvaardiging (vergeving). De heiliging hoort bij het heil en is daar een onlosmakelijk deel van. Vandaar dat de gelovigen in Christus geheiligd zijn (Heb.10:12); eens en voor altijd. Juist daardoor is er ook die andere kant: wij worden geroepen tot een heilig leven, ofwel om te leven zoals de HEER het wil en ons heeft bekend gemaakt (1Tes.4:1-12). Dienen van God in je levenswandel.

Geloof zoekt inzicht en probeert te begrijpen. Christelijk geloven gaat over vragen als ‘hoe behoor ik te leven’ en ‘hoe wordt ik gevormd in overeenstemming met mijn verantwoordelijkheid ten overstaan van de levende God. Hoe ga ik om met mijzelf, met mens en wereld’? Verantwoord handelen in het licht van de Bijbel ontspringt uit het zoeken naar antwoorden op de meest fundamentele vragen: ‘HEER, wat is de mens, dat U naar hem omziet?’ (Ps. 8:4) en ‘HEER, wat wilt U dat ik doen zal’?

Leer mij naar Uw wil te handelen,
'k Zal dan in Uw waarheid wandelen;
neig mijn hart, en voeg het saâm
tot de eerbied voor Uw naam.
HEER, mijn God, ik zal U loven,
heffen 't ganse hart naar boven;
'k Zal Uw naam en majesteit
eren tot in eeuwigheid.

naar Psalm 86:6,8 (1773)

IX GEDACHTEN OVER BIDDEN

'*Bidt gij dan aldus: Onze Vader die in de hemelen zijt, uw naam worde geheiligd; uw Koninkrijk kome; uw wil geschiede, gelijk in de hemel alzo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijks brood; en vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren; en leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze. [Want van Uw is het Koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid in der eeuwigheid. Amen.]* (Mat.6:9-13NBG)

'Geliefde broeder, ik bid dat het u in alle opzichten goed gaat en dat u gezond bent. Dat het uw ziel goed gaat weet ik,…'. (3Joh.:2NBV21)

'Maar u, geliefde broeders en zusters, moet uw leven bouwen op het fundament van uw zeer heilige geloof. Laat u bij het bidden leiden door de Heilige Geest,…' (Judas vs.20NBV21)

Omschrijvingen van het gebed

Voordat we op de inhoud van de verschillende Bijbelse gebeden en het Onze Vadergebed ingaan, onderzoeken we eerst waar het bij het bidden om gaat. Geloven en bidden hangen zo sterk samen, dat we eerst omschrijvingen geven wat het is als wij met vertrouwen ons uiten 'voor de troon van de genade' (Heb.4). We denken in dit hoofdstuk na over bidden in het besef van Gods tegenwoordigheid.

De binnenkant van ons gelovige leven is zeer individueel. Om het maar eens zo te zeggen: ieder vogeltje zingt zoals het gebekt is, ook in het geloven. Wanneer mensen in een groep bijeen zijn, zullen zij wat er omgaat in de groep, ieder van hen op een geheel eigen manier beleven. En dat is goed, dat hoort zo. Sterker nog: het kan niet anders. Maar er is tussen gelovigen in zo'n bijeenkomen ook iets gemeenschappelijks. Gelovige mensen bijvoorbeeld vinden bidden niet alleen belangrijk, maar weten ook wel hoe moeilijk het soms kan zijn. Wanneer je met elkaar over bidden spreekt, gaat het immers over de gevoelige binnenkant van je geloofsleven. Daarover denken wij na: wat is bidden?

Voor mensen die een gelovige omgang met de Here Jezus kennen, is bidden op een bepaalde manier zin en betekenis geven aan je leven. In gebed ervaren gelovige mensen God als de heilige Andere. Gebeurtenissen waaraan je biddend woorden geeft, kunnen tot betekenisvolle ervaring worden vanwege het perspectief van een hemelse Vader die je hoort. Gebed is een persoonlijk gesprek met God. Een gelovige weet en ervaart zich (veelal) verbonden met de HERE God en leeft zoveel mogelijk ook in verbondenheid met anderen. Bidden is dan de beleving van samenhang met God en bij de voorbede, het voor anderen bidden, noem je hun namen en situaties in het gebed. Bidden voor de hulpbehoevenden, de armen, zieken en zwakken, is voorspraak doen bij de Allerhoogste, en dat is Hem welgevallig (1Tes.5:14-28).

Voor iemand die daarmee onbekend is en een kerkdienst meemaakt is het zingen al ongewoon en vreemd. Het geeft een mate van vervreemding wanneer je de gezongen tekst niet kent en de inhoud niet begrijpt. Waar gaat het over?

Voor veel moderne mensen is gezamenlijk zingen (behalve in een voetbalstadion) al een tamelijk vreemd verschijnsel geworden. Maar wanneer een predikant of voorganger in een kerk gaat bidden, neemt, naar ik begrepen heb, voor sommigen die dit totaal niet kennen de bevreemding toe. Eerbiedig en met je ogen dicht heel persoonlijk praten met iemand die wel wordt aangesproken, maar door niemand wordt gezien. Het moet toch niet gekker worden…

Wat doen wij als we bidden?
De veelzijdigheid in onze beleving van het bidden komt in dit hoofdstuk onder meer naar voren door de wijzen waarop we bidden kunnen benoemen. Er zijn zoals we zullen zien veel omschrijvingen van het gebed. Het bidden zit dicht op het dagelijkse leven van een christen en is een vitale geloofspraktijk. Gebed is een breed gebeuren, dat plaats heeft met en zonder gevouwen handen en zelfs met en zonder uitgesproken woorden! Bidden is denkend met God spreken, hardop of in jezelf. 'Gedachteloos bidden' is daarom een tegenstrijdigheid in termen.

Wie God aanroept, treedt daarmee in de gelovige gemeenschap met Hem. In het gebed heeft de betrokkenheid op de HERE een belangrijke rol. Wij weten dat we als gelovige mensen in die betrokkenheid zelf bewust actief zijn. Immers, bij het bidden functioneren onze gedachten, onze gevoelens, onze wil en ons geloven. Wij vormen in ons brein de woorden die uitdrukking geven aan wat we willen spreken tot God.
Gelovige gebeden zijn dan ook vaak doortrokken van een zekere geloofstaal. We kunnen daar verschillende houdingen in hebben, zoals nederigheid, dankbaarheid, opstandigheid of een schuldbesef. Wat kan er veel in ons omgaan!

Deze samenhangende elementen van denken, spreken, gemoedstoestand én onze houding naar God vormen dimensies in het menselijk geestesleven. Deze geestelijke gesteldheden ontstaan en groeien in de durende omgang met God. Vandaar ook dat er groei in het geestelijke- en gebedsleven is! Het gaat hierbij steeds en vooral om de relatie van de bidder tot de levende God.

Er zijn echter ook 'activiteiten' van de menselijke geest, die sterker door de inwonende Heilige Geest gevormd worden dan door de hierboven genoemde denkprocessen. Vooropgesteld dat alle gebed bidden is in de kracht van de Geest,[288] is er blijkbaar een variant in werking van de Geest die op onze geest invloed kan hebben bij het bidden. Zulke werking van de Geest is uiteraard altijd verbonden met de Here Jezus[289] en wordt in het Nieuwe Testament genoemd als een nieuwe wijze van aanwezigheid van de Heer door zijn Geest in de gelovig biddende mens. De apostel Paulus spreekt erover in zijn eerste brief aan de gemeente in Korinte (14, m.n. 13-19) en benoemt het verschil tussen bidden met de geest en het verstand. Het gaat mij nu niet erom over het spreken, bidden, zingen of aanbidden in tongen of geestelijke talen te

---

[288] '*Laat u bij het bidden leiden door de Geest, iedere keer dat u bidt*' (Ef.6:18NBV; vgl. Judas 1:20,21 en Rom.8:9): bidden in de Geest.

[289] De opgestane en verhoogde Here Jezus Christus wordt door Paulus in 1Kor.15:45 'de levendmakende Geest' genoemd. Hij werd 'tot een levendmakende Geest', toen Hij werd opgewekt uit de dood en verhoogd tot de heerlijkheid van de Vader. De dankzegging voor Gods reddende handelen in de Here Jezus is het uitgangspunt van het christelijke bidden. Zowel het nieuwe leven als de overwinning in de geestelijke strijd en alle geestelijke levendmaking zijn er vanwege Jezus Christus (Rom.7:24,25; 1Kor.15:57).

schrijven,[290] maar om te laten zien dat gelovigen die leven naar de Geest van Christus in hun menselijke geest een verbindingsplaats hebben met de Heilige Geest ('de Geest die in u woont' vgl. Rom.8:10-13). Bij sommige door de Heilige Geest geïnspireerd gelovigen in Korinte leidde dat geïnspireerd zijn onder andere bij het bidden of spreken tot een 'klanktaal'. Het gaat hier om een activiteit, waarbij de menselijke geest aangegrepen wordt door de Heilige Geest tot een specifieke vorm van bidden. Het betrof in Korinte niet alleen bidden, maar ook lofzingen, waarbij de woorden geïnspireerd werden door de Geest. De uiting op zichzelf wordt door de apostel Paulus niet in twijfel getrokken. De apostel corrigeert, en wel door de menselijke geest en het verstand (waarop de Geest beide inwerkt) naast elkaar te zetten én door het gemiste nut ervan voor de geloofsgemeenschap in te voeren. Het zijn soms de correcties die de werkelijkheid en het belang van zaken aantonen en zo ook hier! De geestelijke onderwijzing in uitleg en betekenis gaat in de kerk of geloofsgemeenschap bóven de waarde die zulk Geestgeleid bidden of zingen heeft. Het leven in de Geest en het bidden in de Geest zijn voor christenen op het concrete leven gericht en komen niet in mindering op bezonnenheid of verstandelijk inzicht. Maar de zaak als zodanig, namelijk dat de Geest

[290] Hiervoor verwijs ik naar de uitleg van de StudieBijbel op het Nieuwe Testament onder de genoemde Bijbelgedeelten. Voor de geest en het verstand van de mens, zie in dit boek hoofdstuk II. Een christen wordt als Geestvervuld mens begiftigd, geïnspireerd en bewogen door de Heilige Geest; in de christelijke samenkomst moet onze menselijke geest zich onderwerpen aan het beheer van ons verstand, zodat er daar geen verwarring door onbekende uitingen optreedt. In de christelijke gemeente moet alles de vrede en de geestelijke opbouw bevorderen, leert Paulus in 1Kor14.

in en door gelovigen heen bidt, wordt door de correctie in het geheel niet aangetast![291]

Vraag en antwoord

God antwoordt op onze biddende vragen, bijvoorbeeld doordat je in de Bijbel iets leest dat als antwoord kan dienen. Dat vraagt wijze voorzichtigheid, maar kan wel degelijk ook zeer overtuigend zijn! Vele gelovigen kunnen daarvan meepraten. God spreekt door de Heilige Geest in het hart van gelovige mensen, maar ook door omstandigheden of door iemand die je helpt en verder brengt. Soms ervaren gelovigen geen enkel antwoord op hun gebeden en dat is moeilijk. We zullen bij de geloofs-worsteling stilstaan en erover nadenken zonder er het laatste woord over te kunnen zeggen.

Bidden heeft iets van op wacht staan, relativeren, het vol houden; het is een innerlijke houding, een worsteling, aandacht opbrengen voor God en voor het werkelijk waardevolle van het (geestelijke) leven. Bidden is op weg zijn naar de Bron van alle leven. Bidden is ook voor een ander in de bres staan; bidden is soms vragen, soms luisteren, smeken, roepen, klagen, danken, loven en prijzen. Maar altijd is bidden het heel persoonlijke of juist gezamenlijke beleven van een echte relatie tussen God en mens. Bidden tekent een levende omgang die altijd in ontwikkeling is. Bidden is de reis naar binnen en naar boven, van ons hart naar het Vaderhart van God. Bidden is net als geloven het vermogen om te leven met

[291] Dat zoals over zoveel zaken ook over het bidden in de Geest verschillend gedacht wordt, zal duidelijk zijn. De Schrift zowel als de geestelijke ervaring geven ons aanleiding hier voorzichtig mee om te gaan. De Geest maakt een gelovige op een bepaalde manier tot Gods 'instrument' van genade en liefde. Zie ook G. van den Brink, C van der Kooi, *Christelijke dogmatiek*, a.w. h.12. Zoals in alles zal ook hier de Schrift balans en evenwicht tot opbouw wijzen.

uitstel, zonder het vertrouwen in de belofte te verliezen. Geloven en bidden gaan samen, ze vormen de leerweg om teleurstellingen te ondergaan zonder de hoop kwijt te raken. Gelovig bidden is weten dat het een lange weg is die we gaan, een levensgang van ideaal naar werkelijkheid, waarin we toch besluiten die te gaan.[292] Want het biddend aanspreken van God is een grondgestalte van het geloof.

Wat we in dit hoofdstuk doen, is bedoeld als het openen van luikjes 'achter de horizon'; we zoeken vergezichten. Tegelijk onderzoeken we wat bidden met het binnenkamerleven doet. Prachtig zou het zijn als deze gedachten mogen inspireren om op een eigen manier verdieping in je geloof en gebed te gaan ervaren. Want bidden kan je in zekere zin leren, je kunt erin groeien wanneer je de Here en jezelf beter leert kennen. We worden in onze geloofswereld gevormd als we ons leven meer en meer naar de Here God en naar de ander, onze naaste, gaan inrichten. Zo werk je *in* je binnenwereld en *door* de buitenwereld aan groei in vertrouwen en krijg je eerbied en liefde voor God en zijn koninkrijk. Leren bidden doet het besef van Gods tegenwoordigheid groeien. Zie ook de bij dit boek behorende essay 'Gebedsleven' via de link https://bettecollection.nl/artikelen/.

Bidden is steeds op zoek zijn, een voortdurend aandachtig leren luisteren naar wat God zegt en daardoor dieper binnentreden in de werkelijkheid waarin wij leven. In het gebed ontmoeten we God zelf en we kunnen er behalve allerlei moeiten ook geborgenheid en uitdaging in ervaren.

---

[292] God laat al zijn beloften in vervulling gaan, maar niet altijd op het moment dat wij het verwachten. Dat leren we in de vele Bijbelverhalen van de daar beschreven gelovigen, de eeuwen door.

In dit hoofdstuk over het gebed worden allerlei inhoudelijke en praktische opmerkingen gemaakt over de omgang met God. We beginnen met de grote vragen bij het bidden, waarbij het gaat om de realiteit, want die is niet altijd eenvoudig of fijn. Juist vanwege de gevoeligheid van het bidden en de omgang met God kunnen gelovigen heen en weer geslingerd worden. We hebben lang niet alles van ons geestelijke leven in de hand.

Vragen uit het hart

Psalmdichters en profeten zijn Godlovers en daarmee bidders. Hun gebeden laten een veelheid van situaties zien en van gevoelens horen, waarmee zij tot God gaan. Na Davids pleidooi aan God om vanwege zijn verdrukking in te grijpen tegen zijn haters (Psalm 9:14-21), gaat zijn gebed in een geheel andere beweging over en heft hij een klacht aan (Psalm 10 is het inhoudelijke vervolg van Psalm 9). '*Waarom blijft U veraf staan, en waarom verbergt U zich in tijden van nood?*' De hoopvolle woorden uit Psalm 9 ten spijt staat de HERE blijkbaar niet op om recht te doen! (vgl. Ps.9:17). Zo geheel anders dan wat hij eerder beleed (Ps.9:10) lijkt God nu ver weg; en dat juist nu, in tijden van nood. Waarom? Biddend klaagt hij bij de Allerhoogste over zijn situatie.

'*Waarom, HEER, bent U zo ver en verbergt U zich in tijden van nood*?'; '*HEERE, waarom blijft U van verre staan? Waarom verbergt U Zich in tijden van benauwdheid?*'; '*Waarom, HEER, blijft U zo ver weg? Waarom zo verborgen in bittere tijden*?' (Ps.10:1NBV/HSV/WV)

In een parafrase uit Het Boek klinkt het zo: '*Waarom blijft de afstand tussen U en mij zo groot, Here. Het lijkt wel of U zich*

juist voor mij verbergt wanneer ik U het meest nodig heb.', en wie kan dat niet met de bidder meevoelen, soms of vaak?

In het Psalmboek lezen we even verder, ook uit de biddende woorden van David:
'*Hoe lang nog, HEER , zult U mij vergeten, hoe lang nog verbergt U voor mij uw gelaat? Hoe lang nog wordt mijn ziel gekweld door zorgen en mijn hart door verdriet overstelpt, dag aan dag?*'; *'Hoe lang nog, dag na dag, moet mijn hart tobben en klagen?*' (uit Ps.13:2,3NBV/WV)
Kijk, dat zijn nu de grote vragen die aan de Here God genoemd worden in het bidden. Voor de psalmdichter lijkt God zó ver weg. Maar, hoewel hij God weinig of niet ervaart, blijft hij bidden!
De bidder gaat er ook niet van uit, dat God niet meer om hem geeft. Hij klaagt bij God, dat deze hem zal komen helpen. Hoe bijzonder dichtbij staan deze verzen. Wie zal zich in zo'n klacht niet eens herkennen?

Je hoort het iemand zeggen: 'Het lijkt in mijn gebed wel of ik tegen mezelf sta te praten. Het lijkt wel of ik tegen een muur spreek. God is zó ver weg op dit moment'. Misschien zeg je dit zelf wel eens, of zelfs wel vaker. Het ontbreken van dat diepe gevoel bij het bidden, een ervaren gehoord te worden, een beleving van contact te hebben, dat is een vaak gehoorde uiting van hen die werkelijk bidden. We hebben dat allemaal toch wel ervaren? Het is een gevoel van onwerkelijkheid. Alsof wat je bidt niet verder komt dan het plafond. Wanneer je de Psalmen bestudeert, verbaas je je erover hoe vaak we de gedachte over het veraf zijn van de Here God daarin tegenkomen!

Hoe zit dat op momenten waarin God ver weg lijkt, ligt dat per se aan Hem? Zijn naam is toch 'Ik zal er zijn'? Gods nabijheid voor ons die geloven, hangt echter niet af van de vraag of we zijn aanwezigheid nu ervaren of niet. Je kunt dat aantonen met de illustratie van de zon en de wolken. Schijnt de zon op onze druilerige en bewolkte dagen? Wij weten het: ja die schijnt, maar boven de wolken. Er kan gemakkelijk een wolk tussengekomen zijn, waardoor wij de zon niet zien en ook niet voelen. Maar de afstand tussen mij en de zon is op zulke bewolkte dagen totaal niet veranderd. Mijn subjectieve waarneming is, dat ik de zon niet zie of voel. De objectieve werkelijkheid is, dat de zon nog net zo schijnt als tevoren. Als we in een vliegtuig boven de wolken komen, zien we dat het werkelijk zo is: de zon straalt, als altijd.

Wolken, mist en muren

Wat zijn de wolken van onze gemoedsstemming, waardoor we God niet ervaren? Sommige oorzaken zijn van tijdelijke aard: een paar dagen of zelfs uren later ziet het er weer heel anders uit. Als je vermoeid bent of behoorlijk in de stress, dan lijkt het wel of de geestelijke dingen moeilijker te ervaren zijn.

Vermoeidheid en stress reageren zich altijd af op onze gevoelens, op onze gevoelsmogelijkheden. Een voorbeeld uit een totaal andere hoek is dat van de creativiteit. Bij intense stress of echte vermoeidheid vermindert iemands creatieve vermogen en vermindert bijvoorbeeld het geduld in het omgaan met elkaar. Net zoals dit zich uit op het lichamelijke gebied, uit zich dit op onze innerlijke vermogens. Er zijn altijd en voor iedereen grenzen, ook al wordt die gedachte in onze cultuur weggemasseerd! Lichamelijke of emotionele uitput-

ting laten onze gevoelens opdrogen. In zulke tijden kan het niet anders of we ondervinden moeiten, ook in het ervaren van God. Het zal ongetwijfeld van mens tot mens verschillen, maar feitelijk gaat dit voor ons allen op: hoe meer vermoeid je bent, hoe minder fijngevoelig je bent.

Dus als je bidt en je ervaart Gods nabijheid niet, behoeft niet de eerste vraag te zijn: 'heb ik gezondigd?' (overigens een hele goede tweede vraag!), maar is de vraag: 'ben ik niet veel te moe om op dit moment te bidden? Kan ik niet veel beter gaan slapen?' Want de zon schijnt toch wel: God houdt toch van zijn kind, van mij! Als je erg vermoeid bent, kan je ook gemakkelijker geïrriteerd of teleurgesteld raken. Dan kan je je aan jezelf gaan ergeren, maar ook aan God: 'Is Hij me vergeten?'

Stress heeft evenals zonde een grote en negatieve invloed op ons geestelijk leven. Zeker als het gepaard gaat met somber denken, zwaarmoedigheid of depressie. Als je daar last van hebt, vervormt dat vaak de manier waarop we de werkelijkheid zien. Je leest het letterlijk in de Bijbel: de man Gods, Mozes, is in Numeri 11 erg mismoedig. Laten we het modern zeggen: hij is ernstig depressief. Hij ziet het niet meer zitten en heeft zelfs suïcidale neigingen ('dood mij dan maar liever' (vers 11).

Als je eromheen leest, blijkt, dat die negativiteit te wijten was aan uitputting! Hij heeft véél te veel en veel te zwaar werk. Mozes lijdt aan een soort burn out! Depressiviteit is geen zonde. Maar doordat hij zo gespannen en negatief is, kan Mozes de werkelijkheid en zelfs God niet zien zoals die werkelijk zijn. Daarom ziet hij alles veel te somber. Hij wordt

door vermoeidheid geremd in zijn gevoelsleven en daardoor ook in zijn geestelijk leven. Gelukkig heeft Mozes een wijze schoonvader, die hem erbij helpt. Iemand die je erbij helpt, desnoods confronteert, die is pas veel waard!

En dat is nu precies wat je bijvoorbeeld leest in Psalm 118: 'De HERE is met mij, onder mijn helpers'! (vs.7a)
Daar wordt een lied gezongen als de bidder heeft ontdekt dat in zijn benauwdheid God toch heeft geantwoord. De bidder heeft het zicht erop gekregen dat God hem weer levensruimte heeft gegeven. Hij ervaart de omwenteling als van Hogerhand en belijdt dat de Here met hem is. Hoe? Hij ontdekt dat God helpt door mensen heen; door hen, die in de benarde situaties hem erdoorheen helpen. Je weet het als je het ziet. Dat is de geloofsruimte, de opening, het perspectief dat God elke bidder wil schenken: Ik ben bij jou! O, dat te mogen ontvangen geeft opademen en rust.

Aanvechting en worsteling
Nu we zijn begonnen met moeilijke kanten van het bidden, zullen we ook onder ogen moeten zien dat de Bijbel bijzonder realistisch is over de omgang met God. Die eerlijkheid vraagt erom geduld te oefenen, door niet maar direct weer tot het mooie van de lofprijzing over te gaan. We lezen in de Schrift individuele klaagliederen, maar ook de klacht van Israël als volk. In een van die gebeden blijft het bij de klacht. De ervaring van de bidder is er een van duistere diepte en golven van moeilijkheden (Psalm 88). En in dat gebed verandert het niet. Hetzelfde geldt voor het biddende klaaglied van het volk Israël in Jesaja 63 en 64. '*Het is alsof U nooit over ons hebt geheerst, alsof uw naam nooit over ons is uitgeroepen. Scheurde U maar de hemel open om af te dalen!*

De bergen zouden voor U beven.' (Jes.63:19NBV) Bij de profeet Jeremia gaat het zover dat zijn klacht een spoor van protest in zich draagt. Hij waagt het in zijn gebed te zeggen dat hij zich bedrogen voelt: '*Waarom blijft mijn lijden duren, is mijn wond niet te genezen, waarom wil hij maar niet helen? U hebt mij teleurgesteld, als een drooggevallen beek, als onbetrouwbaar water*.' (Jer.15:18NBV21) Evenals Job wilde Jeremia maar dat hij nooit geboren was (20:14) en zijn bidden is ronduit een worsteling met God. Verlossing uit de ellende wordt vurig begeerd, maar daagt niet. In het gebed wordt God voortdurend herinnerd dat Hij zich wel verplicht heeft aan het volk Israël. Mozes bidt dit letterlijk tot God: '*Ach HEER , het is toch het volk dat U toebehoort en dat U door uw grote macht met opgeheven arm hebt bevrijd?*' (Deut.9:29). Ze hebben zoveel goeds met de Here meegemaakt en dan nu dit? Het is schrijnend, juist vanwege Gods verbondenheid met zijn volk en de reis die ze maken door de tijden. Hij hoort toch hun gebeden en kent hun lijden! Het zwijgen van God is voor bidders moeilijk uit te houden. De Here Jezus bidt hen deze woorden na: '*Mijn God, mijn God, waarom hebt U mij verlaten?*' (Ps.22:2, Mat.27:46). Hiermee is de diepste diepte getekend en uitgeschreeuwd. Het ervaren van zwijgen van Gods kant is een aanvechting voor elke bidder en voor de biddende gemeenschap.

Bij Mozes was het de diepe ontrouw van zijn volk waardoor de Here diep gekwetst was. Toch blijft God zijn volk Israël liefhebben met een onwankelbare liefde. Dit is een les uit Gods geschiedenis met Israël. Mensen struikelen en vallen, gaan soms op volslagen verkeerde of doodlopende wegen. Dat is allemaal zeer ernstig, gevaarlijk en nadelig en kan zelfs fataal worden. Maar voor hen die luisteren naar het gevaar

van zulke zaken en naar de raad van God door wijze mensen geldt, dat we daarvan kunnen leren en juist door de moeiten groeien we. Zo leren wij in onze levensgeschiedenis dat God goedertieren en barmhartig is en trouw aan wat Hij in ons begon.

De les van de aanvechting is ook dat wij verantwoordelijk zijn voor het verkeerde in ons leven. Daarom mag heel ons gebed met al onze vragen doortrokken zijn van een roep naar God om zijn ontferming en barmhartigheid, met name vanwege de Here Jezus, onze Heiland en Heer. Om Jezus cirkelt al ons gebed tot de Vader. Vanwege Jezus is er Gods ontferming en geven zijn genade, liefde en trouw steeds weer de doorslag! Op Hem zullen we altijd een beroep doen, ook te midden van verdriet en ellende. Gods ontferming is in het plaatsvervangend lijden en sterven en in de opstanding van Jezus Christus, de HEER! Door de Geest is Hij onze persoonlijke Bemiddelaar, onze Pleitbezorger ten goede.

Hulp in nood

Het vraaggebed neemt in het leven van gelovigen een belangrijke plaats in. Dat zien we in de Bijbel voortdurend: er is een vraag om de zegen van God, een vraag aan God om de mensen goed te doen, een vraag om Zijn nabijheid.[293] Jezus draagt de discipelen op om voor anderen te zorgen en te bidden, zelfs voor hen die zich tegen zijn volgelingen keerden. Bidden en vragen om de zegen van God, voor anderen en voor onszelf, in goede en moeilijke omstandigheden, het behoort tot de persoonlijke en open omgang met God.

[293] Zie bv. Fil.1:3-11.

Openhartig naar God en mensen

Onze openheid voor God geeft vorm aan én wordt gevormd door onze openheid voor andere mensen. Liefde voor God is verweven met liefde voor mensen. Velen houden het leven van de binnenkamer het liefst voor zichzelf. Dat is in zekere zin begrijpelijk, want het ligt gevoelig en juist daardoor kan je gemakkelijk teleurgesteld worden. Toch kan een veilige luisteraar veel goed doen. Al is het maar dat een gelovige zich vrij kan uitspreken. Bidden is uiteraard iets anders dan spreken met een mens, omdat de Ander zo geheel anders is. Maar uit de kerkelijke traditie is gebleken dat ook het jezelf bewust voor Gods aangezicht uitspreken naar een medemens die je vertrouwen kunt, van wezenlijk belang kan zijn. Zo iemand kan namens God veel goed doen door te luisteren en indien nodig te spreken. Wanneer we bidden tot God of met een betrouwbare medegelovige spreken, praten we niet alleen, maar we ondergaan ook wat we spreken. Een goed menselijk gesprek kan voorbereiding zijn op een eerlijk gesprek met God.

Het gebed is een weg naar binnen en naar buiten. In het bidden richt je je luisterend en sprekend op de aanwezigheid van God. Je opent jezelf voor Zijn werkelijkheid, die groter en oneindig omvangrijker is dan je eigen werkelijkheid. In zulke openheid kan de Heilige Geest ons vormen en worden we 'een ander mens'. Zo is bidden geen monoloog, maar door Woord en Geest een dialoog en kunnen we de Here God zelfs onverwacht ontmoeten. Plotseling gaan we beseffen dat we niet alleen zijn, maar dat God er is en dat Hij er al die tijd was. Mogelijk zijn we teveel met onze eigen zorgen en vragen bezig geweest om Hem op te merken. Wie heeft ontdekt, desnoods struikelend, hakkelend en vallend bij Gods Vader-

hart uit te komen, die zal zo'n ervaring nooit meer vergeten. In kwetsbaarheid en openheid kan God het nieuwe leven in ons wakker roepen en ons opvangen als we dreigen te struikelen of onderuit te gaan. Dat doet God als zijn kinderen het Hem vragen: hen opvangen en omvatten met zijn eeuwige liefde. Dat en zo doet de Here God als we bidden tot onze Vader, die in de hemelen is.

Wat gebeurt er als we bidden?

Het hart van de gelovige christen klopt in het Bijbellezen en bidden. Alleen zo raken we met hart, ziel en verstand betrokken bij de omgang met God en wordt het bidden geen theoretisch droogzwemmen. Over het gebed is veel gezegd en geschreven, maar het antwoord op de vraag wat bidden is, zal uitgaan van wat de Bijbel ons erover bekend maakt. Simpelweg zeggen: 'bidden is praten met God' is wel juist, maar geeft slechts gedeeltelijk aan waar het werkelijk om gaat.

Tot wie bidden we?

In het Oude Testament lezen we op een zeker moment, dat de mensen *de naam van God gingen aanroepen* (Gen.4:26; 12:8; 13:4 vgl. Jes.64:7). God ging zijn weg met de mensen die Hij geschapen had. De mensen gingen hun eigen weg, velen zonder God. Maar zij die met God wilden leven, gaven daar uitdrukking aan door verbinding te zoeken met de God die bij mensen wonen wil. Wanneer Abraham in het beloofde land is aangekomen, horen wij opnieuw vertellen, dat hij naar de plaats van het altaar gaat en daar de naam van de Here aanroept. Deze term duidt op meer dan een enkel gebed. Het betreft een geregelde dienst aan God, de eredienst in gebed en offers. Voortaan gaan mensen door het gebed

('aanroepen van de Naam') ook spreken met God wanneer die afwezig lijkt.

De naam

De openbaring van de Godsnaam JHWH aan Mozes, heeft een zeer grote betekenis, ook vanwege het belang dat men in die tijd hechtte aan de kennis van iemands naam. In onze cultuur wordt een bepaalde naam gegeven omdat men daar een soort voorliefde voor heeft. Je vindt een naam mooi of deze past in de namenreeks van de familie. Met een naam wordt iemand aangeduid, genoemd. In Klein Azië en Egypte, in de tijd van de aartsvaders, werd een direct verband gelegd tussen de naam en het wezen (van die mens). Wie iemands naam kende, kon daardoor een zeker beeld vormen van zijn persoon.

God heeft een naam. Hij is niet het nameloze, het Al, maar Hij maakt zich kenbaar als een werkelijkheid die zich *in* de wereld *van* de wereld onderscheidt. In deze naam openbaart God zichzelf vanaf het begin als een God die radicaal de kant kiest van de mensen. Hij verschijnt aan Mozes als de redden-de en bevrijdende God. Hij roept het volk op in Hem te geloven en zich toe te vertrouwen aan Zijn leiding. Wie met deze God wil spreken, weet dat Hij op allerlei manieren nabij is ('Ik ben er'), ook al kan Hij ervaren worden als de merk-waardig verre God.

God is door zijn naam de Aanspreekbare. Hij zou blijken de God te zijn, die meetrekt met het volk en die geheel anders is dan wat de omliggende volken voor goden aanzien. Men kan over Hem niet beschikken: Hij beschikt. Men kan Hem niet betrekken in de berekening van menselijke plannen.

'Hij zal er zijn', de hele geschiedenis van mens en wereld door. Hij gaat zijn volk voor naar een toekomst die Hij voor hen heeft bereid. De HERE is de vrije en tegelijk bevrijdende God. Hij openbaart zich aan Israël als de heilige God, aan wie eer en verering toekomt om wie Hij is en wat Hij doet.

Wat bidden is

Bidden is open staan voor God. Als gelovig mens erken je dat je schepsel bent, met alle moeiten en beperkingen van ons weerbarstige leven. Maar toch, wie bidt overstijgt zijn eigen kleinheid en keert zich tot God, verheft zijn hart tot Hem en spreekt met Hem. Bidden heeft een bepaald adres: het hart van de eeuwige God, de God van Abraham, Isaak en Jakob, die zich in de geschiedenis van Israël openbaarde. Die zich definitief heeft uitgesproken in Jezus Christus en die wij daarom de God en Vader van onze Here Jezus Christus mogen noemen. Deze God is onze God, een toevlucht voor de zijnen.

In het gebed wordt God als handelende Persoon verondersteld. Bidden is geen psychologische zielsoefening, maar een dialoog van op elkaar betrokken personen (hoe verschillend ook). Gebed heeft niet alleen een impact op de biddende mens, maar ook op God. God is niet doof, maar luistert en meer nog: Hij handelt. God handelt niet op eenzelfde manier, of we nu bidden of niet. Ons gebed oefent een zekere invloed uit op Gods werkzaamheid, of we die invloed nu direct zien of niet. Bidden gaat ergens over!

Kinderlijk eenvoudig verwoord is bidden weergegeven in dit mooie gedicht van Guido Gezelle:
'*Ik wandelde, ik wandelde alleen,*
ik wandelde en sprak tot de Heer.

Hij sprak en ik hoorde, en Hij hoorde en ik sprak,
en ik wandelde en ik sprak tot de Heer.'

Zonder gebed blijft het geloof een theoretische overtuiging. Zonder gebeden blijven samenkomst en eredienst uiterlijke rituelen. Zonder gebed mist ons ethisch en sociaal handelen diepte. Zonder gebed blijft er verre afstand tot God en mist de gemeenschap haar doel.

Bidden in Jezus' naam
Vooral in het evangelie naar Johannes worden we aangemoedigd om te bidden in de naam van de Here Jezus en naar zijn Geest, in zijn wil (Joh.15:16; 16:23-26). De term 'in Jezus naam' is uiteraard niet bedoeld als een formule waardoor iets pas gaat werken. Bidden in Jezus' naam betekent dat wij de moed om voor Gods aangezicht te verschijnen, ontlenen aan Gods genadige liefde voor ons, zoals die bewezen is in de Here Jezus Christus. Jezus is tot ons gekomen dwars over de kloof die zijn heilige Vader in de hemel en ons van elkaar scheidde. De Here Jezus is de enige die ons plaats en ruimte en gelegenheid geeft om tot God te naderen.

Zonder Jezus hebben wij bij God niets om op te staan of ons achter te verschuilen. De Heiland is de Verzoener tussen God en ons. Hij is de Hogepriester die voor ons pleit in het hemels heiligdom (Rom.8:34; Heb.4:14vv.). Als wij eenvoudig en oprecht bidden in Jezus' naam, dan mogen wij er zeker van zijn, dat ons gebed geen alleenspraak is, maar dat het Gods oor en Gods hart bereikt (vgl. Mat.6:6).
Bidden in Jezus' naam is bidden in zijn Geest, naar zijn wil (1Joh.1en 5). Wie wil weten wat het bidden in Jezus' naam concreet inhoudt, zal het gebed dat Hij zijn discipelen leerde

als leidraad nemen: het is Jezus en zijn Geest te doen om de eer van God de Vader, de komst van zijn koninkrijk en onze gehoorzaamheid daaraan. Het kenmerkende van ons christelijk bidden is dat het zich vanwege Jezus Christus tot onze hemelse Vader richt en dat we uit de Bijbel leren dat de Vader het ook wil verhoren in Jezus' naam.

Wijze raad van Jezus over het bidden

Afgezonderd en oprecht bidden

'*En wanneer je bidt, wees dan niet als de schijnheiligen; zij staan graag in de synagogen en op de hoeken van de straten te bidden, om op te vallen bij de mensen. … Maar als je bidt, ga dan je binnenkamer in doe de deur dicht, bid tot je Vader, die in het verborgene is; en je Vader, die in het verborgene ziet, zal het je lonen*.' (Matt.6:5,6WV; vgl. voor onderwijs van Jezus over het gebed Luc.11:1-13).

Een huichelaar of schijnheilige is iemand die alleen voor de uiterlijke schijn goede daden verricht. Zijn motieven deugen niet. Bidden in het openbaar kan op zijn plaats zijn en wordt soms van ons gevraagd. Maar als je alleen bidt opdat anderen je zullen opmerken, dan is je gebed niet zuiver op God gericht. Het gaat niet louter om de plaats van bidden. We kunnen in elke ruimte tot God bidden, zelfs in een voorraadkamer, zoals hier in de tekst letterlijk staat. Jezus bad wel op een berg en in het open veld. Niet de plaats is belangrijk, maar de afzondering en de innerlijke gesteldheid die zich op God richt.

Gericht en volhardend bidden

'*Gebruik bij het bidden geen omhaal van woorden zoals de heidenen, want die menen dat ze vanwege hun talrijke woorden verhoord zullen worden. Neem daar geen voorbeeld aan,*

want jullie Vader weet wat je nodig hebt, voordat je het Hem vraagt. Jullie moeten zo bidden: 'Onze Vader in de hemel, uw naam worde geheiligd, uw koninkrijk kome…' (Mat.6:7-13)

Sommige mensen denken dat het steeds herhalen van dezelfde woorden – als een soort mantra of bezwering – er voor zorgt dat God hen hoort. Anderen nemen hun toevlucht tot een speciale stembuiging, toonhoogte of volume bij het bidden. Eenvoud en eerbied zijn gepast, waar het om God gaat. Het is zeker niet verkeerd God meerdere malen hetzelfde te vragen. Jezus moedigt volhardend gebed zelfs aan en gaat zijn discipelen erin voor (zo ook de apostel Paulus in Rom. 12:12 en Kol.4:2). Maar Hij veroordeelt oppervlakkige herhaling van woorden die niet voortkomen uit een oprecht hart. We kunnen niet snel teveel bidden, als onze gebeden maar oprecht, gemeend, gericht en volhardend zijn.

Om ons dat te leren, gaf Jezus het voorbeeld van *gericht bidden* in het Onze Vader-discipelgebed. We leren erin wat werkelijk voor ons van belang is om te bidden, waarbij de eer van God en het prijzen van zijn naam vooraf gaan. Als we bidden voor zijn werk op aarde, mogen we God ook vragen te voorzien in onze dagelijkse behoeften en om zijn hulp in onze dagelijkse strijd. Zulk bidden geeft ons een heldere blik in het heden en een hoopvolle blik op de toekomst. Wij bidden dan niet zomaar wat weg, ongestructureerd. Ook niet om God over iets in te lichten of om in het bijzonder zijn aandacht te trekken, maar omdat we weten dat Hij onze Vader is, wiens aandacht naar zijn kinderen uitgaat. Die we alles wat ons bezighoudt mogen vertellen. Aan wie we in vertrouwen en eenvoudige afhankelijkheid ons hart kunnen uiten.

Jezus leert ons bidden

Het Nieuwe Testament getuigt van Gods unieke tegenwoordigheid in Jezus van Nazaret. Die bijzondere presentie komt onder meer tot uiting in het gebed van Jezus wanneer Hij God aanroept met 'Abba' Vader. Dat was een aanspreekvorm van God die in Zijn dagen onbekend en nieuw was. De Evangelieboeken laten er geen twijfel over bestaan dat Jezus God aanroept als Vader. Wanneer Jezus sterft aan het kruis, aan het einde van de periode van drie uur duisternis over het land, roept Jezus met luide stem in het Aramees: '*Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?*' Dat zijn de beginwoorden van Psalm 22, de lijdenspsalm, die Jezus stervend als een gebed uitspreekt. Marcus laat deze woorden klinken in Jezus' 'moederstaal', het Aramees (15:34). Uitermate indrukwekkend is ook Jezus' voorbede in wat we het Hogepriesterlijk gebed noemen (Joh.17). In dit sterk bewogen afscheidsgebed kijken we de Heiland in het hart. Hier worden de discipelen en de latere volgelingen van Jezus opgenomen in de 'heiliging' van Jezus: 'Ik heilig mijzelf voor hen'.

Het Onze Vader

In het gebed dat Jezus zijn discipelen aan het begin van zijn werken en prediking leert, geeft hij hen de bevoegdheid om in hun gebeden de aanhef 'Abba', 'Vader'[294] te gebruiken. Op grond van het Zoon-zijn van Jezus, mogen zij die in Hem geloven God aanspreken met het vertrouwen van een kind.

[294] 'Het is terecht om te zeggen dat abba in Jezus' tijd behoorde tot een vertrouwelijke of alledaagse type taalgebruik, als onderscheiden van formele en ceremoniële taal. Maar het was hoe dan ook geen kinderlijke uitdrukking vergelijkbaar met pappa: het was een meer gedegen, verantwoorde en volwassen aanspraak van een vader.' James Barr in *Journal of Theological Studies (Vol. 39, 1988).*

Dat vertrouwen wordt beklemtoond door de verhevenheid van de HERE. Hij is immers de Vader, die in de hemelen is (Mat.6:9). Met Hem kunnen we spreken over het heden en de toekomst, waarin Zijn naam (ook door ons) zal worden geheiligd en waarin we uitzien naar de komst van Zijn Rijk. In de aanhef van dit gebed ligt alles wat er volgt besloten, het is als een bezinning over wat het betekent als God je hemelse Vader is. Een bezinning over wat dat ook voor ons persoonlijk wil zeggen, mediteren over de verhouding van God als Vader en zijn kinderen. Daarom is dit gebed ook geen formule, maar het tekent veeleer in een paar grote lijnen het gebed van Gods kinderen tot deze Vader.

Lucas laat het gebed dat Jezus zijn discipelen leerde horen in de aanvoegende wijs van het bidden: '*Wanneer jullie bidden, zeg dan: "Vader, laat uw naam geheiligd worden en laat uw koninkrijk komen.'* (11:2, het gebed 11:2-4; en Mat.6:9-15). Wie dit bidt, kijkt uit naar de vervulling van het rijk van God. Wie dit bidt, vraagt of God zijn heiligheid wil openbaren, want naam betekent hier 'God zoals Hij zich wil laten kennen'. Een bevriende predikant bidt veelal met de woorden 'Heilige Vader'. Dat God zijn heiligheid wil laten kennen in de gelovige (bidder); in dat besef heiligt God zich aan hem of aan haar. Wie door het heilige van God, door de Heilige Geest, wordt aangeraakt, wordt daarin geheiligd. Het gebed is dan ook dat God Zelf een situatie tot stand zal brengen waarin Zijn naam geheiligd en Zijn gezag erkend wordt.

De bede '*uw koninkrijk kome*' richt zich ook op het blikveld van de toekomst en maakt het nog wat concreter. Gods koninkrijk is niet alleen een belofte, maar het is werkelijkheid

in de verschijning, in de persoon van Jezus.[295] Wanneer je als discipel van Jezus bidt om de komst van Gods koninkrijk, vraag je om iets dat al bezig is te komen. De volheid en voltooiing ervan verwacht je dan in het besef dat de Vader zijn kinderen bij de komst van dit Rijk betrekt. Wie dit bidt, staat zelf in de weg van de vervulling van deze bede en je belijdt dat je uitziet naar het volkomen regeren van God. Je bidt om en ziet uit naar de uiteindelijke realisering van Gods heilsplan, waardoor de HERE definitief orde op zaken zal stellen in deze wereld.

De bede uit het gebed dat wij het 'Onze Vader' noemen '*uw wil geschiede, gelijk in de hemel zo ook op de aarde*', komt uit de tekst van de evangelist Matteüs (6:10). Laat op aarde uw wil gedaan worden, net zoals dat in de hemel gebeurt. De hemel is dus het ijkpunt: wat daar gebeurt, is leidend voor wat er op aarde moet gebeuren. We zien dat '*uw wil geschiede*' te maken heeft met het doen van wat God wil, het gaat om te beginnen om de eigen keuze: wel of niet luisteren naar wat God van ons verwacht. Maar ook hier zien we de beide werelden van het nu en van de toekomst in de bede doorklinken. Wie dit bidt, legt om te beginnen zelf de nadruk op het uitvoeren van Gods wil in het hier en nu. Tegelijk is deze bede verbonden met het komende koninkrijk: als Gods nieuwe wereld aanbreekt, zal iedereen op aarde Gods wil doen. Wie deze bede bidt, zegt: 'Vader in de hemel, wilt U

[295] Even verder, in vers 20 zegt Jezus: '*Indien ik door de vinger Gods de boze geesten uitdrijf, dan is het koninkrijk Gods over u gekomen*'. Het gaat dan nog niet om het uiteindelijke en concreet aanwijsbare koninkrijk van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, maar om de uitoefening van Gods heerschappij. Het messiaanse rijk is dan nog wel niet aangebroken, maar God is de afrekening met de satan in de eindtijd (waarin de discipelen al leefden!) al wel begonnen.

ervoor zorgen dat uw koninkrijk definitief doorbreekt, en dat alle mensen op aarde leven zoals U het wilt? Het gaat hierbij niet per se om Gods wil in specifieke situaties, maar om de doorbraak van de heilswil van God, die ten goede is van ons die geloven en van de hele wereld.

Deze bede '*Uw wil geschiede*' wordt door de Heiland zelf gebeden in de Hof van Getsemane. '*Vader, als U het wilt, neem dan deze beker van Mij weg. Maar laat niet wat Ik wil, maar wat U wilt gebeuren.*' (Luc.22:42NBV) Jezus deinst terug voor het sterven dat Hem te wachten staat, vooral ook omdat het geen gewoon sterven zal zijn. De Heiland bidt knielend en doodsangst zwetend. Het is niet zozeer angst voor het lichamelijk lijden dat Hem dit doet vragen, als wel de geestelijke strijd die Hij moet leveren om de Verlosser te kunnen zijn van mensen die tegen God rebelleren en door de zonde allen onder de toorn van God liggen. Jezus wil die strijd leveren voor de redding van de wereld, van u en mij (vgl. Jes.53:5). Ondoorgrondelijk zwaar is het voor de Here Jezus om in het midden te staan, in volstrekte eenzaamheid, tussen de afvallige, opstandige mens en de heilige God.
Maar de Heiland blijft Zich geheel en al en door het einde heen afhankelijk stellen van de wil van Zijn Vader. Er verscheen Hem een engel uit de hemel om Hem kracht te geven. In dit omvattende perspectief staat ons gebed, wanneer we bidden dat Gods wil mag geschieden. Het gaat hier om Gods reddingsplan van verzoening en verlossing. De voortgang van het Evangelie zal ook in ons bidden een wezenlijke plaats hebben en wij mogen daarin zelf een plaats innemen. Het opvallend herhaalde 'Uw naam', 'Uw koninkrijk' en 'Uw wil' zet de toon! Het gaat in dat alles om de HERE!

Dan volgen drie beden, waarin een kind van God tot zijn of haar hemelse Vader spreekt over zichzelf. De beden komen op uit onze situatie in het heden, het verleden en de laatste is er met betrekking tot de toekomst. Zulk spreken met onze hemelse Vader is voor elke gelovige natuurlijk niet exclusief, maar altijd in de gemeenschap van alle andere leden van hen die zich tot Gods kinderen rekenen. 'Geef *ons* elke dag *ons* dagelijks brood'. Het dubbele elke dag en dagelijks is zinvol, als we bedenken dat het gebed door gelovigen uit Jezus' tijd gebeden werd vanuit de meest armelijke situatie. Als kind van God bidden we vandaag tot onze Vader, dat Hij zo voor ons wil zorgen dat we morgen weer verder kunnen.

Met de bede '*Geef ons heden ons dagelijks brood*' bidden we eenvoudigweg voor het voedsel van elke dag, het concrete brood op de plank, dat we nodig hebben. Deze bede om brood veronderstelt allereerst dat God Zelf verantwoordelijk is voor de voedselvoorziening van Zijn schepping. De strekking is natuurlijk breder. We mogen bidden om en danken voor alles wat noodzakelijk is voor ons levensonderhoud (voedsel, kleding, onderdak etc.), voor onszelf en die bij ons behoren. Wie dit bidt, vraagt aan de hemelse Vader om niet al te bezorgd te hoeven zijn voor het levensonderhoud van de volgende dag.

Met de bede '*Vergeef ons onze zonden,*[296] *want ook wijzelf vergeven een ieder, die ons iets schuldig is*' spreekt een bidder over wat hij verkeerd deed of het goede dat hij of zij naliet en als zonde ervaart tegenover de hemelse Vader. Omdat het hier over 'ónze zonden' gaat, blijft het niet bij zonden

[296] Lucas heeft hier zonden, Matteüs gebruikt het woord schulden 6:12NBG).

die wij ieder persoonlijk doen, maar strekt het gebed zich uit naar zonden die wij als gemeenschap begaan. Nu zou het in de gedachten kunnen opkomen dat vergeving van God voorwaardelijk is: 'zoals ook wij vergeven onze schuldenaren'. Dus dat wij eerst moeten vergeven aan iemand die ons iets schuldig is om zo zelf pas vergeving te (kunnen) ontvangen van God. Maar God kan door niets van ons mensen verplicht worden zijn vergeving te schenken. Gods vergeving berust immers op genade van zijn kant, op het werk van Christus. Echter, daar gaat het hier niet om, uitruil is niet de intentie. Wel wordt duidelijk dat er een directe samenhang is tussen onze vergevingsgezindheid en het zelf vergeving ontvangen. Wie leeft in de afhankelijkheid van een vergevende God, zal zelf ook anderen vergeven (vgl. Mar.11:25). Bij de vraag om vergeving van zonden kan de gesteldheid van de bidder zelf dus niet buiten beschouwing worden gelaten: 'gelijk ook wij voortdurend (telkens weer) vergeven. Het gaat om onze oprechte houding en voortdurende bereidheid!

Lucas laat het gebed eindigen met de bede '*En leidt ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze*'. Dit gaat over de geestelijke gevaren die ons omringen. We bidden of God ons zal weerhouden van alles wat schade doet, aan ziel en lichaam beide. We bidden dat we niet in een verleiding worden gebracht die ons van Hem af zou brengen, een verleiding die groter is dan wij zouden kunnen verdragen (1Kor.10:13). Wie dit bidt, vraagt: 'Here, leidt ons zo, dat we niet in verzoeking komen'; wilt U mij en ons door uw Geest leiden, zodat wij niet in een verzoeking van de boze of van onze oude mens terechtkomen, die te groot voor ons zou zijn. Als je het heel persoonlijk bidt: Behoedt U mij voor een situatie waarin ik niet meer bestand ben tegen de aanvallen die tegen mijn

geloof worden uitgevoerd en waarin ik in mijzelf ten val zou komen (vgl. Luc.8:13).

Met de bede '*verlos ons van de boze*' sluit bij Matteüs het gebed, dat voluit met het aanroepen van God als Vader begint (6:13). Aangezien direct hiervoor over de verzoeking en niet over de verzoeker wordt gesproken, kunnen we hier ook van het kwade in plaats van de boze spreken.[297] Het gaat over al het in de wereld aanwezige kwaad. Ook de bede 'verlos ons van het kwaad' is een gebed om de doorbraak van het Koninkrijk van God. Wie zo bidt om verlossing van de boze en het aanwezige kwaad, die bidt dat God de dag spoedig zal laten komen waarop de duivel en zijn trawanten definitief verslagen en van de wereld verwijderd worden. Het is het gebed om de komst van de Here Jezus: laat die dag spoedig komen. Dan zullen we van duivelse verleidingen nooit geen last meer hebben. Maranatha: 'Kom Heer!' en 'Onze Heer is gekomen' (marana tha); en 'Onze Heer komt, zal komen!' (maran atha)!

Bij dit alles zullen we wel bedenken, dat de Here Jezus in dit gebed een voorbeeld geeft in zijn bredere gebedsonderwijs. Het bidden staat bij Hem in de samenhang van het grotere geheel, waarin het voor allen die Hem volgen steeds gaat over de kwaliteit van ons leven voor onze hemelse Vader. Het gaat in het Onze Vader niet om een bundel van gebedsonderwerpen, maar om de inhoud van het bidden. Dit gebed ligt dan ook ingebed in de langere Bergrede! De eerste drie

[297] Zie ook Mat.5:37,39; in deze context kan het vertaald worden met 1. de boze (mens), d.w.z. de tegenstander, 2. het kwaad, d.w.z. het onrecht en 3. de boze, d.w.z. de satan. In 6:13 is het laatste niet is uitgesloten, vgl. Mat.13:19,38).

beden vormen een intensief bidden om de finale komst van Gods hemelse rijk op aarde en onze betrokkenheid daarbij.
De grondtoon van dat hemelrijk op aarde klinkt door in de gebeden, namelijk over wat wij nodig hebben voor het ingaan in dat rijk van God. Wie getroost wil worden in het Koninkrijk van de hemelse Vader, moet zijn tekorten voor God leren zien. Jezus leert ons hier om geen vertrouwen te hebben in onze eigen kracht en standvastigheid als het gaat om de eeuwige zaken, maar te bidden om Gods leiding en bevrijding uit de listen van de boze, die ons willen afbrengen van het geloof.
In veel handschriften volgt na dit Onzevadergebed[298] de belijdende zinsnede '*Want van U is het koninkrijk en kracht en de heerlijkheid tot in eeuwigheid*.[299] *Amen*. De bidder belijdt ermee dat Gods kracht, zijn heerlijkheid en glorie eeuwig en onbeperkt zijn. Dat geldt eveneens voor Zijn macht om te redden en ons in dat hemelrijk binnen te brengen. Met het 'Amen' wordt dit alles in bewust vertrouwen uitgesproken, het fungeert als een uitroepteken: God is zeker en vast!

Zegen ons Algoede, neem ons in Uw hoede
en verhef Uw aangezicht, over ons en geef ons licht.
Stort, op onze bede, in ons hart Uw vrede,
en vervul ons met de kracht, van Uw Geest bij dag en nacht.
Amen, amen, amen, dat wij niet beschamen,
Jezus Christus onze Heer, amen, God, Uw naam ter eer.

Gezang 456 (LvdK73) tekst: Johannes Gossner (1773-1858)
vertaling: Jacqueline van der Waals (1868-1922)

---

[298] Het gebedsonderwijs van Jezus vinden we in Mat.6:9-15; Luc. 11:2-4; Mat.7:7-12; Luc.11:1-13.
[299] Ook wel vertaald met '… de macht en de glorie voor eeuwig'.